

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Белгородский государственный национальный
исследовательский университет (НИУ «БелГУ»)
Департамент економіки та міжнародних відносин
Харківської обласної державної адміністрації
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Студентське наукове товариство

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**Матеріали III міжнародної
науково-практичної конференції
15 грудня 2012 року**

Харків 2012

УДК 339.94(477:470+571)(063)
ББК 65.59я431
А437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 4 від 27.11.2012)

Друкється за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 4 від 29.11.2012)

Редакційна колегія:

Сідоров В. І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Гончаренко Н. І., канд. екон. наук, доцент
Ханова О. В., канд. геогр. наук, доцент
Черномаз П. О., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С. А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo_1@ukr.net

А437 **Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи
співробітництва:** Матеріали III міжнародної науково-прак-
тичної конференції 15 грудня 2012 року. – Харків: ХНУ ім. В.Н.
Каразіна, 2012. – 204 с.

УДК 339.94(477:470+571)(063)
ББК 65.59я431

© ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012

ЗМІСТ

Секція 1.

Міжнародне регіональне співробітництво..... 7

Аблов А. Г. Регіональне співробітництво як фактор впливу на міжнародну конкурентоспроможність країн СНД	7
Азаренкова О. В., Казакова Н. А. Розвиток альтернативної енергетики в Україні в рамках регіонального співробітництва з країнами ЄС	11
Алексеева Т. І., Городко І. С. Формування і розвиток єврорегіонального співробітництва в Україні	16
Борисов М. Ю. Столыпинская аграрная реформа как основа международного регионального сотрудничества Украины и России ...	20
Гаранская И. А. Сравнительный анализ рынков ипотечного кредитования Российской Федерации и Украины	23
Гасім Салах, Златкіна О. Д. Співробітництво Китаю та країн Близького Сходу: основні принципи та перспективи	27
Голиков А. П., Казакова Н. А., Давтян Е. В. Харьков как международный логистический центр на интермодальном пути «Восток-Запад»	31
Гончар В. В. Порівняльний аналіз рівня добробуту країн Митного союзу (Росія, Казахстан, Білорусія) та інших країн	34
Гончаренко Н. І. Проблеми конкурентоспроможності прикордонних територій україно-російського порубіжжя	37
Горобинський І. С. До питання щодо концепції і стратегії транскордонного співробітництва Росії та України на сучасному етапі	40
Завгородний А. А. Многовекторная финансово-валютная регионализация постсоветских стран	44
Казакова Н. А., Завгородняя А. И. Региональное сотрудничество как инструмент борьбы с глобальным продовольственным кризисом	48
Казакова Н. А., Уварова І. С. Україна і Росія в новому економічному просторі	53
Калужний С. І. Сучасний соціально-економічний стан регіонів російсько-українського порубіжжя	55
Кириухин А.М. Социодинамический подход к изучению российско-украинского приграничного сотрудничества	59
Коваленко Р. С. Конкурентоздатність економіки Туреччини	63
Кондратенко А. О. Трудова міграція в контексті українсько-російського економічного співробітництва	65
Котвицька О. І. Інтеграційні процеси на території колишнього СРСР: головні чинники і умови розвитку	69
Кривошипа Є.О. Регіональне співробітництво України: європейський та російський напрямки	71
Кривуц Ю. Н. Выбор внешнеторговой политики	74
Курунова Ю. О. Регулювання процесів міжнародної трудової міграції	78
Лабжання Р. Г. Аутсорсінг як фактор підвищення ефективності українсько-російського економічного співробітництва	80

Макаров А. В. Оцінка впливу транскордонного співробітництва на розвиток продуктивних сил українсько-російського порубіжжя	84
Маковоз О. В., Глазкова А. С. Основні аспекти антикризового фінансового управління в Україні	88
Малахова Л. В. Регіональне співробітництво як шлях подолання продовольчої кризи	90
Маханьова Ю.М., Казакова Н.А. Прямі іноземні інвестиції в АПК України як чинник міжнародного співробітництва	92
Михайлова Д. А. Украина и СНГ: партнерство в инновациях	95
Науменко К. В. Риски синтетических биржевых фондов для финансовых систем.....	98
Павлов К. В. Патологические процессы в экономике.....	101
Пасмор М. С. Міжнародне регіональне співробітництво та феномен БРІКС	103
Поліванцев А. С. Ефективність інтеграції України до Митного союзу на сході.....	107
Святуха И. А. Оценка эффективности различных форм и направлений интеграции Украины.....	111
Тунян А.Т. Опыт украинско-российского сотрудничества при создании еврорегиона «Крым-Кубань».....	115
Туров В. В. Прогнозування експортної політики Республіки Казахстан з країнами ВТО та країнами ЄС	119
Ханова О. В. Регіональна діагностика соціально-економічного розвитку україно-російського порубіжжя	123
Харкова Л. О. Всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі України та ЄС: наслідки для відносин України та Росії.....	126
Хмара М. П. Регіональні виміри розвитку кластерних структур	130
Черкашина А. В. Основні тенденції та перспективи розвитку ринку послуг в рамках українсько-російського економічного співробітництва	132
Черномаз П. А. Содержание и формы трансграничного сотрудничества: учет европейского опыта в украинско-российском контексте.....	136
Чичина О. А. Роль трансграничного співробітництва у розвитку міжнародних відносин України та їх вплив на вирішення газових конфліктів.....	140
Чумак М. П. Традиційна матеріальна культура українсько-російського порубіжжя у туристичних проектах	145
Шаповалова И. С. Исследование интеграционных процессов приграничных регионов.....	149
Шкабарін Г. Г. Інтеграція України до міжнародних економічних угруповань як фактор її національної конкурентоспроможності	154
Шляхова Я. В. Транскордонне співробітництво і торговельно-економічні відносини в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності.....	157
Юрченко Е. Е. Асимметрия туристского пространства Украины	160

Секція 2.

Єврорегіон «Слобожанщина»:

сучасний стан і перспективи 163

Бабинцев В. П., Сапрыка В. А.

Управление развитием приграничных регионов в хронотопе
постсоветского пространства: социологический анализ..... 163

Богданов Д. Е., Тимохина А. Р.

Международная студенческая школа «Историко-культурное
наследие еврорегиона «Слобожанщина» в контексте транс-
граничного сотрудничества Белгородской и Харьковской областей... 166

Быхтин О. В., Захаров В. М., Маматов А. В.

Актуальные вопросы социогуманитарного сотрудничества
приграничных регионов 169

Голобородько К. А. Системная инновационная платформа

«Geotechnopolis» в развитии еврорегиона «Слобожанщина» 173

Кривошеева Я. Н. Планирование социально-экономического

развития территории (на примере Белгородской области) 177

Маркова А. С., Чорная С. С.

Еврорегион «Слобожанщина»: главные задачи и перспективы
развития украинско-российского сотрудничества 180

Передерій О. С. Міжнародна складова в діяльності

обласних державних адміністрацій в Україні 183

Ревякин Г. В. Проблемы регионального развития Харькова 185

Ханыкова О. С. Анализ практики межмуниципального

приграничного сотрудничества 189

Шмигирилова Л. Н. Академическая мобильность студентов

как организационная форма молодежного сотрудничества
приграничных территорий 192

Шуба М. В. Єврорегіон як наукове поняття 195

Шульгина Т. А. Специфика патриотизма

на приграничных территориях России и Украины 199

Юркова О. Н. Актуальные вопросы управления

муниципалитетами в приграничном регионе 203

УДК 339.727.22

Аблов А. Г.

**РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ
НА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН СНД***Одеській національний університет імені І. І. Мечникова**Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С. О.*

Питання емпіричного аналізу впливу притоку іноземного капіталу на міжнародну конкурентоспроможність країн та визначення ефективності від припливу іноземних інвестицій є актуальними для багатьох держав, але насамперед це питання важливе для країн з ринком, що формується. До цієї групи країн належить більшість держав Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) і країн Співдружності Незалежних Держав (СНД). Деякі країни з цієї групи, такі як держави Вишеградської четвірки досягли більш позитивних результатів у створенні ринкових економічних систем. Є держави в цій групі, в яких транзитивні процеси знаходяться на початковій стадії (країни Середньої Азії, окрім Казахстану). Серед всієї групи слід виділити підгрупу країн з ринком, що формуються, для яких притомний достатньо значний приплив іноземного капіталу, в тому числі до реального сектору економіки, в яких існує недосконала але перспективна індустріальна база, високий ступень насиченості людським капіталом та середній рівень технологічного забезпечення – Україна, Російська Федерація, Казахстан та Білорусь.

Ведеться багато дискусій щодо доцільності створення інтеграційних угруповань в складі цих чотирьох держав. Але в якому б форматі не відбулися ці угруповання, питання припливу іноземного капіталу та його впливу на міжнародну конкурентоспроможність приймаючих держав все одно залишиться відкритим, тому що всі чотири держави є реципієнтами іноземних фінансових ресурсів і жодний варіант інтеграції цих країн не забезпечить їх необхідними ресурсами для продовження процесу формування ринку та розвитку економічних систем країн загалом.

Оцінка кількісних аспектів припливу іноземного капіталу до країн ЦСЕ та СНГ протягом періоду трансформаційних процесів показує, що в цьому плані Україна та Росія не тільки не відставали від держав Ви-

шеградської групи, але у деякі періоди навіть переважали їх за обсягом залучених іноземних інвестицій. Але на практиці ефективність від припливу іноземного капіталу та його позитивний вплив на міжнародну конкурентоспроможність в країнах Вишеградської групи є набагато вищим ніж в Україні та Російській Федерації.

Окрім суто економічних факторів, які впливають на ефективність від припливу іноземного капіталу, та мають вплив на зростання міжнародної конкурентоспроможності приймаючих країн існують такі показники як рівень офшорінгу, учать країни у процесах трансферу технологій та впровадження інновацій, розвиток нормативно-правової бази, яка охоплює питання, пов'язані саме з регулюванням діяльності іноземних інвесторів, розвиток інституційної системи, фактори політичної та економічної свободи, перспективи щодо вступу до певних інтеграційних угруповань.

В рамках еволюції інвестиційних процесів, які відбувалися в системі міжнародних економічних відносин за останні 3-4 десятиліття має місце наступна тенденція, суто економічні фактори, як розмір ринку, рівень забезпечення факторами виробництва, технологічна база, промислова база тощо, поступово втрачають свою впливовість на процес заохочення іноземного капіталу до приймаючої країни. З іншого боку має місце тенденція росту впливовості неекономічних або навколо-економічних факторів на цей процес, таких як вектор інституційних, нормативно-правових, політичних та інших факторів, які було зазначено вище.

Саме ці неекономічні та навколо економічні фактори в значному ступені вплинули на диференціацію між ефективністю від припливу іноземного капіталу в країнах Вишеградської групи і в Україні, Росії та Казахстані. Також слід додати, що на ефективність від припливу іноземних інвестицій в усіх країнах ЦСЄ та СНД в значній мірі вплинув процес приватизації, але процес приватизації також залежав від рівня розвитку інституційної системи, нормативно-правової бази, що ще раз доводить впливовість цих факторів.

У роботі Борнштейна, Де Грегоріо та Лі 1998 року «Як іноземні інвестиції впливають на економічне зростання?» автори приводять докази того, що приплив іноземного капіталу може впливати на внутрішні інвестиції внаслідок чого формується два різнополярні ефекти від цього впливу. Результати їх дослідження показують, що конкуруючи на товарних і фінансових ринках МНК можуть витіснити вітчизняні фірми, і навпаки, ПП можуть підтримувати розширення внутрішніх фірм за

рахунок взаємодоповнюваності у виробництві або збільшення продуктивності за рахунок трансфертів передових технологій [1].

Виходячи з представленого ствердження виходить висновок, що приплив іноземного капіталу може генерувати як «ефект заміщення», так і «ефект доповнення». Механізм дії «ефекту заміщення» має наступний вигляд: приплив іноземного капіталу спрямовується на створення певного підприємства, яке в перспективі стає прямим конкурентом існуючій вітчизняній компанії, причому фірма, яка базується на іноземному капіталі може мати значні конкурентні переваги у порівнянні з вітчизняною компанією. Чим більші ці переваги, тим скоріше підприємство з іноземним капіталом «витіснить», тобто «замінить» вітчизняну фірму, що в свою чергу призведе до зниження рівня показника внутрішніх інвестицій.

«Ефект доповнення» полягає в тому, що іноземний капітал націлений на розвиток вже існуючої системи господарства приймаючої країни, на створення підприємств які дозволять удосконалити існуючі процеси, компанії які дозволять зробити процеси горизонтальної та вертикальної концентрації виробництва більш ефективними, що в свою чергу призведе до зростання рівня індустриального виробництва, в тому числі й експортоорієнтовного. Таким чином, «ефект доповнення» в процесах припливу іноземного капіталу має позитивним чином відобразитися як на економічному розвитку країни, так і на рівні міжнародної конкурентоспроможності країни загалом.

Методологію розрахунку цих двох ефектів запропонували Борнштейн та інші автори у вищезгаданій роботі. Їх аналіз доводить, що якщо збільшення чистого припливу прямих іноземних інвестицій на один долар призводить до збільшення загального обсягу інвестицій в економіці приймаючої країни більш ніж на один долар, то має місце «ефект доповнення», якщо менш ніж на долар – «ефект заміщення» [1].

Розрахунок такого показника для деяких країн ЦСЄ та СНГ показує, що в державах Вишеградської групи протягом останніх 20 років спостерігався «ефект доповнення», що стосується України та Росії, то протягом аналізованого періоду спостерігалися як «ефект доповнення» так і «ефект заміщення», однак якщо прийняти до уваги той факт, що на протязі значного періоду головними інвестиційними партнерами України та Росії є Кіпр та інші офшорні зони, і якщо із розрахунків виключити ПІІ з офшорних зон, які по суті і не є прямими іноземними інвестиціями, то «ефект доповнення» суттєво знижується, а в деяких випадках переходить до «ефекту заміщення».

Як вже було доказано раніше, на ефективність від припливу іноземного капіталу впливають значна кількість економічних, неекономічних та навколо економічних факторів та роль останніх двох груп факторів має тенденцію динамічного зростання. Ці фактори впливають на важливий момент: «до якого ефекту призведе приплив іноземного капіталу?». Ключовим завданням з боку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і міжнародного інвестиційного співробітництва є зменшення дії «ефекту заміщення» з одного боку та стимулювання «ефекту доповнення» з іншого. Шляхом розвитку інституційної системи, удосконалення нормативно-правової бази, впровадження демократичних стандартів державний апарат в лиці законодавчих та виконавчих органів влади може впливати на рівень міжнародної конкурентоспроможності країни.

Більшого синергетичного ефекту в цьому напрямку можна досягнути завдяки міжнародному регіональному співробітництву між Україною, Росією, Казахстаном та Білорусією в рамках спільних проєктів, які б дозволили залучити іноземних інвесторів. Для заходів такого масштабу потрібно створити інвестиційну модель, яка б врахувала всі ключові етапи інвестиційного процесу, залучаючи іноземних інвесторів до тих етапів, де неможливо обійтися без наявності іноземного капіталу і досвіду при одночасному використанні порівняльних переваг кожної окремої країни підгрупи. Але перед початком розробки такого роду інвестиційної моделі та самого проєкту кожній з чотирьох країн потрібно провести внутрішні реформи в інституційній сфері, також залишається багато прогалин у нормативно-правових базах, наприклад, в Україні немає закону про франчайзинг, відсутній чіткий механізм визначення статусу та прав іноземного інвестора у державній програмі приватизації на 2012-2014 роки. Подібні проблеми також існують і в інших державах підгрупи.

Для забезпечення зростання міжнародної конкурентоспроможності завдяки припливу іноземного капіталу урядам країн підгрупи потрібно провести реформи у багатьох сферах, причому для кожного окремого фактору, який впливає на міжнародну конкурентоспроможність країни, потрібен окремий підхід, інакше традиційні «комплексні» підходи, метою яких є вирішення відразу всіх проблем, не призведуть до значних зрушень у цьому напрямку, як і не призводили попередні два десятиліття.

Література: 1. E. Borensztein, J. De Gregorio, J-W. Lee How does foreign direct investment affect economic growth? *International Monetary Fund, Research Department, Washington DC 20431 USA Journal of International Economics* 45 (1998) 115-135.

Азаренкова О. В., Казакова Н. А.
РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ
В РАМКАХ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
З КРАЇНАМИ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Енергетика завжди була основою забезпечення життєдіяльності суспільства і головною стратегічною умовою його подальшого економічного розвитку, запорукою його національної безпеки та політичної незалежності. Однією з найбільш гострих проблем світу є проблема стабільного енергозабезпечення й ефективного використання енергоресурсів, особливо для енергодефіцитних країн. Тому енергозбереження на державному рівні визнано одним із пріоритетів економічної політики, а в умовах залежності країни від імпорту паливно-енергетичних ресурсів і постійного росту цін на енергоносії, забезпечення їх ефективного використання стає нагальною потребою.

У 2011 році Україна вперше була включена в рейтинг привабливих для «зелених» інвестицій країн, який складає аудиторською компанією Ernst & Young. А вже в 2012-му вона увійшла в топ-30 країн даного рейтингу [2]. Це досягнення разом з іншими показовими результатами в галузі поставлені під загрозу прийняттям нової «Енергетичної стратегії України до 2030 року».

Цільовий показник сукупної потужності відновлюваної енергетики в енергобалансі країни до 2030 року, за умови прийняття Стратегії в існуючій на даний момент редакції, складе близько 2%. При цьому збільшиться ядерна складова, від якої рік за роком відходять навіть країни третього світу. Якщо ж говорити про необхідність дотримання Україною взятих на себе зобов'язань перед Європейським енергетичним співтовариством, то частка відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) повинна скласти не менше 12% вже до 2029 року [1].

Прогнозування та моделювання енергетичного балансу країни є однією з основних функцій Енергетичної стратегії України до 2030 року. Адже саме структура енергетичного балансу дає відповідь на питання, за рахунок яких внутрішніх та зовнішніх енергетичних ресурсів країни буде забезпечувати потреби в енергозабезпеченні промисловості, бізнесу, громадян. Тобто структура енергетичного балансу формулює пріоритети розвитку енергетики України на найближчі 15-20 років з ураху-

ванням економічних, геополітичних, технологічних, екологічних факторів та фактору безпеки.

Згідно з Проектом оновленої енергетичної стратегії України до 2030 року, загальний потенціал використання альтернативних джерел енергії в Україні до 2030 р. оцінюється приблизно в 25 тВт-год електроенергії на базі ВДЕ і близько 2 млн. т біопалив [1].

Одним з перших аргументів проти ВДЕ є питання про нібито високу вартість виробництва енергії з них. Однак при порівняльній оцінці вартості «чистої» енергії та енергії з традиційних джерел на користь останньої альтернативної енергетики не враховується ряд важливих нюансів. По-перше, це зниження залежності країни від зовнішніх факторів, таких як постійне зростання цін на енергоносії: нафта, газ, вугілля та інше. На сьогоднішній день в структурі тарифу теплової генерації в Україні понад 80% займає вартість палива.

У першій половині 2012-го року держава імпортувала 16 млрд. куб. м. газу на суму \$ 6,724 млрд. [2]. У той же час, за оцінками Національної академії наук України, якщо б розвиток сонячної енергетики в нашій країні відбувався так, як на Заході, це б дозволило зменшити імпорт газу на 5 млрд. куб. м. Крім того, за умови впровадження енергозберігаючих технологій (у ЖКГ, бюджетній сфері, промисловості), можлива економія ще до 4 млрд. куб. м. газу. Оцінюючи щорічний обсяг імпорту газу в 30-33 млрд. куб. м., можна сказати, що тільки за рахунок використання сонячної енергетики і механізмів енергозбереження можна замінити третину імпортного газу (за нинішніми тарифами економія складе більше \$ 3,5 млрд. щорічно) [2].

Необхідність та економічна ефективність альтернативної енергетики знаходять підтвердження в багатомільйонних успішних прикладах як високорозвинених держав, так і держав, що розвиваються. Німеччина, США, Корея, Японія, Італія, Сінгапур і навіть Малайзія, Таїланд і Бразилія всіляко сприяють розвитку «зеленої» енергетики, вдаючись до податкових пільг, лояльних умов кредитування, концесій за участю держави. У Німеччині та Японії навіть існують деякі вимоги до обладнання нових будівель, згідно з якими певну частку їх енергоспоживання повинні компенсувати альтернативні джерела енергії.

Також не можна забувати про динаміку цін на енергоносії та перспективи зростання або зниження собівартості виробництва енергії. Так, 35 років тому вартість бареля нафти становила \$ 10, зараз – вище \$ 110. За різними прогнозами, світових запасів нафти вистачить в середньому на 50 років, рентабельних запасів – і того менше [3]. Що стосується ура-

ну, то до 2030 року будуть повністю відпрацьовані великі і доступні родовища, в зв'язку з чим в освоєння почнуть залучатися важкодоступні родовища з набагато більш високою собівартістю виробництва. Не слід забувати і про високі капітальні витрати при спорудженні АЕС.

Низька собівартість електроенергії українських АЕС досягається багато в чому завдяки тому, що капітальні витрати на їх будівництво було понесено ще в радянський час і зараз не враховуються. Якщо ж брати їх до уваги, середня вартість будівництва 1 Вт номінальної потужності АЕС складе близько \$ 2,5-3. Для прикладу, витрати на добудову двох блоків Хмельницької АЕС (№3 і №4) загальною потужністю 2000 МВт оцінюються в 39566000000 грн [3]. При цьому будівельна готовність енергоблоку №3 досягає 75%, №4 – 28%. Для порівняння, вартість виготовлення сонячної батареї кілька десятків років тому становила не менше \$ 15 за 1 Вт номінальної потужності, зараз вона наближається до \$1. До того ж, ціна знижується чи не в геометричній прогресії: за 2011 рік – на 50%, з 2008-го падіння ціни склало 75% [4].

Зниження в два рази вартості сонячних батарей в 2011 році стало можливим завдяки тому, що найбільші виробники подвоїли виробничі потужності – за зростанням обсягів слід і зниження ціни. За рахунок цього навіть відносно дорога раніше сонячна енергія стає все більш конкурентоспроможною. Очікується, що вартість енергії, що виробляється сонячними електростанціями, знизиться до \$ 0,08-0,1 за кВт-год до 2020 року і до \$ 0,04 за кВт-год – до 2030-го [2]. Враховуючи стрімке зниження собівартості виробництва сонячних батарей, що відбулося минулого року, реальна динаміка зниження ціни вже зараз перевершує прогнози.

На користь альтернативної енергетики говорить вагомий чинник – економічний. Розвиток альтернативної енергетики – це можливість забезпечити промислові підприємства великою кількістю замовлень і створити нові робочі місця, посилити технологічну базу країни. В Україні в проектах, пов'язаних з «зеленою» енергією, кількість робочих місць за три роки збільшилася на 15 тис [5]. У найближчі два роки цей показник повинен підвищитися в чотири-п'ять разів.

Україна сьогодні постачає близько 10% річного обсягу паливних пелет, споживаних Євросоюзом і є галузевим лідером з розвитку всіх секторів відновлюваної енергетики серед країн СНД. При цьому можливий і негативний сценарій розвитку відновлюваної енергетики в Україні, оскільки ті законодавчі ініціативи, які існують сьогодні, створюють невизначеність для інвесторів. Крім того, національні плани щодо розвитку відновлювальної енергетики занижені.

2011 рік став значущим в історії розвитку альтернативної розвитку енергетики. У 2011 році в Україні було побудовано великі сонячні електростанції, також розпочалося будівництво сучасних вітропарків. Ряд проектів перейшов у практичну фазу, сегментом зацікавилися приватні інвестори. Крім того, відбулися зміни в нормативній базі, які, з одного боку, були спрямовані на підвищення привабливості інвестування в даний сегмент (держгарантії надання «зеленого тарифу», скорочення обсягу дозвільної документації і термінів проходження процедур для будівництва об'єктів та ін), з іншого – більш чітко вказали на умови розвитку проектів, такі як «українська складова» проектів, яка з 1 січня 2012 року стала необхідною умовою отримання «зеленого тарифу».

Це означає, що, для того щоб претендувати на продаж електроенергії, виробленої з відновлювальних джерел, за підвищеним тарифом, девелопер проекту повинен обов'язково використовувати українські товари, послуги та активи, які повинні складати 15% для проектів, реалізація яких почалася в 2012 році, 30% - для проектів, реалізація яких почалася з 1 січня 2013 року і 50% – відповідно з 1 січня 2014 року. І якщо вимога в 15% здійснима, то як забезпечити 50% місцевої складової поки що ніхто не знає [2].

Розвиненість сегментів альтернативної енергетики можна оцінювати по-різному – грає роль кількість гравців, обсяги інстальованих потужностей, частка в загальному енергобалансі.

Відновлювана енергетика в Україні має йти не шляхом гігантomanії, повинен однозначно розвиватися сегмент середніх та малих об'єктів, як це сталося на розвинених ринках. Так зване «німецьке енергетичне диво» дозволило Німеччині зараз прийняти оновлений енергетичний план, згідно з яким вона суверенно рухається до 100% поновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі до 2050 року (на даний момент у Німеччині вже більше 20%, а в деяких землях – до 35%) [3].

Активно працюють в Україні міжнародні донори, надаючи технічну та фінансову допомогу. Вона включає підтримку з боку Європейського Союзу у вигляді реалізації спільного проекту технічної допомоги для розвитку національної політики в галузі енергоефективності та законодавства у будівельній галузі; кредитну лінію Світового банку «Енергоефективність України»; проект Міжнародної фінансової корпорації «Енергоефективність житлового сектору України».

У травні 2012 року ЄС виділив на реалізацію енергоефективних проектів в Україні 31 млн. євро. З метою поглиблення співробітництва між Україною та державами-членами ЄС у сфері ефективного викорис-

тання енергетичних ресурсів та альтернативних джерел проведено ряд інформаційних заходів.

Зокрема, станом на 2012 рік в м. Києві проведено семінар «Шведські рішення в сфері енергетики» (організатори – НАЕР, Шведське енергетичне агентство та Шведська торгова рада). Учасники заходу ознайомилися з шведськими методами і системними рішеннями для підвищення енергоефективності в різних сферах життєдіяльності та обмінялись досвідом із зазначених питань.

У рамках інструменту TAIEХ відбувся навчальний візит української делегації до м. Відня з метою обміну та вивчення досвіду держав-членів ЄС у сфері запровадження економічної мотивації підвищення ефективності використання альтернативних і відновлювальних джерел енергії.

У м. Львові проведено семінар з питань енергетичного менеджменту в муніципалітетах та використання біомаси в комунальних районних опалювальних котельнях (організатори – НАЕР, Австрійське енергетичне агентство). Під час заходу учасники ознайомилися з передовими практиками збільшення енергоефективності та частки використання відновлювальної енергетики.

Одним з напрямів діяльності Львівського центру науки, інновацій та інформатизації, який дав змогу допомагати вітчизняним науковцям, винахідникам і новаторам у просуванні своїх розробок на міжнародні ринки і вивчати позитивний, цікавий для України зарубіжний досвід, є транскордонна співпраця з польськими партнерами.

В цьому контексті плідним було співробітництво Центру з Асоціацією інновацій і трансферу технологій «Горизонти» (м. Жешув) у реалізації проекту «Енергозбереження – обмін досвідом у сфері системних рішень та успішних практик Польщі і України», фінансованого в рамках програми польської закордонної допомоги Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Особливістю цього проекту було те, що в його виконанні взяли участь організації з інших регіонів України, зокрема, Закарпатської області (Фонд розвитку транскордонного співробітництва) та Автономної республіки Крим (Південний інститут інтелектуальної власності).

Метою проекту стало ознайомлення із ситуацією в енергетичній галузі України та формування активних позицій у сфері енергозбереження шляхом передачі українським партнерам знань та досвіду європейських країн.

В Карпатському в рамках програми транскордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна на 2007-2013 роки.

Закарпатська область та Кошицький край реалізують спільний проєкт «Біоенергія Карпат».

Розвиток нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є важливим фактором підвищення рівня енергетичної безпеки, зниження використання викопних паливних ресурсів (у тому числі імпортованих), розвитку промисловості і сільського господарства, збільшення зайнятості населення в секторах економіки, пов'язаних із використанням ВДЕ, а також зниження негативного впливу енергетики на навколишнє середовище й підвищення якості життя громадян. Енергетична безпека країни забезпечується розвитком і традиційної, і «зеленої» складової. Важливо пам'ятати, що лише грамотна стратегія може створити умови для підвищення конкурентоспроможності держави.

Література: 1. *Енергетична стратегія України на період до 2030 року.* // Інформаційно-аналітичний бюлетень «Відомості Міністерства палива та енергетики України». Спеціальний випуск. – 2011. – 113 с.; 2. Рожко А. О. *Перспективи використання відновлювальних джерел енергії в Україні* // *Енерго-сбережение.* – 2011. – №2. – с. 25-28; 3. *Cleantech matters Global competitiveness* // *Ernst & Young report, 2012* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eyem.com/pdf/11EDA220_attractiveness_2011.pdf; 4. Joel Makower, Ron Pernick and Clint Wilder. *Clean Energy Trends 2011*, Clean Edge, 2011, p. 12; 5. Mark Osborne, *First Solar's market share set to soar*, PV-Tech. org, September 7th 2010; 6. *National Renewable Energy Laboratory. Nontechnical Barriers to Solar Energy Use: Review of Recent Literature, Technical Report, September, 2010.* – 30 pages; 7. *Renewables 2011 Global Status Report* (Paris: REN21 Secretariat and Washington, DC: Worldwatch Institute). – 2012; 8. *Report of the IUCN Renowned Thinkers Meeting, 29– 31 January 2006.*

***

УДК 334.752(477)

Алексеева Т. І., Городко І. С.

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

В сучасних умовах господарювання метою єврорегіонального співробітництва є формування системи взаємовідносин між регіонами сусідніх держав щодо спільного вирішення актуальних для всіх сторін економічних, соціальних, гуманітарних та інших питань. Для України, яка інтегрується в європейські процеси, розвиток єврорегіонального співробітництва стає одним із найважливіших пріоритетів зовнішньої політики.

Питання формування і розвитку єврорегіонального співробітництва висвітлюються в працях відомих іноземних та вітчизняних науковців.

Так, слід відзначити дослідження у цьому напрямі Гакмана С., Гонти О., Лендьела М., Луцишина П., Мікули Н. та ін. [1, 2, 3, 4].

Великий потенціал для розвитку єврорегіонального співробітництва дає те, що дві треті областей України є прикордонними. Ці території потребують, перш за все, вирішення питань щодо економічного зростання, удосконалення діяльності органів влади, розвитку комунікацій, культурно-освітньої сфери, туризму, захисту довкілля тощо. Спільні кордони України з країнами-членами ЄС, Росією, Білоруссю, Молдовою, Туреччиною та взаємодоповнюючі транспортні системи на міжнародних торговельно-економічних напрямках створюють можливості для широкоформатного єврорегіонального розвитку як західних, так і східних регіонів.

Єврорегіональне співробітництво є сукупністю взаємовідносин адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав, сформованих за довільно просторовою конфігурацією на взаємовигідних добровільних партнерських засадах з метою їх кооперації, координації та інтеграції для задоволення актуальних потреб на основі договірно-правової бази та засадах довіри на неформальному рівні.

Упродовж останніх років Україна стала активним учасником європейських інтеграційних процесів, що не в останню чергу зумовлюється існуванням спільних кордонів із країнами, які вже є членами Європейського Союзу. Перспективними напрямками для поглиблення транскордонної співпраці між Україною і країнами-сусідами, що входять до складу Європейського Союзу є такі: боротьба з організованою злочинністю, контрабандою товарів і людей; сприяння сталому економічному і соціальному розвитку прикордонних територій; збільшення транзитних можливостей прикордонних територій; підтримка ініціатив у сфері науки, освіти, культури і спорту; гармонізація міжетнічних відносин на територіях єврорегіонів; розвиток туризму; захист довкілля та охорони здоров'я.

Концепція розвитку прикордонних регіонів Європи розглядається крізь призму транскордонного співробітництва, і полягає в тому, щоб негативні риси периферійності перетворити на переваги. У цьому контексті місце транскордонного співробітництва в регіональному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також до оптимального поєднання можливостей та ресурсів прикордонних регіонів і територій двох або більше країн, що межують, з метою розв'язання спільних проблем та вирішення завдань регіонального розвитку в межах транскордонних регіонів

Фінансування діяльності єврорегіонів зацікавленими сторонами здійснюється в залежності від обумовлених в угодах умов, зазвичай на паритетній основі. Не виключається залучення коштів приватних інвесторів і міжнародних організацій.

У даний час Європейський Союз має декілька фінансово-економічних механізмів для проведення регіональної політики. Це – Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський сільськогосподарський фонд, Фінансовий інструмент орієнтації рибальства, Спеціальний Фонд єдності, Фонд «Інструмент структурної політики для підготовки до вступу», Спеціальна програма для підготовки до вступу для сільського господарства і сільського розвитку.

Одним з дієвих механізмів діяльності єврорегіонів стало створення міжурядових комісій з регіональної і прикордонної взаємодії. Вагомими є єврорегіональні програми, а саме програми добросусідства, які діють для країн-членів ЄС, країн-кандидатів та їх сусідів. Вони спрямовані на сприяння владі й організаціям як усередині ЄС, так і за його межами щодо поліпшення економічних і соціальних умов життя в регіонах, вирішення спільних проблем і надання можливостей для подальшого розвитку.

Для України правове підґрунтя для транскордонного співробітництва створюють ратифікована Верховною Радою Європейська хартія місцевого самоврядування та Декларація про транскордонне співробітництво в Європі, які в концептуальному плані мають позитивний вплив на розвиток єврорегіонів, здійснення реформ місцевого самоврядування, а також сприяють удосконаленню правових механізмів співпраці між органами самоврядування прикордонних міст і районів [3].

Українською державою в практичному сенсі здійснюються кроки щодо участі в єврорегіональному співробітництві, але ці дії поки не дають відчутних економічних результатів. Водночас, варто зазначити, що в останні роки єврорегіональному співробітництву з боку України надається певне значення, а саме: розширюється нормативно-правова база, проводяться конференції, форуми, узагальнюється практика діяльності єврорегіонів.

Державна підтримка розвитку єврорегіонального співробітництва передбачає: визначення пріоритетних напрямів щодо підтримки розвитку співробітництва регіонів; відбір проектів (програм) співробітництва, які потребують державної підтримки; надання правової, організаційної, методичної, інформаційної допомоги та підтримки суб'єктам і учасникам співробітництва.

У межах міжрегіонального співробітництва України із прикордонними регіонами країн Центральної та Східної Європи спільними програмами є розвиток міжнародних транспортних коридорів (МТК), що проходять через території держав; розвиток інфраструктури прикордонних територій; вирішення проблеми взаєморозрахунків між суб'єктами міжрегіонального співробітництва; природокористування і охорона довкілля; оптимізація використання трудових ресурсів; проведення науково-дослідних робіт.

До конкретних проектів в рамках співробітництва слід віднести: створення системи гідропоруд у прикордонних регіонах України, Словаччини, Угорщини та Румунії; будівництво міжнародних пунктів автомобільного пропуску; залучення інвестицій для реалізації проекту будівництва евроколії від українсько-польського кордону до Львова та міжнародного залізничного вокзалу й комплексу обслуговуючої інфраструктури; реконструкції аеропортів тощо.

Подальша інтеграція України до європейських структур неможлива без вироблення та реалізації такої моделі управління регіонами, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла б становленню нових форм співпраці між центром і регіонами, внутрішньому міжрегіональному співробітництву та міжнародній співпраці територій. Значна кількість проблем пов'язана з відмінністю рівня економічного та соціального розвитку; транспортної, в тому числі прикордонної інфраструктури; податкового законодавства; фінансово-кредитних систем. Багато проблем виникає у зв'язку з різними підходами до питань переміщення людей, товарів, капіталу. Досить некомфортним є візовий та митний режими, що не сприяє співробітництву України з країнами-членами ЄС [2].

Отже, єврорегіональне співробітництво є важливим фактором соціально-економічного розвитку прикордонних територій, раціонального розміщення продуктивних сил та об'єктів інфраструктури, підвищення продуктивності праці та якості матеріального продукту і послуг.

Тому з метою активізації процесу єврорегіонального співробітництва необхідно вжити ряд таких заходів: спростити транскордонний режим руху товарів та послуг, які вироблені та споживаються в межах прикордонних зон; забезпечити більш ліберальний режим пересування громадян, що спростить трудові контакти; впроваджувати пільгову систему щодо окремих видів міжнародної економічної діяльності; спростувати регулюючі, документарні процедури для юридичних та фізичних осіб, які здійснюють прикордонні контакти та операції; розробити механізми

спільного використання природних ресурсів, а також охорони навколишнього середовища; сприяти поширенню відповідної ділової інформації; забезпечити фінансування та стимулювання розвитку транспортної інфраструктури.

Важливим напрямом є також активізація роботи, спрямованої на розвиток співробітництва між суб'єктами господарювання регіонів у рамках науково-технічної та виробничої кооперації.

Література: 1. Пила В. І., Чмир О. С., Гарасюк О. А., Терещенко Т. В. *Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво*. – Вид-во ХУУП, 2011. – 412 с.; 2. Біленький П. Ю., Мікула Н. А. *Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні // Регіональна економіка*. – 2010. – №3. – С. 61-74; 3. *Україна в процесі міжнародної інтеграції // За ред. д-ра екон. наук В. Р. Сіденка*. – Х.: Вид-во «Форт», 2009. – 280 с.; 4. Мікула Н. А. *Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія*. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

***

УДК 330.341.2

Борисов М. Ю.
СТОЛЫПИНСКАЯ АГРАРНАЯ РЕФОРМА КАК ОСНОВА
МЕЖДУНАРОДНОГО РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
УКРАИНЫ И РОССИИ

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Международное региональное сотрудничество, которое давно является повседневной практикой для стран ЕС, постепенно становится неотъемлемой частью экономических взаимоотношений Украины и России, примером чему может служить развивающееся трансграничное сотрудничество в еврорегионе «Слобожанщина». Наши страны объединяют не только исторические, экономические и культурные связи, но и общие проблемы социально-экономического характера, решение которых может быть найдено на пути развития международного сотрудничества.

В последние годы, как Россия, так и Украина на фоне экономических проблем столкнулись с высоким уровнем смертности, динамика которого внушает серьезные опасения и не предается широкой огласке. В то же время, возврат к исторической фигуре П.А. Столыпина и переосмысление многогранных результатов его аграрной реформы задают вектор не только выхода из сложившегося экономического и демографического кризиса, но и вектор духовного возрождения страны, на которое, по сути, эта реформа была направлена [1].

Время показало, что потеря связи с землей смертельна для общества, особенно для славянского с его огромной территорией. В России и в Украине государство перестало гарантировать стабильные цены на сельскохозяйственную продукцию и, следовательно, достойный уровень жизни и отсутствие безработицы в сельской местности. Это создает угрозы национального масштаба, поскольку сельское хозяйство – не просто производство продовольствия, но и важная сфера общественного материального производства [3].

Ликвидация коллективных сельских хозяйств и последовавшее за этим создание аграрных корпораций холдингового типа вместо развития индивидуальных хозяйств – все это привело к дальнейшей утрате связи работника на земле с конечным результатом его труда и негативно отразилось на темпах роста аграрного сектора экономики. Дальнейшая перспектива такого процесса без наличия гражданского общества наряду с непрозрачностью рынка земли и перспективой ее свободной продажи, коррумпированностью органов власти и отсутствием доступных кредитов для крестьян – это создание латифундий плантаторского типа и, либо дальнейшее вымирание населения, либо мощный социальный взрыв.

Вот почему уроки столыпинской реформы, включавшей развитие частных хозяйств семейно-трудового типа, развитие сельскохозяйственной кооперации, бесплатное сельскохозяйственное образование на уровне училища, доступные крестьянам кредиты и многое другое, как никогда актуальны в настоящее время для Украины и России, где многие регионы обладают не только значительным сельскохозяйственным потенциалом, но и уникальными плодородными почвами.

Столыпинская аграрная реформа стала, фактически, первым успешным примером применения западноевропейского опыта ведения сельского хозяйства и кооперации в российских условиях [2]. За пять лет во главе правительства Столыпин успешно реформировал крестьянскую общину и сельское хозяйство огромной страны, хотя в Англии, например, на реформирование крестьянской общины ушло более трех столетий.

На современном этапе международное сотрудничество регионов Украины и России как в рамках новых еврорегионов так и помимо них может дать существенный импульс к развитию сельскохозяйственного и промышленного производства в интересах обеих стран. Однако, как показывает опыт ЕС, успешное межрегиональное сотрудничество требует государственной поддержки и наличия гражданского общества –

общества людей, освобожденных от бедности, которую П.А. Столыпин считал худшим из рабств [4].

В обществе таких свободных людей-тружеников невозможны явления наподобие станицы Куцевской или экс-депутата Лозинского, когда лишь вопиющие преступления заставляют людей сплотиться в наши дни, тогда как неприкосновенность личности и гражданское равноправие были составной частью столыпинских преобразований.

Сто лет назад государство в лице Столыпина активно формировало гражданское общество, основой которого как раз и являются разнообразные ассоциации людей по месту жительства и работы в виде производственных, потребительских, кредитных кооперативов, органов самоорганизации населения, обществ защиты прав потребителей и т.п.

Кроме того, необходимо отметить, что наиболее успешно реформа продвигалась на территории нынешнего юга Украины, на Кубани и в Цен-трально-Черноземных областях России, что в наши дни может служить надежной основой международного сотрудничества данных регионов и формирования современного агропромышленного комплекса как группы отраслей, которые технологически, экономически и организационно тяготеют к сельскому хозяйству.

Однако не только приграничные регионы Украины и России могут успешно сотрудничать. Столыпинская политика переселения и освоения Сибири позволила Тобольской и Томской губерниям, которые, в частности, потребляли металлургическую продукцию нынешнего Донбасса, стать в результате реформ ведущими поставщиками масла и сырья на российский и европейский рынки [5].

Одним из главных уроков столыпинской реформы можно считать ее духовно-нравственную составляющую, в основе которой, наряду с уважением к свободному труженику, лежало бережное отношение к земле, которая в сельском хозяйстве является главным объектом производственных отношений и основным средством производства. Ведь именно нравственности и духовности не хватает тем современным аграриям, которые вместо улучшения качества почв безжалостно истощают плодородную землю, на которой живут, специфическими культурами наподобие рапса и отравляют ее гербицидами и пестицидами.

В целом, позитивный опыт столыпинской аграрной реформы может служить устойчивой основой международного регионального сотрудничества Украины и России и успешной трансформации их аграрного устройства.

Литература: 1. Борисов М.Ю., Корытнюк И.О. Вектор Столыпина. // Сайт дистанционного образования ОНУ имени И.И. Мечникова, 2010 – Режим доступа: <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/vektor-stolypina.html>; 2. Борисов М.Ю. Политэкономический и институциональный потенциал столыпинской аграрной реформы // Европейский вектор экономического развития. Збірник наукових праць. Вип. 2 (13) 2012. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. – С. 164-166; 3. Бородіна О.М. Трансформації в аграрному розвитку України та Росії у напрямі європейської інституційної практики // Європейський вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць. Вип. 2 (13) 2012. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. – С. 481-484; 4. Шпак В. Столипін: реформатор чи реакціонер? // Урядовий Кур'єр. – 2012. – №128. – С. 9; 5. Румянцев М. Столыпинская аграрная реформа: предпосылки, задачи, итоги // Вопросы экономики. – 1990. – №10. – С. 66-73.

***

УДК: 339.7.01

Гаранская И. А.
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЫНКОВ ИПОТЕЧНОГО
КРЕДИТОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И УКРАИНЫ

*Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Научный руководитель: д.э.н., проф. Якубовский С. А.*

Рынок ипотечного кредитования приобретает актуальность в период мирового кризиса низкокачественного ипотечного кредитования. Рынки ипотечного кредитования стран Восточной Европы в отличие от рынков Западной Европы до сих пор находятся на стадии развития и становления. Данные рынки обусловлены общими тенденциями развития и реструктуризации в период кризиса. Исследования украинского рынка ипотечного кредитования производилось украинскими учёными, такими, как Михайловская, Барановский, Паливода, Дорошенко и т. д. Роле ипотечного кредитования в Российской Федерации уделяется значительное внимание, в частности в работах: Столбова, Бергуля и т. д. Однако, данная работа направлена на выявление общих тенденций развития рынков ипотечного кредитования Украины и России.

В Российской Федерации, развивающийся рынок ипотечного кредитования стал значимым для предоставления доступного финансирования жилья. Ипотечный рынок в России остается достаточно молодым и быстро развивающимся. Ипотечные кредиты, выдаваемые в России, приравниваются к 1-2% ВВП, в то время как, в среднем в Европейском Союзе, данный показатель – 38% [8]. Главными действующими лицами на рынке ипотечного кредитования в России, как и в других странах,

являются организации и индивиды, предоставляющие ипотечные кредиты клиентам [6]. В дополнении к ним существуют поддерживающие учреждения и сервисы, которые предоставляют финансирование банкам и другим поставщикам ипотечных кредитов.

Основными провайдеры ипотечных кредитов являются банки, которые предоставляют кредитные программы, специализированные кредитные банки, кредитные агентства, кредитные брокеры и агентства недвижимости. Количество банков которые предоставляют ипотечные кредиты в России возросло почти вдвое начиная с 2006 года. На 2011 год, приблизительно 70% ипотечного рынка контролируется 5 основными банками: «СберБанк», «Дельтакредит», «Газпромбанк», «ВТБ-24» и «Транскредитбанк». Крупные ипотечные банки выпускают и обслуживают кредиты для дальнейшей секьюритизации. Малые ипотечные банки, которые составляют приблизительно 20% рынка, создают ипотечные кредиты и продают их агентствам или другим рефинансирующим организациям.

Существует несколько видов ипотечных кредитов на российском рынке ипотечного кредитования. Два самых распространённых вида: ипотечные кредиты под покупку жилья на первичном рынке (незавершенное строительство) и вторичном рынке (завершенное строительство). Третьим популярным видом является ипотечный кредит выданный под жилье, которым уже владеет заемщик, такой кредит обычно используют для модернизации собственного дома [7]. Незначительная часть ипотечных кредитов приходится на коммерческие или бизнес кредиты.

Одним из рисков в бизнесе ипотечного кредитование для России и Украины является риск дефолта по кредиту. До начала финансового кризиса, дефолт по ипотечным кредитам в России составлял всего 1%, в развитых странах данный показатель до кризиса составлял 7-8%. Иностранные банки являются активными участниками на рынках ипотечного кредитования России и Украины. Ипотечный рынок России вырос почти на 21% в 2010 году, что в два раза больше по сравнению с показателями 2009 года [7]. Российские банки в первой половине 2011 года выдали ипотечных кредитов на 9,2 миллиардов долларов США, а в 2010 году на 4,6 миллиарда.

Инициатива правительства играет значительную роль в развитие рынка ипотечного кредитования, как для России, так и для Украины. Высокие процентные ставки, которые превышают процентные ставки Евросоюза, снижают развитие рынка ипотечного кредитования для России и Украины. В среднем, процентная ставка по ипотечному кре-

диту в России, 2009 году составляла 16,6%, а в 2011 составляет 11,28%, самая низкая процентная ставка в рублях на 2011 составляет 8,5% [9]. В Украине, процентная ставка достигает 23-25% в национальной валюте в 2011 году [5]. Процентная ставка не может снизиться без стимулирующих программ со стороны государства. Мировой экономический кризис и его последствия – в основном отсутствие прямых иностранных инвестиций и падение цен на экспортированное сырье значительно повлияло на экономику России и Украины, снизилось инвестирование. Рынок ипотечного кредитования Российской Федерации, как и рынок Украины, нуждается в источниках финансирования и новых стабилизационных программах.

Для Украины становление рынка ипотечного кредитования является важным и актуальным вопросом на пути реформирования экономики и восстановления в посткризисный период. Функционирование системы ипотечного кредитования в Украине базируется на общих кредитно-финансовых, специальных кредитно-финансовых, социально-правовых и социально-экономических принципах. Современная модель украинского рынка ипотечного кредитования характеризуется следующими факторами: основное финансирование за счет депозитов, доминирование универсальных банков, отсутствие специализированных институтов ипотечного кредитования [2]. Рынок ипотечного кредитования Украины, так же, как и России является молодым рынком, который начал зарождаться в 2004 году. Для эффективного развития системы ипотечного кредитования для двух стран, важную роль играет правовое, нормативное, и информационное обеспечение, которое влияет на все составляющие элементы системы ипотечного кредитования.

На сегодняшний день Украина и Россия только начинают создавать собственную модель ипотечного кредитования и определяют роль государства и государственного регулирования ипотечного кредитования. Для Украины и России, необходимым является создание эффективных рыночных механизмов привлечения долгосрочных финансовых ресурсов в финансово-кредитную сферу и основываясь на этом, обеспечение функционирования рынка долгосрочного ипотечного кредитования с использованием современной рыночной инфраструктуры и финансовых инструментов, что даст возможность постепенно снизить стоимость ипотечных кредитов для населения и увеличить сроки кредитования, обеспечить стабильное, эффективное и результативное функционирование.

В современных условиях развития рынка ипотечного кредитования важным аспектом является сопоставление украинской, российской и за-

рубежной практик с целью использования положительного опыта. Для полноценной системы ипотечного кредитования необходимо использовать накопленный иностранными финансово-кредитными учреждениями опыт предоставления и обслуживания ипотечного кредита. До начала финансового кризиса 2006-2008, кредитование стало быстро развиваться из-за входа на украинский рынок, как и на российский, иностранных банков, что повысило предложение на рынке кредитования [4].

Ипотечное кредитование в Украине и России сталкивалось и продолжает сталкиваться с основной проблемой, отсутствием достаточного количества финансовых ресурсов у населения, в экономике в целом и в банковской системе в частности [1]. Банки страдают от нехватки свободных финансовых ресурсов, возможности ограничены в предоставлении долгосрочных ипотечных кредитов [3]. Для развития ипотечного рынка необходимо эффективное функционирование недвижимости, кредитного и фондового рынка, также рынка страхования.

Основными факторами для развития украинского и российского рынков ипотечного кредитования является стабильность, как внутренняя, так и внешняя. Особенную значимость в контексте мирового финансового кризиса приобретает одна из основных функций центрального банка – это поддержание стабильности национальной валюты. Основным условием эффективного развития ипотеки в данных странах – минимизировать риски кредиторов при предоставлении кредитов под залог имущества и сделать кредиты доступными для заемщиков.

Литература: 1. Вірний Віктор За лапідарними світової кризи // *Всеукраїнський загальнополітичний освітнянський тижневик «Персонал Плюс»*. – 2008. – с. 43; 2. Майданевич Ю. П., Хапцова Э. А. Особенности ипотечного кредитования в Украине // *Вісник ЖДТУ*. – 2009. – №48, т. 2. – с. 1-6; 3. Нагорний О. В. Фінансовий механізм іпотечного кредитування в Україні та шляхи його удосконалення // *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. – 2009. – с. 164-169; 4. Эдильберто С., Погарская О., Устенко О., Козярицкая Л., Касяненко С. Финансовый кризис в Украине: прошлое, настоящее, будущее [Отчет]. – Харьков, 2009. – с. 1-25; 5. Demircuc-Kunt A., Serven L. Are All the Sacred Cows Dead? Implications of the Financial Crisis and Financial Policies // *World Bank Policy Research Working Paper*. – 2009. – No. 4807; 6. Stolbov M. I. Crisis in the Russian Mortgage Market through the Lens of Financial Accelerator Theory // *Pleiades Publishing, Ltd.*, 2011. – *Studies on Russian Economic Development*. – No. 4: Vol. 22. – pp. 392-400. – ISSN 1075-7007; 7. Structural Cracks: Trouble ahead for global house prices // *The Economist Newspaper Limited*. – 2008; 8. *The World Bank Economic Review*. – Oxford University Press, 2008. – No. 3, Vol. 22. – pp. 397-430; 9. *International Monetary Fund* [Електронний ресурс]. – режим доступа. -<http://www.imf.org/external/index.htm>.

Гасім Салах, Златкіна О. Д.
СПІВРОБІТНИЦТВО КИТАЮ ТА КРАЇН БЛИЗЬКОГО СХОДУ:
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Міжнародне співробітництво можна трактувати як вияв кооперативних взаємодій в міжнародних відносинах. Із середини XX ст. у міжнародних відносинах поширилася парадигма співробітництва, яка істотно відрізняється від конвенційних договірних альянсів та коаліційних домовленостей, що укладалися до того часу між державами.

Проблеми міжнародного співробітництва, у тому числі й науково-технічного широко розглядаються вітчизняними вченими (Антонюк В., Гальчинський А., Новицький В., Пахомов Ю., Голіков А. П. та інші). Практично всі визначають наступні специфічні риси, які притаманні сучасній парадигмі міжнародного співробітництва:

- співробітництво засновано на синергетичному партнерстві між країнами, яке визначає ефективний та гнучкий підхід до збільшення багатства всіх країн та кожної окремої країни;
- інформація визначається як живильне джерело нової системи міжнародних відносин;
- вільна циркуляція ідей, товарів та послуг в рамках співробітництва, обмін інформацією здійснюється по міжнародних мережах.

Серед напрямків міжнародного співробітництва найбільшого поширення набула співпраця в економічній, соціальній, культурній, технічній та торговельних сферах [3]. І тут дуже цікавим виступає співробітництво країн Близького Сходу та Китаю.

Причин для цього декілька, і основними з них можна назвати бурхливий економічний розвиток, завдяки якому Китайська Народна Республіка та частина країн Близького Сходу за останні десятиріччя перетворилися в акторів не тільки регіонального, але й світового значення, а також певні взаємовідносини між Україною та цими країнами, які відображаються у різних сферах суспільного життя.

Основна частина країн Близького Сходу розташовані в посушливому поясі пустель напівпустель і сухих гірських степів. Головним багатством регіону є нафта. На частку країн Південно-Західної Азії припадає близько 2/3 усіх розвіданих запасів нафти країн світу. Нафтові родовища цих країн характеризуються винятково високою продуктивністю. Поряд із нафтовою промисловістю доволі швидкими темпами розвива-

ється гірничовидобувна промисловість, а також чорна і кольорова металургія і металообробка. Провідною галуззю у багатьох країнах цього регіону є сільське господарство. Але воно залишається відсталим і малопродуктивним з низьким рівнем механізації і застосування добрив [2, с. 329-333]. До того ж країни Близького Сходу мають великі розбіжності у науковому розвитку. Іран, Йорданія та Ізраїль практично визначають увесь кадровий науковий потенціал Близького Сходу. Взагалі науково-технічний потенціал цього регіону значно відстає від інших регіонів світу, що впливає на його економічний та інноваційний розвиток. Інновації не впливають на економічний розвиток більшості країн Близького Сходу, адже він залежить від їхньої ресурсної бази [5]. Саме тому подальший сталий розвиток цього регіону залежить як від подальшого розвитку науково-технічного потенціалу взагалі, так і від науково-технічної співпраці з Китаєм.

Доволі довгий час у Китаї не вдавалося розвинути офіційну науку, що гальмувало неперервний технічний розвиток країни та широке використання винаходів. Ті проблеми, з якими зіштовхнувся Китай на шляху технологічного розвитку країни, та шляхи їх рішення – усе це може бути використано як для розуміння, яким саме чином слід надалі розвиватися країнам Близького Сходу, так і для розуміння того, якою була і буде зовнішньоекономічна стратегія Китайської Народної Республіки стосовно цих країн.

Так одна з перших проблем – недостатньо імпортувати виробничі лінії без проведення корінних змін у сфері використання нової техніки, зокрема у сфері освоєння, керування та застосування технологій на виробництвах. Для просування вперед необхідно перейти від сприйняття підприємства як комплексу вузько технічних навичок до суцільного синергетичного комплексу та імпорту основного устаткування як до частини більш широкої трансформації. На початок нового тисячоліття Китай поступово перейшов на ліцензування та передачу технологій, договори на надання консультацій та послуг, комп'ютерне забезпечення [1, с. 130-138].

Отже, швидкий економічний зріст Китаю, наявність нового керівництва у країні, а також розуміння того, що Близький Схід є дуже важливим джерелом сировини, необхідної для подальшого розвитку економіки КНР – усе це сприяло активному залучанню Пекіну до світових справ в цілому, так і до розвитку зовнішньоекономічного співробітництва із країнами Близького Сходу зокрема.

Відношення будуються на наступних принципах:

– щира дружба та рівноправність, у тому числі у торговій, економічній, соціальній та інших галузях;

– взаємна підтримка та тісна взаємодія, у тому числі співпраця з ООН та іншими міжнародними організаціями;

– навчання один у одного, що передбачає, зокрема, співпрацю у сфері науки, освіти, культури та охорони здоров'я.

Зовнішньоекономічне співробітництво з цими країнами включає обмін візитами на високому офіційному рівні та обмін представниками законодавчих органів. Двостороння співпраця також передбачає наявність консультаційних механізмів, таких як двосторонні комітети та комісії з торгівлі, економічної співпраці, науки, технології, консультації на рівні міністерств закордонних справ, співпраця у міжнародних справах. До того ж координується діяльність у різних міжнародних організаціях, співпраця у сфері людських ресурсів, освіти, науки, технологій, охорони оточуючого середовища, медицини, охорони здоров'я та інфраструктури.

Існує три основні моменти, які можна виділити у відношеннях Китаю із країнами цього регіону:

1. Рівність; Китай розглядає усі країни Близького Сходу, як великі, так і маленькі, як рівноправних партнерів;

2. Взаємна вигода; при вирішенні економічних проблем та виконанні проектів, поважається вибір урядів;

3. Взаємно повага; у питаннях, що стосуються Близького Сходу, китайський уряд поважає погляди конкретних країн Близького Сходу, сусідніх із ними країн та релігійних організацій.

Ці три моменти є характерними рисами близькосхідної стратегії Китаю.

Важливу роль у сучасній китайській концепції взаємовідносин з країнами Близького Сходу грає тезис о невтручанні у внутрішні справи країн-партнерів [4, с. 104-111].

Важливе місце у зовнішньоекономічній політиці Пекіну стосовно близькосхідного регіону посідають культурні та наукові зв'язки із країнами регіону. У минулому дві сторони просто обмінювалися студентами, здійснювали обмін делегаціями працівників сфери освіти. Але сьогодні співробітництво у сфері науки та освіти носить складний, багатовісний характер та здійснюється у різних сферах. Сюди відноситься навчання студентів із країн Близького Сходу у китайських вузах, підготовка спеціалістів у різних галузях виробництва на базі спеціально розроблених програм як у Китаї, так і країнах близькосхідного регіону,

а також допомога у розвитку середньої та вищої освіти. Іншим пунктом є реалізація програм обміном вченими для здійснення спільних дослідницьких проєктів [4, с. 124-130]. Спільні навчальні програми дозволили забезпечити відповідний рівень підготовки обох сторін, що дозволяє реалізувати академічні переваги китайських університетів та допомогти задовольнити актуальні потреби у підвищенні освітнього, наукового та технічного рівня країн Близького Сходу. Підготовка кваліфікованого персоналу для Близького Сходу не тільки підвищує імідж Китаю у цьому регіоні, але й дозволяє забезпечувати китайські підприємства спеціалістами, які необхідні для здійснення різноманітних (у тому числі й високотехнологічних) проєктів у цьому регіоні.

Активізація та розвиток дружніх відносин з країнами Близького Сходу є важливою складовою незалежної та самостійної зовнішньоекономічної політики Китаю. Адже розвиток як Китаю, так і цих країн є важливими елементами миру та розвитку на усій планеті. Ці відносини слугують не тільки корінним інтересам Китаю та країн Близького Сходу. Встановлення партнерства і співпраці між цими регіонами виходить із внутрішньої потреби двосторонньої взаємодії, а також є необхідною потребою сприянню становлення миру та розвитку на планеті.

Література: 1. Бергстен Ф., Гилл Б., Ларди Н., Митчелл Д. Китай. Что следует знать о новой сверхдержаве / Пер. с англ. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Институт комплексных и стратегических исследований, 2007. – 256 с.; 2. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Економіка зарубіжних країн: Навч. посібн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с.; 3. Гужва І.Ю. Міжнародне науково-технічне співробітництво: методи. Форми та стратегії // Вісник Донецького Національного університету. Сер. В: Економіка і право. – Донецьк, 2009. – №2. – С. 85-90; 4. Дейч Т.Л. Африка в стратегії Китая. – М.: Институт Африки РАН. 2008. – 326 с.; 5. Московкин В.Н., Бриги Юсеф. Научно-технический потенциал стран Среднего Востока и Северной Африки: межстрановые сравнения и меры по ускорению инновационного развития // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Сер. Економіка науки. – Х., 2004. – Том 7, № 2. – С. 21-30.

Голиков А. П., Казакова Н. А., Давтян Е. В.
ХАРЬКОВ КАК МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЛОГИСТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
НА ИНТЕРМОДАЛЬНОМ ПУТИ «ВОСТОК-ЗАПАД»

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Среди множества городов на всем постсоветском пространстве Харьков выделяется особо удобным транспортно-географическим положением. Еще в первой половине 19 ст. географ Павел Крюков, анализируя экономико-географическое положение городов Российской империи, отмечал, что благодаря своему удобному расположению Харьков – «будущая экономическая столица Юга европейской части России». Научное предвидение ученого практически подтвердилось. С 1919 по 1934 г. Харьков был столицей Украины. Это способствовало его ускоренному промышленному развитию, превращению в ведущий научный и культурно-просветительный центр всего Советского Союза. После переноса столицы в Киев он сохранял лидирующее положение во многих сферах жизни и являлся 3-им после Москвы и Ленинграда машиностроительным центром и транспортным узлом огромной страны.

К сожалению, ситуация изменилась после распада Советского Союза и прокатившихся в наше время по мировому хозяйству экономике волн экономических кризисов. Экономико-географическое положение Харькова изменилось не в лучшую сторону, что не могло не отразиться на возможностях социально-экономического развития города. Тем не менее Харьков – был и остается одним из крупнейших транспортных узлов Украины. Здесь сходятся 8 железнодорожных и 5 автомобильных магистралей, соединяющих западные, центральные и восточные районы страны со странами ближнего и дальнего зарубежья. Для услуг пассажиров – 5 железнодорожных вокзалов, автовокзал и 3 автостанции (одна из которых, как и автовокзал, обслуживает и международные перевозки). Непосредственно Харьковский железнодорожный узел пропускает до 60-70 млн. пассажиров в год. По объему пассажирских железнодорожных перевозок город занимает одно из первых мест в стране. С десятками городов Харьков связан автобусными маршрутами, имеется новый, отвечающий международным требованиям, аэропорт, обслуживающий как внутренние, так и зарубежные авиалинии. Рейсы осуществляются в Киев, Москву, Тель-Авив, Анталию, Ереван, Кутаиси, Тбилиси, Баку и другие города.

Харьков все еще сохраняет и выгодное транспортно-географическое положение. Это обусловлено, как минимум, тремя факторами.

Во-первых, географическое расположение Харькова характеризуется высоким значением индекса местоположения в системе топологических расстояний между странами Европы (он близок единице).

Во-вторых, его размещение «на перекрестке» железнодорожных, автомобильных, трубопроводных и воздушных трасс, соединяющих восточные регионы России, Казахстан, страны Средней Азии и Закавказья со странами Центральной и Южной Европы, а также северные и центральные районы России, Финляндию, Польшу, страны Балтии со странами Черноморского бассейна – удобно и перспективно с точки зрения дальнейшего развития международных транспортно-экономических связей.

В-третьих, непосредственная близость Харькова к азово-черноморским портам открывает выход аккумулирующимся на его территории товарам (через турецкие проливы) к мировому океану, что дает возможность создавать и развивать сеть торгово-экономических коммуникаций с подавляющим большинством стран мира.

Мощный транспортный потенциал Харькова используется еще не полностью. В какой-то степени положение может улучшиться с подключением транспортной системы Украины к европейским «критским коридорам». Однако для более высокой степени использования транспортного потенциала Харькова, как в целом и всей Украины, их необходимо превратить на территории нашей страны в транзитные (в настоящее время большая их часть относительно Украины – тупиковые). Стоит задача осуществить в пределах Украины сочленение «критских коридоров» с магистралями восточного направления.

Китай, другие страны Азиатско-Тихоокеанского региона (АТР) динамично развиваются и ищут пути к европейским государствам. В европейском направлении уже сейчас перевозится до 5 млн. контейнеров в год. По мнению специалистов, примерно половина из них сможет в ближайшем будущем пойти сухопутным путем. Помимо этого растет количество пассажирских перевозок. По подсчетам европейских туристических фирм, к 2020 г. Европу будет посещать одних только китайцев порядка 200 млн. человек в год.

Китай практически готов к превращению своей страны в транзитное государство, обеспечивающее транспортировку сухопутным путем грузов и пассажиров всех стран АТР. Для этого он уже имеет три выхода на российскую Транссибирскую магистраль:

- первый, построенный еще царской Россией, – порт Далянь – Харбин – Манчжурия – Чита (Транссиб);
- второй – порт Тяньцзинь – Пекин – Эрэн-Хото (Эрлян), далее через Улан-Батор (Монголия) – к Улан-Удэ (Транссиб);
- третий – по самой протяженной железной дороге КНР, берущей начало в порту Ляньюньгань, через Ланьчжоу – Юньмынь – Урумчи – к китайско-казахской границе и далее от станции Дружба через территорию Казахстана – к Омску (Транссиб).

Одновременно Евросоюз создает Панъевропейскую транспортную систему, каркасом которой должны стать девять упоминавшихся выше «критических международных транспортных коридоров» (МТК). Из них три заходят в Украину (один – транзитный, два – тупиковые).

Занимая выгодное транспортно-географическое положение, Харьков может стать связующим звеном при соединении азиатских и европейских транспортных систем.

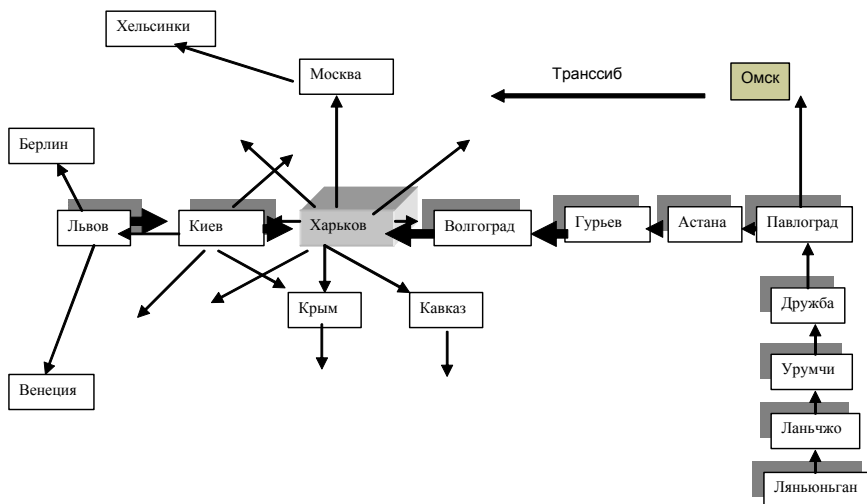

Рис. 1. Харьков в международном транспортном коридоре «Европа–Азия» (составлено авторами)

Основанием для такого предположения является то, что пассажиры и грузы Китая и других стран АТР могут двигаться на Запад и в обратном направлении, минуя перегруженную Транссибирскую магистраль, казахской и российской территорией от Павлограда на Астану – Актюбинск – Гурьев – Астрахань и далее на Харьков.

Продление навстречу этому железнодорожному ходу «критского» МТК от Киева до Харькова позволит создать кратчайший сухопутный транспортный путь «Европа–Азия» и соединит транспортную систему Евросоюза с транспортными системами Украины, России, Казахстана и Китая воедино (рис. 1).

Превращение Харькова в крупный логистический центр международного масштаба окажет положительное воздействие не только на его социально-экономическое развитие, но и на развитие всего Харьковского региона и Украины в целом. Расположение Харькова в пределах украинно-российского порубежья, в случае превращения его в международный логистический центр, окажет плодотворное влияние и на ускорение динамики экономического развития сопредельных областей России. В этой связи на повестку дня может быть поставлен вопрос о создании в пределах еврорегиона «Слобожанщина» свободной экономической зоны для беспрепятственного перемещения товаров, услуг, капиталов и людей.

УДК 339.94

Гончар В. В.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ДОБРОБУТУ КРАЇН
МИТНОГО СОЮЗУ (РОСІЯ, КАЗАХСТАН, БІЛОРУСІЯ)
ТА ІНШИХ КРАЇН

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Інститут математики, економіки і механіки
Науковий керівник: к.е.н., доц. Насадюк І. Б.

Рівень добробуту населення, є одним з базових показників демократичного і економічного розвитку держави. Його вивчення займає велике місце, як у вітчизняній, так і в зарубіжній статистиці.

Для кількісної характеристики рівня життя використовують систему показників:

- синтетичні вартісні показники (ВВП, реальні доходи і реальна заробітна плата, прожитковий мінімум і ін);
- натуральні показники, що характеризують кінцеве споживання населення (споживання продуктів харчування, забезпеченість предметами тривалого користування, житловою площею тощо);
- індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП);

– показники, що характеризують соціальні аспекти життя (зайнятість і безробіття, тривалість робочого тижня і відпусток, тривалість життя, рівень щастя).

Рівень життя населення як соціально-економічна категорія являє собою рівень і ступінь задоволення потреб людей у матеріальних благах, побутових і культурних послугах, а також важливе значення має рівень доходу.

З метою поліпшення даних показників відбувається економічна інтеграція різних країн і ліквідація митних бар'єрів між ними, єдиний митний простір сприяє сталому економічному та соціальному розвитку країн МС і високій якості життя населення.

В результаті створення Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану, рівень ВВП в цих країнах в середньому виріс на 6% – 8,8%. Обсяг ВВП на душу населення у Росії на 2011 рік склав – \$ 15837, Казахстану – \$12603, Білорусії – \$ 13909 відповідно. Посилаючись на дані експертів, Митний союз дозволить трьом країнам до 2015 року збільшити ВВП на 15%. Передбачається, що за рахунок збільшення ринку, встановлення загальних правил ведення бізнесу, країни-учасниці отримають додатковий приріст ВВП на 1–2% на рік. Росія може отримати прибуток у розмірі близько 400 млрд. доларів, а Білорусь і Казахстан – по 16 млрд. доларів.

У всіх світових рейтингах щастя країни Митного союзу традиційно займають низькі місця (Росія – 89 місце з 100, Казахстан – 91, Білорусь – 95) незважаючи на свій рівень ВВП. У дослідженні World Value Survey їх обганяють навіть такі бідні країни як Пакистан, Замбія, Уганда, В'єтнам, Нігерія. Менш щасливими почуваються тільки грузини, болгар, іракці, албанці, українці, вірмени і жителі Зімбабве.

Перше місце в рейтингу щастя WVS займає Данія (рівень ВВП на душу населення у 2011 році склав – \$ 37264), тому що, як у всіх скандинавських країн, у неї високий рівень добробуту, а завдяки системі скандинавського соціалізму, вона відрізняється високим рівнем захищеності. Життя людини надійне, його можливо планувати самому на багато років вперед, що важливо для щастя. Плюс це демократія, люди вірять в те, що вони впливають на процеси в країні і можуть змінити уряд, який їм не подобається [1].

З іншого боку, цікаво зіставити ситуацію в Митному союзі і Скандинавії з ситуацією в Латинській Америці, де при рівних і менших доходах, в порівнянні з МС, люди більш щасливі. Щастя народів Латинської Америки значно більше спирається на стосунки з друзями і сім'єю, ніж

в МС або Скандинавії. У Скандинавії відсутність соціальних зв'язків компенсується високим рівнем життя, захищеністю, свободою. А в Латинській Америці тісні соціальні зв'язки компенсують бідність і відсутність захищеності. Зараз рівень добробуту країн МС складає 23% від рівня життя в багатих країнах Організації економічного співробітництва та розвитку. До 2050 року цей показник може вирости до 60% за умови, що економіка країн перестане бути ресурсозалежною. Якщо структурних зрушень в економіці не відбудеться і експорт збереже в основному сировинну спрямованість, то через 40 років порівнянний рівень життя в країнах відкотиться до значень 1990-х років (18% від рівня країн ОЕСР). В даний час економіка країн МС ресурсозалежна, а їх структура розбалансована: економічна стабільність держав забезпечена видобутком корисних копалин. У довгостроковій перспективі рівень життя в країнах багато в чому залежатиме від ступеня ресурсозалежності та успішності модернізації.

За оптимістичним сценарієм продуктивність праці в країнах МС до 2050 року досягне 85% від продуктивності в країнах ОЕСР, максимальні темпи зростання продуктивності будуть спостерігатися в 2020-х – 2030-х роках. Що стосується загального добробуту населення, то до 2050 року рівень життя зросте до 60% від рівня країн ОЕСР. Зростання рівня життя міг би бути вищим, якби не значне зниження частки працездатного населення через «демографічну яму» 1990-х. Нинішній рівень добробуту розвинених країн може бути досягнутий країнами МС вже до 2035 року. Правда, до цього моменту добробут самих країн ОЕСР зросте на 63% [2].

Необхідність підвищення добробуту населення залишається однією з найважливіших проблем країн МС протягом багатьох років. Для вирішення цієї проблеми необхідні реформи, що стосуються законодавчої основи економічної діяльності, вдосконалення ринкових відносин, функціонування об'єктів соціальної сфери і т. д.

Література: 1. Офіційний сайт World Value Survey [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/>; 2. OECD Economic Surveys [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>.

Гончаренко Н. І.
ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОГО
ПОРУБІЖЖЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Транскордонне співробітництво є одним з інструментів прискорення процесів наближення рівня життя населення прикордонних регіонів до середньоевропейського та забезпечення вільного переміщення людей, товарів і капіталів через кордон. Таке співробітництво сприяє об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва для розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів [2].

Глобалізація обумовлює розгортання конкурентних процесів на різних рівнях світової економічної системи – мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях; практично всі території і регіони, «закриті» раніше від конкуренції з боку товарів і послуг інших регіонів відстанню або митними бар'єрами, втягуються в конкурентні відносини. Регіон поступово стає відносно самостійним економічним суб'єктом, що вступає в конкурентні відносини, як в міжрегіональних взаємодіях, так і на світовому ринку.

У традиційній регіоналістиці проблемам міжрегіональної конкуренції та конкурентоспроможності регіонів присвячені праці відомих вчених, таких як: А.Г. Аганбегяна, А.Г. Гранберга, П.А. Мінакіра, Р.І. Шніпера та ін. Необхідно також відзначити роботи з економічної географії та територіальному розміщенню виробництва П. Я. Бакланова, М.К. Бандмана, М.М. Баранського, Е.І. Вайнберга, А.П. Голікова, Н.Н. Колосовського, І.М. Майергойза, О.Є. Лейзеровича, Б.Б. Родомана. Обширні також дослідження міжрегіональних відмінностей С.С. Артоблевського, Н.В. Зубаревич, Б.Л. Лавровського, М.М. Міхеевої, С. Суспіцина, Б.М. Штульберга та інших.

Розробка політики транскордонного співробітництва обумовлена необхідністю розвитку регіонального конкурентного середовища, стабілізації цін на соціально значимі товари і послуги, підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів прикордонних регіонів, забезпечення продовольчої безпеки в регіоні, попередження та усунення наслідків кризових явищ на ключових товарних ринках, підтримки верств населення, що соціально не захищені, і підвищення рівня суспільного добробуту.

У цілому стан конкурентного середовища прикордонних україно-російських регіонів характеризується невідповідністю темпів розвитку і якості інфраструктури зростаючим потребам бізнесу; наявністю адміністративних бар'єрів; необхідністю галузевої диверсифікації та структурної оптимізації економіки регіону, що передбачає зменшення домінування обробних виробництв на користь наукомістких галузей; дефіцитом виробничих потужностей господарюючих суб'єктів, і, як наслідок, зниження їх конкурентоспроможності; потребою впровадження наукоємних технологій у виробничі процеси.

Усунення адміністративних бар'єрів, що перешкоджають здійсненню підприємницької діяльності, передбачає мінімізацію впливу суб'єктивних факторів на діяльність господарюючих суб'єктів регіонів з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Робота щодо скорочення адміністративних бар'єрів для започаткування та ведення підприємницької діяльності передбачає:

- проведення інвентаризації нормативно-правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування областей на предмет виявлення обмежень, що перешкоджають розвитку конкурентного середовища в регіоні та внесення до них відповідних змін;

- аналіз законодавства на предмет виявлення обмежень, що перешкоджають розвитку конкурентного середовища в регіоні та підготовка пропозицій щодо внесення змін до відповідних нормативно-правових актів;

- розробку заходів, що дозволять знизити тиск на підприємницьку активність господарюючих суб'єктів шляхом обмеження кількості контролюючих структур і частоти перевірочних заходів;

- взаємодію органів державної влади та місцевого самоврядування з підприємницьким співтовариством для виявлення факторів, що негативно впливають на здійснення підприємницької діяльності та розвиток конкуренції [1].

Також, суттєвим фактором розвитку конкуренції є розвиток системи державного замовлення, спрямоване на мінімізацію витрат і припинення корупції, розширення кола учасників торгів, створення умов для конкурентної боротьби за поставку товарів бюджетним організаціям.

Слід зазначити, що поглиблення диспропорцій на міжрегіональному та внутрішньорегіональному рівнях свідчить про наявність структурних недоліків у ключових факторах конкурентоспроможності: недостатність інноваційної спроможності; неефективність підтримки бізнесу; низький рівень інвестицій в охорону навколишнього середовища. У

таких умовах зменшується потенціал розвитку країни в цілому, посилюються ризики дисбалансів в економічній активності на її території, підвищується ймовірність інфляційного тиску, що в кінцевому підсумку призводить до згортання процесу розвитку.

Перехід економіки до інноваційного шляху розвитку можливий лише за умови комплексного реформування науково-технічної сфери □ від фундаментальних досліджень до виробництва наукомісткої продукції та виходу на внутрішній і зовнішній ринки.

В умовах зростання вартості нових технологій, високої мобільності людських та фінансових ресурсів, вирішальним елементом конкурентоспроможності стає швидкість створення і впровадження інновацій. Впровадження та розвиток інновацій □ це не самоціль, а насамперед інструмент, націлений на досягнення результатів у соціально-економічному розвитку області, таких як висока якість життя, екології, безпека, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності економіки.

Розвиток і стимулювання науково-інноваційного комплексу на сьогоднішній день є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Державна підтримка інноваційної діяльності включає в себе фінансову, майнову, інформаційну, консультаційну підтримку інноваційно-активних організацій, підтримку в області підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації їх працівників. Зазначені проблеми необхідно вирішувати програмними засобами, реалізуючи заходи по різних напрямках, але в рамках єдиної програми.

Удосконалення механізмів державної підтримки та регулювання реалізації інноваційних проєктів дозволить:

- здійснити перехід економіки до інноваційного шляху розвитку; ефективно використовувати передові виробничі технології;
- забезпечити участь малих високотехнологічних підприємств у регіональних та галузевих програмах для реалізації інноваційних проєктів;
- підвищити інвестиційну привабливість підприємницької діяльності в області інноваційного підприємництва шляхом пропаганди успіхів і досвіду роботи в засобах масової інформації, формувати інноваційну культуру населення;
- підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції та послуг.

Сприяння розвитку інноваційної діяльності необхідно здійснювати не тільки на рівні державного управління. Значну роль у стимулюванні розвитку інноваційної діяльності можуть зіграти органи місцевого самоврядування та громадські організації.

Таким чином, дослідження проблем конкурентоспроможності прикордонних територій дозволяє зробити висновок про те, що використання саме переваг транскордонного співробітництва має стати основою підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів, що може відбуватися на базі спільного використання сучасних досягнень науково-технічного прогресу та розвитку інноваційної економіки в умовах глобалізаційних процесів. Для держави інтенсивний розвиток інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника має особливе значення, тому що воно сприяє прискоренню ринкової трансформації економіки, входженню на світові товарні ринки і створення валютних резервів, необхідних для модернізації виробництва. Тому, підвищення конкурентоспроможності регіонів та усунення диспропорцій в їх розвитку повинно стати пріоритетом державної політики для забезпечення збалансованого економічного розвитку, головною метою яких є підвищення конкурентоспроможності України та Росії.

Література: 1. Г.П. Полякова. Конкурентоспособность региона и инновационная деятельность / Г.П. Полякова // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. – 2010. – № 3 (2). – С. 566–568; 2. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр.: [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-%D0%BF>.

УДК 332:339.94(477+(470+571))

Горобинський І. С.
ДО ПИТАННЯ ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ І СТРАТЕГІЇ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
РОСІЇ ТА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: викл. Котвицька О. І.

Концепція розвитку – система певного способу розуміння, єдиний визначальний план виконаного проекту, програми, задуму й ін.

Щодо регіонального розвитку, то в узагальненому виді в концепції визначаються: масштаби, діапазон, темпи, пропорції та напрямки соціально-економічного розвитку регіону, його окремих структурно-функціональних підсистем, а також дається загальне обґрунтування системи мер, сфокусованих на зростанні ефективності регіонального керування й життєвого рівня населення. У структурно-логічному відношенні

включає 4 блоки. Концепція: оцінка обставин → прогностні припущення прогресу → дослідження зв'язків → концептуальний задум [1, с. 219].

У рамках даної теми, вважаємо за необхідне розгляд двох основних програм, що визначають основні принципи, цілі, завдання й проекти трансграничного співробітництва України та Росії. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва присвячена розвитку транскордонного співробітництва України з усіма прикордонними регіонами всіх країн, що граничать із Україною. Прийнята в м. Геленджіку 04.10. 2010 р. програма міжрегіонального й прикордонного співробітництва Російської Федерації й України на 2011–2016 роки, стосується розвитку україно-російського порубіжжя [3].

В Україні створена Державна програма розвитку транскордонного співробітництва(далі програма) на 2011-2015 роки для того, щоб йшло поглиблення співробітництва в рамках євро регіонів і активізації роботи з розширення такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних бар'єрів і надалі.

Метою Державної програми розвитку транскордонного співробітництва є активізація соціального, економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку суб'єктів транскордонного співробітництва [3].

Основними цілями цієї програми є:

- активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів;
- забезпечення розвитку соціальної сфери
- забезпечення охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки;
- забезпечення підвищення рівня життя населення прикордонних регіонів;
- сприяння соціально-економічному, культурному розвитку прикордонних регіонів і активізація транскордонного співробітництва із сусідніми країнами на державному, регіональному й місцевому рівні;
- створення умов для установи й функціонування спільних підприємств і утворення транскордонних економічних кластерів;
- сприяння розвитку малого й середнього бізнесу [3].

Визначення прийнятного варіанта рішення проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів.

Можливі два варіанти рішення проблеми.

Перший варіант передбачає стимулювання розвитку транскордонного співробітництва шляхом надання підтримки реалізації задумів програм прикордонного співробітництва – не менш 15 відсотків загаль-

ного бюджету проекту, що буде сприяти активізації транскордонного співробітництва.

Недоліками зазначеного варіанта є:

- створення умов для розвитку транскордонного співробітництва лише в окремих регіонах;
- відсутність донорської підтримки в центральних регіонах України, що створить нерівні умови для розвитку транскордонного співробітництва [3].

Другий, оптимальний варіант передбачає створення системи розвитку транскордонного співробітництва, на основі якої буде здійснюватися фінансування проектів транскордонного співробітництва на всій території країни за рахунок коштів державного й місцевого бюджетів та міжнародної технічної допомоги.

Розвиток транскордонного співробітництва буде здійснюватися шляхом:

- розширення інтеграційних процесів у результаті транскордонного співробітництва з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їхнього розвитку на сучасній технологічній основі й високому рівні продуктивності праці й зайнятості населення;
- розвитку соціальної інфраструктури регіонів, спрямованої на стимулювання їхнього економічного розвитку й підвищення рівня життя населення;
- посилення взаємодії між учасниками транскордонного співробітництва в підприємницькій діяльності;
- модернізації й розвитку існуючої транскордонної транспортної мережі;
- заохочення трансграничного співробітництва в сфері освіти, науки й культури;
- забезпечення розвитку взаємодії між територіальними громадами.

Для виконання цієї програми планується виробити й втілити в життя проекти й заходи, спрямовані на розвиток транскордонного співробітництва.

Передбачається утворення комісії з питань розвитку транскордонного співробітництва з метою забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади в сфері транскордонного співробітництва й фінансової підтримки проектів [3].

Програму передбачається виконати до 2015 року.

У результаті виконання Програми передбачається забезпечити:

- зменшення територіальних диспропорцій, наближення економічного й соціального рівня розвитку регіонів України до рівня регіонів держав-членів ЄС, підвищення рівня життя населення;

- активізацію зовнішньоекономічної діяльності регіонів, розвиток інфраструктури державного кордону, розвиток малого й середнього бізнесу;

- розвиток існуючих єврорегіонів і утворення нових;

- активізацію співробітництва між територіальними громадами прикордонних регіонів [3].

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми:

Фінансування Програми буде здійснюватися за рахунок коштів державного й місцевого бюджетів та міжнародної технічної допомоги.

Перейдемо до розгляду Програми міжрегіонального й прикордонного співробітництва Російської Федерації й України на 2011–2016 роки, прийнята в м. Геленджіку 04.10.2010 р [3].

Програма включає спільні україно-російські заходи і проекти в різних сферах міжрегіональної взаємодії:

- розвиток інноваційної, високотехнологічної економіки;

- співробітництво в гуманітарній та природоохоронній сферах;

- екології;

- стимулювання взаємних інвестицій.

Пріоритетними напрямками Програми є:

- координація діяльності наукових, проектних і учбових інститутів і обмін фахівцями, вченими, аспірантами і студентами;

- вдосконалення нормативно-правової бази в області зайнятості і соціального забезпечення громадян, поліпшення умов праці, підготовка висококваліфікованих кадрів;

- проведення структурних перетворень економіки регіонів, розвиток на їх територіях нових організаційно-правових форм підприємництва і підтримки вітчизняних товаровиробників, спеціалізації і кооперації виробництв, формування ефективних платіжних систем, вирішення проблем зайнятості, трудової міграції;

- створення спільних підприємств у сфері промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту і інших галузях економіки Росії і України;

- об'єднання зусиль по розвитку взаємовигідної співпраці в області охорони здоров'я, виробництва лікарських препаратів і медичної техніки;

– взаємодія правоохоронних органів, направлене на розкриття злочинів, запобігання актам тероризму, припинення незаконного звороту зброї і наркотиків [3].

До актуальних завдань, вирішення яких передбачається цією Програмою, відносяться:

- гармонізація і спрощення пограничних і митних процедур;
- реалізація спільних міжрегіональних проектів і програм;
- вдосконалення регіональних і місцевих правових актів, регулюючих господарську діяльність.

Програма передбачає створення умов для співпраці господарюючих організацій шляхом формування системи державної і регіональної підтримки пріоритетних напрямів, збереження трудового і інтелектуального потенціалу, ефективного і взаємовигідного використання існуючої інфраструктури, розширення і вдосконалення загального інформаційного простору [3].

Література: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст. Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины: словарь-справочник. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина; 3. <http://www.euroregion.ru/> – Інформаційний портал міжрегіонального прикордонного співробітництва; 4. <http://analyticmz.ru/> / Електронний журнал «Международная жизнь». – Збірник №3 (№31) «Приграничное и трансграничное сотрудничество в программах сотрудничества ЕС и стран СНГ» Леонід Вардомський.

УДК 336.741.242.1:336.748.77

ЗАВГОРОДНИЙ А. А. МНОГОВЕКТОРНАЯ ФИНАНСОВО-ВАЛЮТНАЯ РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАН

*Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., проф. Сидоров В. И.*

Динамика развития мирового финансового рынка, на завершающей фазе экономического кризиса 2008-2011 годов, приобретает характер неопределенности. Цикличность развития экономических периодов, в мировом масштабе, становится зависимой от политики [11], проводимой странами-донорами мировых резервных валют. Официальная и неофициальная долларизации экономик «стран третьего мира» приводит к постоянному росту концентрации валютных рисков в тех регионах, ко-

торые на данный момент находятся в процессе регионализации [10]. Значительный рост прямых иностранных инвестиций в страны Азии приводит к повышению реэкспорта капитала в соседние регионы, за счет чего процесс трансляции инфляционных эффектов не только не сокращает, но и увеличивает различия экономического развития стран региона. Политика валютных интервенций со стороны главных органов-регуляторов национальных валютных рынков приобретает постоянный характер. Вынужденные меры протекционизма или же «защитной интеграции» [6] противоречат общей тенденции регионализации государств и препятствуют необходимым глобализационным эффектам. Большинство стран рассматривают возможность таможенного или же валютного объединения в рамках территориальных организаций или содружеств, существующих на данный момент де-юре.

В таких условиях актуальность исследования институциональной стороны финансового сближения стран мира имеет большое значение. Данная тематика является малоисследованной и может являться основой для дальнейшего понимания экономических реалий посткризисного мира.

Одним из направлений многовариантного сценария дальнейшего процесса глобализации является частичная или полная регионализация финансовых структур в рамках территориальных объединений. Перспективным направлением такого сближения экономик различных регионов является поэтапное проведение валютной интеграции. Уже существующий валютный союз европейских стран, а также несколько формальных объединений на базе других резервных валют, таких как доллар и юань женьминьби определяют вектор развития для стран постсоветского пространства. Валютно-финансовая интеграция становится одной из важнейших тенденций развития глобализационных процессов мира, начиная с XX века [9]. Дальнейшее расширение сотрудничества стран проходит по торговым каналам, а также во всех сферах хозяйственной деятельности.

Ранее неоднократно рассматривались различные теории формирования общего валютного пространства в странах СНГ. Так в работах М. Зеленкевич [1] говорилось о неизбежности валютно-финансовой интеграции. Однако с точки зрения экономических реалий для этого странам объединения необходимо было пройти поэтапное сближение через общее торговое пространство, таможенный союз, общий рынок, а также привести валютную политику в соответствие со стандартами валютного блока, которые должны были быть выработаны соответствующими ор-

ганами содружества. Немаловажной составляющей перехода к единой валюте должно было стать приведение экономического уровня стран – перспективных участников блока к среднему уровню по региону. Значительное различие между данными значениями этого показателя с проявлением негативных финансовых эффектов и кризисом 2008-2011 года увеличивает свою вариативность.

Вторым вопросом, который не имеет четкого решения, является выбор валюты, которая будет являться общей для региона, и одновременно иметь все предпосылки стать одной из будущих резервных валют. В данном случае регионализация в рамках СНГ, и дальнейшее сотрудничество стран этого формирования должна рассматриваться как первый этап к формированию конкурентоспособной финансовой системы валютного объединения, целью которого будет увеличение привлекательности собственной валюты для проведения в ней международных расчетов.

Кроме варианта объединения на базе СНГ также рассматривается, как более перспективный, валютный блок на базе ЕврАзЭС [1]. Несмотря на тот факт, что доля российского рубля в расчетах ЕврАзЭС составляет около 52% [2], перспективно рассматривать также возможность формирования наднациональной валюты. Такой валютный блок может быть сформирован вокруг одной страны, доминирующей в торговом обороте стран – участниц. По примеру азиатского сценария этим лидером может выступать Российская Федерация. В современных условиях пересмотра валютной корзины в национальных резервах всех государств мира, приобретает большое влияние, как Азиатский регион, так и постсоветское пространство. Российская Федерация имеет тесные торговые связи с Китаем, что могло бы способствовать взаимному укреплению таких перспективных финансовых центров. Вместе с этим ведутся исследования возможности микроинтеграции региона, в формате нескольких страновых групп [6]. Рассматриваются также и способность стран Центральной Азии создать отдельный валютный блок. Такой процесс усложнен отсутствием выхода к морю, что значительно снизит возможность выведения общей валюты объединения на позиции мировой резервной. Что касается Российской Федерации, то это одно из наиболее перспективных направлений укрупнения региона по состоянию на 2012 год.

За 2011 год в товарной структуре, как импорта, так и экспорта Российской Федерации преобладали зарубежные страны [3]. В сравнении по объемам со странами СНГ, значения данных показателей было больше в 10,98 [8] и 10,82 [8] соответственно. Из этого следует, что эконо-

мические взаимосвязи России с Украиной, Белоруссией, а также другим странам СНГ не достаточно тесны. Формирование таможенного союза в 2010 между Российской Федерацией, Белоруссией и Казахстаном является первым шагом к экономическому сближению [4]. Последующим этапом может являться установка оптимального валютного режима и внедрение механизма координации валютной политики [3]. В отношении Украины такие перспективы остаются не полностью выгодными. Стоит отметить что за 2011 год сальдо торгового баланса России выросло на 33% или, 78% из которого представляют энергоресурсы. Физическое увеличение продаваемой продукции составило только 9% (см. рис. 1), из чего следует, что рост в основном обеспечен за счет поднятия цен.

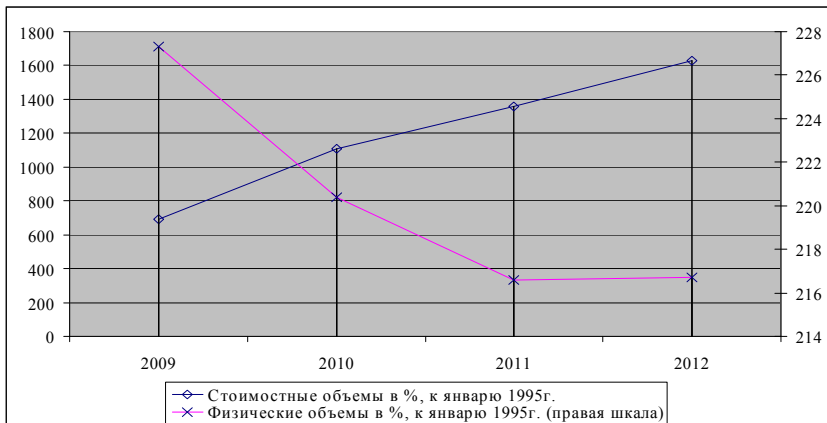

Рис. 1. Помесячное изменение сальдо торгового баланса по нефти Российской Федерации 2008–2012 г. [5]

Так, за тот же период задолженность Украины перед Россией возросла с 6,9 млрд. дол. США до 11 млрд. [7], что фактически свидетельствует об увеличении разрыва между странами, как экономического, так и политического. Данный факт определяют, если не невозможность вступления Украины в таможенное объединение на данном этапе реформирования экономики, то значительное пролонгирование данного процесса. Перспективным для Украины также есть вступление в Европейский Союз(ЕС), однако это осложнено нынешней экономической ситуацией в регионе, а также возможностью дефолта нескольких стран-членов ЕС.

Литература: 1. Зеленкевич М. Направления валютно-финансовой интеграции в рамках СНГ [Текст] / М. Зеленкевич // Бенкаускі веснік. – Снежань 2002; 2. Красавина Л.Н. Тенденции и перспективы реформы мировой валютной

системы [Текст] / Л.Н. Красавина // Век глобализации 1/2011 29–43; 3. Кондратов Д.И. Проблемы создания оптимальной валютной зоны в СНГ [Текст] / Д.И. Кондратов, В.М. Яценко // Проблемы прогнозирования. – 2011. – № 4. – С. 137–157; 4. Евразийская экономическая комиссия – официальный сайт [Электронный источник]. – Режим доступа <http://www.tsouz.ru> (12. 11. 2012). – Назва з екрану; 5. Баранов Э.Ф. Помесячная динамика экспорта и импорта товаров. Январь 1995- июль 2012 гг. [Текст] / Э.Ф. Баранов, В.А. Бессонов // НИУ ВШЭ и Институт «Центр развития» – 2012; 6. Либман А. Развитие региональной интеграции в СНГ и Центральной Азии: обзор литературы / А. Либман // Доклады ЦИИ ЕАБР в 2012 г. – Санкт-Петербург, 2012; 7. РБК-Украина. «Дефицит внешней торговли товарами Украины за 9 мес. 2012 г. увеличился на 19,6%» // – официальный сайт новостного агентства [Электронный источник]. – Режим доступа <http://www.rbc.ua> 13.11.2012). – Назва з екрану; 8. Официальный сайт Федеральной таможенной служба РФ [Электронный источник]. – Режим доступа <http://customs.ru> (13.11.2012). – Назва з екрану; 9. Сидоров В.И., Непрядкина Н.В. Преимущества интеграции Украины в фондовый рынок Лондона / В.И. Сидоров, Н.В. Непрядкина // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2008. – № 802. Сер.: Економіка; 10. Голиков А.П. Размещение производительных сил и регионализма [Текст]: Учебное пособие / А.П. Голиков, А.Г. Дейнека., Н.А. Казакова – Харьков: ООО «Олант», 2002. – 319 с. – ISBN 966-031-321-5; 11. Журавльов О.В. Стан платіжних балансів та циклічність розвитку економічних періодів [Текст] / О.В. Журавльов // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Випуск 24, 2009 – с. 114–118.

УДК 339.9:338.439.053.23

Казакова Н. А., Завгородняя А. И. РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ БОРЬБЫ С ГЛОБАЛЬНЫМ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫМ КРИЗИСОМ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Продовольственный кризис – одна из глобальных проблем человечества, требующих неотложного решения. Уровень недоедания в мире неприемлемо высок. В 2010-2012 годах число голодающих в мире оценивается в 870 миллионов человек, что составляет 12,5% всего населения, или означает, что каждый восьмой – голодает [4].

Исследования показывают, что 10-процентный рост цен на продукты питания приводит к увеличению бедности на 2,3% [2]. Такие данные подчеркивают, что продовольственный кризис, являясь глобальной проблемой, влечет нестабильность в политической ситуации государств, а также несет угрозу миру и безопасности.

Сотрудничество в решении данной проблемы должно происходить синергично на 3 уровнях: страновом, региональном и глобальном. Сотрудничество в рамках регионального уровня по отдельным направлениям может быть более эффективным, так как оно будет более ситуационным и целенаправленным.

Региональное сотрудничество – это комплекс экономических, политических, социальных мер и мероприятий, осуществляемых государствами региона, региональными организациями, нацеленных на решение определенных задач в данном регионе.

Наиболее критичными регионами являются Азия (563 млн. человек), Африка (239 млн. человек), Латинская Америка и страны Карибского региона (49 млн. человек), Океания (1 млн. человек) [4].

Важнейшими субъектами на региональном уровне в решении данной проблемы являются региональные организации (такие как SELA в Латинской Америке и странах Карибского региона; ESCAP в Азиатском регионе), под эгидой которых должны проводиться ключевые мероприятия и осуществляться меры по борьбе с голодом.

Сотрудничество и координация действий должны осуществляться как непосредственно среди стран региона, так и между странами и субрегиональными, региональными и международными организациями, а также между региональными организациями. Такое сотрудничество может происходить в рамках региональных экономических организаций (непосредственно или через специализированные комитеты). Сущность деятельности указанных выше организаций проявляется в их функциях: мониторинг состояния глобального продовольственного кризиса в регионе; выработка мер по преодолению продовольственного кризиса с учетом оценок, целей и рекомендаций Организации Объединенных Наций и организаций, входящих в ее структуру; выработка региональных целевых программ и планов мероприятий и осуществление постоянного контроля за процессом их внедрения и выполнения; организация диалога между правительствами стран региона; выработка конкретных мер и поиск инструментов для каждой из стран региона; создание финансовых фондов и аккумулирование средств для экстренной помощи странам; обеспечение условий для создания таких прогрессивных инструментов регионального сотрудничества как «информационная платформа» [3], научно-исследовательская база, банки продовольствия и семян [2] и прочих инструментов, нацеленных на всестороннее информационное обеспечение.

Конечной целью является предотвращение риска продовольственного кризиса в случае неблагоприятных изменений в международном контексте и условиях национальных экономик и как можно более полное преодоление продовольственной проблемы в регионе и каждой стране в частности с наращиванием возможностей по улучшению качества питания.

Особое внимание должно быть уделено межрегиональному сотрудничеству «Юг-Юг» [2], т. е. обмен прогрессивными моделями между проблемными регионами, а также развитию моделей трехстороннего сотрудничества между развитыми и развивающимися странами.

Среди приоритетных направлений, которые должны осуществляться региональными организациями, можно выделить следующие:

Финансирование – содействие систематическому использованию различных механизмов финансирования и поддержки имеющихся региональных проектов и программ, осуществляемых международными организациями; создание региональных фондов и таких, в которые отчисления бы производились из высокоразвитых стран с последующим перераспределением средств для покрытия наиболее критичных нужд. Кроме того, это создание нетрадиционных методов кредитования – региональных продовольственных банков и банков семян [2].

Мониторинг и оценка ситуации – региональные организации должны способствовать оптимизации методов измерения региональной продовольственной безопасности, особый акцент должен делаться на ситуации в каждой стране с учетом особенностей конкретного региона или субрегиона.

Гармонизация и унификация – направление подразумевает, что для достижения большего эффекта необходимо: упорядочить и гармонизировать законодательства стран касательно продукции питания, координировать нормативно-правовые базы стран, связанные с правом на питание, выработать единые нормы и требования к производству и качеству продукции региона или субрегиона [1], а также регулированию продовольственных рынков. Такие меры обеспечат возможность движения продуктов питания между странами региона и будут способствовать повышению уровня интегрированности рынков стран.

Информатизация подразумевает, что должны быть предприняты меры по систематизации усилий, направленных на обмен опытом и информацией в таких аспектах как повышение производительности, совместные разработка и реализация социальных, научно-исследовательских и инновационных программ, программ по передаче знаний.

Возможно создание «информационной платформы» [3], что подразумевает накопление сведений об осуществляемых или уже осуществленных реформах, инновациях, мероприятиях в стране для обмена опытом. Потребителям должен быть обеспечен доступ к информации о выпускаемой продукции, а соответствующие органы должны владеть наиболее полной количественной и качественной информацией для принятия решений по данному вопросу в регионе.

Еще одним важнейшим направлением являются совместные научные исследования. Подобно «информационным платформам» необходимо создавать аналогичные научные базы. Региональное сотрудничество в сфере научных разработок в сельской промышленности должно быть направлено на осуществление «второй зеленой революции», нацеленной на развитие устойчивого сельского хозяйства [1].

Направление гуманизации является дополнительным, т. е. оно обеспечивает улучшенные выгоды для человека от реализации выше перечисленных мер. Так, чтобы максимизировать пользу от еды, развитие следует сосредоточить не только на увеличении количества, но и качества производимых пищевых продуктов, а также повышении пищевой и эстетической ценности продукции [3]. Наряду с этим, должны быть приняты меры по выработке подхода к культуре питания и стимулированию пропаганды повышения продовольственной безопасности [1, 3].

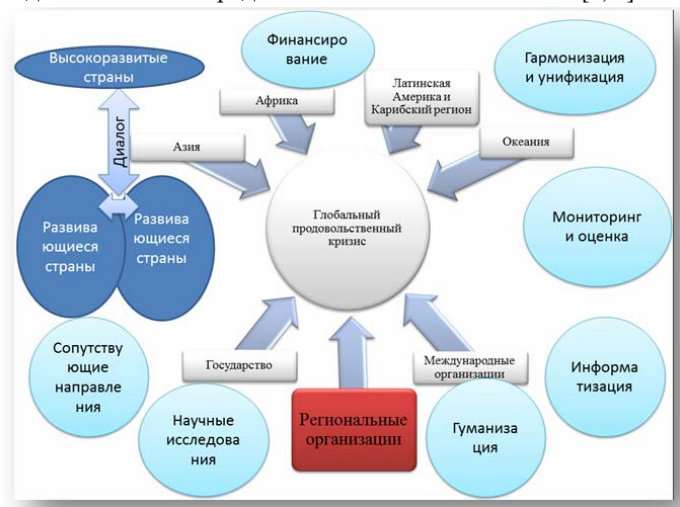

Рис. 1. Модель регионального сотрудничества в вопросах борьбы с продовольственным кризисом [составлено авторами]

Сопутствующими мерами могут быть такие как принятие региональной стратегии по смягчению последствий изменения климата и стихийных бедствий; совместная экологическая и экономически эффективная утилизация отходов продуктов питания [3].

Модель сотрудничества, отображающую указанные особенности и необходимые направления и меры, можно представить в виде рис. 1.

Роль регионального сотрудничества является одной из ключевых в обеспечении преодоления глобального продовольственного кризиса. Основная роль на этом уровне принадлежит региональным организациям, которые должны обеспечить механизмы сотрудничества и координации экономической и производственной политики, политики в области пищевых продуктов и питания на региональном уровне. Такие усилия в области продовольственной безопасности должны подкрепляться реализацией политики в области инфраструктуры и транспорта, цен, заработной платы, образования, здравоохранения.

Литература: 1. *Local and International Public Goods: What role is there for Regional Cooperation at this current Food crisis* [Электронный ресурс] // Pacific Economic Cooperation Council Symposium. – Режим доступа: http://www.pecc.org/resources/doc_view/642-local-and-international-public-goods; 2. *Regional cooperation for inclusive and sustainable development* [Электронный ресурс] // South and South-West Asia Development Report, 18-19 October 2012. – Режим доступа: <http://sswa.unescap.org/meeting/documents/High-level-forum/Nagesh-Kumar.pdf>; 3. *Regional Cooperation in the area of Food Security* [Электрон. ресурс] // XXIII Meeting of Cooperation Directors for Latin America and the Caribbean. – Режим доступа: <http://www.sela.org/view/index&pageMs=102863>; 4. *The State of Food Insecurity in the World 2012* [Электрон. ресурс] // Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Режим доступа: <http://www.fao.org/docrep/016/i3027e/i3027e00.htm>.

УДК 321.7:070.1.

Казакова Н. А., Уварова І. С.

УКРАЇНА І РОСІЯ В НОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Економічну самостійність України як суверенної держави було започатковано за рік до проголошення її незалежності. У серпні 1990 р. був прийнятий Закон УРСР «Про економічну самостійність Української РСР», яким визначалося, що Україна самостійно здійснює свою фінансово-бюджетну, грошово-кредитну, цінову, інноваційну, науково-технічну та зовнішньоекономічну політику. В руслі реалізації даного закону у

червні 1991 р. було прийнято відповідну Постанову Верховної Ради УРСР щодо переходу під юрисдикцію Української РСР всіх розміщених на її території державних підприємств та організацій союзного підпорядкування.

Перші кроки України у побудові національної економіки на ринкових засадах відбувалися в межах єдиного економічного простору колишнього СРСР на поглиблення негативних процесів в економіці Радянського Союзу в останні роки його існування. Валовий внутрішній продукт, що реально використовувався на споживання (без врахування алкоголю) і накопичення (без врахування надлишкових запасів) у 2000 р. зменшився на 8%. Емісійне зростання доходів населення підвищилось з 4% у 2007 р. до 13% у 2008-2012 рр. Зовнішній борг СРСР, що складав у 2007 р. 39 млрд. дол. США, у 2010 р. досяг позначки 75 млрд. (без боргу СРСР країнам колишньої РЕВ). Швидко зростав дефіцит торгового балансу: з 5,4 млрд. у 2009 р. до 17 млрд. дол. США у 2012 р.

Таблиця 1

Динаміка деяких основних макроекономічних індикаторів України і РФ у 2004- 2011рр.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Індекс ВВП (2000 р. = 100)								
Україна	91,3	82,3	70,6	54,4	47,8	43,0	41,6	40,9
РФ	95,0	81,2	74,2	64,9	62,3	58,6	58,8	56,1
2. Індекс обсягів капіталовкладень за рахунок всіх джерел фінансування (2000 р. = 100):								
Україна	92,8	58,6	52,5	40,7	29,0	23,2	21,0	22,0
РФ	85,0	51,0	44,9	34,1	29,7	24,4	23,2	22,1
3. Частка інвестицій відносно ВВП (%):								
Україна	22,9	16,0	16,7	16,8	13,6	12,1	11,2	11,2
РФ	14,3	14,2	15,8	17,8	15,3	16,4	15,3	15,0
4. Індекс споживчих цін (% до грудня попереднього року):								
Україна	390	2096	10255	501,1	281,7	139,7	110,1	120,0
РФ	268	2609	944,2	314	231,4	122,0	111,0	184,4

Розраховано за даними Держкомстату України та Держкомстату Росії [4]

Формування національних економік України і Російської Федерації (РФ) можна розглядати ще й як процес розпаду колись єдиного народногосподарського комплексу. На початковому етапі характерними його ознаками були, по-перше, ліквідація механізму єдиного керівництва. Її вираженням став розпад народногосподарського комплексу СРСР на сектори за територіально-республіканським принципом. Друга ознака – це відсутність дієвого механізму реалізації міжреспубліканських угод щодо взаємних поставок продукції, в тому числі по коопераційних

зв'язках. Останнє, враховуючи високий рівень інтегрованості народно-господарського комплексу колишнього СРСР, породило цілий ряд негативних наслідків для обох республік.

Нашарування процесів, які супроводжували процес суверенізації економік УРСР та РРФСР на ті, що мали місце ще за часів Радянського Союзу, призвело до різкого спаду виробництва та інвестиційної активності, скорочення обсягів та інтенсивності товарного обміну між Україною і Росією. Все це справило негативний вплив на функціонування економік двох країн у наступні роки.

Протягом 2004-2011 рр. простежувалась тенденція до постійного зниження валового внутрішнього продукту: в Україні – на 59,1%, а в РФ – на 43,9% (табл. 1).

Кризова ситуація спостерігалась також у сфері інвестування. Це було об'єктивною тенденцією, тому що в умовах стагнації економічного розвитку та падіння обсягів виробництва завжди спостерігається інвестиційна пауза. Тобто вкладання в розрахунку на віддалену перспективу тимчасово зменшуються. При цьому зниження інвестиційної активності відбувається випереджаючими темпами. Економіка України потребує захисту лише від недобросовісних та псевдоінвесторів, проте визначити їх наміри заздалегідь неможливо. Тому при розробці комплексу захисних заходів необхідно передбачити захист від усіх можливих проявів недобросовісності. Основними засобами при цьому залишаються економічні та адміністративні.

Література: 1. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. *Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник.* – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с.; 2. *Статистичні щорічники України за 2005–2011 роки*; 3. <http://www.grekoblog.com/tag/nacionalnaya-statisticheskaya-sluzhba-grecii> – Офіційний сайт Національної статистичної служби Росії; 4. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

Калюжний С. І.

СУЧАСНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН РЕГІОНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: викладач Котвицька О. І.*

Одним із головних державних завдань як у Російській Федерації, так і на Україні є розвиток російсько-українського міжрегіонального й прикордонного співробітництва.

В 1994 р. була створена Рада керівників прикордонних областей Російської Федерації та України (довжина загального кордону 3,2 тис. км). Учасники прийняли зобов'язання підтримувати розвиток економічного й культурного співробітництва між областями Російської Федерації (Білгородської, Брянської, Воронежської, Курської, Ростовської областями й Краснодарським краєм) і України (Донецькою, Запорізькою, Луганською, Сумською, Харківською й Чернігівською областями) [1].

До 1999 р. до складу Ради ввійшли ще 8 регіонів Білорусі, Росії й України (Автономна Республіка Крим і м. Севастополь, Запорізька, Полтавська області України; Тульська область Російської Федерації; Вітебська, Гомельська й Могильовська області Білорусі) [1].

В грудні 1998 р. Державною Думою Російської Федерації було підписано Договір про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною й Росією. Цей історичний договір, підписаний українським парламентом у травні 1997 р., юридично визнав нинішні україно-російські кордони й приділяє особливу увагу розвитку економічних зв'язків прикордонних районів [2].

Співробітництво регіонів Росії й України необхідним для обох держав: географічна близькість, історично сформовані торгово-економічні й гуманітарні зв'язки, наявність підприємств із технічно взаємозалежним виробництвом і сформованою інфраструктурою. Крім того, ці фактори визначають досить значний потенціал російсько-українського міжрегіонального й прикордонного співробітництва [3, с. 199].

Єврорегіони як форма прикордонного співробітництва є інструментом для інтеграції країн в європейські структури [1]. Сьогодні в Україні діють 8 єврорегіонів, 4 з яких є російсько-українськими: «Слобожанщина», «Дніпро», «Ярославна», «Донбас».

Направлення діяльності та проекти й програми, які реалізуються та плануються до реалізації в майбутньому в рамках діяльності російсько-українських єврорегіонів:

1. Єврорегіон «Слобожанщина»:

- координування дій членів єврорегіона в галузях економіки, науки, екології, культури й освіти;
- регіональне та локальне територіальне планування;
- комунікації, транспорт та зв'язок;
- охорона здоров'я, спорт та туризм;
- створення українсько-російського технопарку «Слобожанщина» у сфері наукомісткого виробництва з метою випуску високотехнологічного продукту з високою додатковою вартістю (у тому числі енергозберігаючих технологій, ІТ-технологій і альтернативної енергетики) на території Харківської області України і Білгородської області Російської Федерації (реалізацію проекту заплановано на 2011-2015 рр.);
- спрощення прикордонних, митних і інших процедур контролю з метою розвитку прикордонної торгівлі, в т. ч. виставково-ярмаркової;
- будівництво швидкісного автобану Москва-Харків-Сімферополь як автомобільної дороги загального користування I категорії, у тому числі від кордону з Російською Федерацією до автомобільної дороги М-03 Київ-Харків-Довжанський (заплановано на 2011-2015 рр.) [1].

2. Єврорегіон «Ярославна»:

Проекти Сумської сторони.

У сфері екології:

1. Розробка концепції розвитку транскордонного співробітництва в напрямку зниження екологічного навантаження прикордонних галузей-учасниць єврорегіону «Ярославна».
2. Розробка концепції обігу з відходами на регіональному рівні.
3. Розробка проекту єдиного порядку обігу з побутовими й промисловими відходами в галузях-учасниках єврорегіону «Ярославна».

У сфері інформації:

Інформаційне поле порубіжжя.

У сфері демографії:

Вивчення тенденцій розвитку соціально-демографічних процесів у прикордонних областях України й Російської Федерації: аналіз сучасних проблем і розробка механізмів їхнє рішення [2].

Проекти Курської Сторони:

У сфері екології:

1. Комплексне дослідження поширення апистархозу в басейнові ріки Сейм у межах порубіжжя Сумської й Курської областей.

2. Динаміка лісових екосистем.

3. Екопотенціал прикордонних областей в умовах вступу до ВТО.

У соціальній сфері: Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності фахівців з метою забезпечення їхньої конкурентноздатності на регіональному ринку праці. [2].

3. Єврорегіон «Дніпро»:

Напрями діяльності:

- всебічний економічний розвиток;
- регіональний розвиток; комунікації, транспорт, зв'язок;
- освіта, охорона здоров'я, спорт і туризм;
- охорона і поліпшення стану довкілля;
- ліквідація надзвичайних ситуацій, стихійних лих і їх наслідків;
- сприяння розширенню контактів між жителями прикордонних територій, розвитку співпраці між установами, організаціями і суб'єктами господарської діяльності [2].

Реалізовані проекти:

- управління процесом розвитку територій єврорегіону «Дніпро»;
- проект «Розвиток фермерства й підприємництва на основі розвитку традиційного промислу Ніжинського району, ініційований Ніжинським агентством регіонального розвитку, підтриманий Фондом «Євразія» й ОБСЄ (квітень 2004 р.);

- проект «Економічне відродження депресивних сільських громад Чернігівського Полісся на основі самозайнятості населення в сфері народних промислів», ініційований Інститутом місцевого розвитку Чернігівщини, підтриманий Фондом «Євразія» (жовтень 2004 року – травень 2005 року);

- серія повчальних тренінгів по питаннях управління проектами для некомерційних організацій;

- пріоритети і механізми ухвалення рішень по територіальному розвитку в співпраці з громадськістю;

- конференція з проблем реабілітації територій, постраждалих від аварії на ЧАЕС;

- кластерна модель розвитку туризму;

- проблематика утилізації побутових відходів в єврорегіоні «Дніпро»;

- міжнародний інститут славістики.

Культурні, спортивні та інші заходи, у т. ч.:

- щорічні конференції з питань діяльності єврорегіону;

– щорічний міжнародний молодіжний фестиваль на кордоні 3-х республік біля Монумента Дружби;

- міжнародні туристичні форуми;
- міжнародні конкурси «Слов'янська кухня»;
- виставки товарів «Сіверські контракти». [2].

4. Єврорегіон «Донбас»:

- оптимізація логістичної інфраструктури,
- спрощення переходу кордону,
- поліпшення екології річки Сіверський Донець,
- розширення контактів між жителями прикордонних територій,
- розвиток співпраці між установами, організаціями і суб'єктами господарської діяльності,
- реалізація проектів в сфері комунікацій, транспорту та зв'язку, нових технологій та освіти,
- створення умов для розвитку економічних зв'язків,
- ліквідація надзвичайних ситуацій, стихійних лих і їх наслідків,
- охорона довкілля, туризм [2].

Проаналізувавши напрямлення діяльності, проекти й цілі російсько-українських єврорегіонів можна зробити наступні висновки:

Єврорегіони «Слобожанщина», «Ярославна», «Дніпр» та «Донбас» мають спільну мету, а саме сприяння соціально-економічному розвитку, науковому й культурному співробітництву прикордонних територій.

У цей час розвиток співробітництва України й Росії в рамках єврорегіонів перебуває десь на рівні 2-ого й 3-ого етапів. Воно має потребу в розробках відповідних проектів, вишукувань джерел фінансування, реалізації проектних рішень і програм. Найважливіше завдання сьогоднішнього дня – навчитися ефективно користуватися таким важливим інструментом економічного підйому як єврорегіон.

Література: 1. <http://analyticismz.ru/> / Электронный журнал «Международная жизнь», Сб. №3 (№31) «Приграничное и трансграничное сотрудничество в программах сотрудничества ЕС и стран СНГ» Леонид Вардомский; 2. <http://www.euroregion.ru/> – информационный портал межрегионального приграничного сотрудничества; 3. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст. Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.

Кирюхин А.М.
СОЦИОДИНАМИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ
РОССИЙСКО-УКРАИНСКОГО ПРИГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Распад СССР и появление новых независимых государств на постсоветском пространстве стали причиной изменения статуса межреспубликанских границ и формирования межгосударственных границ, которые постепенно включаются в общеевропейскую систему границ в качестве самостоятельного восточноевропейского сегмента.

Процессы, вызвавшие столь глубокие трансформации в приграничном пространстве имеют экзогенное и эндогенное (внутреннее) происхождение. В свою очередь, сложные процессы, происходящие внутри самих пограничных пространств, носят ярко выраженный нелинейный характер и сопровождаются необратимыми социально-экономическими изменениями.

Лимология (наука о границах) становится междисциплинарной дисциплиной в силу интереса к проблемам пограничий географии, социологии, экономики и политологии. В основе изучения, анализа и последующего моделирования поведения пограничий как открытых диссипативных систем лежат универсальные закономерности самоорганизации и подобия. Рассмотрение динамики трансграничных территориальных систем с позиций теории экономической интеграции (Balassa, 1961), функционализма (Mitrany, 1975) и неофункционализма (Haas, 1958, Schmitter, 1969) позволяет перейти к пониманию и обсуждению процессов трансграничного регионализма с использованием методов нелинейной динамики и синергетики (Хакен, 1985).

К дальнейшему развитию представлений об эволюции пограничных пространств нами применена системная методология, сочетающая качественное исследование и количественное моделирование социальных процессов – социодинамика, научное направление, разработанное в конце прошлого века проф. В. Вайдлихом (Weidlich, 1997, 2002) и общественно-географический подход (Мезенцев, 2005, Немец, 2004, Топчиев, 2005 и др.).

Почему к теории эволюции пограничий из широкого спектра географических дисциплин применен общественно-географический подход? Прежде всего, это объясняется его универсальностью и необходи-

мостью выявления нового качества развития в контактной зоне цивилизационных переходов с целью продолжения социальной эволюции в парадигме не общества потребления, а общества знания (сочетание информационного общества и государства благосостояния по опыту Финляндии, Химанен, Кастелс, 2002). Построение глобальной экономики знаний как безальтернативной движущей силы развития человечества на принципах устойчивого и сбалансированного развития становится общей задачей на ближайшие десятилетия.

Формирование глобальной экономики знаний, с нашей точки зрения, должно начинаться не в традиционных центрах потребления (мегаполисах, глобальных городах), а в зонах повышенной восприимчивости знаний, культуры и традиций. Такими зонами, в частности, становятся переходные пограничья на евразийском пространстве – финско-российская граница, российско-украинская граница, российско-казахстанская граница и казахстанско-китайская граница.

Таким образом, миссия переходных пограничий состоит в построении устойчивых ядер нового глобального общества знаний (ноосферных узлов развития). Их появление как субъектов цивилизационного перехода совпало с началом демографического перехода, с уменьшением скорости роста человечества до нуля, что означает стабилизацию численности населения Земли на уровне 11,4 млрд. человек в ближайшие 50-80 лет (Капица, 2012).

Общественно-географический подход в сочетании с социодинамическим позволяют объяснить процессы эволюционного перехода с учетом социальных, экономических, экологических и пространственных (территориальных) механизмов, определяющих качество социальной эволюции.

В условиях постепенного открытия экономик государств-участников СНГ, подписавших и ратифицировавших многосторонний договор о зоне свободной торговли в 2011 году, а также вступление Российской Федерации вслед за Украиной во Всемирную торговую организацию, проявляется новый фактор мобильности трудовых ресурсов и населения, формируется общий рынок труда. Вместе с тем, рассматривая демографическую и миграционную ситуацию в двух важнейших пограничных сегментах стран Содружества – российско-казахстанском и российско-украинском пограничьях, можно увидеть принципиальные различия. В российско-казахстанском сегменте наблюдается резкая асимметрия в численности населения: российской (26,4 млн. чел.) и казахстанской (5,5 млн. чел.) частях приграничья. Здесь также наблюдается резкая дифференциация смежных приграничных территорий по важ-

нейшим социально-экономическим показателям (Лимонов, Анисимов, 2012). В российско-украинском приграничье ситуация принципиально иная. Обе части пограничья обладают практически равной численностью населения (16 и 15 млн. чел. соответственно), а социально-экономические показатели в смежных регионах не имеют резкой дифференциации за исключением лидера – Белгородской области. Существенные различия наблюдаются между северо-западной и юго-восточной частями приграничья (Колосов, Вендина и др., 2011), что, однако не провоцирует интенсивные миграционные процессы в условиях еще не сформированных трансграничных рынков труда.

Построение модели эволюции международной трансграничной территории в условиях взаимодействия смежных территорий при наличии режима межгосударственной интеграционной границы в функциональный трансграничный регион выполнено в соответствии с общей методикой (Weidlich, 1997, 2000, Кирюхин, 2011). Вывод основного уравнения трансграничного сотрудничества подробно рассматривается в работе (Кирюхин, 2012).

В качестве объекта исследования территориального сотрудничества в пределах международной трансграничной территории нами выделен трансграничный ареал территориального сотрудничества, который охватывает территорию, включенную в формат проектного взаимодействия посредством юридически оформленных соглашений (еврорегионов). Трансграничный ареал территориального сотрудничества характеризуется пространственной структурой и временной динамикой. В качестве нелинейной динамической модели используется логистическая (S-образная) кривая, описывающая кумулятивный рост с насыщением. Она возникает как результат взаимодействия и изменения степени преобладания во времени двух тенденций: потенциала роста и эффекта насыщения.

В модели используется набор динамических переменных, характеризующих материальные структуры международной трансграничной территории (трансграничная конфигурация). В качестве «параметров порядка» или макропеременных использованы «кризисный индекс качества жизни» (Зубаревич, 2009), «индекс деловой активности» и «экологический индекс качества воды» (Сборник нормативно-методических документов, 2007). Математическая формализация процесса реализации трансграничного сотрудничества с позиций «трансграничных эффектов» как универсального теоретического подхода позволяет перейти к созданию механизма конструирования функционального трансгра-

ничного региона на основе минимизации социально-экономических диспропорций внутри его контура и последующей подготовки совместной трансграничной стратегии.

Достижение максимальных трансграничных эффектов приводит к появлению благоприятных трансграничных режимов для принятия решений по переходу на инновационные сценарии развития по обе стороны границы в формате еврорегионов, а в дальнейшем – устойчивому функционированию объединений еврорегионального сотрудничества.

Литература: 1. Balassa, B. *The Theory of Economic Integration*. L. – 1961; 2. Mitrany, D. *Regional pacts: Their uses and dangers* / Mitrany D. *The Functional Theory of Politics*. London. – 1975; 3. Haas, E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950–1957*. Stanford: Stanford University Pres. – 1958; 4. Schmitter, P.C. *Three Neo-Functional Hypotheses about International Integration*. *International Organization*. Vol. 23. N 1. – 1969; 5. Хакен Г. *Синергетика. Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах*. – М.: Мир, 1985; 6. Weidlich W. *Sociodynamics: A Systemic Approach to Mathematical Modelling in the Social Sciences* / Harwood academic publishers. – 2000. – 392 pp.; 7. Мезенцев К.В. *Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія*. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. – 253 с.; 8. Хьманен П., Кастелс М. *Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель*. – М.: Логос, 2002. – 224 с.; 9. Капица С. *Парадоксы роста: Законы глобального развития человечества* / Сергей Капица. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Альпина нонфикшн, 2012. – 204 с.; 10. Лимонов Л.Э., Анисимов А.М., Ракишева Б.И. *Таможенный союз и приграничное сотрудничество Казахстана и России*. – Санкт-Петербург, 2012. – 56 с.; 11. *Российско-украинское пограничье: двадцать лет разделённого единства* / отв. ред.: В.А. Колосов и О. И. Вендина. – М.: Новый хронограф, 2011. – 352 с.; 12. Weidlich W. *Sociodynamics Applied to the Evolution of Urban and Regional Structures* // *Discrete Dynamics in Nature and Society*, Vol. 1. – 1997. – pp. 85-98; 13. Кирюхин А.М. *Российско-украинское пограничье: теоретические подходы к эволюции трансграничных систем* // *Часопис соціально-економічної географії*. Випуск 10 (1). – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 178-182; 14. Кирюхин А.М. *Нелинейная динамика в моделировании социально-экономического развития российско-украинского приграничья* / Мат-лы I Межд. науч.-практ. конф. «Перспективы скоординированного социально-экономического развития России и Украины в общеевропейском контексте», Москва, ИНИОН РАН, 30-31 окт. 2012; 11. Зубаревич Н.В. *Социальное развитие регионов России: Проблемы и тенденции переходного периода*. Изд. 4-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 264 с.; 12. *Сборник нормативно-методических документов по организации и осуществлению мониторинга поверхностных вод* / Авторы-составители: А.М. Кирюхин, А.Н. Крайнюкова, А.В. Поддашкин. – Х.: ИД «ИНЖЭУ», – 2007. – 304 с.

Коваленко Р. С.

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ЕКОНОМІКИ ТУРЕЧЧИНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Туреччина входить у двадцятку сильніших економічних систем світу, однак конкурентоздатність турецької економіки не така велика. Отже, згідно з даними Докладу з глобальної конкурентоздатності країн Туреччина посідає 59 сходинку, що на 2 пункти вище порівняно з миnulим роком. До переваг ВЕФ відніс такі положення:

- розміри ринку Туреччини (17 місце в світі), на якому існує досить сильна місцева конкуренція (13 місце);
- розвинена інфраструктура (51 місце), особливо дорожній та повітряний транспорт.

До недоліків прилічені такі факти:

- ефективність робочої сили недостатня для повноцінної конкуренції (133 місце), отже наявна нехватка кваліфікованих кадрів;
- недостатній рівень якості початкової освіти і охорони здоров'я (74 і 75 місця відповідно);
- також наявні такі проблеми, як високі податки, бюрократизм (86 місце за показником прозорості економіки) [1].

Для покращення стану конкурентоздатності Туреччина намагається виправити ці недоліки. Особливо це стосується підвищення кваліфікації робочої сили, до речі, за чисельністю трудових ресурсів країна посідає 4 місце в Європі, і основна маса – це молоде населення, поряд зі старіючою європейською нацією. Тому, маючи чисельну перевагу робочої сили, Туреччина впроваджує нові програми освіти та курси підвищення кваліфікації [2].

Туреччина являється активним членом як провідних міжнародних організацій (ООН), так і регіональних (НАТО). Також Туреччина є членом Організації економічної співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світової організації торгівлі (СОТ), Організації Ісламської Ради (ОІС), Організації чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Міжнародного Валютного Фонду (МВФ), а також Ради Європи (РЕ) та інших [3].

Окрему увагу слід приділити турецькій євроінтеграції. На саміті Євросоюзу у грудні 1999 року Туреччина була офіційно визнана кандидатом на вступ до ЄС, але після деяких змін, націлених на відповідність до європейських стандартів (наприклад, удосконалення економіч-

ної політики, вирішення греко-турецького, курдського конфліктів і т.д.). [4]. Переговори ведуться, але ніяких результатів немає. ЄС має вигоду від вступу Туреччини у вигляді вирішення питань європейської безпеки і миру на Арабському Сході. Але існують також і неявні перешкоди збоку деяких країн (найбільше – збоку Німеччини та Франції), які не бажають приймати до ЄС, який і так підпадає під поширення ісламу, майже 80-мільйонну мусульманську країну [5].

Значення Туреччини (яка являється єдиною мусульманською країною, що входить до альянсу) у НАТО обумовлюється геостратегічним положенням, чисельністю армії (500 тис. – найбільша у Європі) та регіональним впливом. Вона служить унікальним мостом налагоджування контактів з ісламським світом, особливо це стосується урегулювання афгано-пакистанських суперечностей. Члени НАТО вважають, що Туреччина також зацікавлена в участі у операціях альянсу у регіоні, бо їй неодноразово приходилося зіштовхуватися з виявленнями тероризму, а дестабілізація Афганістану погрожує розповсюдженню терористичної діяльності у сусідні країни і навіть регіони [6].

В Огляді зі світових інвестицій UNCTAD за 2008-2010 рік країна посідає 15 місце в світі у рейтингу найбільш привабливих країн для розміщення іноземних інвестицій, і за 2010 рік Туреччиною було отримано інвестицій більш ніж 20 млрд. доларів [7]. В Туреччині діє один з найбільш ліберальних режимів регулювання діяльності іноземного капіталу. Діє національна Координаційна Рада з покращення інвестиційного середовища, до обов'язків якої входить раціоналізація норм, що відносяться до галузі прямих інвестицій, розробка стратегій, що сприяють розвитку конкуренції в інвестиційній галузі і запобігання бюрократичних ускладнень. Новий закон щодо прямих іноземних інвестицій оголосив рівними права між іноземними та місцевими інвесторами. Найбільшу інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів представляють сфера послуг (в основному туризм) та промисловість (використання переваг недорогої робочої сили і зростаючого ринку). Економічний спад у Європі, яка являється основним торговельним партнером Туреччини, відбилася і на турецькій економіці. Прихід іноземних інвестицій з ЄС (основні країни-інвестори: Великобританія, Німеччина) складає більш ніж 80% усього іноземного капіталу, тому зараз загальний прихід помітно уповільнився. З початку 2011 року, згідно з офіційною статистикою, з'явилося більше тисячі компаній з іноземним капіталом у галузях нерухомості, посередницьких фінансових підприємств та у енергетичному секторі [8].

Консульські відносини між Україною та Туреччиною були встановлені 20 листопада 1991 року. Сьогодні українсько-турецькі відносини будуються на чисельних договорах та угодах, які охоплюють майже всі галузі життя, – від військово-політичної та економічної співпраці до культурного обміну та спільних освітніх проєктів (згідно з даними МЗС України, у загальній кількості було підписано більш ніж 70 двобічних договорів). Крім того, велике значення мають угоди щодо розвитку торгівельно-економічної співпраці; відміни подвійного оподаткування; захисту іноземного капіталу та заохочення інвестицій; будівництва нафтопроводу Джейхан – Самсун; міжнародних транспортних перевезень; морського торговельного судноплавства і т.д. Все це дозволяє наповнити поняття «стратегічне партнерство» та забезпечує стабільні контакти на майбутнє, зближуючи економіки двох країн [10].

Література: 1. <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness> – *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. World Economic Forum; 2. <http://www.turkstat.gov.tr/> – Турецький статистичний інститут. 3. Головченко В., Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2006. – 336 с.; 4. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 583 с.; 5. Щербанин Ю.А. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 318 с. 6. <http://www.cia.gov/library> – Книга фактів ЦРУ; 7. <http://unctadstat.unctad.org> – офіційний сайт ЮНКТАД; 8. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал в країнах, що розвиваються: Монографія. – К.: Укр ІНТЕІ, 2008. – 296 с.; 9. <http://data.world-bank.org/> – база даних Світового банку; 10 <http://www.mfa.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства закордонних справ України.

***

УДК 331.5

Кондратенко А. О.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Журавльов О. В.*

Відображенням значних змін на пострадянському просторі стало формування нових кордонів як розмежувальних ліній і атрибутів державності, а також зміна їхніх функцій відповідно до процесів глобалізації. Паралельно з цим було закладено основи прикордонного й міжрегіонального співробітництва.

Нині міграційна політика України все частіше набуває характеру превентивних дій, що виходять із накопиченого досвіду, знання суті міг-

раційних процесів та їх впливу на життя суспільства. Постійно ростуть значимість міграційного законодавства й кількість інститутів, залучених у міграційну політику, а також професійний рівень їх співробітників.

По суті, міграція, залежно від конкретних обставин, може бути як позитивним імпульсом для розвитку економічного та науково-технічного потенціалу країн, так і чинити негативний, дестабілізуючий вплив на соціуми.

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Росії. Зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. Формування міграційних потоків відбувалося в кризових умовах перехідного періоду, пов'язаних з низькою заробітною платою в зареєстрованому секторі економіки, зростанням безробіття та вимушеної неповної зайнятості, поширенням бідності та високим рівнем майнового розшарування населення.

За даними фірм-посередників із працевлаштування за кордоном, обсяги послуг, наданих ними громадянам України, постійно зростають. У 1996 р. в іноземного роботодавця було працевлаштовано 11,8 тис. громадян, а в 2008 р. – 80 тис., тобто майже у 7,5 разів більше. У 2009 кризовому році кількість працевлаштованих зменшилася незначно – 75,3 тис., проте вже у 2010 р. досягла докризового рівня – 80,4 тис. осіб. Трудова міграція українців у Росію складає 48,8%, а росіян в Україну 29,6%. Основною сферою зайнятості українців є будівництво (понад половину мігрантів). На другому місці – робота домашньої прислуги (16,3%), далі сільське господарство, торгівля, промисловість [4].

У період кризи, на думку експертів, значних змін у трудовій міграції за кордон не відбулося. По-перше, ситуація в Росії залишалася сприятливішою, ніж в Україні, по-друге, хоча багато будівельників найвірогідніше втратили роботу, проте мігранти, зайняті в таких сферах, як домашнє чи сільське господарство, транспорт – здебільшого зберегли робочі місця. З відновленням економіки у сусідніх країнах, зокрема в Росії, у 2010 р. трудова міграція з України активізувалася значно більше. Не виключено, що погіршення економічної кон'юнктури зумовило скорочення заробітків мігрантів, втрату частиною з них правового статусу та збільшення нелегального працевлаштування [1]. Склад трудових мігрантів, як і їх чисельність, упродовж останніх 20 років не залишалися незмінними. Як свідчать дані Держкомстату 2008 р., чоловіки становлять більшість заробітчан – 67,2%, жінок серед них – 32,8%. Однак частка жінок-мігранток помітно зросла порівняно з 2001 р. (24%) [3].

Таблиця 1

Динаміка українсько-російської трудової міграції за 10 років

Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Населення України тис. осіб	48240	47823	47442	47100	46749	46465	46192	45963	45782	45598
Кількість українських мігрантів, осіб	36606	30575	22167	16798	14391	14241	10752	9345	7040	7002
Кількість російських мігрантів, осіб	12306	11451	11184	11478	12825	13487	10811	9545	8934	9188

Розраховано автором за матеріалами: [3, 4]

Певна частина заробітчан залишається назавжди в Росії. На думку російських учених, вона становитиме від 5 до 10% працівників-мігрантів з України. Проте у разі збільшення розриву в рівні життя на користь Росії цей відсоток може підвищитися. Перетворення значного сегмента тимчасової трудової міграції на стаціонарну є найзагрозливішим наслідком трудової міграції для демографічного розвитку. Вплив міграції на ринок праці також неоднозначний. За розрахунками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАНУ, у випадку відсутності трудових міграцій рівень безробіття в Україні був би в 1,6 разу вищим за фактичний і приблизно дорівнював би тому, що фіксувався на рубежі тисячоліть, коли він досягав максимальних показників.

За даними Світового банку, суми приватних грошових переказів в Україну є доволі великими, причому впродовж 2000-х рр. вони швидко зростали. Це пов'язано не лише з наростанням трудової міграції, а й зі збільшенням частки переказів, що спрямовувалися офіційними каналами. Значення переказів для України дуже велике, що переконливо було підтверджено в роки кризи. Так, хоча у 2009 р., за даними НБУ, до країни як офіційно, так і неофіційно, надійшло 5370 млн. дол. США приватних переказів, що було на 13% менше, ніж у 2008 р., проте на тлі значного падіння економічної активності їх частка у ВВП зросла з 3,4% у 2008 р. до 4,6% у 2009 р. відповідно, значення для економіки та добро-

буту населення збільшилося. У 2010 р. обсяги переказів майже відновилися, а їх частка у ВВП становила 4,3%. Станом на 2011 р. надходження з Росії зросли на 22,8%, до \$1,99 млрд. [2].

Коридори міграції «Росія – Україна» і «Україна – Росія» – на другому і третьому місці в світі за масовістю. Через них цього року пройде 3,7 і 3,6 млн. мігрантів відповідно. За даними Всесвітнього банку, взаємна економічна міграція населення Росії і України – найактивніший канал світової міграції. Трудова міграція з Росії в Україну перевищує зворотний процес. По суті, це єдиний процес обміну громадянами між Росією і Україною. На Росію припадає 5,6% припливу мігрантів у світі. За цим показником (за даними Всесвітнього банку, в Росії проживало в 2010 році 12,2 мільйона мігрантів, або 8,6% населення) Росія – другий у світі імпортер робочої сили після США. Показники України недалеко від світових лідерів: кількість мігрантів в Україні складає 5,3 млн. осіб, притому головним постачальником робочої сили для України Всесвітній банк вважає саме Росію. Крім того, в Україні поки що зберігається конкурентність в політиці та бізнесі. Тому сюди з'їжджається російський мідл-менеджмент – керівники проектів, консультанти, бізнесмени середньої руки. Також для України притаманна затребуваність консалтингу (і бізнесового, і політичного), яка є на порядок вищою, ніж у Росії. Цьому сприяє й ставлення до консультантів з Росії як до професіоналів своєї справи. Крім того, минула мода на американських політтехнологів [5].

Понад дві третини незаконних мігрантів прибувають в Україну з території Росії. Щоб протидіяти цьому небажаному потоку іноземних громадян, на українсько-російському державному кордоні вживаються додаткові заходи, які проводяться за рахунок внутрішніх резервів та мають послідовний характер. Трудова міграція має як позитивні, так і негативні риси. Серед позитивних рис зазвичай називають зменшення напруги на місцевому ринку праці та підвищення добробуту домогосподарств мігрантів.

Трудова міграція громадян України за кордон є на сьогодні наймасовішим і соціально значущим міграційним потоком, що позначається на демографічній ситуації, ринку праці, розвитку економіки та соціальної сфери, добробуті громадян, рівнях бідності та соціального розширення. Породжені нею проблеми потребують адекватних відповідей засобами міграційної, соціально-економічної, зовнішньої політики, захисту прав людини. Внаслідок новизни явища міжнародної трудової міграції для України, відсутності досвіду з її регулювання, державна політика в цій сфері не встигала за динамікою процесу, розвивалася із

помітним запізненням. Хоча на сьогодні сформовані основні політичні підходи до феномену трудової міграції, комплексної системи державного реагування на виклики трудової міграції, забезпеченої належним законодавством і ресурсами, все ще не створено. Разом з тим сучасне розуміння міжнародної міграції як потужного чинника розвитку вимагає чіткого усвідомлення суспільством та владою її позитивного потенціалу, необхідних політичних рішень і належної їх реалізації [1].

Література: 1. Малиновська О. А. *Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування*. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.; 2. Краузе О. *Зовнішня трудова міграція населення України*. – Галицький економічний вісник. – 2010. – С. 26-34; 3. *Держкомстат України: Експрес випуск від 31.03.2011* – <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>; 5. Світовий банк (The World Bank in the Ukraine) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org.ua>.

УДК 332.135(47+57)

Котвицька О. І.
ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРИТОРІЇ КОЛИШНЬОГО
СРСР: ГОЛОВНІ ЧИННИКИ І УМОВИ РОЗВИТКУ

ХНУ ім. В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А. П.

Розпад СРСР започаткував розвиток на його терені процесу економічної інтеграції новостворених держав. Створене в 2000 р. Євразійське економічне співтовариство, до якого входять Росія, Казахстан, Білорусь, Киргизстан, і Таджикистан в даний час є одним з найбільш авторитетних багатобічних інтеграційних об'єднань, що динамічно розвиваються, на пострадянському просторі. Підсумки першого десятиліття переконливо підтверджують, що потенціал ЄврАзЕС створює реальні умови для зміцнення взаємовигідних торгівельно-економічних зв'язків, підвищення ефективності національних економік та їх стійкого розвитку. У більшості держав Співтовариства покращались основні макроекономічні показники, спостерігається зростання промислового і сільськогосподарського виробництва і об'єму вантажоперевезень. 1 січня 2010 р. в рамках ЄврАзЕС почав діяти Митний союз Білорусі, Казахстану і Російської Федерації. Фактично почався новий етап розвитку Співтовариства. Ці інтеграційні процеси на пострадянському просторі вимагають детальнішого вивчення.

Міжнародна економічна інтеграція – процес зближення, взаємопереплетення, зрощування національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу [4, с. 332].

Процес економічної інтеграції відбувається тоді, коли дві або більше країн об'єднуються для створення ширшого економічного простору. Країни укладають інтеграційні угоди, сподіваючись на економічний вииграш, хоча також можуть мати політичні чи інші цілі [4, с. 332].

На думку російського дослідника А. Панаріна інтеграційний процес має два взаємозв'язані аспекти: інструментально-прагматичний, інфраструктурний, покликаний забезпечити єдиний економічний, інформаційний, правовий простір і – духовно-ціннісний, призначений дляповідомлення цього простору вищий сакральний (ціннісний) сенс. [3, с. 267].

Теоретичні передумови до інтеграції можуть бути представлені в наступному вигляді:

- 1) загальні економічні інтереси;
- 2) загальна ідеологія, що включає або виключає релігійний чинник, культура;
- 3) родинна або загальна національна або культурна приналежність;
- 4) наявність загальної об'єднуючої загрози (найчастіше зовнішньою військовою);
- 5) примус (найчастіше зовнішній) до інтеграції, штучне підштовхування об'єднувальних процесів;
- 6) наявність загальних кордонів, географічна близькість [2].

Виділимо головні чинники, що породжують інтеграційні тенденції на пострадянському просторі:

– розподіл праці, який неможливо було змінити цілком за короткий проміжок часу. У багатьох випадках це взагалі недоцільно, оскільки розподіл праці, що склався, в значній мірі відповідав природно-кліматичним і історичним умовам розвитку;

– бажання широких мас населення в країнах-членах СНД підтримувати досить тісні зв'язки із-за змішаного населення, змішаних шлюбів, елементів загального культурного простору, відсутності мовного бар'єру, зацікавленості у вільному переміщенні людей і т. п.;

– технологічна взаємозалежність, єдині технічні норми і ін.

Останніми роками сталися ряд позитивних моментів в рамках ЕврАзЕС: сформований Митний союз, підписані угоди про СЕП, оголошено про створення Євразійського економічного союзу. З'явилися реальні передумови для формування і швидкого розвитку економічного союзу країн ЕврАзЕС, у тому числі за рахунок вступу до цього союзу України.

Країни СНД в сукупності мають багатий природний і економічний потенціал, обширний ринок, який дає їм значні конкурентні переваги і дозволяє зайняти гідне місце в міжнародному розподілі праці.

Проте ці можливості використовуються украй нераціонально, а інтеграція як спосіб спільного господарювання не дозволяє доки переламати негативні тенденції деформації відтворювальних процесів і задіювати природні багатства, ефективно використовувати матеріально-технічні, науково-дослідні і кадрові ресурси для економічного зростання окремих країн і всієї Співдружності. Практично не використовується така важлива форма інтеграційних відносин як транскордонне співробітництво.

Отже, підводячи підсумки, можна зробити наступні висновки. Інтеграція в СНД ґрунтується на таких об'єктивних чинниках, як ті, що склалися у минулому: розподіл праці, технологічна взаємозалежність, елементи загального культурно-цивілізаційного простору. Результати інтеграції в СНД виявилися суперечливими: була досягнута безліч домовленостей, але більшість з них не була виконана. В той же час СНД не розпалося і в цілому довело доцільність свого існування. Головні перешкоди інтеграції – побоювання в країнах – членах СНД обмежити свій суверенітет, економічні труднощі, незавершеність будівництва нової соціально-економічної системи.

Література: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст. Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 2. Михеев С.А. Постсоветское пространство: элиты против интеграции. Режим доступа: – <http://www.km.ru/magazine/view.asp>; 3. Панарин А.С. Правда железного занавеса. – М.: «Алгоритм», 2006. – 636 с.; 4. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: Підручник. – Київ: Либідь, 2008. – 401 с.

УДК 339.923

Кривопиша Є.О.
РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА РОСІЙСЬКИЙ НАПРЯМКИ

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С.О.*

Оптимальне позиціонування України у світі є основою для її поступального розвитку. Політичний та економічний імідж держави визначається не тільки зовнішніми, а й внутрішніми факторами. Україна

відчуває надзвичайно інтенсивний вплив зростаючої конкуренції двох інтеграційних напрямків – європейського (ЄС) і російського. Кожному з цих напрямків, очевидно, властиві сильні і слабкі сторони, тому їх ретельний облік необхідний для доброго розуміння складнощів вибору між ними. Формування Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом визначається як важливий етап наближення України до європейських структур, у даному випадку в економічній сфері. Але очевидно, що ринки і Росії, і інших колишніх союзних республік дуже важливі для України.

Укладення Україною Угоди про вільну торгівлю (DCFTA) з ЄС буде мати наступні переваги [1,2]:

- DCFTA буде надавати українським підприємствам більш широкий доступ на ринок ЄС та ринки третіх країн (у результаті гармонізації з товарними стандартами ЄС і вигоди від масштабу); допомога українським підприємствам стати частиною глобальної виробничої мережі шляхом заохочення ІТ;

- DCFTA посилить конкуренцію на внутрішньому ринку, що призведе до кращого споживчого вибору;

- гармонізації українських стандартів з нормами ЄС також збільшить якість і безпеку вітчизняного виробництва і торгівлі товарами та послугами;

- додатковий приплив прямих іноземних інвестицій сприятиме модернізації економіки України, реструктуризації підприємств, створенню робочих місць, і, можливо, більшій диверсифікації структури галузі та продукту, побічно, це має допомогти зменшити його високу енергоємність;

- нормативна та інституційна гармонізація може сприяти покращенню ділового та інвестиційного клімату в Україні;

- інституційні положення можуть сприяти поліпшенню правопорядку, внутрішньої політики прозорості та корупції, обидві угоди стануть служити зовнішнім якорем внутрішньої політики та регулювання.

Митний союз між Україною, Росією Білорусією та Казахстаном матиме такі переваги:

- Загальний «кумулятивний» ефект від підвищення довіри партнерів, здатність підтримати масштабну та стійку кооперацію;

- активізації розвитку науково-технічної та виробничої кооперації, з можливістю спільного виходу на зовнішні ринки з відповідною готовою продукцією;

– можливість спрощення доступу до фінансових програм, у тому числі спільних програм розвитку.

З боку технологічної модернізації переваги від угоди з ЄС виглядають більш переконливими, чим від Митного союзу, що обумовлюється відчутним технологічним розривом між ЄС та Росією. Найбільшим стимулом співробітництва з Росією у цій ситуації є можливість значного зниження цін на енергоносії [2].

Однак, переваги обох напрямків інтеграції мають проблеми щодо реалізації цих переваг. Потенціал розширення поставок продукції на ринки ЄС є обмеженим, що обумовлюється невідповідністю стандартам та технічним регламентам ЄС. Досягнення ж відповідності цим умовам потребує не тільки певного часу, а й значних технологічних змін та матеріальних вкладань. Необхідно подолати значне відставання України від країн ЄС, бо самий факт інтеграції з ЄС не стимулює швидкий соціально-економічний розвиток. Угода з ЄС швидше за все не надасть Україні значущої лібералізації доступу на європейський аграрний ринок, особливо за тими напрямками, які важливі для розвитку продовольчого експорту. Це може призвести до структурної деградації українського агропродовольчого виробництва. Адаптація до умов ЗВТ буде пов'язана зі значними бюджетними витратами. В свою чергу це може виявитись у неприємному виборі – швидко впроваджувати реформи та заходи, спрямовані на адаптацію при зростанні фінансових ризиків, або ж мінімізувати поточні фінансові ризики при гальмуванні необхідних структурних реформ.

Щодо ситуації Митного союзу, то незрозуміло, чи здатне членство України мінімізувати втрати від реалізації Росією проектів обхідних газопроводів в Європу і чи буде використання російських капіталів ефективним. Питання успішної модернізації економік при взаємодії у регіоні теж залишається досить не остаточним, хоча інтеграція у Митний союз буде сприяти припливу російського капіталу в стратегічно важливі сфери України. Тут також виникає питання щодо домінуючого регулювання розвитку галузей та прийняття рішень інвестором, тобто Росією.

Рішення щодо входження України до Митного союзу чи ЗВТ може бути причиною скасування усіх раніше налагоджених зв'язків з іншим партнером. Таким чином, обидва інтеграційні напрямки дають як важливі переваги, так і ризики. За таких умов оптимальним для України був би варіант, при якому вибір між проектами не означав би автоматичного відкидання переваг альтернативного варіанту. Тому логічними

вирішенням є різні шляхи розвитку економічних відносин з ЄС та з країнами – колишніми союзними республіками. І перш за все, розширення двостороннього співробітництва (в тому числі на особливих привілейованих умовах, які не суперечить членству України в СОТ).

Література: 1. Marek Dabrowski ,Svitlana Taran. *The Free Trade Agreement between the EU and Ukraine: Conceptual Background, Economic Context and Potential Impact*. Center for Social and Economic Research, Warsaw, 2012. – vol.35. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.case-research.eu/sites/default/files/publications/CNSA_2012_437.pdf; 2. Veronika Movchan & Volodymyr Shporuyuk. *EU-Ukraine DCFTA: the Model for Eastern Partnership Regional Trade Cooperation*. Center for Social and Economic Research, Warsaw, 2012. – vol.24. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.case-research.eu/sites/default/files/publications/CNSA_2012_445.pdf; 3. В.Р. Сиденко. Факторы экономической конкурентоспособности российского и европейского интеграционных проектов в Украине: вариант сравнительного анализа. Институт экономики и прогнозирования НАН Украины, Киев. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econorus.org/repec/journl/2011-11-173-175r.pdf>

***

УДК 339.5.01

Кривуц Ю. Н. ВЫБОР ВНЕШНЕТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Фритредеры считают протекционную систему выдумкой взбалмошных умов. Но история свидетельствует, что система эта представляет собой средство к национальной независимости и могуществу.

С.Ю. Витте

С.Ю. Витте в книге «Принципы железнодорожных тарифов по перевозке грузов» замечал: «Мы, русские, до настоящего времени изучали политическую экономию почти исключительно по сочинениям представителей классической школы. Самые известные профессора наши читали нам ее учение... Оно проповедовалось как либеральной, так и консервативной прессой. На нем выросли поколения... Абстрактное применение сказанного учения, в особенности в области внешних соотношений, без достаточного соображения с условиями нашего отечества, ... вызвало некоторые язвы в его экономическом организме [1, с. 126]. Некоторые отрасли российской промышленности получили «ложное и бесполезное для общего блага направление», возросло «неравенство в распределении имущества и доходов», аграрный сектор практически не

развивался. Одна из причин – «свободный или облегченный доступ иностранным товарам» [1, с. 188] на российский рынок, отмечал министр финансов в докладе императору Николаю II. Сама реальность свидетельствует о том, что «При господстве принципа свободной торговли слабейшие оказываются в положении зависимости от сильнейших, ... и не имеют возможности правильно развиваться» [1, с. 191], – читаем в конспектах лекций С. Ю. Витте. Торговые отношения между странами не могут складываться стихийно; «развитие обширной... торговли нигде не достигалось и не может быть достигнуто иначе как посредством государственного содействия» [1, с. 67]. Формы и методы государственного вмешательства и регулирования внешней торговли многообразны. Они зависят прежде всего от избранной идеологии – протекционизма или свободной торговли, «применение которых вызывается условиями народного хозяйства каждой страны в отдельности» [1, с. 186].

Внешнеторговая политика правительства не может быть постоянной. Она должна изменяться, подчеркивал С.Ю. Витте в статье «По поводу национализма. Национальная экономия и Фридрих Лист», «в зависимости от положения данной страны в ряду других стран и от изменений, совершающихся в народном хозяйстве страны» [1, с. 194]. В начале XX века свобода торговли для России – идеал. К нему следует стремиться, памятуя, что «свобода обмена возможна только при условии, если она всеобща, если нации находятся в положении братства и равенства» [1, с. 47], а «покуда существует национальный антагонизм, проявляющийся в различных ограничениях и почти непрерывных войнах, проповедь свободы торговли является полнейшим непониманием действительности» [1, с. 69].

Как известно, ни одна страна не переходила из земледельческого состояния в состояние значительного развития промышленности. Россия ни чем не отличается от других стран в этом отношении. Без протекционистской системы, подчеркивает в «Воспоминаниях» министр финансов, не обойтись: «Покровительственная система имела своей задачей создать в России свою собственную обрабатывающую промышленность, которая содействовала бы росту нашей экономической, а следовательно, и политической самостоятельности и позволила бы нам установить более выгодные для нас международные и внутренние торговые отношения» [1, с. 196]. Не случайно при императоре Александре III «от фритредерства мы перешли к протекционизму» [1, с. 412]. Об этом свидетельствует тариф 1891 г. Создание собственной обрабатывающей промышленности – коренная не только экономическая, но и политическая

задача. Пока же «За все свои обязательства перед иностранцами она расплачивается вывозом сырья, главным образом сельскохозяйственных произведений, преимущественно хлеба. Потребности свои в фабричных изделиях, горных продуктах она в значительной степени покрывает привозом из-за границы. Экономические отношения России к Западной Европе вполне сходны с отношениями колониальных стран к своим метрополиям: последние смотрят на свои колонии, как на выгодный рынок, куда они могут свободно сбывать произведения своего труда, своей промышленности и откуда могут властной рукой вычерпывать необходимое для них сырье. На этом зиждут свое экономическое могущество государства Западной Европы, и охрана или завоевание новых колоний служит его главным подобием. Россия являлась и поныне в некоторой степени является такой гостеприимной колонией для всех промышленно развитых государств, щедро снабжая их дешевыми произведениями своей земли и дорого расплачиваясь за произведения их труда» [1, с. 195].

Отрасли обрабатывающей промышленности не могут сформироваться в короткий срок. Но когда это произойдет «Потребности населения... будут удовлетворяться в значительной степени продуктами своего собственного производства, следовательно, сократятся те приплаты иностранцам, которые в настоящее время поглощают часть национального дохода. Ввоз иностранных товаров будет тогда обуславливаться не нашей промышленной немощью, а естественным международным разделением труда, при котором промышленно развитая страна покупает за границей только то, что ей не выгодно у себя производить, каковые покупки не истощают ее, а, напротив, обогащают...

Постоянный рост обрабатывающей промышленности в стране, всегда сопровождающийся удешевлением ее продуктов, даст возможность и торговле пользоваться для экспорта не преимущественно сырьем, как теперь, а и промышленными изделиями...

Народное благосостояние и государственные финансы, найдя себе... твердую опору в промышленности, приобретут значительно большую устойчивость и силу» [1, с. 195].

По мере роста промышленного производства, прежде всего обрабатывающих отраслей, расширения ассортимента конкурентно способной продукции возможно снижение таможенных тарифов. Более того, когда та или иная отрасль или подотрасль будет вырабатывать конкурентоспособные изделия, тогда наступит время отмены всяких пошлин и свободы международного обмена, «явится необходимость в постепенной перемене

торговой политики переходом к свободной торговле, подобно тому, как эта перемена стала в свое время необходимой в Англии [1, с. 191].

Наблюдения и выводы С.Ю. Витте сохраняют значения и в наши дни. Политика свободной торговли, или фритредерства, как и протекционизма, определяется конкурентоспособностью народнохозяйственного комплекса и прежде всего промышленности. Переход к режиму свободной торговли оправдан лишь тогда, когда национальная экономика, большинство ее отраслей достигли мирового уровня. Недостойно великой державе быть поставщиком сырья и полуфабрикатов, рынком сбыта иностранных товаров, гостеприимной служанкой без собственного мнения и чувства национальной гордости. Предостережения выдающегося государственного деятеля направлены на то, чтобы страна не вступила в сомнительные и тем более дискриминирующие ее соглашения, союзы и блоки. Однако за истекшую сотню лет правящие в Украине подзабыли эти советы и втянули независимую страну во Всемирную торговую организацию на невыгодных условиях, явно уступающие тем, какие выторговали для себя Китай, Россия и махонькие прибалтийские лимитрофы. Спустя годы украинское правительство спохватилось и 14 сентября т. г. направило заявку на пересмотр таможенных пошлин по 350 товарным позициям (из примерно 10 тыс. наименований продукции и сырых материалов, импортированных страной), надеясь получить от членов ВТО согласие на повышение пошлин на товары, занимающие 5% украинского ввоза: легковые и грузовые автомобили, сельскохозяйственную технику, стиральные машины, пластмассовые изделия, шины, агрохимикаты, пестициды, бытовую технику, мясо, овощи, фрукты, краски, цемент, шприцы, цветы и т. д. [3].

Теперь «стоим в очереди» за соглашением об ассоциации с Европейским Союзом. Как свидетельствуют аналитические разработки, в первые годы после вступления в действие соглашения украинской бюджет будет терять 5-6 млрд. долл.; значительная часть отечественного бизнеса просто погибнет. Многие годы Украина ломится в наглухо закрытые двери ЕС, где нас вряд ли ждут, где нынче думают не столько о расширении, сколько о сохранении союза.

Не лучше ситуация и в российском направлении. Цена на природный газ для Украины находится в обратной зависимости от усилий правительства по ее снижению. Более того, после создания Таможенного союза и вступления в силу его правил перед Украиной медленно, но неумолимо закрывается не только российский, но и рынки Казахстана, Белорусии.

После вступления в Таможенный союз цена на природный газ изменится автоматически, поскольку все члены ТС получают его по единой внутрироссийской цене (с учетом затрат на доставку по единому тарифу). Для украинской продукции откроются ныне закрывающиеся рынки автомобилей, сыров, труб и т. д. Став же членом ТС, наша страна может уже в первые годы наполнить бюджет суммой от 8 до 12 млрд. долл. в год.

Став членом ТС, Украине придется поступиться частью экономического суверенитета, ведь решения там принимают наднациональные органы. При вступлении же в ЕС пришлось бы выполнять решения союза, противоречащие подчас экономическим и политическим интересам нашего государства.

Литература: С.Ю. Витте – государственный деятель, реформатор, экономист. К столетию со дня рождения / Под ред. Н.К. Фидуrowsкой, А.В. Степанского. – М., 1999; 2. Витте С.Ю. Воспоминания / С.Ю. Витте. – Т. 1. – М., 1960; 3. Газета «Коммерсантъ» от 24 сентября 2012 г.

УДК 331.556

Курунова Ю. О. РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Міжнародна міграція робочої сили стала незаперечним фактором розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин в останні десятиріччя. З одного боку, міграція є можливістю економічного розвитку як країн походження, так і приймаючих країн, з іншого – створює низку проблем, які потребують уваги і регулювання на національному, регіональному і міжнародному рівнях.

Дослідження різних аспектів регулювання міжнародної міграції проведено у працях таких авторів: М. Kahanec, А. Zaiceva, Klaus F. Zimmermann, Н. de Haas, G. Borjas, В. Chiswick, Кукліна І.Н., Таран П., Л. Аллахвердиева, В. Габзалилова, А. Філіпенко, О. Ступницький, Г. Глущенко, А. Рамеева та ін.

Міжнародна трудова міграція впливає на всі країни – чи вони є країнами походження, приймаючими або транзитними. Дослідники відмічають, що високий рівень міграції зазвичай оптимізує розподіл такого фактору виробництва як людський капітал, що сприяє зменшенню

міжрегіональних відмінностей, тим самим поліпшується ефективність ринків праці. Це припущення пояснюється тим, що завдяки міжнародній міграції підвищується продуктивність у приймаючих країнах, тому що робоча сила переміщується у регіони з вищою оплатою праці і де вона є найбільш необхідною і корисною [1, с. 7]. При цьому, покращується передача і обмін знаннями у світових масштабах [2, с. 5]. Однак, територіальний розподіл робочої сили може мати позитивний економічний ефект для національного і міжнародного ринків праці лише за умов переміщення надлишку робочої сили з одних регіонів до тих, в яких має місце її нестача. [3, с. 305]

Позитивний ефект відтоку робочої сили для країни можливий, коли в країні існує високий рівень безробіття – внаслідок міграції офіційно зареєстрований рівень безробіття може понизитися. При цьому, мігранти, які залишили країну, не платять прямі податки, але разом з тим, в економіку країни поступає більше грошових переказів мігрантів.

Регулювання міжнародної трудової міграції є складним процесом, оскільки на нього мають вплив багато факторів, до того ж, інтереси різних сторін є задіяними. Коли держава забезпечує дотримання міжнародних стандартів регулювання міграційних потоків, враховуючи як інтереси держави, так і зовнішніх мігрантів, така політика сприяє у вирішенні демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці і допомагає у формуванні позитивного іміджу на міжнародній арені. Навпаки, відсутність узгодженої політики, яка б задіяла всі сфери впливу трудової міграції, провокує подальші дисбаланси, посилює соціально-економічні проблеми і може збільшувати нелегальну міграцію.

Хоча кожна країна самостійно визначає ступень контролю над потоками міжнародних мігрантів, розробляє і впроваджує заходи попередження або заохочення міграції, все ж для неї доцільно враховувати міжнародні норми і стандарти. Якщо держава ратифікувала міжнародну конвенцію, вона повинна дотримуватись встановлених нормативно-правових вимог.

Регулювання міжнародної трудової міграції на міжнародному рівні здійснюється за допомогою трьох основних документів [4]:

Міжнародної конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей, яка була прийнята 1990 року;

Конвенції Міжнародної організації праці про трудову міграцію №97 (переглянута) від 1 липня 1949 року;

Конвенції Міжнародної організації праці про трудящих-мігрантів №143 (додаткові положення), яка була прийнята 4 червня 1975.

Всі ці документи спираються на правову базу по регулюванню зовнішньої міграції, забезпеченню прав трудящих-мігрантів і членів їх сімей, а також встановлюють рамки правового поля, в яких повинна бути розроблена і реалізована міграційна політика держав, що ратифікували конвенції. У червні 2012 року Міжнародний Оргкомітет кампанії по ратифікації Конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей анонсував, що 46 країн є учасниками Конвенції.

В останні 20-25 років міжнародний діалог, присвячений проблемам міжнародної міграції, тільки набирає оберти, що пов'язано з посиленням процесів переміщення трудових ресурсів між країнами і регіонами. На наш погляд, все більше країн повинні приймати участь в обговоренні проблемних питань міжнародної трудової міграції, розробці заходів щодо регулювання міграційних потоків, забезпеченню прав трудящих-мігрантів і реалізації державної міграційної політики.

Література: 1. *Migration For The Benefit of All: Towards a New Paradigm for Migrant Labor* By Eric Weinstein. *International Labour Review*, Volume 141, Number 3, 2002, pp. 225-252(28). *International Labour Organization*; 2. *Martin Kahanec, Anzelika Zaiceva, Klaus F. Zimmermann. Lessons from Migration after EU Enlargement. Discussion Paper No. 4230, June 2009*; 3. Л. Аллахвердиева, В. Габзалилова. *Миграция и рынок труда / Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие.* / Под ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомеля – Центр миграционных исследований – М., 2007, 370 с.; 4. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families* – [Електронний ресурс] / *The Global Campaign for Ratification of The Rights of Migrants* – Режим доступу: <http://www.migrantsrights.org/convention.htm>

УДК 339.942

Лабжанія Р. Г.
АУТСОРСІНГ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В. І.

Міжнародний ринок послуг посідає провідне місце у процесах розвитку і трансформації світового ринку, викликаних глобалізацією. Сфера послуг постійно й динамічно розвивається, створює робочі місця та дає значні прибутки країнам світу. Роль цього сектору в сучасній

економіці пов'язана не тільки з його перевагою в структурі господарства, а й у формуванні ключових факторів економічного зростання, таких як наукове знання, нематеріальні форми накопичення, глобалізація господарської діяльності.

На нашу думку, сфера послуг має стати диверсифікаційним фундаментом в системі українсько-російського економічного співробітництва. Отже, протягом тривалого періоду часу торговельно-економічні відносини України та Росії характеризувались негативним сальдо торговельного балансу України, «вимиванням» валютних коштів з українських резервів для погашення надвисокі ціни на енергоносії з РФ.

Складно прогнозовані економічні умови і серйозна конкуренція мають безпосередній вплив на бізнес фінансових структур, сьогодні. В таких умовах важливо, щоб бізнес був мобільним, швидко пристосовувався до змін. У великих структурах на перший план виходить вміння використовувати всі ресурси і можливості, доступні на українському ринку.

У вищезгаданих умовах, одним з напрямів оптимізованого розвитку українсько-російського економічного співробітництва може стати аутсорсинг. Найбільш коректна теоретична дефініція цієї економічної категорії наступна – методика роботи в організаціях, що передбачає залучення спеціалізованих організацій для виконання тих завдань, які не потрапляють в сферу основної діяльності організації; передача організацією певних бізнес процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у відповідній області. На відміну від послуг сервісу і підтримки, що мають разовий, епізодичний, випадковий характер і обмежених початком і кінцем, на аутсорсинг передаються зазвичай функції по професійній підтримці безперервної працездатності окремих систем і інфраструктури на основі тривалого контракту (не менше 1 року). Наявність бізнес-процесу є відмінною рисою аутсорсинга від різних інших форм надання послуг і абонентського обслуговування.

Серед зазначених на рис. 1 напрямів, найбільш перспективним, на нашу думку, є ІТ-сектор. Перебуваючи в рейтингу 30 країн, найбільш придатних для ІТ-підряду, Україна в черговий раз підтвердила свій статус, перемігши в 2012 році в номінації «Місце призначення для ІТ-аутсорсингу» в рамках European Outsourcing Excellent Awards. Не останню роль в цьому зіграли високий рівень кваліфікації фахівців, конкурентоспроможні ціни, а також багаті резерви робочої сили та географічне положення країни. Так, в минулому році зростання індустрії аутсорсингу досяг близько 20-25%.

Рис. 1. Імплементація аутсорсингу в російсько-українських відносинах

Активний розвиток ІТ-аутсорсингу в Україні частково можна приписати компаніям із західним капіталом, які вважають за краще зосередитися на профільній діяльності, переклавши процеси автоматизації на плечі ІТ-аутсорсерів, мають необхідний рівень підготовки обслуговування спеціальних систем. У свою чергу, це дозволяє скоротити витрати на рутинні операції, підвищити ефективність бізнес-процесів і отримати нові сервіси в найкоротші терміни. Однак деякий відсоток компаній з українським капіталом все ще протистоїть підрядникам, вважаючи, що послуги аутсорсингу невиправдано дорогі, і доручають вести важливі інфраструктурні проекти штатним співробітникам, за звичкою розглядаючи ІТ-підрозділи як центр витрат, що забезпечує інфраструктурні функції, а не джерело бізнес-переваг.

Факторами, які роблять використання аутсорсингу українськими підприємствами недоцільним, можуть бути: відсутність надійних постачальників; потенційна монополія з боку можливого постачальника; зниження оперативності нижче необхідного рівня, коли час є вирішальним фактором, а постачальник не спроможний задовольнити терміни; збільшення витрат, пов'язаних із тим, що собівартість виготовлення самотужки менша, ніж ціна пропозиції на ринку.

Разом із вищезгаданими недоліками аутсорсингу (яких при його невмійлій імплементації може бути значно більше), йому притаманна велика кількість переваг:

1. Можливість для керівництва зосередитися на основному виді бізнесу. За рахунок передачі функцій зовнішньому підрядникові знижуються операційні витрати, а менеджмент не відволікається на непрофільні види діяльності.

2. Оптимізація чисельності персоналу і, як наслідок, скорочення частини операційних витрат або переклад їх із категорії постійних у змінні.

3. Мінімізація фінансових ризиків і можливість перерозподілити свої ресурси, направляючи їх на процеси, які в першу чергу збільшують вартість компанії.

4. Упровадження аутсорсингу є значимим чинником у розвитку відносин з іноземними інвесторами, оскільки це збільшує інвестиційну привабливість компанії.

5. Аутсорсинг дає змогу компаніям використати передовий світовий досвід у забезпеченні непрофільних процесів.

6. Аутсорсингові компанії інвестують в удосконалювання своїх власних технологій, методологій, а також у свій персонал. Насамперед вони досліджують і впроваджують у себе новітні світові інноваційні методи керування бізнес-процесами.

7. Компанія отримує доступ до передових технологій та перспективних розробок завдяки технічній та науковій базі аутсорсера.

8. За рахунок спеціалізації на одному процесі забезпечується висока якість і відносно низькі ціни; відсутність необхідності в розширенні штату компанії.

9. Посилення контролю над результатами й показниками діяльності.

Для українських компаній форма аутсорсингу є новою й, на жаль, розвивається не надто швидко, що пов'язано з особливостями ведення бізнесу в Україні й загальною нестійкістю ситуації в українській економіці. Існує ціла низка причин, що впливають на відмову від використання аутсорсингових послуг, та все ж, незважаючи на чималу кількість факторів, що об'єктивно не сприяють розвитку аутсорсингу в Україні, вже віддаються на аутсорсинг цілий ряд функцій, зокрема транспортні послуги, маркетинг, управління персоналом, ІТ, реклама, бухгалтерські функції, юридичне обслуговування аудит тощо. Проте, як показує практика, послуги аутсорсингу використовують у переважній більшості західні компанії, що здійснюють свою діяльність в Україні.

Література: 1. Бреев В. Развитие сферы услуг и экономический рост / В. Бреев, В. Галецкий // Рос. эконом. журн. – 2011. – № 10. – С. 56–60; 2. Котилко В.В. Сфера услуг и проблемы занятости населения / В.В. Котилко, Л.С. Морозова, Д.В. Орлова, О.В. Шеменева. – М.: МГУ-сервис, 2010. – 326 с.

Макаров А. В.

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
НА РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: викладач Котвицька О. І.*

Регіональна діагностика – це спосіб оцінки сучасного стану регіону за багатьма показниками. Головною метою дослідження в цьому випадку є своєрідна паспортизація регіону, основними задачами якої є:

– по-перше, побудова інформаційної моделі території, природних ресурсів, населення, господарства та інфраструктури регіону;

– по-друге засіб конструювання інформаційного потоку для подальшого управління регіоном [2, с. 105].

При проведенні регіональної діагностики прикордонних областей України та Росії проведено відповідну діагностику по 25 індикаторам для всіх регіонів, що є складовими російсько-українських євро регіонів.

Таблиця 1

Підсумковий рейтинговий показник регіонів,
що входять до російсько-українських євро регіонів

Області	Підсумковий рейтинг регіонів	Місце
1. Донецька обл.	2, 85	2
2. Луганська обл.	4,7	5
3. Сумська обл.	7,35	8
4. Харківська обл.	3,0	3
5. Чернігівська обл.	7,5	9
6. Білгородська обл.	3,95	4
7. Брянська обл.	6,25	7
8. Курська обл.	5,6	6
9. Ростовська обл.	2,55	1

Розраховано автором за матеріалами: [3-6]

Характер прикордонної співпраці в значній мірі визначається розривом в структурі економіки, зайнятості, рівні доходів, способі життя і культурі населення по обидві сторони кордону. Хоча рівень розвитку прикордонних регіонів обох країн вельми неоднаковий, можна сказати, що Росії в сусідстві з Україною «пощастило», оскільки територія цієї країни повернена до Росії своїми найбільш розвиненими регіонами.

Територія прикордонних регіонів Росії істотно більша, ніж прилеглих українських, але за чисельністю населення вони порівнянні: з

українського боку в прикордонних областях, що є складовими російсько-українських єврорегіонів живе 11,8 млн. чоловік, з російською – 8,1 млн. При цьому українські прикордонні області більш урбанізовані: лише міст в них налічується 165 (у російських – лише 99), а доля міського населення складає відповідно 76,9 і 66,7%. Відповідно, і щільність населення в більшості українських областей вища, ніж в сусідніх російських (виключення – Чернігівська і Брянська області, щільність населення яких майже однакова).

Показники природного руху і в російських, і в українських областях дуже погані: смертність значно перевищує народжуваність. Все ж в українських прикордонних регіонах вони в цілому гірше, ніж в російських. Рекордно низький показник – в Чернігівській області, в якій коефіцієнт природного приросту становить (–11,6) [3, 4]. В цілому, в російських областях доля пенсіонерів в населенні декілька нижча.

Аналіз демографічних показників показує значну перевагу російських регіонів. Зокрема, коефіцієнти природного та міграційного приросту населення показують наявність певних проблем в регіонах України, а особливо в Чернігівській та Сумській областях. В показниках трудових ресурсів найбільша різниця спостерігається у середній зарплатні на особу та грошових доходах населення з перевагою для російських регіонів.

Для порівняння вартісних показників, що приводяться в статистиці обох країн, припустимо, що в Росії і Україні структура цін однакова (що не дуже далеко від дійсності, за винятком сільськогосподарської продукції). Потім перерахуємо показники в рублях в гривні, використовуючи середньорічний перевідний коефіцієнт НБУ. При цих допущеннях виходить, що по обсягах промислового виробництва за 5 років багато українських прикордонних регіонів, що відносяться до найбільш розвинених в своїй країні, перевершують російські. Донецька область в Україні – яскраво виражений лідер. У ній було вироблено 20,1% загальноукраїнського об'єму промислової продукції. Ще близько 9% було випущено в Запорізькій області і більш ніж по 6% – в Луганській і Харківській областях. Сумарно на ці чотири області доводиться більше 40% промислової продукції України [3, 4].

За порівняними соціальними показниками попереду російські регіони. Середня номінальна нарахована зарплата в середньому по Росії приблизно удвічі вище, ніж в Україні (відповідно, 3710 і 2062 грн. у 2011 р.). Але у всіх російських регіонах уздовж кордону з Україною її рівень не досягає і середнього по країні (у Білгородській області – 71,8%) [3, 4].

Українські прикордонні області, навпаки, відносяться в своїй країні до регіонів з відносно високою заробітною платою (окрім Чернігівської і Сумської областей), що декілька пом'якшує градієнт в рівні оплати праці між двома країнами.

Більш того в «бідному» російському прикордонному регіоні (Брянській області) середня зарплата більша, ніж в «найбагатшій» прикордонній області України (Донецькій). У всіх російських областях оплата праці в середньому вище, ніж в що безпосередньо межують з ними українських. Так, в Харківській області вона складає 70%, а в Сумській – 57% від рівня Білгородської [3, 4].

Нижчий рівень матеріальної забезпеченості населення українських областей впливає і на нижчий в порівнянні з російськими прикордонними областями роздрібний товарообіг і менші об'єми платних послуг населенню.

Найкращою серед російських прикордонних областей по сукупності показників є соціальна ситуація в Білгородській області. Середньомісячна номінальна нарахована заробітна плата вища, ніж у сусідів (хоча і істотно нижча середньої по Росії), а її співвідношення з вартістю мінімальної споживчої корзини є найкращим в країні після Москви. Порівняно низький рівень безробіття і злочинності. Предмет гордості обласної адміністрації – житлова програма, заснована на ефективній системі кредитування. Завдяки її реалізації, Білгородська область займає перше місце в Росії по щорічному введенню житлової площі. Рівень бідності в області один з найнижчих в країні.

У числі українських прикордонних областей важко виділити лідера. Так, в Чернігівській області відносно невеликі безробіття і злочинність, громадяни непогано забезпечені житлом, але заробітна плата найменша серед всіх прикордонних регіонів. З іншого боку, Донецька область виділяється по рівню оплати праці, але є лише третьою по безробіттю і злочинності.

Аналіз економічного блоку показників також підтвердив перевагу російських регіонів та остаточно дозволив виявити регіони-аутсайтери: Чернігівську, Сумську та Брянську області, показники яких є найменшими. Різниця між регіонами особливо спостерігається у показниках валового регіонального продукту. Що стосується зовнішньоекономічної діяльності – у таких регіонах як Ростовська, Брянська, Білгородська та Харківська в структурі товарообігу переважає імпорт.

Аналіз природно-ресурсного блоку показав приблизну рівноцінність регіонів Росії та України, але з невеликою перевагою саме української

сторони. Єдина перевага російських регіонів є значно краща екологічна ситуація.

Таблиця 2

Підсумковий рейтинговий показник регіонів
україно-російського порубіжжя

	ПРП	ДП	ЕП	Підсумковий рейтинг регіону
АР Крим	4,33	5,14	7,9	17,37
Донецька	6,33	6,57	5,45	18,35
Луганська	9,33	7,07	7,3	23,7
Сумська	4,56	8,14	8,35	21,05
Харківська	6,11	5,50	6,25	17,86
Чернігівська	5,33	8,29	9,35	22,97
Белгородська	9,11	5,07	4,75	18,93
Брянська	8,00	6,71	7,6	22,31
Воронізька	4,89	5,71	5,75	16,35
Курська	8,33	5,93	6,35	20,61
Краснодарський край	4,11	4,14	3,2	11,45
Ростовська	7,56	5,79	4,3	17,65

Джерело: [2, с. 107]

Якщо проаналізувати результати регіональної діагностики україно-російського порубіжжя, яку зробила Ханова О.В., вивчаючи 43 індикатори та результати наших розрахунків, можна зробити висновки, що загалом тенденція регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів співпадає, але згідно наших розрахунків Луганська область не є головним аутсайдером та обганяє Брянську, Сумську та Чернігівську області.

Регіон-лідер – Краснодарський край (11,45); регіон-аутсайдер – Луганська область (23,7). Загалом, показники українського прикордоння нижче відповідних показників Росії на 20%.

Також розрахунки гравітаційного потенціалу показали, що найбільший гравітаційний потенціал регіонального ВВП має Ростовська та Донецька області, а найменший – Чернігівська та Сумська.

Литература: 1. Котвицкая О.И. Трансграничное сотрудничество, как инструмент повышения экономического потенциала региона // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу: Матеріали VI наук.-практ. конф. 11 грудня 2010 р. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – с. 45-48; 2. Ханова О.В. Регіональна діагностика як один з етапів стратегії довгострокового транскордонного співробітництва // Україно-російське порубіжжя: Матеріали наук.-практ. конф. 16 квітня 2011 р. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2011. – с. 105-107; 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний комітет статистики України; 4. <http://www.gks.ru/> – Федеральная служба государственной статистики Российской Федерации; 5. <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/> –

УДК 656.14

Маковоз О. В., Глазкова А. С.
ОСНОВНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО
ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Криза сучасної ринкової економіки виникла внаслідок формування світового господарства на рубежі століть через зростання усупільнення виробництва в національному і міжнародному масштабах. Події, що відбуваються в Україні, тісно пов'язані зі загальним ходом розвитку світової економіки.

Які ж шляхи подолання кризи, які нові тенденції пробили собі дорогу в розвитку економіки? Генеральна нова тенденція пов'язана з необхідністю втручання у стихійні ринкові відносини відомої регулятивної сили, яка доповнює дію «невидимої руки» дією «руки», достатньо помітної і відчутної, тобто про посилення свідомого, передусім, державного регулювання економіки, за допомогою якого долаються об'єктивні недоречності ринкового регулювання.

Економіка України, як і багатьох інших країн світу, перебуває у стані транзитивності – це специфічний стан великої групи постсоціалістичних країн і країн, що розвиваються. Небачений раніше масштаб перехідності і складність її форм дають підстави говорити про якість нового явища у світовій економіці. Глибина і тривалість трансформаційного спаду, очевидно, залежать від ступеня встановлених диспропорцій: об'єму трансформаційних завдань з точки зору рівня техніки і технологій; ступеня розвитку реальних ринкових відносин і т. д. Особливе значення у цьому випадку має суб'єктивний чинник – ефективність керівництва перехідними процесами, частково адекватність рішень, що приймаються відповідно до потреб.

Сучасність поставила перед урядами більшості країн світу, в тому числі Україною, необхідність вжиття термінових заходів з метою недопущення руйнівного впливу світової фінансової кризи на економіку.

Антикризове регулювання економіки є важливою складовою державної економічної політики, яка має на меті вирівнювання дії циклічних економічних коливань світової економіки на виробничі і невиробничі

процеси відповідної країни. У складі антикризового регулювання значне місце займає використання фінансових інструментів регулювання спадів ділової активності. Вчасна політика застосування фінансових інструментів у складі комплексної стратегічної антикризової діяльності держави дає змогу значно зменшити кризові виробничі спади, пом'якшити соціальні наслідки кризи, створити підґрунтя для майбутніх структурних змін та оновлення економіки.

Дослідження природи економічних криз дозволяє визначити, що головною метою антикризових перетворень й одночасно умовою стійкого розвитку економіки є регулювання процесів змін елементів і взаємозв'язків економічної системи в напрямку забезпечення їхньої синхронізації і збалансованості. Провідна роль у рішенні цього завдання належить державному регулюванню.

У цьому сенсі важливою проблемою теорії криз є те, що, як свідчить практика, до цього часу не вироблено чітких, ефективних механізмів антикризового регулювання економіки, спрямованих на подолання, утримання поширення та прогнозування розвитку кризових ситуацій у глобальній економіці з огляду на потреби її розвитку.

Найбільш істотним недоліком сформованих думок про підходи до антикризових впливів на економіку є недооцінка стратегічного менеджменту, який за самою своєю суттю покликаний створювати найбільш загальну методологічну основу антикризового регулювання. Саме недолік стратегічності прийнятих рішень приводить до безсистемності, відсутності загальної спрямованості й спадкоємності проведених заходів, ігноруванню істотних взаємозв'язків між елементами й процесами.

Актуальність означеної проблематики в сукупності з недостатністю розробки проблеми подолання сучасної світової економічної кризи обумовили формулювання мети дослідження.

В економічній літературі проблеми антикризового регулювання економіки в останні роки розглянуті в наукових працях як закордонних, так і вітчизняних економістів досить широко. Значною мірою це обумовлено важливістю розвитку даної проблематики для стабільного розвитку суспільства.

Разом з тим, незважаючи на численні дослідження різних аспектів антикризового регулювання економіки, у науці не склався цілісний підхід до напрямків і способів подолання економічної кризи шляхом формування комплексної системи передбачення, зниження негативних проявів та прискорення виходу з економічних криз.

***

Малахова Л. В.
РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В. І.

Останнім часом велика волатильність цін на продукти харчування підвищує ризик виникнення продовольчих криз, що актуалізує пошук шляхів для попередження та подолання таких кризових явищ [1, с. 94]. На нашу думку, продовольчу кризу можна визначити як період різкого зростання цін на основні види продовольства, що може проявлятися як на регіональному, так і глобальному рівні, та погіршувати продовольчу безпеку, в першу чергу, малозабезпеченого населення. Слід підкреслити, що процес глобалізації, призводить до того, що продовольчі кризи, які виникають регіонально, через велику взаємозалежність країн світу можуть розповсюджуватися глобально [2, с. 186].

Заходи для боротьби з продовольчими кризами вимагають значних державних інвестицій, і саме тому, для країн, що розвиваються, ефективним може стати розвиток співробітництва між країнами в межах одного регіону або субрегіону. Таке співробітництво найбільш доцільно для країн, що мають схожі проблеми та потребують подібних заходів для їх вирішення. Такі взаємовигідні відносини створюють економію на масштабі та дозволяють впроваджувати більш ефективні заходи, ніж на національному рівні.

Найбільше від продовольчих криз страждають слаборозвинені країни, а саме країни Африки. Саме тому, першочергово впровадження регіонального співробітництва необхідно на африканському континенті. Перші спроби у цьому напрямку роблять країни Західної Африки, що намагаються застосовувати спільні заходи для боротьби з продовольчою кризою та отримувати вигоду саме від тісної співпраці. Роль регіональних і субрегіональних організацій, таких, як Нове партнерство в інтересах розвитку Африки (НЕПАД), Західноафриканський економічний і валютний союз (ЮЕМОА) і Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС) буде мати важливе значення для сприяння такому співробітництву [3].

Щоб зменшити залежність від міжнародних ринків, всім західноафриканським країнам необхідне стимулювання місцевого виробництва. Ряд країн пропонують перспективні програми з вирощування рису, в

тому числі заходи щодо розвитку іригаційної інфраструктури, поширення поліпшених сортів насіння, надання матеріалів (принаймні протягом першого року виробництва), тяглових тварин, та розробка технологічних установок для рисових полів. Також більшості країн Західної Африки необхідні заходи для стимулювання виробництва традиційних зернових культур (просо, сорго), а в деяких випадках бобових і бульб, за рахунок використання поліпшеного насіння і хімічних добрив [4, с. 72].

Тим не менш, для забезпечення продовольчої безпеки, не обов'язково, щоб кожна країна була самодостатньою за всіма сільськогосподарськими культурами. Координація між країнами з метою забезпечення належного виробництва основних сільськогосподарських культур у регіоні буде кращим гарантом продовольчої безпеки для країни. Створення регіональних запасів продовольства забезпечить ефективність покриття дефіциту продовольства, який може виникати в різних областях і країнах в різні роки [5]. Такі запаси продовольства дозволять зменшити ризик нестачі продуктів харчування та протистояти раптовому підвищенню цін під час продовольчих криз. Саме тісне регіональне співробітництво є надзвичайно важливим для створення та утримання запасів для стабілізації ринку в умовах продовольчої кризи.

Співпраця між країнами цього регіону може бути корисною, зокрема, для реструктуризації сектора насінництва. Об'єднання зусиль дозволить забезпечити більш ефективне розмноження сортів, адаптованих до екосистем регіону, шляхом обміну між країнами. Система контролю якості і сертифікації на регіональному рівні також буде менш витратною і більш ефективною, ніж на національному рівні. Перед всіма країнами Західної Африки постала необхідність реінвестування в інфраструктуру сільськогосподарства. Найбільш важливою складовою аграрної інфраструктури в даному регіоні є іригаційні системи, особливо малих і середніх підприємств. Обмін досвідом дозволить проводити порівняльний аналіз дій, їх наслідків, завдань і умов для досягнення успіху, і буде особливо корисно для експериментів в області іригації [5].

Іншою галуззю співробітництва може стати розвиток ринкових інформаційних систем, які стають більш ефективними, якщо їх дія розповсюджується на весь регіон. Наукові дослідження у галузі сільського господарства та економічного розвитку країн в регіоні також виграють від економії за рахунок масштабу, тому що ні одна країна цього регіону не в змозі дозволити собі утримання науково-дослідних центрів, що охоплюють всі необхідні галузі. Розробка спільних пропозицій рядом країн регі-

ону може надати їм більшого значення і сприятиме мобілізації фінансування або підтримки з боку міжнародного співтовариства [4, с. 73].

Таким чином, останнім часом на світовому продовольчому ринку все частіше спостерігаються різкі зміни цін, які негативно впливають на глобальну продовольчу безпеку. В таких умовах найбільшої шкоди зазнають країни, що розвиваються, та їх самостійних зусиль для боротьби за наслідками продовольчих криз виявляється замало. Саме тому, регіональне співробітництво може стати перспективним шляхом для подолання кризових явищ. Переваги регіонального співробітництва полягають в економії на масштабі, створенні спільного сільськогосподарського ринку, продовольчих запасів, аграрної інфраструктури, інформаційних систем та науково-дослідницьких центрів. Такі взаємовідносини між країнами одного регіону сприятимуть подоланню наслідків кризових явищ, а також боротьбі з глобальною продовольчою проблемою.

Література: 1. Сидоров В. И. Влияние природных и финансово-экономических факторов на мировые цены аграрной продукции / В. И. Сидоров, Л. В. Малахова // *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Харків, серія «Економічні науки»* том 15, № 1. – 2012. – С. 94-103. 2. География мирового хозяйства: Учебное пособие / Голиков А. П., Грицак Ю. П., Сидоров В. И. [та ін.]. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 191 с. 3. Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие / Под. Ред. А. П. Голикова и др. – Симферополь. СОНАТ, 2003. – 432 с. 4. Viatte G. et al. Responding to the food crisis: synthesis of medium-term measures proposed in inter-agency assessments. – FAO. – Rome, 2009. – 100 p. 5. *Sahel and West Africa Club/OECD* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/swac/>. – Загол. з екрану.

УДК 330.322.047

Маханьова Ю.М., Казакова Н.А.

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В АПК УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Економічна криза багатосторонньо впливає на розвиток інвестиційного процесу у всьому АПК. Необхідність здійснення структурної перебудови вимагає великих капітальних вкладень у такі ключові виробництва, як машинобудування для переробних галузей АПК, випуск засобів і матеріалів, включаючи необхідне устаткування, біотехнології в агропромисловому комплексі тощо. Але забезпечити розвиток даної галузі на високому рівні тільки за рахунок власних ресурсів держава не

може. Тому проблема залучення іноземних інвестицій є надзвичайно важливою для функціонування на високому рівні та розвитку АПК України, адже іноземні інвестиції визнані одним з найважливіших чинників економічного, технологічного та технічного зростання держави. Для України, яка вже тривалий час відчуває гостру нестачу внутрішніх фінансів для модернізації і розвитку галузей народного господарства, питання надходження зарубіжних інвестицій залишається актуальним і зараз.

Таблиця 1

ППІ в сільське господарство за період з 1992 р. по жовтень 2011р.

Країна	Сума, млн.дол.США	Частка у загальному обсязі, %
Кіпр	189,3	36,21
Великобританія	135,2	16,92
Данія	65,5	8,2
Німеччина	62,6	7,84
Франція	30,1	3,77
Польща	32,7	4,09
США	23,6	2,95
Австрія	19,8	2,48
Нідерланди	15,5	1,94
Швейцарія	15,0	1,88
Інші	109,6	13,72
Усього	798,9	100

Таблиця 2

ППІ в харчову та переробну промисловість
за період з 1992 р. по жовтень 2011р.

Країна	Сума, млн. дол. США	Частка у загальному обсязі, %
Кіпр	439,7	21,75
Великобританія	127,3	6,3
Німеччина	68,1	3,37
Франція	66,1	3,27
Нідерланди	594,9	29,43
Швейцарія	86,9	4,3
Швеція	226	11,18
Росія	56,7	2,81
США	52,3	2,59
Інші	303,2	15
Усього	2021,2	100

Складено автором за даними з [2].

Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки України, на яку спирається ряд інших галузей, таких як харчова, текстильна, переробна промисловість, а також має високий експортний по-

тенціал завдяки динамічному росту цін на світових ринках. Протягом останніх років в Україні спостерігався активний розвиток великих сільськогосподарських господарств.

В період з 1992 року по жовтень 2011 року в АПК України було залучено прямі іноземні інвестиції у розмірі 2,82 млрд. доларів США, серед яких 2,02 млрд. доларів США вкладено у підприємства харчової і переробної промисловості і 0,8 млрд. доларів США – в сільськогосподарські підприємства [3].

Розподіл прямих іноземних інвестицій за регіонами України є також нерівномірним, що зумовлено їх різною інвестиційною привабливістю. Безперечним лідером серед регіонів виступає м. Київ та Київська область.

Серед основних факторів, що гальмують процес іноземного інвестування в АПК України, слід виділити такі: політичні (нестабільність в країні та непослідовність щодо вибору напрямів міжнародної інтеграції України), соціально-економічні (несприятлива макроекономічна ситуація, недосконалість нормативно-правової бази, високий рівень податків, низька платоспроможність населення), проблеми галузевого та регіонального характеру (низький рівень прибутковості аграрних підприємств, неузгодженість земельних відносин, високі ризики, пов'язані із специфікою сільськогосподарської діяльності, високі рівні забруднення земель сільськогосподарського призначення, недостатньо розвинена інфраструктура тощо) [1].

Таким чином, створення сприятливих умов для залучення прямих іноземних інвестицій до АПК України є важливим чинником розвитку міжнародного співробітництва, адже іноземні інвестиції є один з основних факторів глобалізації та зростання національної економіки.

Література: 1. Кримковський Р.Б. Сприяння залученню іноземних інвестицій у переробну сферу АПК України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук / Р.Б. Кримковський. – Київ: Національна академія наук України, 2003. – 23 с.; 2. Міністерство аграрної політики та продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступ: <http://www.minagro.gov.ua>; 3. Українське Кредитно-Рейтингове Агентство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucra.com.ua>.

Михайлова Д. А.

УКРАИНА И СНГ: ПАРТНЕРСТВО В ИННОВАЦИЯХ

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доцент Ханова Е. В.*

Важной составной частью государственной социально-экономической политики является инновационная политика, определяющая цели инновационной стратегии и механизмы поддержки приоритетных инновационных программ и проектов. Главными и наиболее важными проблемами являются проблемы повышения эффективности использования научных разработок и внедрение результатов фундаментальных и прикладных исследований в производство. Инновационная модель экономического развития приобрела универсальный характер и может по праву считаться основой современной экономики. Однако до сих пор остается актуальным вопрос, почему одни государства уверенно достигают успеха на этом пути, а попытки других остаются провальными.

Сотрудничество в области инноваций является сегодня ключевым направлением деятельности государств-участников СНГ. Обмен практическим опытом, возможности открытого диалога представителей ведущих инновационных компаний и научных центров стран сотрудничества, нацеленного на поиск перспективных партнеров и достижение предварительных договоренностей о сотрудничестве – именно такие цели ставят перед собой страны – участницы СНГ.

В Украине и других странах СНГ проблемы в инновационной сфере очень схожи, поэтому их сотрудничество в сфере современных технологий может способствовать открытию новых рынков сбыта, где они смогут быть интересны друг другу.

Основой для подобного сотрудничества в сфере инноваций является разработка и утверждение Межгосударственной программы инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на 2012-2014 гг. [2]. Как утверждают разработчики, принятие плана комплекса мероприятий по реализации Программы даст возможность значительно повысить инновационную активность стран-участниц СНГ и поможет постепенно перейти к 6-7 технологическому укладу [3].

Также важным моментом сотрудничества Украины и СНГ в инновационной сфере является разработка единого подхода к перечню первоочередных мероприятий, необходимых для начала реализации Программы. Этот комплекс состоит из нескольких тематических блоков,

включающих конкретные мероприятия, каждый из которых может рассматриваться как отдельный проект.

Программа предусматривает не только финансирование и реализацию инновационных проектов, имеющих высокую степень коммерциализации, но и позволяет привлекать средства на выполнение крупномасштабных, социально-значимых проектов [2].

Украина занимает ключевые позиции в научно-техническом и инновационном сотрудничестве стран-участниц СНГ. Именно Украина совместно с Молдовой координируют выполнение II раздела Комплекса мероприятий по реализации Программы, посвященного системе финансирования программных мероприятий и инновационных проектов [1].

Украинская сторона также инициировала рассмотрение вопроса о создании Совета молодых ученых и специалистов стран-участниц СНГ как консультативного общественного органа, нацеленного на усиление взаимодействия представителей молодой генерации в науке и инновационной сфере. Деятельность совета должна содействовать развитию творческого и научного потенциала молодежи и ее профессиональной реализации, что будет повышать эффективность научной и инновационной деятельности в целом [3].

Украинская научно-техническая общественность проявляет высокую заинтересованность в сотрудничестве со странами СНГ по вопросам развития инновационной сферы. Однако на современном этапе Украина пока находится лишь на 71-м месте в части инноваций в общем рейтинге среди стран мира (см. табл. 1) и более тесное сотрудничество со странами Содружества могло бы придать значительный динамизм развитию этого важного направления.

Таблица 1

Место стран-участниц СНГ в рейтинге конкурентоспособности 144 стран мира в развитии инноваций и бизнеса на 2012-2013 гг.

	Азербай- джан	Армения	Казахстан	Киргизия	Молдова	Россия	Таджики- стан	Украина
Инновации	46	105	103	142	135	85	66	71
Уровень развития бизнеса	69	92	99	130	120	119	90	91

Составлено автором по материалам [4]

Как видно из данных, приведенных в таблице, Украина среди стран-участниц СНГ по развитию инноваций, инновационной сферы и

уровню развития бизнеса находится на 3-м месте после Azerbaijan и Таджикистана, которые находятся на 1м и 2-м местах соответственно. Хуже всего сфера инноваций и бизнеса среди стран СНГ развита в Киргизии, из 144 стран, представленных в рейтинге она находится на 142 и 130 месте соответственно.

Развитие инновационной сферы характеризуется рядом признаков – от потенциала страны в развитии инноваций до количества патентов и ученых в государстве. В таблице 2 рассмотрено положение стран СНГ в рейтинге стран мира по каждому из признаков.

Таблица 2

Место стран-участниц СНГ в рейтинге конкурентоспособности
144 стран мира по развитию инновационной сферы на 2012-2013 гг.

	Армения	Азербай- джан	Казахстан	Киргизия	Молдова	Россия	Украина	Таджики- стан
Инновационный потенциал	62	39	92	140	122	56	58	51
Качество научно-исследовательских учреждений	111	65	108	140	131	70	64	76
Расходы компаний на НИОКР	111	44	94	141	140	79	104	65
Сотрудничество университетов и промышленности в сфере НИОКР	122	82	90	141	124	85	69	83
Государственные закупки продукции передовых технологий	108	19	71	138	136	124	97	26
Наличие ученых и инженеров	73	44	104	135	131	90	25	83
РСТ патенты, заявки/ на 1 млн. населения	61	79	65	102	69	44	51	119

Составлено автором по материалам [4]

Анализируя данные таблицы, можно сказать, что Украина занимает ключевые позиции по данным показателям среди стран СНГ. По 3 из 7 показателей она находится на 1 месте в Содружестве. Самый низкий уровень, как и по данным предыдущей таблицы, показывает Киргизия.

Проведя исследование можно сделать вывод, вопрос активизации инновационной деятельности в Украине и других странах СНГ остается крайне актуальным и во многом определяющим международную конкурентоспособность страны.

Литература: 1. 6-е засідання Міждержавної ради зі співробітництва в науково-технічній та інноваційних сферах країн-учасниць СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dknii.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/887-6>; 2. Совет глав правительств СНГ утвердил Комплекс мероприятий по

реализации Программы инновационного сотрудничества СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rs.gov.ru/node/33689>. 3. Сотрудничество в сфере современных технологий откроет перед государствами СНГ новые рынки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.belta.by/ru/all_news/economics/Sotrudnichestvo-v-sfere-sovremennykh-tekhnologiy-otkroet-pered-gosudarstvami-SNG-novye-rynki/Vojtov_i_595404.html. 4. The Global Competitiveness Report 2012–2013.pdf [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.weforum.org/reports>.

УДК 336.763.268

Науменко К. В.
РИСКИ СИНТЕТИЧЕСКИХ БИРЖЕВЫХ ФОНДОВ
ДЛЯ ФИНАНСОВЫХ СИСТЕМ

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Научный руководитель: д.э.н., проф. Якубовский С. А.

В 2011 году сразу три влиятельные международные организации – Международный валютный фонд, Банк международных расчетов и Совет по финансовой стабильности опубликовали статьи, посвященные рискам биржевых фондов и их негативному влиянию на финансовые системы [1, 2, 3].

Биржевой фонд (Exchange-Traded Fund, далее БФ) – это открытый инвестиционный фонд, паи которого торгуются в течение дня на фондовых биржах по ценам, определяемым рынком. БФ отражает долю владения портфелем активов, чаще всего представляющих какой-нибудь биржевой индекс, сектор/отрасль экономики, товарную группу или акции предприятий определенной страны.

Возросшая популярность БФ продуктов среди инвесторов привела к большей конкуренции между БФ спонсорами, вынуждая их искать альтернативные структуры, для уменьшения затрат на управление.

Синтетические БФ вместо владения физическими активами, отражают доходность индекса с помощью деривативов. Спонсор БФ вступает в своповую операцию с каким-нибудь финансовым институтом, часто – со своим материнским банком, чтобы получать от него доходность равную доходности заданного индекса. Наличие передается контрагенту по свопу, в качестве обеспечения контрагент передает организатору БФ портфель залоговых активов. Эти активы могут сильно отличаться по составу от состава индекса, за которым следует БФ. Доход от залогового портфеля передается контрагенту по свопу.

Одна из причин для использования синтетической структуры – уменьшение расходов. Один из способов уменьшения расходов на управление – использовать синергетический эффект, который может иметь место между инвестиционной деятельностью материнского банка и дочерней структурой, ответственной за организацию БФ, действующей как БФ спонсор. Эта синергия возникает при деятельности инвестиционного отдела банка в качестве маркет-мейкера, которая часто связана с хранением большого запаса акций и облигаций, для которых нужно найти финансирование. Если эти акции и облигации неликвидные, то финансирование для них можно найти, но со значительным обесценением. Передав эти ценные бумаги дочерним спонсорам БФ в качестве залога, инвестиционное подразделение банка может уменьшить расходы на их хранение. Часть этой экономии может быть направлена инвесторам БФ путем уменьшения затрат на управление дочернего БФ.

Стандарты ликвидности, предложенные Basel III, так же могут подталкивать к использованию синтетических БФ.

Учитывая опыт кризиса структурных продуктов 2000-х гг, можно заявить, что существует несколько каналов, по которым риски БФ могут нарушить финансовую стабильность, учитывая рост структурной сложности БФ и синтетических схем получения доходности. Они включают:

- Подмена риска ошибки слежения риском неплатежеспособности контрагента по своповой операции может ослабить и скомпрометировать контролирующую функцию управления рисками. Возможность контрагента по свопу нести риск ошибки слежения, и одновременно обеспечивать рыночную ликвидность, во время неожиданного и значительного погашения паев БФ – не исследовано. Хеджеры фонды обычно управляют риском ликвидности – запрещая выход инвесторов из фонда во время проблем с ликвидностью на рынке. Таких механизмов для управления ликвидностью во время массовых погашений паев БФ нет в существующей синтетической схеме.

- Риск обесценения залога приводит к избеганию инвесторами БФ в период повышенного риска неплатежеспособности контрагента поскольку, как показал финансовый кризис, залоговые активы, переданные обанкротившимся контрагентом по свопу, могут быть заморожены ликвидационной администрацией. Практика одалживания ценных бумаг еще больше осложняет процесс доступа к залоговым активам. А дополнительное залоговое обеспечение не сильно улучшает картину, поскольку кризис продемонстрировал, что тесты по качеству и покры-

тию залогов, разработанные рейтинговыми агентствами для структурных продуктов, не защищают получателей старших траншей от потерь.

– Существует возможность воплощения рисков финансирования ликвидности, при непредвиденном и значительном требовании инвесторов погашения паев БФ, связанным с ухудшением рыночных условий. Поскольку погашение паев БФ затребует возврат денежных средств в обмен на залог, то могут возникнуть проблемы с его «финансированием» со стороны контрагента по свопу – в случае если залог неликвиден. А это может повлиять на свопового контрагента, и если этот контрагент – материнская структура спонсора БФ, то и на обязательства всей группы по маркет-мейкерству, что несет проблему для всей финансовой системы.

– Увеличившаяся структурная сложность и наличие опционов на БФ ухудшает возможность мониторинга рисков. К тому же оценка рисков базируется на предполагаемой рыночной ликвидности продуктов, которая в кризис может сильно отличаться от реальной.

Большинство БФ не имеют тех характеристик, которые могут привести к упомянутым явлениям. Так БФ зарегистрированные в США составляют порядка 70% глобальных активов БФ, и регулируются законами ICA 1940 и SEA 1934 [4,5], которые требуют от БФ владеть не менее 80% активов, входящих в таргетируемый индекс, выполнять жесткие требования по прозрачности перед инвесторами и использовании залога; и имеют ограничения на операции с аффилированными структурами. В результате действия этих законов в США инструменты, называемые биржевыми фондами (ETFs) не могут быть организованы с помощью синтетической структуры [6]. Но 20% мировых активов БФ сосредоточено в Европе, где регулирование подчинено нормам UCITS. Присущие им риски требуют оценки и понимания механизмов воздействия на финансовую систему Европы.

Для устранения возможного негативного влияния синтетических БФ автором предлагается следующее:

– уточнить в нормах UCITS определение биржевого фонда таким образом, чтобы их синтетические структуры не относились к биржевым фондам, а попадали в группу биржевых продуктов (exchange-traded products), что более соответствует их природе и рискам;

– пересмотреть использование биржевыми фондами деривативов для достижения инвестиционных целей согласно нормам UCITS, и возможно модифицировать эти нормы согласно законодательству, регулирующему БФ в США;

- сделать более прозрачным механизм обеспечения необходимой доходности своповыми контрагентами;
- продолжать наблюдение за ростом и применением инвесторами синтетических биржевых продуктов (ETCs, ETNs, ETVs).

Литература: 1. *Global Financial Stability Report*, IMF, April 2011, // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2011/01/pdf/text.pdf>; 2. *BIS Working Papers, No 343, Market structures and systemic risk of ETF* // <http://www.bis.org/publ/work343.pdf>; 3. *FSB, Potential financial stability issues arising from recent trends in ETFs*, // http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_110412b.pdf; 4. *Investment company act of 1940* // <http://www.sec.gov/about/laws/ica40.pdf>; 5. *Securities Exchange Act of 1934* <http://www.sec.gov/about/laws/sea34.pdf>; 6. *ICI Re: Potential Financial Stability Issues Arising from Recent Trends in ETFs*, // http://www.financialstabilityboard.org/press/c_110910e.pdf.

***

УДК 332.68

Павлов К. В. ПАТОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В ЭКОНОМИКЕ

Ижевский институт управления, Россия

Социально-экономические кризисы известны с давних пор. Так, циклические кризисы перепроизводства возникают в капиталистической системе с периодичностью раз в десять – пятнадцать лет уже более двух столетий. Трансформационные кризисы, кризисы общественных систем носят ещё более древний характер и стали возникать уже на этапе развития человеческой цивилизации. Вместе с тем до сих пор нет глубоко разработанной научной концепции о причинах возникающих кризисов, их классификации, о методах и формах их устранения. При этом актуальность создания такого рода концепции в последнее время существенно возросла в связи с учащением появления разнородных кризисов и усилением их влияния на жизнедеятельность общества. Так, достаточно вспомнить Великую депрессию, социально-экономическую трансформацию постсоциалистической системы, всевозможные техногенные катастрофы, азиатские финансовые кризисы и, наконец, современный мировой экономический кризис, охвативший и Россию. В рамках научной концепции необходимо выявить причины и факторы возникающих кризисов, общее и особенное в их проявлении, а также выявить основные преобразования реформационного типа, составившие основу разработки стратегии выхода из кризиса и сопутствующие им переходные процессы и явления.

Мировой опыт свидетельствует, что кризисное состояние имманентно присуще любой разновидности социально-экономической системы, по крайней мере, в мировой истории не известно случая бескризисного развития какой бы то ни было страны. Ускорение общественного развития привело и к учащению появления кризисных состояний. Что касается причин возникновения любого кризиса – то их, как правило, множество, хотя, разумеется, значение и роль разных векторов неоднозначны. Вполне вероятно, что определенные кризисы связаны с действием средне- и долгосрочных волн типа волн Кондратьева, которые объясняются естественным циклом смены технологий; не исключено, что и кризис российского общества в определенной мере «обязан» этому фактору.

Всеми этими проблемами должна заниматься новая область знания – патоекономика. Этот термин был впервые нами предложен [2] для обозначения науки о кризисных, переходных социально-экономических процессах и состояниях, о видах и формах производственных патологий, общественных диспропорциях. Областью исследования этой новой экономической науки является анализ и классификация факторов кризиса, типологизация форм и видов кризисных состояний, всевозможных диспропорций, выявление путей и методов выхода из кризиса, анализ типов и разновидностей реформ, изучение общих закономерностей и специфических особенностей кризисных состояний, а также экономических проблем анализа чрезвычайных ситуаций. Но могут возразить, причем мол здесь еще и переходные процессы, ибо и о них идет речь, когда говорят о патоекономике? Это в общем-то понятно, ибо кризисное состояние любой системы вызывает необходимость ее перестройки, реформирования, перехода в некое иное качество, т. е. иначе говоря, является объективная необходимость возникновения переходных процессов и состояний. В этой связи патоекономика должна заниматься также проблемами объективной обусловленности выбора целевых ориентиров, к которым должна стремиться анализируемая система; классификацией этих целевых ориентиров; выявлением закономерностей, форм и методов перехода к новому состоянию, разработкой оптимальной стратегии перехода и пр.

Но важнейшей задачей патоекономики наряду с созданием основ научной классификации заболеваний социально-экономического организма является разработка методов и поиск путей лечения различных экономических болезней. Что касается правомерности использования самого термина «патоекономика», то, разумеется, кому-то он возможно и не понравится, в связи с чем будут предложены иные варианты. В ко-

нечном счете дело не в названии – это вопрос больше филологического характера; но в то, что необходимо создавать общую теорию кризисных, переходных социально-экономических процессов и состояний у нас нет ни малейшего сомнения, ибо, как показывает даже предварительный анализ, существует немало общего в различных кризисных состояниях, в связи с чем поиск общих закономерностей, являющихся необходимым компонентом любой науки, не только необходим, но и возможен. В связи с этим необходим тщательный анализ и выявление общих закономерностей в переходных процессах в разных странах (так, опыт Венгрии и других стран свидетельствуют о том, что наиболее приемлемая установка на достаточно длительный период перехода к рынку) [1].

Тем не менее, несколько подробнее стоит остановиться на рассмотрении вопроса о том, почему для названия новой экономической науки предложен нами именно термин «патоэкономика». Дело в том, что кризисные явления – явления болезненные, тяжело переживаемые отдельными индивидуумами, не зря в этом случае интенсивно ищутся пути и методы скорейшего выхода из кризисного состояния. Иначе говоря, кризис рассматривается как аномалия, определенное отклонение от некоего нормального состояния экономической системы. Таким образом, если проводить определенную параллель между экономикой и медициной, то кризис можно рассматривать как определенную болезнь, отклонение от нормального, здорового экономического состояния (в этой связи важнейшим разделом патоэкономики является диагностика экономических заболеваний и разработка методов их излечения).

Литература: 1. Монич Ю. И. Формирование рыночной экономики в Венгрии / Общественные науки и современность. 1993. № 6. С. 125-135; 2. Павлов К. В. Патологические процессы в экономике. М.: Магистр, 2009. 461 с.

УДК 339.923

Пасмор М. С.
МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРІБІТНИЦТВО
ТА ФЕНОМЕН БРІКС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В. І.

Міжнародне регіональне співробітництво являється основою сучасних міжнародних економічних відносин. У сучасних реаліях країна не може прогресивно розвиватись самотійно. А отже, об'єктивно форму-

ються певні міжнародні зв'язки. Регіональне співробітництво є однією з форм міжнародних зв'язків та має найбільш розповсюджений характер. Основними передумовами міжрегіонального співробітництва являються територіальна близькість, історична, культурна, ментальна база та спільність інтересів, в тому числі геополітичного вектору. Практика міжрегіонального співробітництва дозволяє ефективно використовувати нові можливості політичної кооперації, економічного та міжкультурної взаємодії, а також забезпечувати стабільність і сталий розвиток з урахуванням нових викликів і загроз.

Значний внесок у дослідження питань міжрегіонального та транскордонного співробітництва зробили українські вчені-економісти Андрийчук В.Г., Бураковський І.В., Гальчинський А.С., Голіков А.П., Макогон Ю.В., Сідоров В.І., Філіпенко А.С. та інші. Однак, на наш погляд, не зважаючи на значні наукові розробки у цій сфері, подальшого дослідження і деталізації потребують питання ефективності залучення прикордонних регіонів до транскордонного співробітництва, а також особливу увагу слід приділити новому, на нашу думку, феноменальному явищу у міжнародних економічних відносинах явищу – функціонуванню об'єднання БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР).

Метою дослідження є аналіз та оцінка ступеня розвитку сучасного міжрегіонального співробітництва, а також порівняльний аналіз з феноменальною формою міжнародних економічних відносин – БРІКС.

Всебічне вивчення регіональної проблематики та практики міжрегіональної взаємодії як сучасних світових реалій надзвичайно важливо для підтримки високої якості науково-аналітичного забезпечення зовнішньої політики. В умовах сучасних міжнародних економічних відносин більшість країн дійсно здійснюють зовнішню діяльність та співробітництво в регіональному характері. Дана співпраця дійсно ефективна, адже спільність історичного підґрунтя надає певний спектр спільних проблемних питань. Ментальна, культурна, релігійна схожість також спонукає для спільного вирішення задач. Регіональні об'єднання мають спільний вектор зовнішньої діяльності, а це означає, що міжрегіональна співпраця підвищує і шанси кожної окремої країни у світовому масштабі. Ми можемо дійсно констатувати факт достатньо успішного функціонування та розвитку як найбільш крупних міжрегіональних об'єднань, наприкладі ЄС (хоча зараз ЄС має досить серйозні проблемні питання, в частості в умовах посткризових явищ), так і транскордонного співробітництва, наприкладі єврорегіонів (в Україні таких як Слобожанщина, Донбас, Буг, Дністер та інші) [2, с. 52].

Міжрегіональна співпраця відкриває широкі перспективні можливості перед кожною державою. Розширюється доступна ресурсна база для виробництва, підвищується ефективність виробництва, інвестиційна привабливість та клімат, підсилюється технологічна основа та інноваційна сфера, розширюють ринки збуту [2, с. 52]. А отже, існування спеціальних умов, згод розширює функціональний спектр кожної з держав членів. Так наприклад, одним із значущих досягнень євро регіону «Слобожанщина» стало підписання 29 червня 2011 р. в Москві, в рамках проведення Днів України, установчих документів українсько-російського технопарку «Слобожанщина» [5]. Діяльність даного технопарку буде спрямована на трансфер технологій в наступних сферах: авіація, верстатобудування, інноваційна мехатроніка; нові матеріали і нанотехнології; інформаційно-комунікаційні технології; біотехнології, біомедицина і фармація; ядерні технології в енергетиці та охороні здоров'я; енергозбереження та нові технології виробництва енергії; приладобудування; нові технології в агропромисловому комплексі.

Також існують і певні труднощі у веденні спільної зовнішньої політики, небажання втрачати частину суверенності у деяких питаннях створює певні перешкоди у спільній діяльності та прийнятті спільних рішень, різна пільгова та митна системи являються бар'єром у дистрибуції. Також в умовах сучасних посткризових явищ виникає багато інших суперечностей і об'єктивно перспектива переходить від розвинених країн до країн, що розвиваються.

Таким чином, на сьогоднішній день можна стверджувати, що БРІКС дійсно став реалією сучасних міжнародних економічних відносин, хоча поки що дане об'єднання знаходиться на стадії свого формування. В першу чергу, його феноменальність та відмінність знаходить відображення у екстериторіальному географічному положенні країн-членів, на відміну від тих інтеграційних об'єднань, які були сформовані за фактором регіональної близькості. Кожна з цих країн є уламками колишніх імперій, наприклад, Бразилія – Португальської, Росія – Російської, Індія та ПАР – Британської (хоча, певний період на території Індії мала місце Монгольська імперія, а ПАР – Голландська), а Китай – Китайської (Серединної) [3, с. 642]. По-друге, країни, що входять до об'єднання розташовані на чотирьох континентах, хоча іноді історичні паралелі співпадають [1, с. 517]. По-третє, БРІКС первісно було створено як продукт аналітичної думки відомого економіста Джима О'Нілла провідного банку The Goldman Sachs Group Inc., а не в якості ініціативи держав, хоча потім вони усвідомили всю економічну силу даного об'єднання у

глобальних економічних процесах і розпочали реалізовувати ідею у сучасних міжнародних економічних відносинах [4, с. 2]. Джим О'Ніл помітив глобальне значення даних країн, а також сумірність об'ємів їх економік. Ці факти та статистичні показники склали підґрунтя для проведення аналітичного дослідження, яке виявило великі потенційні можливості функціонування і впливу цих країн на глобальні геополітичні процеси. Хоча зараз не всі статистичні прогнози здійснюються, на нашу думку, БРІКС – це довгостроковий проект і більш значних результатів буде досягнуто через певний час та більш стабільну, тісту та координовану роботу.

Ще одним важливим фактором є те, що дані країни знаходяться в стадії стабільного формування капіталістичної системи, хоча кожен випадок має свої особливості. В цілому спільною рисою для групи є те, що із закінченням «холодної війни» всі вони почали розвивати і застосовувати методики радикальних реформ, повністю інтегруючись в систему глобальної економіки. Крім того, вони вже являють собою важливі вузли механізму, збій в яких потягне за собою руйнівні наслідки для всієї світової економіки. Однак, попри всі схожості, слід звернути особливу увагу й на етнокультурні відмінності, адже культура та релігія мають значний вплив і на форму правління, ведення зовнішньоекономічних зв'язків та партнерства на міждержавному рівні. Обов'язковою умовою для стабільного функціонування та динамічного розвитку є необхідність чіткого, офіційного адміністративного устрою. Адже всю неоднорідність характеристик між достатньо різноспрямованими країнами у вірний напрям може скоординувати тільки єдина адміністративна система. А адміністративна система БРІКС поки що знаходиться на стадії свого формування, але важливим є те, що ми реально бачимо зміни, як то регулярні зустрічі, проведення самітів та формування Банку БРІКС. Різні релігійні погляди також можуть створювати певний етнокультурний бар'єр, адже світосприйняття через призму релігії та культури накладає певний відтінок і на форму мислення, ставлення до певних питань, рішень, форми поведінки, відношення до зовнішнього світу. Якщо розглянути країни БРІКС з цього аспекту, то очевидні кардинальні відмінності. Як у релігіях, наприклад, Бразилія – католицизм, Росія – православ'я, Індія – індуїзм, буддизм, мусульманство, Китай – буддизм, даосизм, конфуціанство, ПАР в силу свого історичного підґрунтя не має релігії більшості, ця країна мультирелігійна.

Слід також звернути особливу увагу на те, що якщо розглядати стадії економічного розвитку та історіографію певних економічних і полі-

тичних питань, які мали подолати країни та їх уряди, то розвиток Росії та Китаю був більш динамічним ніж Бразилії, Індії та ПАР. А це означає, що для них легше проходить процес адаптації до нових перетворень в економічній та політичній сферах в умовах сучасних глобальних змін у міжнародних економічних відносинах.

Попри всі несхожі риси та характеристики, результати нашого дослідження доводять, що країни БРІКС мають багато спільного, а саме ідеї підвищення економічного розвитку на рівні світового господарства, участь у процесах кооперації та глобалізації, розширення ринків збуту та здобуття нових країн-партнерів. Отже, спільна політика БРІКС в області посилення ролі найбільших економік, що розвиваються в міжнародній фінансовій організації, в Міжнародному валютному фонді і в інших міжнародних фінансових організаціях – є одним з найбільш ефективних напрямків діяльності об'єднання. Тобто це консолідована позиція з приводу заходів, які приймають розвинені економіки щодо фінансового кризи. Отже, функціонування БРІКС не виключає діяльності міжрегіонального співробітництва, а являється ще однією перспективною формою здійснення міжнародних економічних відносин, а в майбутньому, можливо, і зовнішнім партнером.

Література: 1. Бэр А. История всемирной торговли. Часть I-III. / Монография. – 1876. – с. 1021; 2. Голиков А., Черномаз П. Еврорегион «Слобожанищина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы. – 1997. – №4. – С. 52-54; 3. Чубарьян А. О. Всемирная история. В 6-ти томах. Том 2. – М.: Наука, – 2011-2012. – с. 929; 4. Jim O'Neill and Anna Stupnytska. The long-term outlook for the BRICs and N-11 post crisis. // Global economics paper/ Jim O'Neill and Anna Stupnytska. – December 4, 2009, №192. – р. 1-27; 5. Офіційний сайт інформаційного порталу міжрегіонального прикордонного співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://euroregion.ru/>

УДК 339.923(477:47+57-67)

Поліванцев А. С.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
ДО МИТНОГО СОЮЗУ НА СХОДІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Міжнародний досвід показує, що в сучасних умовах виходу із фінансово-економічної кризи та загострення конкурентної боротьби між національними економіками за кращі ринки збуту, доступ до матеріальних,

фінансових та інтелектуальних ресурсів одним із дієвих механізмів є регіональна інтеграція та отримання максимальних переваг від залучення в міжнародні торговельні відносини через механізм участі в різноманітних регіональних проектах. Оскільки країни учасниці Митного союзу, до якого запрошують Україну (РФ, Білорусь, Казахстан) являються основними торгівельно-економічними партнерами, на які у 2011 р. припадало 32 % та 42% загального експорту та імпорту відповідно проблема аналізу перспектив та розробки можливих ефективних механізмів інтеграції вітчизняної економіки у митний союз набуває особливої актуальності.

Статистичні дані свідчать, що протягом років незалежності країни учасниці Митного союзу являлися основними торговими партнерами України. Так, сумарний зовнішньоторговельний оборот з Російською Федерацією, Білорусією та Казахстаном у період з 2001 по 2011 рр. характеризується стійкою тенденцією до зростання – збільшився в 5,8 разів з 13242 до 77048 млн. дол. США. Винятком став кризовий 2009 р. – обсяги зовнішньої торгівлі скоротилися на 35%. При цьому зовнішньоторговельне сальдо було негативним протягом всього періоду і тільки в 2011 р. експорт перевищив імпорт на 4869 млн. дол. США.

Аналіз динаміки часток експорту та імпорту до країн Митного союзу у загальному обсязі показує, що Російська Федерація являється найбільшим ринком збуту української продукції – у 2011 р. на неї припадало 36,1% загального експорту, а у попередні роки даний показник коливався від 25% до 30%. На Білорусію та Казахстан припадає значно менша частина експорту та імпорту, але існує тенденція до її зростання. Географічна структура імпорту демонструє вагомість країн Митного союзу для України як постачальників багатьох видів продукції та послуг, оскільки у період з 2001 р. по 2010 р. на них припадало близько третини загального імпорту, а за підсумками 2011 р. – 40,6 %.

Важливо розглянути товарну структуру вітчизняного експорту до країн Митного союзу, зокрема до РФ вона має наступний вигляд:

- продукція машинобудівного комплексу – 42,1%;
- продовольчі товари та сільськогосподарська сировина – 17,6%;
- хімічна продукція – 16%. Такий розподіл за товарними групами

дає змогу стверджувати, що російський внутрішній ринок являється ключовим споживачем технологічної вітчизняної продукції, що зумовлено спільним науково-виробничим комплексом та тісними коопераційними зв'язками у стратегічних галузях (енергетиці, авіабудуванні, суднобудуванні, транспортному машинобудуванні та ін.) [1, с. 403].

Отже, наведені факти підтверджують виняткове значення зовнішньоторговельних відносин України з країнами Митного союзу для національної економіки. Це в свою чергу робить очевидним отримання значних економічних ефектів від спрощення торгівлі в разі інтеграції у формі зони вільної торгівлі із подальшим вступом до Митного союзу.

Питанням оцінки економічних вигод від вступу України до Митного союзу займалися як вітчизняні фахівці Міністерства економіки, так і експерти Комісії Митного союзу. Проаналізувавши результати їхніх досліджень, приходимо до висновку, що інтеграція України до Митного союзу у формі створення зони вільної торгівлі принесе наступні економічні вигоди, які сприятимуть вирішенню зазначених проблем та росту національної конкурентоспроможності [2, с. 48]:

1) Приріст експорту продукції машинобудування на 2,2%, чорних металів та виробів з них на 2,5%, хімічної продукції на 1,2%, харчові продукти на 1,2% у результаті спрощення умов торгівлі [3, с. 155].

2) Приріст випуску продукції від зміни умов торгівлі за видами економічної діяльності:

- машинобудування – на 6,21%;
- будівництво – на 6,94%;
- транспорт – на 5,75%;
- хімічна і нафтохімічна продукція – на 2,97%;
- сільське господарство – на 2,12%;
- видобуток вугілля, торфу, уранової руди – на 3,56%;
- видобуток вуглеводів – на 4,45%;
- металургійне виробництво та готових металевих виробів – на 4,12%;

3) Приріст наступних макроекономічних показників [1, с. 403]:

- експорту товарів до РФ на 4,6 – 8,8 млрд. дол. США;
- товарообороту на 13,5% – 16,4% ВВП;
- позитивний приріст сальдо торгового балансу України – 2,9 млрд. дол. США;
- ефект відміни захисних заходів у взаємній торгівлі – 0,5 млрд. дол. США;
- ефект від зняття технічних бар'єрів – 1 млрд. дол. США.

4) Нарощування обсягів споживання вітчизняної технологічної продукції [5, с. 81];

5) Активізація науково-технічного співробітництва (проведення спільних НДКР та ДКР) у сфері авіації, енергетики, суднобудування, нафто- та газовидобування, воєнно-промислового комплексу.

Наведені цифри свідчать про реальні економічні ефекти для національного господарства в цілому. Необхідно додатково врахувати той факт, що на сьогоднішній день РФ взяла курс на реалізацію стратегії інноваційного розвитку промисловості, яка перш за все передбачає оновлення зношених основних виробних фондів. Оскільки промислові комплекси України та РФ технологічно споріднені, відкриваються широкі перспективи для експорту високотехнологічної наукоємної вітчизняної продукції для паливно-енергетичного, воєнно-промислового комплексів та машинобудування. Так російські фахівці прогнозують найбільше зростання експорту саме машинобудівної, металургійної та хімічної продукції до РФ.

Не зважаючи на очевидні переваги від спрощення торговельних відносин між Україною та Митним союзом, процес інтеграції у східному напрямку значно гальмується політичними суперечностями та численними економічними проблемами притаманними національній економіці, основними з яких є [3]:

- неефективність вітчизняного виробництва – його висока матеріало- та енергоємність, моральний та фізичний знос основних фондів більш ніж на 60%, застарілі технології, низка продуктивність праці;
- структурні деформації виробництва – висока частка галузей з низьким ступенем переробки сировини;
- нераціональна структура експорту та імпорту – переважання вивозу сировини та напівфабрикатів із одночасним ввезенням готової продукції;
- низька інноваційна активність вітчизняних виробників;
- відсутність внутрішніх джерел фінансових ресурсів для вітчизняних підприємств.

Виходячи із наведеної вище статистичної та аналітичної інформації, очевидним є висновок про доцільність та необхідність поступової інтеграції України до Митного союзу. Оскільки країни учасниці являються основними зовнішньоторговельними партнерами України, спрощення умов торгівлі принесе вагомі економічні ефекти у вигляді нарощування обсягів торгівлі, випуску промислової продукції і як результат зростання ВВП вже в короткостроковому періоді.

Література: 1. Мунтян В.И. Стратегия развития взаимодействия Украины с таможенным союзом Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов – Донецк: ДонНУ, 2011. – с. 397-404; 2. Глазьев С.Ю. Таможенный союз Белоруссии, Казахстана и России: запуск механизмов / С.Ю. Глазьев // Рос-

сийский экономический журнал. – 2009. – №11-12. – с. 46-59; 3. І.С. Фомін. Особливості позиції України щодо вступу до СОТ держав-учасниць митного союзу ЄВРАЗЕС // Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 388 с.; 4. Максимов Ю. Перспективы и реалии формирования единого таможенного законодательства в Таможенном союзе / Максимов Ю. // Хозяйство и право. – 2010. №6. – с. 115-119; 5. Верба Ф. Щодо потенціальної можливості формування Єдиного економічного простору Україною, Росією, Беларуссю та Казахстаном / Ф. Верба // Економіка України. – 2003. – №11. – С. 80-83; 6. Державний комітет статистики. Статистична інформація: Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за січень-листопад 2011 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 7. Консультативно-експертный совет Таможенного союза. Предварительная макросценарная оценка экономического эффекта от вступления Украины в Таможенный союз. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sovets.ru/poleznie_materiali/poleznie_ssilki/predvaritelnaya_makrosценарная_ocenka_ekonomicheskogo_effekta_o/.

УДК 339.92:332.135(477)

Святуха И. А.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗЛИЧНЫХ ФОРМ И НАПРАВЛЕНИЙ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е. А.*

Ввиду активизации интеграционных процессов на пространстве СНГ актуальным является рассмотрение различных вариантов сотрудничества Украины со странами Содружества, в частности с Российской Федерацией, а также поиск наиболее выгодного для Украины сценария международного регионального взаимодействия в рамках СНГ.

В работе представлены семь возможных вариантов участия Украины в интеграции государств постсоветского пространства и эффекты, производимые каждым из них на такие экономические показатели, как ВВП, экспорт и импорт:

1). Базовый вариант – сохранение текущей ситуации: Украина не присоединяется к Таможенному союзу, остается вне Единого экономического пространства (ЕЭП) и Зоны свободной торговли СНГ (ЗСТ СНГ);

2). Украина присоединяется к ЗСТ СНГ на условиях соглашения, подписанного 18 октября 2011 г. в Санкт-Петербурге, с изъятиями (сохранением барьеров в торговле продукцией сельского хозяйства, топливно-энергетического комплекса и металлургии);

3). Украина вступает в Зону свободной торговли с Европейским Союзом (ЗСТ ЕС), при этом страны ЗСТ СНГ принимают защитные меры во внешней торговле, предусмотренные соглашением от 18 октября 2011 г.;

4). Украина присоединяется к базовым соглашениям ЕЭП;

5). Украина присоединяется к базовым соглашениям ЕЭП, при этом страны гармонизируют валютную систему внутри ЕЭП, осуществляют единую валютную политику;

6). Вступление Украины в ЕЭП, сопровождающееся технологическим сближением;

7). Вступление Украины в ЕЭП с единой валютной системой и технологическим сближением.

Первым элементом в данном наборе сценариев является базовый вариант развития украинской экономики, который заключается в сохранении динамики экономического развития последних лет. Но вряд ли можно назвать его эффективным, поскольку такой экономический нейтралитет проявится в снижении темпов роста экспорта, увеличении импортозависимости, консервации отраслевой структуры экономики. Таблица 1 подтверждает перечисленные последствия базового сценария.

Таблица 1

Среднегодовые темпы прироста ВВП, экспорта и импорта Украины
(в постоянных ценах,%) [1]

	2011-2015	2016-2020	2021-2025	2026-2030
ВВП	4,4	3,8	3,9	3,6
Экспорт	4,1	4,1	4,2	4,3
Импорт	8,4	7,0	5,7	4,3

В таблице 2 приведены изменения основных макроэкономических показателей для всех возможных вариантов интеграции по сравнению с базовым сценарием (в % к объемным показателям базового варианта).

Первый сценарий (вступление Украины в ЗСТ СНГ) является, по сути, сохранением нынешнего статуса Украины на постсоветском пространстве, но предполагает незначительные положительные эффекты за счет снятия некоторых барьеров в торговле со странами СНГ.

Согласно данным таблицы 2, второй вариант (Украина + ЕЭП) имеет более заметные преимущества для Украины. Так, согласно прогнозам, прирост ВВП в 2015 году составляет 1,15%, что примерно в полтора раза больше соответствующего показателя из предыдущего сценария.

В качестве еще одного потенциального варианта интеграции рассматривалось образование единой валютной системы в рамках ЕЭП или сохранение неизменными курсов национальных валют входящих в

него стран относительно друг друга. С одной стороны, это сводит к минимуму риски стран-участниц во взаимной торговле, а с другой – нивелирует преимущества от двусторонней торговли за счет девальвации национальной валюты. В частности, Украину такой вариант может привести к ухудшению внешнеторгового сальдо и на порядок повысить её импортозависимость.

Таблица 2

Прогноз макроэкономических показателей Украины
по разным сценариям интеграции [1]

	2015	2020	2025	2030
Украина + ЗСТ СНГ (с изъятиями)				
ВВП	0,65	0,56	0,48	0,40
Экспорт	2,38	2,07	1,77	1,51
Импорт	0,00	0,00	0,03	0,05
Украина + ЕЭП				
ВВП	1,15	0,99	0,85	0,73
Экспорт	4,15	3,66	3,14	2,68
Импорт	0,16	0,16	0,20	0,26
Украина + ЕЭП (унифицированная валютная система)				
ВВП	-0,75	-2,11	-3,07	-3,93
Экспорт	-2,83	-6,62	-8,99	-10,54
Импорт	0,73	2,17	3,71	5,37
ЗСТ СНГ + ЗСТ ЕС				
ВВП	-1,28	-1,22	-1,03	-0,94
Экспорт	-0,19	-0,08	0,09	0,27
Импорт	4,22	4,03	3,83	3,54
Украина + ЕЭП (с технологическим сближением)				
ВВП	2,81	5,94	6,65	6,57
Экспорт	4,35	4,35	3,73	3,09
Импорт	-2,19	-5,70	-5,41	-5,28
Украина + ЕЭП (с технологическим сближением и единой валютной системой)				
ВВП	2,56	5,78	3,87	1,98
Экспорт	2,51	1,56	-1,35	-3,40
Импорт	-1,49	-3,44	-1,26	0,79

Четвертый сценарий, по условиям которого Украина образует ЗСТ с ЕС, безусловно, будет сопровождаться увеличением таможенных пошлин для Украины со стороны ЕЭП на уровне таковых для европейских стран. Очевидно, что данный сценарий также не выгоден странам ЕЭП, поскольку их экспорт в Украину значительно сократится. В данном случае динамика ВВП Украины является более низкой, чем в базовом сценарии. Это можно объяснить снижением объемов экспорта в страны ЕЭП и ростом импорта из стран ЕС, который наверняка будет больше, чем увеличение объемов экспорта в ЕС.

Пятый сценарий, который базируется на идее вступления Украины в ЕЭП с последующей технологической конвергенцией, является естественным продолжением предыдущего варианта. Производственная кооперация – это одно из следствий устранения таможенных барьеров, такое же, как и расширение межгосударственной торговли. Предполагается, что именно благодаря такому сценарию украинская экономика будет приближаться к российской (относительно более передовой и инновационной) посредством снижения энерго- и материалоемкости, а в перспективе достигнет существенного уменьшения импортозависимости.

Наиболее комплексным и противоречивым является последний вариант, предполагающий вступление Украины в ЕЭП с созданием единой валютной системы и технологическим сближением. Эффективность этого сценария зависит от того, смогут ли технологическое сближение и отмена таможенных пошлин возместить потери от внедрения единой валютной системы. Тем не менее, согласно расчетам, проведенным для данного сценария, для Украины сохраняется положительный эффект по сравнению с базовым вариантом, хоть и в менее значительной степени.

На основе вышеизложенного можно сделать вывод о необходимости сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и ЕЭП с целью предотвращения торможения темпов роста национальной экономики и консервации отраслевой структуры хозяйства. Однако, избрание типа интеграции требует особо тщательного подхода и изучения всех эффектов потенциальных вариантов взаимодействия. По мнению автора, вступление Украины в ЕЭП – это более выгодная альтернатива по сравнению с образованием зоны свободной торговли с ЕС, поскольку она предоставляет украинской экономике большие конкурентные преимущества на создаваемом едином рынке.

Литература: 1. Украина и Таможенный союз: комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства / Доклад ЦИИ Евразийского банка развития. – 2012. – №1; 2. Интеграционный барометр ЕАБР 2012 / Доклад ЦИИ Евразийского банка развития. – 2012. – № 4; 3. [<http://www.cisstat.com/>] – межгосударственный статистический комитет СНГ; 4. [<http://www.riss.ru/>] – Российский институт стратегических исследований.

***

Тунян А.Т.

ОПЫТ УКРАИНСКО-РОССИЙСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ПРИ СОЗДАНИИ ЕВРОРЕГИОНА «КРЫМ-КУБАНЬ»

*Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., к.э.н. Сидоров В.И.*

Современная концепция трансграничного сотрудничества в сфере регионального развития, прежде всего, предлагает переосмыслить наши застаревшие представления об административно-территориальном устройстве страны, о жителях приграничных территорий, о развитии этих территорий, о присущих им проблемах и т.д. Ведь какие бы благородные цели ни преследовали государства, создавая и укрепляя свои рубежи, жители приграничных регионов оказываются в весьма невыгодном положении, испытывая на себе все тяготы ограничений, связанных с передвижением людей, товаров, идей и услуг [1]. Они испытывают традиционное невнимание к себе со стороны центральных властей и становятся заложниками региональной диспропорции. Как результат, многие регионы превращаются в депрессивные, отсталые территории. Между тем, от уровня развития этих территорий, от качества жизни зависит многое, в том числе и целостность рубежного государства [10].

На международном уровне для решения этих проблем, а также для выравнивания европейских регионов, стирания границ между ними, с целью создания единой процветающей Европы 21 мая 1980 года была принята Европейская рамочная конвенция о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями, направленная на более тесное сотрудничество между приграничными регионами в сфере экономики, экологии, науки, культуры. Для этих целей в Европе созданы и функционируют еврорегионы [11].

Формирование еврорегионов имеет смысл в силу ряда причин.

Во-первых, еврорегионы увеличивают возможность местных органов власти решать проблемы быстро и рационально, используя свой потенциал, материальную и техническую помощь партнеров по еврорегиону.

Во-вторых, еврорегион представляет собой инновационную структуру в области управления региональным развитием, более эффективную, чем существующая. Он предоставляет благоприятную почву для создания и развития инновационных структур (инкубаторы, технопарки, технополисы).

В-третьих, еврорегион, как структура, отличная от государства, эффективнее привлекает инвестиции. Это особенно актуально в российской социально-экономической и политической действительности, когда привлечение инвестиций обозначено в качестве приоритетного направления внешнеэкономической деятельности. В-четвертых, экономическое развитие всего региона должно начинаться с развития определенных центров или точек роста, отдельных регионов, способных самостоятельно получать инвестиции и рационально их использовать. Еврорегион косвенно воздействует на экономику пограничных регионов через демонстрационные и обучающие эффекты [2].

Еврорегионы, как форма приграничного сотрудничества, способствуют не только усилению и углублению добрососедских отношений между государствами, но и являются своеобразным инструментом для интеграции страны в европейские структуры. Это особенно важно для Украины в связи с продвижением границ Евросоюза. Еврорегионы рассматриваются и как средство урегулирования возможных территориальных проблем двух государств, они снимают напряжение в части возможных территориальных претензий, позволяют решать проблемы, связанные с положением национальных меньшинств. Это своего рода и полигон для апробации совместимости законодательства различных стран и правовых систем [6].

Перенимая европейский опыт Украина может создавать в своих еврорегионах различные советы (например, в еврорегионе «Балтика» успешно функционирует Молодежный совет ЕРБ).

Пытаясь следовать европейскому опыту, Украина стала подписывать соглашения о создании еврорегионов с рядом государств. В данный момент в Украине создано 8 еврорегионов: «Карпатский еврорегион» (Украина, Польша, Словакия, Венгрия, Румыния, 1993 г.), «Бут» (Украина, Польша, Беларусь, 1995 г.), «Нижний Дунай» (Украина, Молдова, Румыния, 1998 г.), «Верхний Прут» (Украина, Молдова, Румыния, 2000 г.), «Днепр» (Украина, Россия, Беларусь, 2003 г.), «Слобожанщина» (Украина, Россия, 2003г.), «Ярославна» (Украина, Россия, 2007 г.), «Донбасс» (Украина, Россия, 2010 г.)

Несмотря на стремление Украины в Евросоюз, наша страна все больше приближается к Евразийскому союзу. Половина из уже созданных еврорегионов созданы на границах Украины и России.

Согласно данных Южного таможенного управления РФ, на долю Украины в разные годы приходилось до 15 процентов объемов экспортно-импортных операций в ЮФО. Именно это государство находится на

втором месте по данному показателю среди стран-контрагентов. На фоне создания еврорегиона «Донбасс» 29 октября 2010 года объем внешней торговли за 2011 год между Украиной и Ростовской областью увеличился по сравнению с аналогичным периодом 2010 года на 1 млрд. 16 млн. долл. США или на 47%.

Удельный вес Украины во внешнеторговом обороте Ростовской области в 2011 году составил 31% [8].

Сейчас рассматривается создание ещё одного еврорегиона на южной границе Украины, а именно еврорегион «Крым-Кубань». Соответствующее заявление сделал председатель Верховной Рады АР Крым. Он отметил, что в автономии есть все предпосылки успешно расширять межрегиональное сотрудничество в новой организационной форме в формате еврорегиона. Это позволит более динамично развивать Крым в экономической, инвестиционной и социально-культурной сферах. Также он сказал, что создание еврорегиона «Крым – Кубань» предполагает объединение финансовых ресурсов для реализации общих проектов, развития предпринимательства, привлечения инвестиций.

Эта инициатива исходит из государственной программы трансграничного сотрудничества, подписанной Кабинетом Министров Украины. В соответствии с этой программой будет осуществляться государственная поддержка создания еврорегионов.

Товарооборот Украины с Краснодарским краем постоянно растет. Ежегодный оборот внешней торговли составляет до полумиллиарда долларов. Все это – прямое следствие укрепления экономического сотрудничества. За последние годы объем украинских инвестиций в Краснодарский край вырос почти вдвое, на территории региона работают порядка 20 совместных предприятий. Ключевым условием для расширения экономического взаимодействия с Украиной не только региона, но и России в целом является развитие, модернизация существующей транспортной инфраструктуры [9].

Украину и Кубань должен соединить мост через Керченский пролив. Его планируется построить к 2014 г., мост должны построить от мыса Фонарь до мыса Малый Кут. Его длина составит 10,25 км. Мост объединит Крым и Черноморское побережье. Строительство моста приведет к развитию экономического взаимодействия не только между регионами, но и между Украиной и Россией в целом.

Ниже приведен SWOT-анализ.

Таблица 1

SWOT-анализ предполагаемого еврорегиона «Крым-Кубань»

Сильные стороны – Емкость рынка – Географическое положение	Слабые стороны – Отсутствие четко сформулированной законодательной базы (несовершенная нормативно-правовая база приграничного сотрудничества) – Состояние финансового рынка – Недофинансирование – Вторая волна мирового финансово-экономического кризиса
Возможности + Увеличение спроса на экспортируемое сырьё + Уменьшение цен на импорт сырья	Угрозы – Недофинансирование – Конкуренция – Падение спроса на сырьё – Вторая волна мирового финансово-экономического кризиса

Литература: 1. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Козакова Н.А., Сидоров В.И. География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 2. Дмитриева С.И. Лимнология: учебное пособие. – Воронеж: Издательско-полиграфический центр Воронежского государственного университета, 2008. – 112 с.; 3. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география: Учебник для студентов вузов. / В.А. Колосов, Н.С. Мироненко. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 479 с.; 4. Сидоров В.И., Котенко Л.Н., Чебанова Н.В. – Финансовая санация предприятий при построении СЭЗ. Тезисы докладов м/н науч.-практ. конференции 3-5 июля 1993 г.; 5. Еврорегион «Балтика». Ежегодный отчет. Международный Постоянный Секретариат Балтийского Еврорегиона. 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.euroregion-baltic.eu/images/file/Annual%20Report%202010%20RU.pdf>; 6. «Зеркало недели. Украина». Трансграничное сотрудничество, или украинский опыт еврорегионов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zn.ua/POLITICS/transgranichnoe_sotrudnichestvo_ili_ukrainskiy_opyt_evroregionov-21313.html; 7. Информационный портал межрегионального приграничного сотрудничества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://euroregion.ru/>; 8. Официальный сайт еврорегиона «Донбасс» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://euroregion-donbass.ru/programseconomic.php>; 9. «Российская Газета». Кубань и Крым соединятся в еврорегион [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2012/10/11/reg-ufo/evroregion.html>; 10. Южный институт инноваций и интеллектуальной собственности. Концепция развития трансграничного сотрудничества с созданием еврорегионов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.uais.com.ua/main/international_cooperation/100/; 11. Perkmann M. The rise of the Euroregion. A bird's eye perspective on European cross-border co-operation / M. Perkmann. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/perkmann-rise-of-euroregion.pdf>.

***

Туров В. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН З КРАЇНАМИ ВТО ТА КРАЇНАМИ ЄС

*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В. І.*

Є важливим формування прогностичних оцінок, які повинні сприяти формуванню такому вектору експортної політики Республіки Казахстан, який повинен сприяти збалансованості, стійкості економічних перетворень.

Мета розрахунків полягає у побудуванні сукупності моделей, що дозволяють отримати прогностичні оцінки напрямків змін експортної політики, яку здійснює Республіка Казахстан щодо країн, що належать до відповідних угруповань.

Реалізацію мети виконаємо за допомогою комплексного підходу, що базується на методології ARIMA-моделювання і підходу, пропонованого науковцями фірми Microsoft.

Завдання полягає у визначенні найбільш відповідної моделі з безлічі моделей ARIMA для побудови прогнозу значень часового ряду а також формулювання якісних рекомендацій по вибору і використанню моделі на основі кількісних оцінок.

Прогнозування за допомогою моделей ARIMA успішно здійснюється починаючи з 70-х років XIX сторіччя [1].

Особливість пропонованого підходу полягає в проведенні комплексного аналізу переваг і недоліків використання конкретної моделі з класу ARIMA залежно від сутності процесу міжнародних відносин і гіпотез, що висувуються стосовно їх (відносин) особливостей. Для цього пропонується проводити прогнозування за допомогою різних моделей ARIMA (моделей з різними наборами параметрів). Послідовність дій наступна: ідентифікувати модель, тобто визначити кількість параметрів різного типу, які присутні в моделі, оцінити параметри моделі, досліджувати адекватність моделі і на основі моделі побудувати прогноз, потім визначити кращу прогностичну модель.

Пропонується використовувати ідеологію ARIMA-моделювання в комплексі з IAD-технологією ARTXP. Сутність IAD-технології полягає в наступному. IAD-технологія (Інтелектуальний аналіз даних) спирається на добутки, напрацьовані науковцями фірми Microsoft [2].

Алгоритм ARIMA був доданий до алгоритму часових рядів (Майкрософт) для підвищення точності довгострокового прогнозування. Це реалізація процесу обчислення інтегрованих ковзних середніх з авторегресії, описаного Боксом і Дженкінсом. Методологія ARIMA (інтегроване ковзне середнє з авторегресії) дозволяє визначати залежності в результатах спостережень у формі послідовних часових рядів, при цьому модель включає опис випадкових стрибків. Метод ARIMA також підтримує мультиплікативну сезонність.

Таблиця 1

Вибір та ідентифікація найліпшої моделі прогнозування експорту Республіки Казахстан в країни ВТО за методологією ARIMA

№ п/п	p	d	q	Значимість	Сума квадратів похибок				
				Константа	p(1)	p(2)	q(1)	q(2)	
1	1	0	0	+	+	X	X	X	2355ЕЗ
2	2	0	0	–	+	+	X	X	1940ЕЗ
3	0	0	1	+	X	X	+	X	2894ЕЗ
4	0	0	2	+	X	X	–	+	2288ЕЗ
5	1	0	1	–	–	X	–	X	1831ЕЗ

Подальші напрацювання використовують табличні і графічні зображення модельних ситуацій, які відповідають експортній політиці Республіки Казахстан за даними з 2009 по 2011 рр.

В табл. 1 представлено результати вибору та ідентифікації моделі прогнозування експорту Республіки Казахстан в країни ВТО за методологією ARIMA.

Отримана за допомогою програми STATISTICA найкраща ARIMA-модель розвитку експортної політики Республіки Казахстан в країни ВТО (1) має вигляд: $E_{x\_RK\_WTO}(t) = 998.791 + 0.386 * E_{x\_RK\_WTO}(t-1) + 0.614 * E_{x\_RK\_WTO}(t2) + \varepsilon(t)$,

Відповідна адекватна прогнозна модель за методологією IAD (2) має вигляд: ARIMA({1,-1.194, 0.356}, 0, {1,-0.81})

На рис. 1 представлено динаміку експорту Республіки Казахстан в країни ВТО і прогноз на 01.01.2013 р.

Прогнозні сценарії на 2012 і 2013 рр. напрямку розвитку експортної політики Республіки Казахстан з країнами Всесвітньої Торгової Організації за моделлю (2) представлено в табл. 2.

З моделі 2 і рис. 1 випливає, що у 2013 році можна очікувати зниження обсягів експорту в країни ВТО на 16%. $(1-4910/5842)*100$.

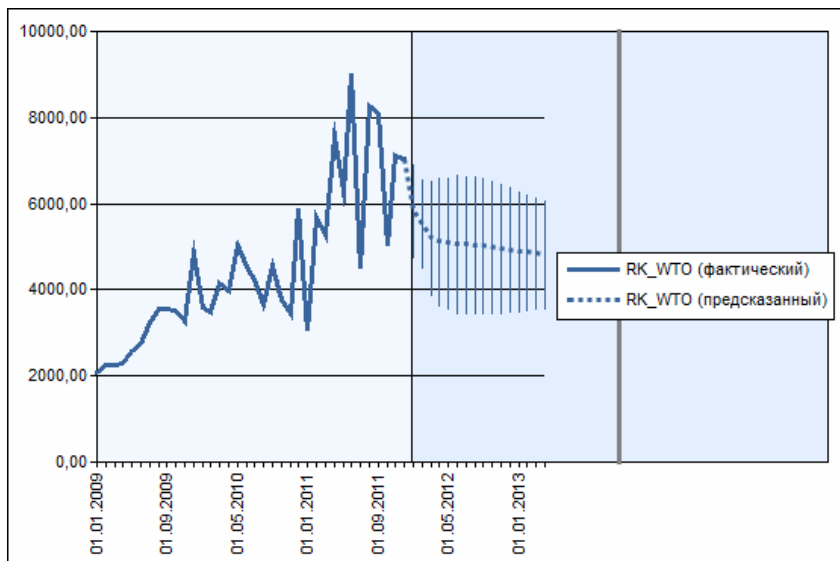

Рис. 1. Динаміка експорту Республіки Казахстан в країни ВТО і прогноз на 01.01.13 р.

Таблиця 2

Прогнозні сценарії на 2012 і 2013 рр. напрямку розвитку експортної політики Республіки Казахстан в країни ВТО (млн. дол.)

Роки	Песимістичний сценарій	Реалістичний сценарій	Оптимістичний сценарій
2012	5842 – 1102	5842	5842 + 1102
2013	4910 – 1410	4910	4910 + 1410

Таблиця 3

Вибір та ідентифікація найліпшої моделі прогнозування експорту Республіки Казахстан в країни ЄС за методологією ARIMA

№ п/п	p	d	q	Значимість	Сума квадратів похибок				
				Константа	p(1)	p(2)	q(1)	q(2)	
1	1	0	0	+	+	X	X	X	7802E2
2	2	0	0	–	–	–	X	X	1E3
3	0	0	1	+	X	X	–	X	8396E2
4	0	0	2	+	X	X	–	+	6434E2
5	1	0	1	–	–	X	–	X	1E3

В табл. 3 представлено результати ідентифікації найліпшої моделі прогнозування експорту Республіки Казахстан в країни ЄС за методологією ARIMA.

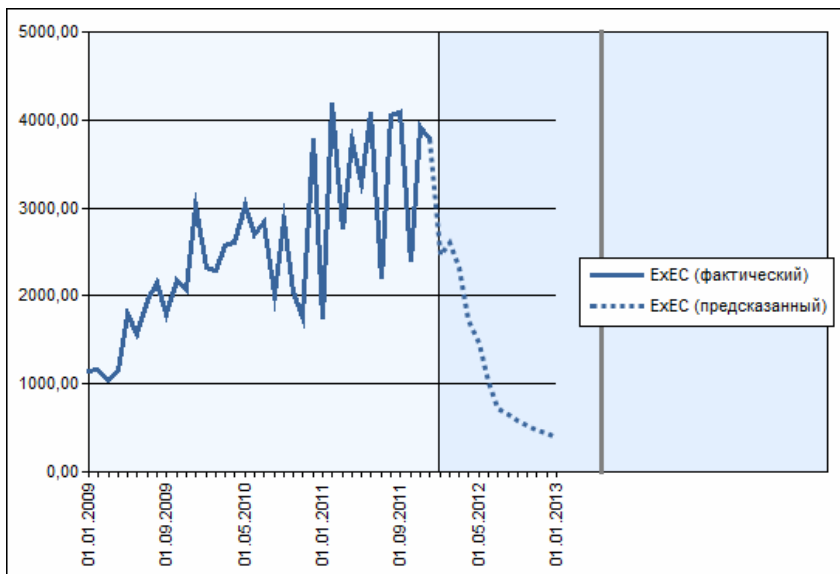

Рис. 2. Динаміка розвитку експортної політики Республіки Казахстан з країнами ЄС в умовах наявності кризових явищ

Отримана за допомогою програми STATISTICA найкраща ARIMA-модель розвитку експортної політики Республіки Казахстан в країни Європейського співробітництва (3) має вигляд:

$$Ex\_RK\_EC(t) = 2518.184 + \varepsilon(t) + 0,081\varepsilon(t-1) - 0,597\varepsilon(t-2)$$

Прогнозні сценарії на 2012 і 2013 рр. напрямку розвитку експортної політики Республіки Казахстан з країнами ЄС за моделлю (3) представлено на рис. 2 та відображено сценарій розвитку експортних відносин в умовах наявності кризових явищ.

Таблиця 4

Прогнозні сценарії на 2012 і 2013 рр. напрямку розвитку експортної політики Республіки Казахстан в країни ЄС (млн. дол.)

Роки	Песимістичний сценарій	Реалістичний сценарій	Оптимістичний сценарій
2012	4761 –	4761	4761 +
2013	5847 –	5847	5847 +

Для випадку відсутності кризових явищ можна запропонувати альтернативну адекватну модель прогнозування параболічного типу (4):

$$Ex\_RK\_EC(t) = -0,865*t^2 + 98.739*t + 1107.549$$

Прогнозні сценарії на 2012 і 2013 рр. напрямку розвитку експортної політики Республіки Казахстан з країнами ЄС за моделлю (4) представлено в табл. 4.

Таким чином, у 2013 році можна очікувати збільшення обсягів експорту в країни ЄС на 23% $(5847/4761-1)*100$.

Узагальнюючим висновком пропонується твердження відносно здійснення Республікою Казахстан експортної політики у напрямку можливого зниження обсягів експорту в країни ВТО на 16%, та навпаки збільшення обсягів експорту в країни ЄС на 23%.

Література: 1. Box, George and Jenkins, Gwilym (1970) *Timeseriesanalysis: Forecasting and control*, San Francisco: Holden-Day; 2. Meek C., Chickering D.M., Heckerman D. *Autoregressive Tree Models for Time-Series Analysis*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.siam.org/. / 2002/dm02-14MeekC.pdf; 3. Офіційний сайт газети «Коммерсант» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://kommersant.org.ua/book_o004_page_38.html; 4. Офіційний сайт Агентства Республіки Казахстан із статистики [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://stat.kz/Pages/default.aspx>; 5. Статистичний щорічник Казахстану «Казахстан в 2009 году». – Астана 2010; 6. Статистичний щорічник Казахстану «Казахстан в 2010 году». – Астана 2011.

***

УДК 339.923(477+470)

Ханова О. В.

РЕГІОНАЛЬНА ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Особливості розвитку регіонів обумовлюють доцільність залучення в процесі їх вивчення регіональної діагностики, використання якої потребує вивіреної методології та спеціальних методів оцінки.

Окремі аспекти цієї зазначеної наукової проблематики розглядаються в працях М. І. Данилишина, Ю. В. Макогона, В. І. Пили, С. А. Романюка, Д. М. Стеценка, Л. Г. Чернюк, М. Г. Чумаченка, А. П. Голікова та інших дослідників. Вчені визнають, що ефективність регіональної політики та якість вибору її пріоритетів може бути забезпечена лише завдяки використанню науково обґрунтованого підходу до оцінки соціально-економічного стану регіонів країни.

Слід зазначити що ключовим моментом у регіональній діагностиці для оцінки соціально-економічного розвитку регіонів є побудова систем індикаторів та розробка якісних і кількісних шкал для виміру їх зна-

чень. Ці індикатори не є незмінними. Вони мають змінюватися в міру стабілізації економіки країни та зумовлюватися зрушеннями в соціально-економічному стані суспільства, пріоритетах його розвитку.

На думку автора головними ланками компонентної структури регіональної діагностики можна вважати діагностику природно-ресурсних показників, діагностику демографічних показників, діагностику економічних показників розвитку.

Проведення діагностики прикордонних регіонів України та Росії дозволяє розрахувати комплексну оцінку соціально-економічного розвитку порубіжних регіонів двох країн. Для її проведення нами пропонується алгоритм, який включає такі етапи:

1. Установлення сукупності індикаторів діагностики.

2. Серед сукупності регіонів обирається той, для якого значення обраного показника є найбільшим ($n_{\max}$) у випадках коли більший показник означає і краще положення регіону, або найменшим ($n_{\min}$) у випадках коли чим нижче показник, тим краще положення регіону (наприклад, рівень інфляції).

3. Для всіх регіонів розраховуються часткові індекси забезпеченості демографічними та економічними ресурсами (i) за формулами:

$$i_{ij} = \frac{n_{ij}}{n_{\max}} \quad \text{або} \quad i_{ij} = \frac{n_{\min}}{n_{ij}}, \quad [1]$$

де n_{ij} – значення показника для регіону.

4. Визначається індекс соціально-економічного розвитку кожного з регіонів в розрізі окремих складових (демографічної, економічної) як середнє арифметичне.

5. Загальний індекс соціально-економічного стану розвитку кожного з регіонів, який є результатом проведеної регіональної діагностики розраховується як сума всіх складових регіональної діагностики.

Проведення відповідної діагностики для регіонів україно-російського порубіжжя трьома блоками показників дало змогу зробити певні висновки.

Аналіз природно-ресурсного блоку показників показав приблизну рівноцінність регіонів України та Росії, але з невеликою перевагою саме української сторони. Єдиною значною перевагою російських регіонів вважаємо їх значно кращу екологічну ситуацію, що пов'язано з профілюючими галузями промисловості регіонів.

Аналіз демографічних показників показав значну перевагу російських регіонів. Зокрема, коефіцієнти природного та міграційного приросту

населення показують наявність певних проблем в регіонах України, а особливо в Чернігівській та Сумській областях. В показниках трудових ресурсів найбільша різниця спостерігається у коефіцієнтах безробіття та середній зарплатні на особу. Демографічний рейтинговий показник регіонів показав, що найвищий показник має Краснодарський Край. Також, значні демографічні індекси мають: АР Крим та Белгородська область. Найгірший показник у Чернігівській (та Сумській областях).

Аналіз економічного блоку показників також показав перевагу російських регіонів та остаточно дозволив виявити регіони-аутсайтери: Чернігівську, Сумську та Брянську області, показники яких є найменшими. Різниця між регіонами особливо спостерігається у показниках валового регіонального продукту та обсягах інвестування економіки. Що стосується зовнішньоекономічної діяльності – у таких регіонах як Ростовська, Брянська, Белгородська та Харківська області в структурі товарообігу переважає імпорт, що в цілому відображає загальну тенденцію торгового обороту між Росією та Україною. Економічний рейтинговий показник також показав перевагу російських регіонів, серед яких найкращим є Краснодарський Край. Також, значні економічні індекси мають Белгородська та Ростовська області. Найгірший показник – Чернігівській та Сумській областях.

Підсумковий рейтинговий показник, що було розраховано як суму інших рейтингових показників (рис. 1), виявив регіон-лідер – Краснодарський край та регіон-аутсайдер – Луганська область.

Рис. 1. Індекс соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України та Росії [розраховано автором за 2,3,4,5,6]

Найвищий індекс має Краснодарський край (0,7649), а найменший – Луганська область (0,3875). Загалом соціально-економічний розвиток регіонів українського порубіжжя значно нижче соціально-економічного розвитку російських регіонів.

Велика кількість досліджуваних показників дозволила провести кластерний аналіз, який дав змогу провести більш об'єктивне дослідження та згрупувати регіони, що досліджувались, в 4 кластери: кластер 1 (Ростовська область та Краснодарський край); кластер 2 (Брянська, Курська, Воронізька та Белгородська області); кластер 3 (Луганська, Харківська та Донецька області); кластер 4 (Чернігівська, Сумська області та АР Крим). Цікавим є те, що у кластерах об'єднані лише регіони однієї країни, Росії чи України.

Таким чином проведення регіональної діагностики є досить ефективним засобом аналізу соціально-економічного стану регіонів і може застосовуватись як для оцінки соціально-економічного розвитку регіонів країни, так і порубіжних регіонів в умовах транскордонного співробітництва.

Література: 1. Гонта О.І. Організаційно-економічні аспекти інтеграції прикордонних регіонів: Дис. на здоб. ступ. канд. екон. наук / О.І. Гонта. – Чернівці, 2000. – 210 с.; 2. Виконавчий комітет Ради керівників прикордонних областей / Республіки Білорусь, Російської Федерації та України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.crossborder.org.ua/; 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua; 4. Министерство экономического развития и торговли Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.gov.ru; 5. Сайт статистичного комітету СНД [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.cisstat.com; 6. Федеральная служба государственной статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gks.ru.

УДК: 339.543.622

Харкова Л. О.
ВСЕОХОПЛЮЮЧА ТА ПОГЛИБЛЕНА
ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄС:
НАСЛІДКИ ДЛЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

*Інститут міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д.е.н., проф. Шнирков О. І.*

Як відомо, наразі Україна знаходиться між двома митними союзами – ЄС та Митним союзом Росії, Білорусі та Казахстану. Враховуючи

останні тенденції світової торгівлі, Україна прагне до регіональної інтеграції, наслідком чого може стати ще більша лібералізація торгівлі між Україною та іншими країнами регіонального угруповання, а відповідно, і збільшення добробуту України в цілому.

Найбільшими торгівельними партнерами України є країни ЄС та Росія. Так, частка торгівлі України з ЄС становить 31,4%, а частка торгівлі України з Росією – 28,2% від загального обсягу торгівлі України. В той же час Україна займає третє місце серед імпортерів з Росії та п'яте місце серед її експортерів. Крім того, Україна є одним з найбільших імпортерів російської нафти та газу.

Відомо, що наразі ведуться переговори про підписання Угоди про асоціацію України та ЄС, яка передбачатиме створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між цими країнами. В разі підписання такої угоди Україна втратить потенціал співпраці з Росією, що у короткостроковій перспективі матиме суттєвий вплив на економіку України в цілому.

Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з урахуванням реакції Росії був розрахований провідними експертами Оксфорд Економікс та висвітлений у роботі «Наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС»[1]. За прогнозами експертів відповіддю Росії на створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС буде підвищення митних тарифів на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування до 40%, на різні види металів – до 20% та на обладнання для машин – до 15%.

В той же час, вчені розраховували статичні ефекти від створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі з ЄС та довели, що навіть в разі запровадження антидемпінгових тарифів, зменшення квот та блокування імпорту сільськогосподарської продукції з України з боку Росії, загальний обсяг експорту України відчуватиме зростання, що матиме місце внаслідок переорієнтації торгівлі до ЄС.

Щодо ВВП України, цей показник зменшиться на 0,3% внаслідок збільшення ціни на газ. Погіршення цього показника матиме місце і в Росії, через зменшення обсягу продажів до України. В структурі економіки України негативні наслідки через підвищення митних тарифів матимуть місце у сфері металів та обладнання для машин. В той же час, через порівняльні переваги, які матиме Україна у торгівлі з ЄС, в таких галузях як легка промисловість, сільське господарство та продукти харчування, матиме місце зростання.

Щодо динамічних ефектів внаслідок створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС, з урахуванням реакції Росії, то за результатами розрахунків вони також будуть позитивними. Основною причиною цього є переваги, які Україна отримує від конвергенції регуляторної політики з ЄС. Так, у 2025 році ВВП України збільшиться на 4%.

Щодо секторальних змін, то найбільше зростання матиме місце в галузі легкої промисловості (54,9%) та продуктів харчування (29,3%). Відчутне зростання матиме місце також у сфері будівництва (10,2%), бізнес послуг (8,5%), фінансових посередників (8%), фінансових послуг (8%), комунальних послуг (7%), транспорту та комунікацій (6,3%), сільськогосподарства (5,9%), хімічної промисловості (3,9%) та ін.

Через переорієнтацію торгівлі від Росії до країн ЄС в галузях базових металів та енергетики матиме місце відчутний спад (на 23,3% та 18,4% відповідно).

Приток інвестицій в Україну внаслідок створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, з урахуванням реакції Росії, за даними розрахунків також має зрости на 2,8%. Однак, через протекціоністські заходи, введені Росією, до 2015 року матиме місце незначний спад (до 0,2%). Вже у 2016 році за прогнозами спад зміниться стабільним зростанням (див. рис. 1).

Рис. 1. Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на потоки інвестицій, з урахуванням реакції Росії

Незначний спад ВВП внаслідок застосування Росією протекціоністських заходів щодо торгівлі з Україною у відповідь на створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі призведе до зменшення реальних доходів та споживання домогосподарств України у коротко-

строковій перспективі. Однак, у довгостроковій перспективі ця тенденція зміниться і матиме місце зростання, наслідком чого буде збільшення реальних доходів домогосподарств на 3,3% та забезпечення населення робочими місцями на 2,6% (див. табл. 1). У 2025 році рівень споживання населення збільшиться на 3% (див. рис. 2).

Рис. 2. Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на рівень споживання, з урахуванням реакції Росії

Джерело: [1]

Таблиця 1

Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на добробут України у довгостроковій перспективі, з урахуванням реакції Росії

Зміни у порівнянні з базовим періодом (у %)								
Рік	Рівень споживання		Реальний рівень доходу		Реальний рівень прибутку		Зайнятість	
	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія
2013	0,24	−0,12	0,31	−0,16	0,16	−0,04	0,13	−0,09
2015	0,79	−0,28	0,92	−0,31	0,27	−0,16	0,65	−0,11
2017	1,59	0,30	2,00	0,37	0,59	−0,01	1,46	0,34
2025	5,67	3,06	6,56	3,28	2,21	0,78	4,58	2,58

Джерело: [1]

Як висновок можна зазначити, що внаслідок втрати потенціалу економічних відносин України та Росії, що матиме місце в разі створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, Україна відчуватиме негативні ефекти лише у короткостроковій перспективі. У довгостроковій перспективі ефект відхилення торгівлі

від Росії буде нівельований ефектами створення торгівлі України з країнами ЄС, внаслідок чого до 2025 року прогнозується сумарне зростання економічного добробуту України на рівні 3%.

Література: 1. *The Impact of an FTA between Ukraine and the EU [Prepared for the Foundation for Effective Governance]. – Oxford Economics*; 2. *Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за січень-липень 2012 року: [Електронний ресурс]: Держкомстат України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.*

УДК 339.923

Хмара М. П.

РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Незважаючи на всі проблеми й труднощі, які переживала Україна за останні роки, процес кластеризації був досить динамічним та має успіх у певних регіонах країни. Тільки за рахунок координування дій в об'єднанні зусиль державних установ, освітніх та наукових закладів, малого й середнього бізнесу можна досягти успіху, підвищити конкурентоспроможність економіки та життєвий рівень населення України в умовах жорсткої конкуренції у міжнародному поділі праці. Світовий досвід розвитку високотехнологічних кластерів, особливо в країнах-членах Європейського Союзу, дає приклад Україні щодо необхідності проведення ефективної реструктуризації конкурентоспроможності великих державних комплексів та переходу до формування нових мережових структур. Держава має сприяти максимізації притоку іноземного капіталу саме в стратегічні сектори національної економіки, оскільки від їх діяльності залежить зростання добробуту регіонів. Галузевий інноваційний кластер матиме позитивний вплив на розмір потоку іноземних інвестицій, оскільки характеризується такими важливими чинниками, як значний експортний потенціал, потенціал технологій та інновацій, потенціал модернізації.

Створення на базі космічної галузі України галузевого інноваційного кластеру забезпечить виробництво національного наукомісткого продукту та його реалізацію на зовнішніх ринках. Галузевий інноваційний кластер є структурою нового технологічного укладу, створеною на основі вертикальної інтеграції космічних підприємств України, за принципом кооперації інноваційних стратегічних ресурсів і використання ефекту

синергії. Рух у напрямі зростання потоків фінансових ресурсів через розширення відносин зі стратегічними партнерами гарантує компонування елементів усіх видів міжнародної співпраці та усіх рівнів прийняття управлінських рішень; спричиняє перспективне і пропорційне зростання економічного потенціалу та інноваційно-експортної складової; характеризує залежність ефективної діяльності підприємств від логічності, послідовності і узгодженості рішень на всіх рівнях державного управління. Територіальна концентрація підприємств у Києві, Дніпропетровській області та Харкові, зменшує витрати, пов'язані з транспортуванням та інфраструктурою. Кооперація космічних підприємств дозволить підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності на основі збільшення надходжень від експорту високотехнологічної, наукомісткої продукції та зниження питомої частки витрат на зовнішньоекономічні операції.

Поетапне закріплення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за окремими підприємствами галузевого кластеру сприятиме збільшенню ефектів синергії у діяльності національної космонавтики. Кооперація підприємств-виробників, комплектуючих підприємств та організацій прикладного значення призведе до скорочення загального терміну розробки і виробництва нових космічних технологій завдяки концентрованому використанню інноваційних потенціалів підприємств космічної галузі України. Об'єднання економічних потенціалів підприємств галузі дозволить подолати перепони зростанню маркетингових можливостей, оскільки прогнозується зростання загальногалузевої кількості іноземних делегацій, відкриває шляхи збільшення експортного потенціалу за рахунок скорочення питомої ваги витрат на зовнішньоекономічну діяльність.

В цілому формування високотехнологічних кластерів у євро регіонах сприяє підвищенню конкурентоспроможності Європи в цілому та ефективним перетворенням в 15-ти областях України, які мають можливість брати участь у розвитку євро регіонів. Застосування механізму кластерної моделі надає можливість покращити інвестиційний клімат, сприяє об'єднанню природних, технологічних та інтелектуальних ресурсів, а також співпраці влади, бізнесу, громадських організацій у напрямі подолання застою та забезпечення економічного зростання.

Література: 1. Huggins R. *The Evolution of Knowledge Clusters: Progress and Policy* / Huggins R. // *Economic Development Quarterly*. – 2008. – Vol. 22. – №4. – P. 277-289; 2. Newlands D. *Competition and cooperation in industrial clusters: the implication for public policy* / Newlands D. // *European Planning Studies* 11, 521-

532. – 2003; 3. Simmie J. *Innovation and clustering in the globalised international economy, Urban Studies / Simmie J. // European Planning Studies.* – 2004. – №12. – p. 767-791.

УДК 339.551

Черкашина А. В.
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ
ПОСЛУГ В РАМКАХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО
ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., ст. викл. Журавльов О. В.

Міжнародна торгівля послугами протягом останніх десятиліть є надзвичайно динамічною сферою розвитку світового господарства. Об'єктивною тенденцією сучасного розвитку світової цивілізації є пріоритет соціальних аспектів, сукупність явищ і пропорцій, які формуються у сфері послуг. Чітке усвідомлення сутності і ролі послуг у суспільному житті є ключовим при розробці і реалізації стратегії економічного та соціального розвитку кожної країни на наступне десятиліття.

Ринок послуг значною мірою є динамізатором світового виробництва, науково-технічного прогресу та всієї системи міжнародних економічних відносин, які формуються під впливом сучасних інформаційно-технологічних та глобалізаційних тенденцій. В результаті міжнародна торгівля послугами розвивається більш швидкими темпами, ніж зовнішня торгівля загалом, під впливом розвитку комп'ютеризації, інформаційних технологій, лібералізації ринку фінансових і страхових послуг тощо, що потребує постійного моніторингу світового ринку послуг.

Наприкінці ХХ ст. обсяги експорту послугами провідних ринкових країн зростали вдвічі швидше за обсяги товарного експорту. У національних економіках розвинутих країн сфера послуг за значущістю посідає головне місце. Спостерігається постійне збільшення обсягів експортно-імпортних операцій на ринку послуг за домінуванням розвинутих країн (44% світового експорту послуг припадає на США, Великобританію, ФРН, Францію). Так, наприклад, у ФРН в сфері послуг зайнято 41% робочої сили, в Італії – 38%, Нідерландах – майже 50%, у США – 73%, в Україні – менше 30% [3].

Особливості участі України в міжнародній торгівлі послугами на початку ХХІ ст. традиційно зумовлюються тим, що вона до певної міри

компенсувала негативне сальдо загального торговельного балансу країни. Це відбулося завдяки наявності таких особливо важливих для торгівлі послугами переваг міжнародної економічної діяльності, як сприятливе географічне розташування, наявність відповідно до історичних традицій участі у міжнародній торгівлі розгалуженої транспортної інфраструктури рухомого складу [1].

У зв'язку з переходом економіки України до ринкових принципів господарювання сфера послуг стає, мабуть, єдиним сектором економіки, що в умовах десятирічної структурної кризи нарощує обсяги виробництва в порівнянних цінах. Це пояснюється тим, що багато послуг, які раніше надавалися споживачам безкоштовно або за символічну плату (тобто фінансувалися з бюджету), стали платними. Зокрема це стосується освіти, охорони здоров'я, спортивних послуг, послуг радіо, телебачення тощо. Крім скорочення державного фінансування, сама трансформація економіки призвела до появи багатьох нових видів послуг (фінансових, аудиторських, брокерських та інших). Унаслідок цього посилилася конкуренція між підприємствами сфери послуг. Ринок послуг став привабливим для підприємців, тому що деякі види послуг практично не потребують значного стартового капіталу. Це, з одного боку, дозволяє сподіватися на швидку віддачу вкладень, що важливо в умовах інфляції. З іншого боку, розвиток організації виробництва послуг створює необхідні умови для використання праці висококваліфікованих працівників, які опинилися під загрозою безробіття [2].

Українсько-російські відносини на сучасному етапі характеризуються низькою диверсифікацією та значними дисбалансами. Це пояснюється асиметрією торгівлі товарами, в першу чергу через високу залежність України від імпорту енергоносіїв. Така ситуація потребує науковообґрунтованих оптимізаційних рішень, одним з яких може стати сфера послуг.

Поки що участь України у торгівлі послугами значною мірою полягає у наданні в послугу своєї території для транзиту російських енергоносіїв. Тому упродовж 2001–2011рр. найбільша частка української торгівлі послугами припала саме на Росію (рис. 1), питома вага якої склала 39% у загальному обсязі експорту послуг України. Відповідно у географічній структурі української торгівлі послугами головними експортерами є країни СНД, Європи та Азії. У географічній структурі зовнішньої торгівлі України послугами постійно зростає значення країн Європи. Сьогодні динаміка імпорту послуг, як і експорту, має стійку тенденцію до зростання. Слід відзначити, що хоча торгівля послугами і має досить вагомий

потенціал, на неї припадає невелика частка в обороті зовнішньої торгівлі України. У структурі імпорту послуг України переважають такі види послуг, як транспортні, фінансові, різні ділові послуги.

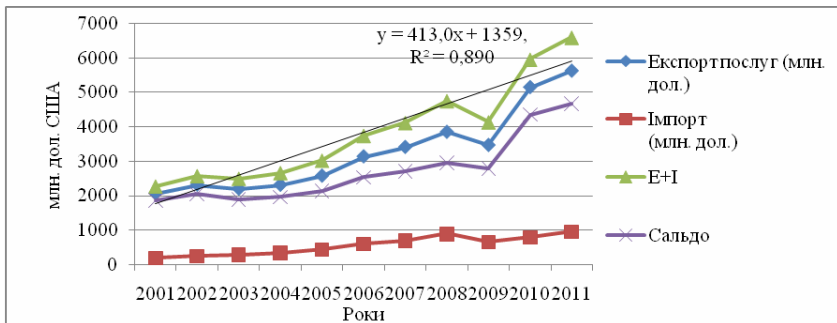

Рис. 1. Зовнішня торгівля послугами України з Російською Федерацією за 2001-2011 роки [3]

Динаміка основних складових торгівлі послугами між Україною та РФ свідчить про зростання об'ємів обігу послуг за період, що досліджується. Пояснення такому зростанню можуть бути надано через призму структури експорту українських послуг до Росії, а саме – транспортні послуги (транспортування нафти і газу з Росії до ЄС) (рис. 2). Крім того, світова фінансово-економічна криза суттєво вплинула на зростання експорту-імпорту послуг до РФ у 2008-2009 рр.

Рис. 2. Структура експорту послуг з України до Російської Федерації [3]

Аналіз структури експорту та імпорту послуг України свідчить про значну асиметричність через переважання транспортної складової в загальній структурі експорту послуг. Разом з тим, характерною особливістю торгівлі послугами між Україною та Росією є іманентне позитивне сальдо для України, яке, однак не компенсує дефіцит торговельного балансу в українсько-російській торгівлі товарами.

Однак, тренд-аналіз вказує на подальші перспективи зростання об'ємів у торгівлі послугами між країнами. Саме це зумовило необхідність виявлення залежності між зростанням торгівлі послугами та впливу на зростання ВВП України.

Таблиця 1

Кореляційна матриця

GDP	1	0.9263246849826998
TBSR	0.9263246849826998	1

Розраховано автором в пакеті EViews

Перш за все нами розраховано кореляційну матрицю (табл. 1), результати якої можна інтерпретувати наступним чином: між обігом торгівлі послугами України та Росії і ВВП Україна виявлена тісна взаємозалежність.

Наступним етапом економетричного аналізу буде побудова моделі парної регресії для кількісного вимірювання існуючої залежності.

Отримавши дані регресійної статистики (табл. 2) нами виокремлено наступне лінійне рівняння:

$$\text{GDP} = -5,51 + 27,49\text{TBSR} \quad (1)$$

Отримані результати регресійного моделювання дозволяють зробити наступні теоретичні висновки:

- зростання торгівлі послугами між Україною та РФ позитивно впливають на ріст ВВП України;
- побудована модель виявилась коректною та працездатною, про що свідчать коефіцієнти в табл. 2.

Таблиця 2

Регресійна статистика

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
TBSR	27,49790	3,727699	7,376643	0,0000
C	-5,511614	14,98358	-0,367844	0,7215
R-squared	0,858077	Meandependentvar	98,53045	
Adjusted R-squared	0,842308	S,D,dependentvar	42,23977	
S. E. of regression	16,77359	Akaikeinfocriterion	8,640454	
Sumsquaredresid	2532,180	Schwarzcriterion	8,712799	
Loglikelihood	-45,52250	Hannan-Quinnrcriter	8,594851	
F-statistic	54,41486	Durbin-Watsonstat	1,244437	
Prob(F-statistic)	0.000042			

Розраховано автором в пакеті EViews

Провівши аналіз можна зробити наступні рекомендації: розвиток сфери послуг в Україні потребує активізації залучення в цю сферу інвестицій, у тому числі іноземних, що буде сприяти не тільки надходжен-

ню необхідних фінансових ресурсів, а й передових технологій, технічно ефективних методів реалізації послуг, та в кінцевому рахунку – підвищить конкурентоспроможність вітчизняних виробників послуг і значно зміцнить позиції України в міжнародному обміні послугами.

Література: 1. Алексеева Т.І. Міжнародна торгівля [Текст]. Навч. посібник. / Т.І. Алексеева. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 252 с.; 2. Гець В.М., Мазаракі А.А. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація): [Текст] навч. посіб. / В.М. Гець [та ін.] – К., Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 279 с.; 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: статистична інформація, зовнішньоекономічна діяльність, географічна структура торгівлі України товарами. 2001 р. – 2011 р. Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

***

УДК 339.92

Черномаз П. А.
СОДЕРЖАНИЕ И ФОРМЫ ТРАНСГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА: УЧЕТ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА
В УКРАИНСКО-РОССИЙСКОМ КОНТЕКСТЕ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Проблематика формы и содержания в государственном управлении всходит к трудам древности. Одним из первых, кто классифицировал формы государственного устройства, был древнегреческий философ Аристотель (4 в. до н. э.). В зависимости от сочетания формы и содержания правления он в труде «Политика» выделил 6 видов государственного устройства (табл. 1): три правильных (царская власть, аристократия и полиция) и три – отклоняющихся от правильных (тирания, олигархия и демократия).

Форма государственного устройства зависит от количества правящих (один, немногие, большинство), содержание же – от добродетели правящих. Как писал Аристотель: «Итак, ясно, что только те государственные устройства, которые имеют в виду общую пользу, являются, согласно со строгой справедливостью, правильными; имеющие же в виду только благо правящих – все ошибочны и представляют собой отклонения от правильных: они основаны на началах господства, а государство есть общение свободных людей» [1, с. 456].

В 1917 г. французский географ, профессор Сорбонны Поль Видаль де ла Блаш в работе «Восточная Франция», посвященной вопросу

французской принадлежности Эльзаса и Лотарингии (в результате Франко-прусской войны 1870-71 гг. присоединены к Германии, возвращены Франции в 1919 г.), выдвинул идею преобразования пограничных земель двух государств в зону взаимного сотрудничества. Он предлагал совместное освоение этих земель немцами и французами, считая, что граница должна стать не разделяющей, а объединяющей линией.

Таблица 1

Виды государственного устройства (по Аристотелю)

	Различие по содержанию правления – наличие или отсутствие добродетели у правящих	
Различие по форме правления – количество граждан, осуществляющих верховную власть	Правильное устройство («государство ради общей пользы») – проявление правителями добродетели	Отклонения от правильного устройства («государство ради блага правящих») – отсутствие у правителей добродетели
Один	Царская власть (монархия) – правление одного, имеющего в виду общее благо	Тирания – правление одного, руководствующегося собственной выгодой
Немногие	Аристократия – правление немногих лучших граждан, осуществляемое в интересах всех граждан	Олигархия – правление немногих состоятельных граждан, заботящихся только о собственной выгоде
Большинство	Полития – правление большинства свободнорожденных граждан «среднего достатка», выбираемых на основании их заслуг и заботящихся об общем благе	Демократия – правление большинства свободнорожденных «неимущих» граждан, отбираемых по жребию и заботящихся об интересах этого большинства

Составлена автором на основании [1]

Таким образом, было в первых чертах сформулировано содержание трансграничного сотрудничества – улучшение взаимодействия органов управления приграничных регионов с целью повышения благосостояния населения за счет совместных действий во всех сферах жизнедеятельности (экономическая, социальная, экологическая и др.).

Для практической реализации трансграничного сотрудничества в Европе на данный момент предложено несколько форм: 1) договор о сотрудничестве; 2) еврорегион (создание совместного координирующего органа управления); 3) объединение еврорегионального сотрудничества (создание совместного юридического лица с собственным бюджетом).

Развитие межрегионального приграничного сотрудничества является одним из приоритетов Совета Европы. Его основным вкладом в определение правовых основ этого сотрудничества стала Европейская ра-

мочная конвенция о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями (Мадридская конвенция) 1980 г. Она закрепила уже существовавшую на тот момент в Европе тенденцию – появление объединений трансграничного сотрудничества, которые получили название еврорегионов по имени первой такой группировки «Euregio», возникшей в 1958 г. на границе Германии и Нидерландов. Еще до подписания конвенции, в июне 1971 г., была создана Ассоциация европейских приграничных регионов (Association of European Border Regions) с секретариатом в г. Гронау (Германия) на территории первого еврорегиона «Euregio». Эта добровольная неправительственная организация сейчас объединяет около 200 разных институциональных форм трансграничного сотрудничества в Европе, большинство из которых названы еврорегионами.

Как Украина, так и Россия ратифицировали Европейскую рамочную конвенцию о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями и два дополнительных протокола к ней. Таким образом, в украинско-российских отношениях появилась правовая основа для развития полноценного трансграничного сотрудничества.

В результате на границе Украины и России в пределах Баренцево-Черноморской оси трансграничного сотрудничества сформировался каркас территориально компактных еврорегионов, в основе которых лежат соглашения между территориальными общинами, расположенными по обе стороны границы. В этот каркас входят еврорегионы «Днепр» (2003 г.), «Слобожанщина» (2003 г.), «Ярославна» (2007 г.) и недавно созданный «Донбасс» (2010 г.).

Базируясь на основных положениях Мадридской конвенции, а также реалиях трансграничного сотрудничества, можно предложить следующее определение: **еврорегион** – это форма европейского трансграничного сотрудничества между имеющими общую границу территориальными общинами или местными органами власти регионов двух или более государств, оформляемая юридически в соответствии с внутренними законодательствами этих стран и нормами международного права в виде действующего соглашения, целью которого является координация взаимных усилий и осуществление согласованных мероприятий в разных сферах жизнедеятельности для решения общих вопросов в интересах населения, проживающего на территориях этих общин по разные стороны государственной границы.

16 ноября 2009 г. в Утрехте (Нидерланды) принят 3-й Протокол к Мадридской рамочной конвенции об «объединениях еврорегионального

сотрудничества» (Euroregional Co-operation Groupings – ECGs). Он призван обеспечить основные положения создания и функционирования органов трансграничного и межрегионального сотрудничества и полностью соответствовать требованиям Регламента № 1082/2006 Европейского парламента и Совета ЕС от 5 июля 2006 г. об «Европейских группировках территориального сотрудничества» (European grouping of territorial cooperation – EGTC). Данным регламентом определены правовые основы создания еврорегиональных групп в странах ЕС. Таким образом, третий протокол к Мадридской конвенции расширяет действие основных положений данного регламента на страны Совета Европы, которые не входят в ЕС.

Данный протокол уже подписали 13 стран-членов Совета Европы (Армения, Бельгия, Германия, Кипр, Литва, Люксембург, Нидерланды, Россия, Словения, Украина, Франция, Черногория, Швейцария), присоединившихся к рамочной конвенции [2].

В протоколе определено, что **объединение еврорегионального сотрудничества** – это форма органа трансграничного сотрудничества в виде юридического лица с правом на собственный бюджет, которое подпадает под законодательство той страны-члена Совета Европы, где расположена его штаб-квартира.

ОЕС основывается путем заключения письменного соглашения между его членами-основателями. ОЕС могут основать территориальные общины или органы власти и другие члены, которые определены в п. 1 ст. 3 протокола. Под другими членами понимаются государства-члены Совета Европы, а также юридические лица, созданные с целью решения конкретных задач, представляющих взаимный интерес, которые не занимаются производственной или коммерческой деятельностью. Юридические лица могут быть членами ОЕС, если соблюдается хотя бы одно из следующих условий: 1) их деятельность финансируется преимущественно государством, территориальной общиной, территориальным органом власти или подобным органом; 2) их управление контролируется этими субъектами; 3) половина членов их административного, управленческого или надзорного органа назначается государством, территориальной общиной, территориальным органом власти или подобным органом.

При этом территориальные общины или власти имеют большинство избирательных прав в ОЕС. Также п. 1 ст. 3 протокола определено, что физические лица не могут быть членами ОЕС.

Выводы. Таким образом, вступление в силу Протокола № 3 к Мадридской конвенции будет способствовать принятию членами Совета Европы соответствующих национальных законов по обеспечению эффективной деятельности ОЕС. Учет данного европейского опыта в украинско-российском сотрудничестве приведет к уточнению юридического статуса уже существующих еврорегионов и созданию новых объединений еврорегионального сотрудничества, прежде всего с целью эффективной организации финансирования и реализации совместных проектов [3]. Это означает, что, кроме подписания соглашений о создании еврорегионов на уровне органов региональной власти и местного самоуправления, будут созданы ОЕС в виде юридических лиц с соблюдением вышеперечисленных условий протокола.

Литература: 1. Аристотель Политика. // Аристотель Сочинения: В 4 т., т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 375-644; 2. Протокол № 3 к Европейской рамочной конвенции о приграничном сотрудничестве территориальных сообществ и властей [Электронный ресурс] // Официальный сайт Службы договоров Совета Европы. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=206&CM=1&DF=&CL=RUS>; 3. Черномаз П. Тенденции институционализации объединений еврорегионального сотрудничества и их влияние на трансграничное сотрудничество в Украине // Формування мереж прикордонного співробітництва України: Матеріали Міжнар. -практ. конф. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – С. 159-162. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/5253>

***

УДК 332.1:339.9.622

Чичина О. А.

РОЛЬ ТРАНСГРАНИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИРІШЕННЯ ГАЗОВИХ КОНФЛІКТІВ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., к.е.н. Сідоров В. І.*

Україна володіє унікальним геополітичним становищем, яке дає можливість вибору інтеграції і розвитку міжнародних відносин.

Геоелекономічна і геополітична реальність для України має 2 напрямки. Перший напрямок – Західне (європейська інтеграція) і друге – східне (євразійська інтеграція). Ці напрями необхідно розвивати, тому що маючи статус позаблокової країни, Україна ризикує втратити можливість реалізації своїх інтересів у регіоні, потрапивши під економіч-

ний і політичний вплив могутніх сусідів, позбутися вигоди свого транзитного статусу та конкурентоспроможності в боротьбі за інвестиції.

Ще вчора можна було сказати, що роль єврорегіонів у розвитку міжнародних відносин як з країнами ЄС, так і з країнами СНД дуже висока. Створення і розвиток єврорегіонів дозволяє виходити на новий рівень кооперації провідних сфер виробництва прикордонних областей, що в перспективі може призвести до більш високої продуктивності та унікальності товарів.

Але сьогодні перед тим як розвивати єврорегіони, необхідно визначитися з вектором інтеграції для країни, місцем України у «глобальному енергетичному кошику», а також рівнем її енергетичної, економічної і політичної залежності від зовнішніх акторів на світовій арені.

Ці питання все більше стають актуальними в наш час. Це пов'язано з тим, що геополітична ситуація на Україні прямо впливає на стан економічного життя України, в тому числі і енергетичної складової [2].

Розглядаючи «глобальний енергетичний кошик», ми можемо точно сказати, що протягом найближчих 20 років вона не зміниться. Незважаючи на підвищення ролі біогазу та різних альтернативних, так званих відновлюваних джерел енергії, до 2030 року в структурі світового ПЕК домінуватимуть вуглеводневі сировина і вугілля.

Згідно з прогнозом департаменту енергетики США, у 2030 році, порівняно з 2005-м, роль газу як енергоносія у різних галузях промисловості зросте майже вдесятеро. Звісно, спалювання газу в таких великих обсягах – це зло, з погляду глобальної екології, але значно менше, ніж спалювання нафти і вугілля [4].

В Україні, як і у світі, газове питання є вкрай важливим у сфері енергетичної безпеки та вибору курсу зовнішньої політики. Україна в даний час імпортозалежною країною в газовому питанні. А саме катастрофічний спад обсягів пошуково-розвідувального буріння і занепад геологорозвідувальній галузі України призвели до обвального падіння приросту запасів нафти, конденсату та газу [2].

Отже, ціна на імпортовану енергетичну сировину стала мати вагоме місце в економіці України. На додаток до вищевказаного, Україна є країною-транзитером, згідно енергетичної дипломатії. І тому, правильна енергетична політика країни – це основа енергетичної стабільності на Україні. Газовий комплекс України складається зі споживання, видобутку та газотранспортної системи. Головна причина імпортозалежності України у газовому питанні – це значене перевищення обсягів споживання газу над його видобутком.

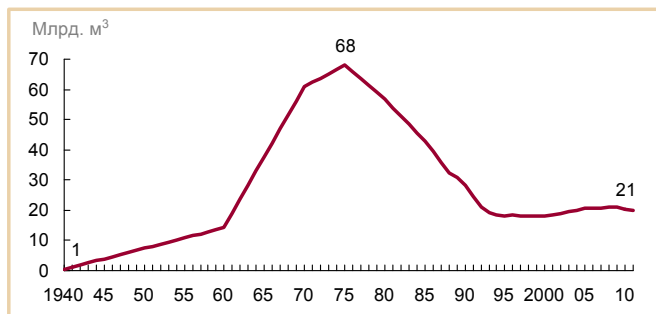

Рис. 1. Динаміка видобутку природного газу за 1940–2010 роки, млрд. м³ [4]

Сьогодні навіть не віриться, що ще 40 років тому Україна видобувала до 70 млрд. кубометрів газу (у середині 70-х років – третина союзного видобутку) і до 14,5 млн. тонн високоякісної нафти [2].

В останні 15 років щорічний обсяг видобутку газу перебуває в діапазоні від 18 до 21 млрд. куб. м [1]. Так, у 2010 р. обсяг споживання газу в Україні склав близько 57 млрд. куб. м, а обсяги видобутку складають – 21 млрд. куб. м [2].

При цьому за останнє десятиріччя споживання газу зростає залежно від економічної ситуації в Україні та інших факторів від 50 млрд. куб. м (у 2009 р.) до 76 млрд. куб. м (у 2005 р.). Таким чином, Україна залишається одним із найбільш значимих споживачів цього ресурсу в Європі [2].

У цілому, споживання газу в Україні можна охарактеризувати як надлишкове й нераціональне. У першу чергу це стосується населення й об'єктів комунальної теплової енергетики, оскільки тарифи на газ і тепло, вироблені на його основі, істотно занижені. Унаслідок цього, кінцеві споживачі не зацікавлені у скороченні обсягів споживання та реалізації заходів із підвищення енергоефективності [3].

На додаток до проблеми нераціонального використання газу та проблеми технологічного оснащення газової галузі. Проблема видобутку газу є штучна проблема. За офіційними даними, це обумовлено тим, що існує проблема повного виснаження надр України, безперспективність геологічних досліджень.

Останнім часом, у тому числі у зв'язку зі світовою кризою, ці панічні чутки, мета яких, з одного боку, послабити наслідки злочинної політики 90-х років у сфері освоєння надр України, а з іншого – відвернути увагу від чималих розвіданих запасів нафти і газу як основного джерела збагачення частини нинішньої так званої еліти, посилилися.

Але певною мірою тривають пошуково-розвідувальні роботи і проводяться наукові дослідження в галузі нафтогазової геології. Їх результати свідчать про необґрунтованість тверджень про виснаження вуглеводневих ресурсів українських надр. Звернімося до конкретних даних.

Станом на 1 січня 2009 року в Україні відомо 385 родовищ нафти і газу. Серед них близько 30 родовищ мають добуванні запаси від 30 до 700 млн. тонн умовного палива (у.п.). Показово, що й останніми роками, попри загальний спад вітчизняної нафтогазогеологорозвідувальної галузі, відкриваються нові родовища [3]. Усього з українських надр видобуто близько 360 млн. тонн нафти з конденсатом і 1,8 трлн. кубометрів газу, що становить приблизно чверть початкових ресурсів.

Зробивши аналіз прогнозних даних споживання та видобутку газу, ми маємо тенденцію скорочення поставок газу на Україна за рахунок збільшення обсягів видобутку газу та введення заходів із підвищенням енергоефективності галузі.

Щодо прогнозних даних, то у цьому випадку ми повинні класифікувати види газу та за характером прогнозу.

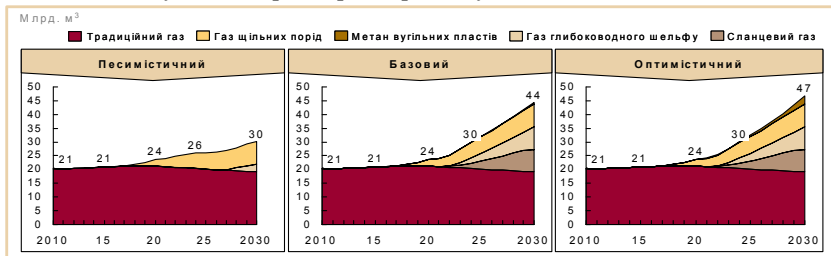

Рис. 2. Прогноз видобутку газу в Україні, 2010 -2030 роки [4]

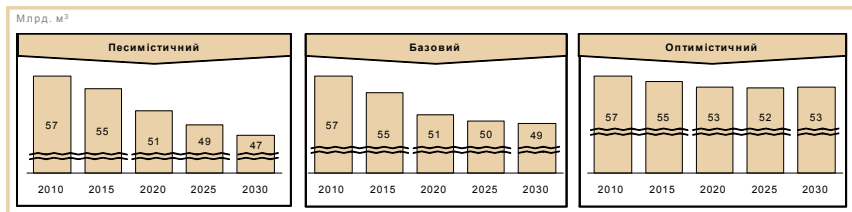

Рис. 3. Прогноз споживання газу в Україні, 2010 – 2030 роки [4]

Прогноз видобутку в період з 2010 до 2020 р. передбачає помірне щорічне зростання обсягів видобутку. У наступне десятиріччя, з 2020 по 2030 роки, обсяг видобутку газу в Україні значною мірою залежатиме від розвитку видобутку нетрадиційного газу. До 2030 р. сукупний видо-

буток складе від 30 млрд. куб. м у песимістичному сценарії до 47 млрд. куб. м в оптимістичному. В базовому сценарії очікується, що Україна зможе забезпечити близько 90% внутрішнього попиту на газ за рахунок власного видобутку до 2030 р. [4].

Відмітимо прогнознi дані споживання газу з урахуванням введення заходів із підвищенням енергоефективності та зменшення споживання газу. Тобто, проблема залежності України від країн-постачальників газу – штучна, знов таки, в основі якої знаходиться політична складова.

Україна ще з часів СРСР імпортує газ із Російської Федерації та країн Центральної Азії: Туркменістану, Казахстану й Узбекистану. Така структура джерел імпорту визначається географічним розташуванням України й наявністю газотранспортної інфраструктури для поставок газу через територію Російської Федерації.

Диверсифікація імпорту газу до України – це одна із ключових тем прогнозування розвитку імпорту газу, але основним постачальником газу залишається Російська Федерація.

Трете обґрунтування розвитку євразійської інтеграції – це можливість для України бути країною-транзитером. Завдяки географічному положенню та історичним особливостям Україна як транзитна країна відіграє особливу роль на європейському та світовому енергетичному ринку.

З одного боку, Україна є енергозалежною державою, оскільки власними первинними енергетичними ресурсами і, зокрема газом, забезпечена недостатньо. З другого боку, Україна знаходиться на перехресті «нафтогазових» шляхів на Євразійському континенті [4].

Останнім часом Росія активно реалізує проекти, спрямовані на диверсифікацію маршрутів транспортування власного газу, що призводить до поступового зниження обсягів транзиту газу через ГТС України.

Але це питання можна теж обійти завдяки реалізації продуманої зовнішньої політики України. І перший шаг, закладення євразійської політики – це створення євро регіонів приграничних територій, де рівень кооперації та економічного співробітництва перевищує в декілька разів багатовікові результати співробітництва держав.

Так, сьогодні євро регіони «Донбас» та «Слобожанщина» – це передовики євразійської інтеграції. Вони являються першою ланкою у побудові енергетичної безпеки країни та стабілізації газових відносин з країнами-сусідами [1].

Література: 1. Голіков А.П. Харківська область, регіональний розвиток: стан і перспективи: монографія / А.П. Голіков, Н. А. Казакова, М.В. Шуба / За ред. чл.-кор. НАН України, проф. В.С. Бакірова. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

2012. – 224 с.; 2. Голіков А.П. *Економіка України: навч. пос.* /Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – К.: Знання, 2009. – 286 с.; 3. Руденко В.П. *Географія природно-ресурсного потенціалу України.* – К.: Академія, 1999. – 568 с.; 4. <http://tre.kti.gov.ua> – Міністерство енергетики та вугільної промисловості України.

УДК 39:338.48(477:470+571-04)

Чумак М. П.

ТРАДИЦІЙНА МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ У ТУРИСТИЧНИХ ПРОЕКТАХ

*Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
Науковий керівник: д.іст.н. Курочкин О. В.*

Туризм як соціокультурна практика є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки, тому набувають актуальності дослідження чинників, які впливають на його урізноманітнення на етнологічно та екологічно цікавих територіях українсько-російського порубіжжя. Ці міркування стосуються районів Харківщини, що позитивно змінюють свою туристичну привабливість, спираючись на державну підтримку, зокрема, створення національних заповідників і парків. У системі між-дисциплінарних досліджень розвитку туризму етнологічним аспектам не приділялося належної уваги. Тому низький рівень використання туристського потенціалу Харківської області та сусідньої з нею Белгородської області Російської Федерації залежить не лише від загальнодержавної політики, а й від недостатнього залучення вже існуючих уцілених зразків традиційної матеріальної культури українського та російського народів, його освоєння на рівнях національному і регіональному.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що аналізується не тільки культурно-історичний туризм прикордонних районів двох держав, а й перспективи його поєднання з екологічними міждержавними проектами.

Г. Вишневська, І. Щербак, С. Красна приділили увагу таким нюансам як туризм і гостинність, туризм і традиційні українські ремесла, його просвітницькій сутності, але ця одна з найцікавіших сучасних форм дозволяла людям різних поколінь потребує наголошення на поєднанні економічної доцільності та прибутковості з пропагандою національної духовної та матеріальної спадщини.

Зв'язок поколінь порушився після зміщення акцентів у спільній пам'яті про минуле. Як зазначає І. Щербак, «наслідки цього руйнівного

процесу ми спостерігаємо й до сьогодні в кардинально протилежних підходах до вирішення багатьох важливих суспільних проблем. Тому туризм має позиціонуватися не тільки як суто економічна сфера діяльності, але і як один із пріоритетних напрямів культурної та інформаційної політики держави» [7, с. 60].

Беручи до уваги специфіку українсько-російського порубіжжя, такий товар як традиційна матеріальна культура обох народів продовжує більше залишатися під опікою церкви і школи, спираючись на досвід православного паломництва і освітянського просвітництва.

«Під впливом учителів і духівництва у сільській місцевості перебувала маса селян. З цих священиків і вчителів виходили майбутні ранні активні діячі, котрі поширювали національні ідеї серед сільського населення» [3, с. 16], – писав про Україну ХХ ст. професор Інституту історії Східної Європи при Віденському університеті, член Академії наук Австрії та іноземний член НАНУ А. Каппелер. Він порівнював процес творення нації з місією і архітекторів, і мулярів. Комусь проектувати, а комусь уже класти цеглу. Про таких духовних будівничих він міркував так: «При цьому вони не користуються якимось усталеним комплектом «цеглин». Немає каталогу елементів, необхідних для кожного націотворення, таких як територія, назва, мова, релігія, історія, первісні міфи, спогади, політична та економічна єдність. Спосіб кладення цегли теж може змінюватися, будівничі беруть не всю цеглу із цегельні спогадів» [3, с. 17].

Учитель, який в експедиціях з дітьми збирає предмети старого побуту, освоює з ними новий туристичний маршрут рідним краєм, за великим рахунком будівничий. Умови етноконтактних зон, порубіжжя України і Росії дають чимало прикладів використання освітянського потенціалу у цій площині. Йдеться про масові заходи, що виводять членів соціуму за межі локального населеного пункту.

Так, виставку «Мій рідний край, де я родився і живу» працівники освіти Дворічанського району Харківської області, який межує з Валуйським районом Белгородської області Російської Федерації, представили 2012 р. в Харківському будинку вчених. Дворічанський учитель фізкультури В. Фомін заохочує дітей не тільки до мандрівок рідним краєм, а подає власний приклад творчого підходу до туристичних вражень, маючи побачене. Портрет дитини в українському віночку – це робота викладача образотворчого мистецтва О. Филимонової з Дворічної. Учитель образотворчого мистецтва Вільшанської школи Л. Романчук. Крім картин, орієнтованих на українську народну традицію, виконує художній розпис Мануїлівської церкви. Це новий храм, який будується в ма-

ленькому селі прикордонного району. Там збережено малокомплектну школу, для громади будується храм. Прикметно, що тамтешні фермерські господарства очолюють жінки.

07 жовтня 2012 р. мешканці району вже вп'яте відсвяткували День громади Дворічанського району, запросивши і гостей з Валуйок Російської Федерації. З 2008 р. він відзначається в районі восени для виховання любові до рідного краю, патріотизму та визначення досягнень у розвитку району [6]. Набір листівок «Дворечанская вышивка», виданий Харківським приватним музеєм міської садиби на чолі з А. Парамоновим, було приурочено до Дня громади. Символічний підзаголовок «Времен связующая нить» разом з фотографією одного із стародавніх узорів прикрашають обкладинку цього набору. Зафіксовано 5 сорочок і 7 рушників другої половини XIX-го – початку XX ст. Для цієї місцевості характерні квітково-рослинні і геометричні орнаменти, для яких використовується домоткане полотно, нитки червоного і чорного відтінків, а також вишивка білим по білому. Привертає увагу російська косоворотка, оздоблена блакитними волошками по коміру, краях рукавів і низу сорочки [2].

Путівник, теж виданий А. Парамоновим, пропонує відвідати Дворічну. Тут вміщено коротку історичну довідку, а також повідомляється, що саме можна побачити у Дворічній, зокрема, у краєзнавчому музеї – колекцію вишиванок та предметів селянського побуту [4, с. 227]

На 40 км тягнеться українсько-російський кордон територією Дворічанського району. У ньому часті гості з Росії, і там приймають українські делегації, зокрема на святкуванні річниць м. Валуйок. Святкові ярмарки там супроводжують майстер-класи народних майстрів.

На межі степу і лісостепу згідно з Указом Президента України 11 грудня 2009 р. на території 3131,2 га, яка розташована на півночі Харківської області, створено національний природний парк «Дворічанський». Унікальні крейдиані гори з багатою флорою привертають увагу туристів як України, так і сусідньої Росії. Річка Оскіл давно слугує єдиною артерією для туристів. Парк створено в першу чергу для охорони цінної степової рослинності по правому берегу р. Оскіл. Тут наявні цінні види рослин, специфічні для крейдианих виходів, такі як: полин пониклий, полин солянковидний, полин суцільнобілий, льон український та інші унікальні рослини.

11 серпня 2012 р. відбувся перший екологічний похід по території національного природного парку «Дворічанський», в якому взяли участь працівники райдержадміністрації разом з представниками парку [5].

Наявність Дворічанського краєзнавчого музею, в якому регулярно звертаються до експонування робіт місцевих майстринь вишивання, дає можливість зробити висновок про існування в межах екомаршруту зразків традиційної культури краю. Але експозиційні можливості закладу культури мало міняються з часом. «Певною мірою повноти висвітлення можна досягти застосуванням аудіо- та відео засобів для підсилення стаціонарної етнографічної експозиції (пісенний та прозовий фольклор, демонстрування обрядів тощо). На жаль, не вирішують уповні питання адекватної трансляції етнокультурної пам'яті і нові етнокультурні об'єкти. Це є прорахунком музеїв такого профілю «загалом» [7, с. 64], – зазначає І. Щербак, аналізуючи стан музейних закладів України в площині туристичної привабливості.

Продуктивним називають дослідники світовий досвід створення екомuzeїв. Екомuzeї (етноекологічні музеї-заповідники) – це різновид музеїв просто неба, де архітектурно-етнографічні, археологічні та природно-історичні пам'ятки відновлені на первісному їх місцезнаходженні в природному життєвому середовищі, у звичному оточенні людини. Термін «екомuzeї» уведено до наукового обігу французьким музеологом Югом де Варіном [1, с. 5].

Етно-екологічний музей Дворічанського району – це дуже далеко, але все-таки перспектива. «Мандрувати, пізнавати, вивчати – значить, жити» – таке гасло Белгородського обласного Центру дитячого і юнацького туризму, з яким співпрацює Харківська обласна станція юних туристів. Це відкриті для співпраці й експериментів соціо-педагогічні системи.

Отже, розглянуті нами приклади дають змогу зробити висновок про те, що на тлі активних процесів глобалізації та уніфікації культури її традиційні матеріальні зразки спроможні «закорінювати» міжнародний туризм, робити його привабливим, пізнавальним і прибутковим для представників різних поколінь, а особливо для молоді.

Література: 1. Варін Ю. Термін та його значення // *Museum*. – 1985. – №148. – С. 5; 2. Деуречанская вишивка. Набор открыток. – Харків: Харьковский частный музей городской усадьбы. – 2008; 3. Каппелер Андреас. Громадянська чи етнічна нація. – В кн.: Україна. Процеси націотворення. – Київ: Видавництво «К.І.С.», 2011. – С. 13-28; 4. Парамонов А. Ф. Харків. Харьковская область. Путеводитель. – Харків: Библекс ТМ, 2008. – 256 с.; 5. Перший екологічний похід [Електроний документ]. – Режим доступу: <http://dvorichna-rda.softbi.info/news/1911/>. Доступ 11.11.2012; 6. Свято громади Дворічанщини [Електрон. документ]. – Режим доступу: <http://dvorichna-rda.softbi.info/news/2516/>. Доступ 11.11.2012; 7. Щербак Інна. Традиційна культура в туристичних маршрутах України // *Народна творчість та етнологія*. – 2011. – №1. – с. 60.

Шаповалова И. С.
ИССЛЕДОВАНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ
ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

Растущая взаимосвязь и взаимозависимость стран и народов мира, обострение глобальных проблем, решение которых невозможно без выхода за национальные рамки, – все это обуславливает первостепенную важность изучения мирового опыта в разных сферах общественной жизни и разных областях научного знания.

Во всем мире образование переживает серьезный кризис, обнаруживает в той или иной степени несоответствие объективным требованиям современной цивилизации. Этим обусловлен интенсивный процесс реформирования образования, принявший поистине глобальный характер; вне его фактически не остается ни одна страна. Реформы многоаспектны. Обновлению подвергается структура и деятельность всех звеньев системы образования – от детских садов до университетов. Реорганизуется управление образованием, создаются новые типы учебных заведений, модернизируются содержание и методы учебной и воспитательной работы, идут поиски новых форм связи между образовательными институтами и миром труда.

Растущая интернационализация общественной жизни современного мира, интеграционные процессы выдвигают определенный комплекс сходных требований к образованию в разных странах, особенно в рамках того или иного геополитического региона. Вместе с тем на развитие образования в каждой стране существенно влияют особенности ее социально-политического и культурного развития. Игнорирование национального своеобразия приводит к созданию искусственных «универсальных» конструкций, в угоду которым подбирается материал и отсекается то, что противоречит априорно заданной схеме.

В 1930-х годах СССР стоял перед необходимостью индустриализации страны. Для преодоления отставания в те годы удалось мобилизовать все ресурсы, главным из которых был образовательный. В соответствии со стратегиями индустриализации были построены тысячи новых школ, сотни новых вузов, десятки новых военных училищ и академий, удалось обеспечить опережающее развитие народного образования.

В начале XXI века России предстоит вновь провести такую модернизацию, которая позволит не только догнать развитые страны, но и создать условия, обеспечивающие успешное движение в будущем. Но сделать это труднее, поскольку предстоит преодолеть политическую и социальную неустойчивость, бюрократические преграды, отрицательный подбор кадров, негативные тенденции ухудшения качества образования последней четверти века, создать общественно-политические, педагогические, технологические и материально-технические условия, способствующие ускоренному развитию образования и страны в целом.

Анализ проблемной ситуации показывает, что эффективная модернизация возможна лишь при заметном изменении ряда политических, общественных и научно-педагогических условий.

Одним из таких условий является анализ, адаптация и использования опыта модернизации образовательных систем в странах бывшего СНГ, пути, который они прошли, ориентируясь на цели интеграции в международное образовательное пространство.

Адаптация национальных образовательных систем, к требованиям стран ЕС была продиктована необходимостью и стремлением занять достойное место в едином образовательном механизме, обеспечив своим гражданам социальную и экономическую свободу на территории ЕС.

Вхождение России в мировое социально-экономическое пространство также предполагает, среди прочего, ее участие в международном рынке труда, что предъявляет определенные требования к качеству и характеру подготовки профессиональных кадров. Следовательно, соответственно этой задаче должна быть модернизирована российская система образования. С другой стороны, модернизационные изменения в институциональной структуре системы образования, в стратегии образовательного и воспитательного процесса являются необходимой составляющей общего процесса реформ, поскольку старые институты образования по характеру функционирования во многих отношениях перестали быть адекватными новой институциональной среде рыночного общества. Наконец, насущность изменений в сфере образования определяется приоритетами и вызовами информационного общества, необходимостью качественно более высокого уровня информатизации учебного процесса.

Таким образом, следует признать, что модернизация и связанные с ней радикальные изменения в российской системе образования не имеют альтернатив. Они являются обязательным условием достойного будущего России, сохранения ее интеллектуального потенциала и авторитета страны с богатыми образовательными и культурными традициями.

Однако признанием модернизации образования в России проблема не исчерпывается. В отечественной научной литературе отмечается неоднозначность последствий интеграции в европейское и глобальное образовательное пространство, неизбежность на этом пути определенных потерь в плане утраты ряда национальных образовательных, научных и воспитательных традиций.

Действительно, заимствование западных стандартов и парадигм воспитания и образования обязательно означает ту или иную степень культурной унификации, ту или иную степень разрыва духовной преемственности поколений интеллигенции, которую можно наблюдать в странах СНГ.

Проблематичным остается и выбор оптимальной модели модернизации российских институтов образования. Не следует при этом забывать, что модернизация образования, как и модернизация всех социальных институтов российского общества, представляет собой «догоняющую» модернизацию, перспективы которой определяются уже сложившимся мировым экономическим и социальным порядком. Вписывание российской системы образования в глобальный контекст означает переориентацию образовательного процесса на потребности сложившегося разделения труда, в рамках которого интеллектуальная элита российской молодежи будет иметь возможность находить трудовую самореализацию и за пределами нашей страны.

Актуальность темы настоящего исследования, таким образом, определяется неотложностью перехода к модернизации российской системы образования; неоднозначностью ее интеграции в глобальное и европейское образовательное пространство; дискуссионностью выбора модели институциональных изменений в системе образования; противоречивостью содержания глобализационных вызовов в образовательной сфере с точки зрения долгосрочных перспектив существования России как национального государства и необходимости научного обоснования оптимальной стратегии реформы российской системы образования.

Изменения в образовательных системах в странах Балтийского региона наглядно демонстрирует возможность интеграции в единое образовательное пространство евросоюза с одной стороны, и специфику такой интеграции приграничных к России территорий. Сложность процессов интеграции и развития стран Балтии, как приграничных регионов постсоветского пространства, наличие характерных особенностей, требующих отдельного изучения неоспоримо признали 100% экспертов, участвующих в нашем исследовании. Экспертами в нашем исследова-

нии стали 26 представителей прогрессивной общественности Калининградской области. Исследование было проведено в августе 2012. Экспертная группа, в состав которой вошли представители системы образования (34,61%), СМИ (19,23%), государственные служащие (19,23%), ученые (19,23%), предприниматели (7,6%), выделила следующие особенности развития приграничных территорий стран Балтии: развитие трансграничного сотрудничества (100%), большая внешняя открытость (57,69%), интенсивные миграционные процессы (26,92%).

Специфика и проблемы развития приграничных регионов, влияние миграционных процессов на их стабильность настолько велико, что большинство экспертов затруднились однозначно ответить на вопрос, есть ли необходимость активизировать интеграционные процессы постсоветских государств Балтийского региона (53,84%), хотя довольно большая группа экспертов отмечает желательность и возможность такой активизации (46,15%).

В качестве перспективных интеграционных процессов для стран Балтийского региона все эксперты отмечают экономическое сотрудничество и сохранение культурно-исторического наследия (100%), а 53,84% указывают на актуальность темы нашего исследования – научное сотрудничество и образование.

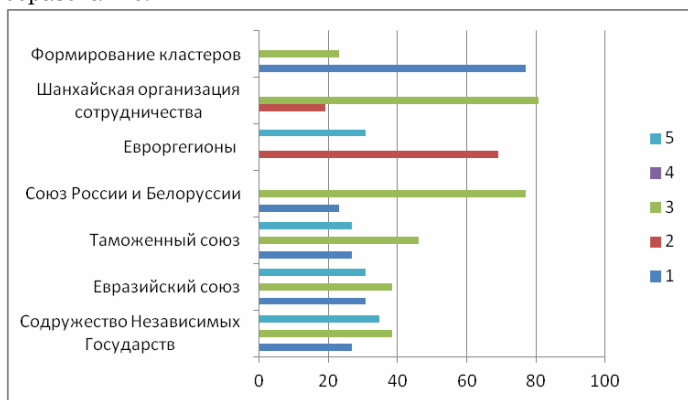

Рис. 1. Экспертная оценка интеграционных проектов

Рассматривая перспективы дальнейшего развития интеграционных процессов, как в области образования, так и в других областях соприкосновения территорий постсоветского пространства, эксперты следующим образом оценили значимость, успешность и востребованность интеграционных проектов (рис. 1).

Экспертное сообщество Калининградской области в большинстве своем удовлетворительно оценило ряд интеграционных проектов (превалирующая оценка – 3 балла), но есть и проекты, которые большинство экспертов оценило неудовлетворительно (1-2 балла), это такие проекты как: проект «Еврорегионы» (69,23%) и формирование кластеров (76,92%).

В развитии приграничных регионов стран Балтии 100% экспертов видят усиление инвестиционной привлекательности, которая может быть выражена посредством разработки и реализации совместных инвестиционных проектов (100%), минимизации таможенных барьеров (76,92%) и инвестиционных рисков (15,38%).

Эксперты также отмечают и барьеры инвестиционной активности приграничных регионов, выделяя коррупцию и несовершенство нормативно-правовой базы (100%), политическую нестабильность (76,92%) и отсутствие традиций (38,46%).

В Калининградской области нами было отмечено четкое представление экспертного сообщества о факторах, влияющих на повышение инвестиционной привлекательности приграничных регионов (рис. 2).

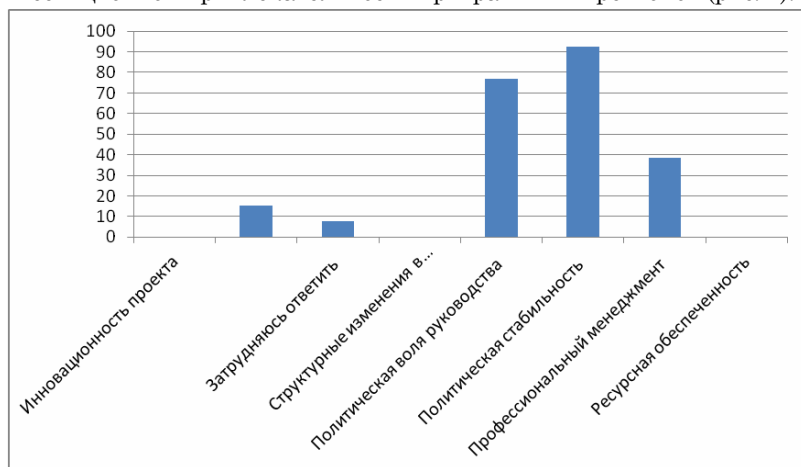

Рис. 2. Факторы, повышающие инвестиционную привлекательность приграничных регионов

Наибольшее значение в этом вопросе эксперты придают политической стабильности (92,30%), политической воле руководства (76,92%) и профессиональному менеджменту (38,46%). Отсутствие этих трех важнейших компонент однозначно признается экспертами в ответе на во-

прос об известных экспертному сообществу успешных инвестиционных проектах – 92,30% экспертов указывают отсутствие таковых.

В ходе исследования роли образовательной сфере в интеграционных процессах, мы выяснили, что положительное влияние модернизации образовательных систем на развитие и перспективы интеграции приграничных территорий отмечают 61,53% респондентов. Проявление позитивного характера влияния исследуемой сферы усматривается экспертами в развитии академической мобильности и международного сотрудничества (61,53%), в повышении конкурентоспособности образовательных учреждений и интеграции системы образования и экономики (30,76%).

УДК 339.923

Шкабарін Г. Г.
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
УГРУПОВАНЬ ЯК ФАКТОР ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С. О.

В сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин дуже значний вплив на рішення, що стосуються економіки, має політичний аспект. Питання економічної взаємодії між країнами на державному рівні все частіше розглядається не виключно з точки зору господарської ефективності того чи іншого кроку, а крізь призму поточної політичної ситуації у країнах-партнерах та у регіоні. Особливого впливу політична складова набуває у питаннях, що пов'язані із економічною інтеграцією, адже таке рішення завжди є складним – бо країна, що інтегрується, добровільно позбавляє себе частини суверенітету, хоча б і у рішенні суто економічних питань. Більш глибокий рівень інтеграції призводить до подальшої втрати державою певних важелів зовнішньоекономічної політики та перекладання їх на наднаціональні органи управління.

Саме тому питання напрямку та глибини економічної інтеграції стає об'єктом політичної дискусії та популістичних рішень. Не є винятком і питання про економічну інтеграцію України. З того моменту, як два «класичних» шляхи руху української держави – на Схід, або на Захід

оформилися у вибір між інтеграцією до європейської економічної спільноти у вигляді Зони вільної торгівлі (ЗВТ) та Митним союзом між колишніми сусідами по СРСР, не припиняються суперечки щодо економічного ефекту від кожного з цих шляхів. Дана стаття є спробою розглянути проблему з точки зору національної конкурентоспроможності обох країн.

Для того, щоб оцінити можливі зміни у конкурентоспроможності країн, необхідно окреслити економічні фактори, що можуть мати вплив на конкурентоспроможність держави.

Сучасні теорії національної конкурентоспроможності розглядають декілька головних детермінант конкурентоспроможності. Серед них:

- доступність факторів виробництва;
- продуктивність праці та промисловий потенціал [1];
- науковий потенціал;
- інфраструктура;
- поточний стан торгівельного балансу [3];
- наявність та ступінь розвитку демократичних свобод [2, 4].

Проте, є доцільним додати ще одну ключову детермінанту – вплив прямих іноземних інвестицій. Аргументація такої ідеї є наступною. За сучасних умов, коли практично будь-які фактори виробництва можуть бути імпортовані, навчання персоналу не є серйозною проблемою, науковий потенціал може легко переміщуватися між країнами, а інфраструктура створюється достатньо швидко, конкуренція на наднаціональному рівні перетворюється у конкуренцію між державами за створення найбільш сприятливих умов для припливу усіх зазначених вище чинників. Основним обмеженням в такому разі виступає об'єм доступного капіталу. Внутрішній ринок капіталу країни є обмеженим, в той час як обсяг капіталу на світовому ринку, можна вважати безлімітним. Таким чином, держава, що залучає найбільшу кількість іноземних фінансових ресурсів у вигляді інвестицій, виступає найбільш конкурентоспроможною.

При цьому доцільним є використання лише показника припливу прямих іноземних інвестицій у якості детермінанти конкурентоспроможності, оскільки інші види інвестування (портфельні та інші інвестиції) носять здебільшого спекулятивний характер.

Таким чином, зважаючи на вказану закономірність, пропонується використовувати наступну модель національної конкурентоспроможності, що демонструватиме залежність між рівнем конкурентоспроможності країни та певними її детермінантами у вигляді функції: $C = f(I, TB, I_{eff}, AA, LP)$, де C – конкурентоспроможність; I – прямі іноземні інвес-

тиції (ПП); ТВ – сальдо торговельного балансу; I_{eff} – ефективність інвестицій (співвідношення реінвестованого капіталу до загального припливу ПП); АА – здатність до абсорбції ринкових шоків (відношення сальдо торговельного балансу до балансу доходів); LP – продуктивність праці та промисловий потенціал.

В свою чергу, приплив інвестицій можна проілюструвати наступною залежністю: $I = f(G + P)$, де I – обсяг припливу ПП; G – якість державної політики, спрямованої на залучення іноземних інвестицій; P – прибутковість інвестицій.

Інтеграція країни до економічного угруповання має наступний вплив на економіку держави з точки зору конкурентоспроможності.

Позитивні аспекти:

- збільшення взаємного інвестування між країнами-учасниками угруповання;

- зростання ефективності інвестування, оскільки підвищується впевненість інвесторів у країні партнері, а це є базою для припливу довгострокового капіталу та реінвестицій;

- продуктивність праці та промисловий потенціал мають тенденцію до зростання за умови стрімкого зростання припливу інвестицій.

Негативні аспекти:

- погіршення стану торговельного балансу для країн із слабким експортним потенціалом за рахунок зростання імпорتنих потоків з більш розвинених країн угруповання;

- виникнення ефекту «фіктивного» економічного зростання внаслідок появи доступу до більш дешевих фінансових ресурсів, кредитів за нижчою відсотковою ставкою. Це негативно впливає на здатність країн до поглинання ринкових шоків.

Стосовно конкретного прикладу вибору між інтеграцією до ЗВТ та до Митного Союзу, треба зазначити що для першого варіанту характерне більш стрімке виникнення позитивних ефектів, в той час як негативні мають певну затримку у часі. Це, очевидно, пов'язано із більш високим ступенем інтеграції. Приклади надають країни ЦСЄ (Вишеградська четвірка), країни Балтії.

При цьому, у прикладі балтійських країн, виникнення негативних ефектів для національної конкурентоспроможності співпало за часом із кризою 2008-2010 рр., що не є випадковим – кризові явища загострили негативний вплив зазначених чинників.

У випадку Митного Союзу час, що пройшов з моменту інтеграції не є достатнім для формування остаточних висновків, проте вже можна від-

значити, що інвестиційний потенціал Росії (як лідера угруповання) є нижчим за такий в економічних лідерів ЄС (Німеччини, Франції та Великої Британії). Проте, менша глибина інтеграції знижує ризик погіршення стану торговельного балансу, а ризик фіктивного зростання є набагато нижчим, ніж у ЄС за рахунок близькості рівнів відсоткових ставок та значної взаємної інтеграції банківських систем країн.

Таким чином, можна вважати, що з точки зору національної конкурентоспроможності, інтеграція України до ЗВТ є набагато більш ризиковою, проте у разі підвищення довіри європейських інвесторів до українського економічного середовища, зростання конкурентоспроможності економічної системи за рахунок іноземних інвестицій має бути вражаючим. Навпаки, інтеграція до Митного Союзу, очевидно, не призведе до суттєвого зростання національної конкурентоспроможності України, але водночас і не буде мати значних негативних наслідків за умов повороту кризових явищ у майбутньому.

Література: 1. Porter, Michael E. (1990): «The competitive advantages of nations» *Harvard Business Review*, March-April 1990; 2. Krugman, P. (1994): «Competitiveness: A dangerous obsession» *Foreign Affairs*, March/April 1994 (vol. 73, num. 2); 3. Aiginger, K. «A framework for evaluating the dynamic competitiveness of countries», *Structural Change And Economic Dynamics*. Vol. 9. Issue 2 (1998); 4. Stelios H. Zanakis, Irma Becerra-Fernandez «Competitiveness of nations: A knowledge discovery examination European» *Journal of Operational Research*. Vol. 166. Issue 1 (2005).

УДК 339.9:336

Шляхова Я. В.
ТРАНСКОРДОННЕ СІВРОБІТНИЦТВО І ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голюков А. П.*

Глобалізація – об'єктивний процес, який визначає якісні зміни в глобальному просторі, зростання взаємопов'язаності і унікальності окремих суб'єктів. Відбувається інтернаціоналізація господарського життя, тобто розвиток глибоких і стійких економічних, науково-технічних і головним чином торговельних зв'язків між державами. Зв'язки тим інтенсивніше, чим вище рівень розвитку продуктивних сил суспільства, глибше міжнародний поділ праці, міждержавна кооперація і

спеціалізація. Росту інтернаціоналізації особливо активно сприяють транснаціональні корпорації та інтеграційні угруповання.

Міжнародні торговельно-економічні відносини включають багаторівневий комплекс зв'язки між окремими країнами, їх регіональними об'єднаннями та суб'єктами, а також окремими підприємствами (транснаціональними, багатонаціональними) корпораціями в системі світового господарства.

Інтеграційні процеси у сучасному світі є домінуючим фактором у розвитку міжнародних економічних відносин, які особливо впливають на формування торговельно-економічних зв'язків між окремими країнами [1]. Структурні зрушення, що відбуваються в економіці країн під впливом науково-технічної революції, спеціалізація і кооперування промислового виробництва підсилюють взаємодію національних господарств. Це сприяє активізації міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля – це форма міжнародних економічних відносин, яка віддзеркалює процес інтернаціоналізації сфери обміну і дотепер залишається найрозвинутішим сектором господарства, і охоплює понад 80% усіх міжнародних ділових операцій.

Існує кілька класифікацій міжнародної торгівлі: за специфікою об'єкту торгівлі, взаємодії суб'єктів, специфікою регулювання (табл. 1):

Таблиця 1

Форми міжнародної торгівлі

За специфікою об'єкту	За специфікою взаємодії суб'єктів	За специфікою регулювання
<p><i>Торгівля товарами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сировинними; – паливними; – продовольчими; – напівфабрикатами; – готовими виробами: <p><i>Торгівля послугами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виробничими; – транспортними; – експедиторськими; – консультаційними; – консигнаційними; – посередницькими; – туристичними; – маркетинговими; – обліковими; – орендними; – ліцензійними; 	<p><i>Традиційна торгівля</i> – експортні та імпорتنі операції товарів і послуг;</p> <p><i>Торгівля кооперованою та спеціалізованою продукцією</i> – здійснюється на основі довготермінових угод;</p> <p><i>Зустрічна торгівля</i> – ґрунтується на зустрічних зобов'язаннях експортерів по закупівлі у імпортерів частини чи повністю експортованих товарів.</p>	<p><i>Звичайна торгівля</i> – здійснення регулювання в повному обсязі у відповідності з національним законодавством;</p> <p><i>Дискримінаційна торгівля</i> – введення обмежень державою на експортно-імпортні операції;</p> <p><i>Преференційна торгівля</i> – привілеї в торгівлі, які надаються країні чи групі країн.</p>

Складено автором за матеріалами: [2, с. 157]

На нашу думку, наведена вище класифікація форм міжнародної торгівлі потребує доповнення прикордонною торгівлею, як складовою частиною транскордонного співробітництва, що в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності набуває у наш час суттєвого значення.

Обсяги міжнародної торгівлі невпинно зростають. Навіть зараз, коли світова економіка переживає кризові явища, міжнародна торгівля як товарами, так і послугами зростає. За даними ВТО, обсяг торгівлі товарами в 2011 році збільшився в доларовому вираженні на 19% до 18,217 трлн. доларів, послугами – до 4,149 трлн. доларів, з яких 855 млрд. припадає на транспорт і 1,063 трлн – на туризм (табл. 2). Зростання обсягу торгівлі товарами в ВТО пояснюють високими цінами на корисні копалини [3].

Таблиця 2

Обсяг світової торгівлі в 2010-2011 рр., млрд. дол.

<i>рік</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
Обсяг світового експорту товарів	18255	15274
Обсяг світового імпорту товарів	18438	15464
Обсяг світового експорту послуг	42433	38350
Обсяг світового імпорту послуг	40819	36851

Складено автором за матеріалами: [3]

Світова економіка відновлюється незначними темпами. Напруженість на фінансових і боргових ринках, насамперед в країнах ЄС, залишається високою, а темпи економічного зростання в ряді розвинутих країн виявляються нижчими від минулорічних [4].

Завдяки певним заходам урядів і міжнародних фінансових інститутів вдалося значною мірою подолати наслідки світової кризи, однак, слід зазначити, що світова економіка все ще не вийшла на шлях збалансованого зростання [4]. Все ще існує перелік питань, який вимагає вирішення:

- низький економічний розвиток, насамперед розвинутих країн;
- заборгованість в розвинутих країнах Європи, посилення якої знизить довіру до європейських і загалом світових фінансових ринків та інститутів;
- висока й нестабільна ціна на енергоресурси, насамперед нафту, що провокує спекулятивні тенденції і дезорієнтацію фінансових ринків;
- валютна нестабільність, яка зумовлює макроекономічну нестабільність;

– зниження попиту в окремих країнах і регіонах (насамперед Японії, ЄС), що негативно впливає на світовий сукупний попит, а з тим – провокує стагнаційний характер світової економіки.

В умовах інтернаціоналізації господарської діяльності значну роль починає відігравати транскордонне співробітництво суміжних держав, яке у наш час можна розглядати як специфічну форму торговельно-економічних відносин. Воно не тільки допомагає підвищувати рівні економічного розвитку прикордонних регіонів, але й сприяє загальному підйому продуктивних сил країн, які співробітничать у цьому напрямку. Через це розвиток транскордонного співробітництва і прикордонної торгівлі повинні стати певними пріоритетами у міждержавних торговельно-економічних відносинах.

***Література:** 1. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: Підручник. – Київ: Либідь, 2008. – 306 с.; 2. Юрчишин В.В. Проблеми і перспективи посткризового відновлення: глобальна економіка та Україна / Монографія. – Київ: Зановім, 2012. – 228 с.; 3. World Trade 2008, Prospects for 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wto.org> WTO; 4. Organization for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/>.*

УДК 339.9:338.48

Юрченко Е. Е.

АССИМЕТРИЯ ТУРИСТСКОГО ПРОСТРАНСТВА УКРАИНЫ

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Цыганов С. А.*

Украина имеет черты как адаптивного, так и консервативного участника инновационных процессов. С одной стороны, в стране развиваются туристско-рекреационные районы (например, Крымский, Карпатский), используются ресурсы Интернет и глобальные системы резервирования, развивается система обучения для подготовки кадров для туристской сферы. С другой стороны, в большей части регионов страны наблюдается низкий уровень развития туристской инфраструктуры, медленный переход на современные технологии создания и продвижения туристского продукта, а туризму в хозяйственном комплексе уделяется второстепенная роль. В этом проявляется периферийное положение Украины на мировом туристском рынке.

Важную роль в развитии туризма, как и в других странах, играет обеспеченность туристскими ресурсами, наличие и объем которых

варьируют по регионам Украины. Так, регионы Украины сильно различаются между собой по обеспеченности историко-культурным потенциалом. Об этом свидетельствуют индексы концентрации, рассчитанные по формуле:

$$I = \frac{1}{2} \sum |P_i - S_i| * 100$$

где P_i – доля показателя историко-культурного потенциала в общем количестве соответствующих объектов историко-культурного потенциала; S_i – доля площади i -того региона в общей площади страны [1].

Результаты расчетов показали, что индекс концентрации составил: для театров 34,7; музеев – 21,25; для сакральных сооружений – 42,65; историко-архитектурных памятников – 40,35; для исторических мест и поселений – 30,95. Таким образом, среди объектов историко-культурных ресурсов наиболее неравномерно размещены историко-архитектурные памятники и сакральные сооружения, а наиболее равномерно – музеи. Это в определенной мере сказывается на туристских прибытиях.

Для сравнения регионов Украины по уровню туристского обслуживания лицензиатами и санаторно-курортными учреждениями был рассчитан интегральный показатель I . Он определялся на основе использования относительных показателей, характеризующих развитие туризма в регионе: обеспеченность населения предприятиями, оказывающими туристские услуги на 100000 человек региона; количество обслуженных туристов на 1000 человек региона; количество экскурсантов на 1000 человек региона; объём предоставленных услуг на 1 туриста; объём предоставленных услуг 1 лицензиату; обеспеченность санаторно-курортными учреждениями на 100000 человек региона; количество оздоровленных в санаторно-курортных учреждениях на 1 работника; количество койко-дней на 1 санаторно-курортное учреждение; обеспеченность местами в санаторно-курортных учреждениях на 1000 человек региона.

По каждому из них рассчитывался простой индекс путём деления показателей обеспеченности на базисный показатель (средний показатель по стране). Полученные безразмерные величины суммировались:

$I = \sum \frac{O_i^m}{\bar{O}^m}$, где O_i^m – показатель по региону; $\bar{O}^m$ – базисный уровень обслуживания [2].

Группировка регионов по интегральному уровню развития туризма показана в таблице 1.

Таблица 1

Интегральный уровень развития туризма по регионам Украины

Уровень	Регионы (республика, области)
Очень высокий	АР Крым, Киевская, Херсонская
Высокий	Запорожская, Николаевская, Одесская
Средний	Донецкая, Львовская, Ивано-Франковская
Низкий	Волынская, Днепропетровская, Закарпатская, Полтавская, Ровенская, Харьковская, Черновицкая
Очень низкий	Винницкая, Житомирская, Кировоградская, Луганская, Сумская, Тернопольская, Хмельницкая, Черкасская, Черниговская

Таблица составлена автором по материалам: [3].

Интегральный уровень развития туризма в Украине в значительной степени зависит от обеспеченности природно-рекреационного потенциала, о чем свидетельствует коэффициент корреляции ($r = 0,8$).

Большое значение для экономики страны имеет въездной туризм. Наиболее привлекательными для иностранных туристов продолжают оставаться АР Крым, Одесская и Львовская области, города Киев и Севастополь. На них приходится почти $\frac{3}{4}$ въездного потока туристов Украины [2]. Таким образом, концентрация туристских прибытий наблюдается в ограниченном количестве регионов страны. Во многих регионах туризм, несмотря на наличие природных, историко-культурных и трудовых ресурсов, еще не получил достаточного развития.

Диспропорции в развитии туризма в Украине можно объяснить следующими факторами: 1) недостаточный уровень финансирования развития туризма; 2) низкий уровень развития инфраструктуры; 3) отсутствие эффективной программы развития туризма; 4) государство не уделяет достаточного внимания субъектам, связанным с туризмом.

Итак, развитие туризма в Украине асимметрично. Для повышения роли туризма в экономике страны необходимо при увеличении инвестиций в туристскую инфраструктуру, в продвижение на мировом рынке наиболее привлекательных для иностранных туристов регионов, создавать положительный туристский имидж и других регионов. Это позволит сократить территориальные диспропорции в развитии туризма страны.

Литература: 1. Юрченко С.А. Методика научных исследований: учебное пособие для студентов специальности «Туризм» / С.А. Юрченко, Е.Е. Юрченко. – Х.: им. В.Н. Каразина, 2011. – 176 с.; 2. Юрченко С.А. Инфраструктура мира: учебное пособие [Текст] / С.А. Юрченко // Пер. с укр. Юрченко С.А. – Х.: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2006. – 328 с.; 3. Державна служба туризму і курортів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

**Єврорегіон «Слобожанщина»:
сучасний стан і перспективи**

УДК 316.33:321

Бабинцев В. П., Сапрыка В. А.**УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ
В ХРОНОТОПЕ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА:
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ***Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

Актуальность темы исследования определяется необходимостью разработки стратегии устойчивого социально-экономического развития приграничных регионов в хронотопе постсоветского пространства. Геополитические изменения на пространстве бывшего Советского Союза, привели к образованию в начале 90-х годов новых независимых государств. Это привело к возникновению совершенно новой ситуации раздробления когда-то единой системы, а вследствие этого к нарастанию экономических, социальных, гуманитарных и др. проблем. Резко выросло количество приграничных регионов, кардинально изменились условия их функционирования, произошла корректировка приоритетных направлений развития в целом.

В объективной реальности отношения населения к данным процессам, скорее всего, формируется в зависимости от ценностных установок, экономических и социальных стимулов. Так, если для старшего поколения, история СССР – это значительная часть истории жизни семьи, родственные связи, то для молодого поколения интерес представляют, прежде всего, возможности обучения, перспективы работы, туризм и т.д.

Большинство населения приграничных областей, в отличие от представителей региональных элит и ученых считают, что есть необходимость в сотрудничестве (90,00%) (1). Для дальнейшего развития интеграционные процессы должны стать осознанным стратегическим приоритетом развития внешнеэкономических связей, как для РФ, так и для стран СНГ. Вопрос также заключается в поиске эффективных механизмов для реализации потенциала интеграционных процессов.

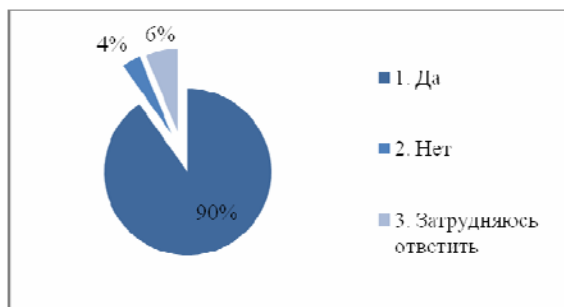

Рис. 1. Ответы респондентов на вопрос «Необходимо ли улучшить сотрудничество приграничных регионов бывших советских государств?»

Рис. 2. Зачем улучшать сотрудничество приграничных регионов бывших советских государств?

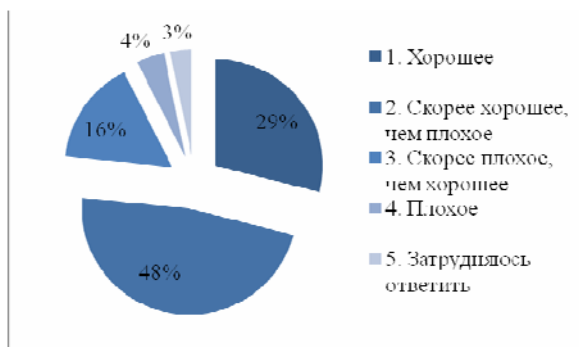

Рис. 3. Как Вы оцениваете положение дел в Вашем регионе в целом?

Рис. 4. Приоритетные направления в приграничном сотрудничестве (%)

Большинство населения еврорегиона «Слобожанщина» (30,60%) воспринимает приграничное сотрудничество как часть внешне экономической деятельности региона (2).

Тенденции мирового развития, приоритетные политические интересы отмечают в перспективах сотрудничества 25,80%.

В европейской практике приграничные регионы в своем большинстве являются депрессионными, поэтому существует необходимость постоянного мониторинга социального восприятия ситуации в приграничном регионе. На данный момент положение является скорее оптимистичным – 77,00% считают, что положение дел в еврорегионе можно оценить положительно и лишь 17,00% отрицательно отозвались о состоянии социальной ситуации (3).

Для определения возможных направлений социально-экономического сотрудничества, респондентам была дана возможность определить приоритеты развития приграничных регионов (рисунок 4). Абсолютное большинство населения (53,60%) подтвердили значимость экономического сотрудничества. Однако при суммировании остальных проектов и программ получается, что социогуманитарное направление также является очень актуальным и интересным для населения. В свете интеграционных процессов на постсоветском пространстве особую значимость приобретает такое направление, как «политический альянс», однако, всего 3,80% респондентов выделяют это как приоритетное на-

правление. На наш взгляд, это обусловлено как отсутствием информации о преимуществах интеграции, так и конкретных предложений, проектов и программ для включения населения, общественных организаций, бизнеса и политических лидеров.

УДК 378.4

Богданов Д. Е., Тимохина А. Р.
МЕЖДУНАРОДНАЯ СТУДЕНЧЕСКАЯ ШКОЛА «ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА» В КОНТЕКСТЕ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА БЕЛГОРОДСКОЙ И ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТЕЙ

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»
Научный руководитель: к.и.н., доц. В. В. Василенко*

После распада СССР перед бывшими союзными республиками стоял важный вопрос становления своей государственности, решение которого потребовало от каждого нового независимого государства большой работы по организации и реорганизации институтов, затрагивающих все сферы жизни общества. Границы между странами нового, довольно аморфного интеграционного объединения – Содружества Независимых Государств (СНГ) – повторяли внутрисоюзные границы, единственное изменение произошло в их статусе: бывшие административные границы стали государственными.

Две основные функции границы – барьерная и контактная. Как отмечает Владимир Колосов, их соотношение на постсоветском пространстве значительно различается в связи с контрастами в политико-правовом, экономическом и культурном пространстве между отдельными странами СНГ [2]. В силу целого комплекса разнообразных связей между Украиной и Россией, начиная с родственных между их жителями, а также большой протяженности российско-украинской границы не удивительно, что разрабатывается немало проектов по развитию потенциала двустороннего приграничного сотрудничества. Одна из его форм – образование и развитие еврорегионов, концепция которых была разработана в Европейском Союзе; она позволяет его участникам создавать совместные экономические структуры, развивать приграничную торговлю, реализовывать различные проекты в области туризма, экологии, спорта и культуры.

На сегодняшний день насчитывается четыре российско-украинских еврорегиона: «Днепр», «Ярославна», «Донбасс» и «Слобожанщина». В последний еврорегион входят Белгородская и Харьковская области.

Большинство исследователей акцентируют значимость развития экономических взаимосвязей в рамках еврорегиона, но при этом важно иметь в виду и социальный аспект, поскольку целостный регион – это, по словам В.А. Дергачева, «социокультурное «множество в единстве, обеспечивающее оптимальное качество жизни с учетом разнообразных внешних и местных факторов» [1; 9]. Другими словами, для успешного развития экономических связей важно создать своего рода региональное самосознание, некую общность.

Соответственно, одним из важных направлений трансграничного сотрудничества является интеграция в области образования, которая разрабатывается, прежде всего, в рамках межуниверситетского сотрудничества; его активным участником является Белгородский государственный национальный исследовательский университет (НИУ «БелГУ»).

В этой связи в университете реализуется целый ряд проектов. Например, еще в августе 2003 г. была создана первая в Российской Федерации кафедра украиноведения. Задача кафедры состоит в разработке учебных курсов по истории, праву, культуре и искусству Украины, истории и культуре Слободской Украины (Слобожанщины) для их изучения студентами БелГУ. На базе НИУ «БелГУ» существует «Школа межрегионального приграничного сотрудничества», ее цель – предоставление возможности молодежи Харьковской и Белгородской областей принять участие в формировании еврорегиональной модели сотрудничества и процессе ее внедрения на территории Российской Федерации и Украины.

В рамках российско-украинского консорциума координируется совершенствование учебных планов и программ курсов по различным специальностям и направлениям подготовки в рамках Болонского процесса; на повестке дня стоят вопросы двойных дипломов.

Свой вклад вносят историки НИУ «БелГУ» и Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина – уже в течение четырех лет они организуют совместную студенческую школу, посвященную проблемам историко-культурного наследия исторического региона Слобожанщины.

Международная студенческая осенняя школа «Историко-культурное наследие еврорегиона «Слобожанщина» проходила в 2012 году уже в четвёртый раз. Ежегодно тематика Школы определяется таким обра-

зом, чтобы студенты НИУ «БелГУ» и ХНУ им. В. Н. Каразина могли обсудить отдельные страницы истории данного евроврегиона.

Темы прошедших школ были таковы: «Визитная карточка Слобожанщины», «Этнокультурное прошлое Слобожанщины», «Памятники духовной церковной культуры Слобожанщины» и «Памятники военно-исторического прошлого Слобожанщины».

В ходе работы использовались различные методики: круглые столы и семинары, конференции и мастер-классы, лекции и практические занятия, но особую роль в достижении поставленной цели играет работа в микрогруппах из российских и украинских студентов, поскольку в небольшом коллективе без лишних усилий можно организовать конструктивное обсуждение с привлечением к нему всех участников. Именно поэтому крупная тема разделяется на ряд мелких и распределяется между микрогруппами, работающими под началом модераторов, обеспечивающих взаимодействие групп и отвечающих за достижение итогового результата.

Немаловажным фактором достижения результата также является посещение музеев и мемориалов, архивов и библиотек, мастерских и памятных мест, что даёт возможность всем участникам школы понять, каким образом воссоздаётся историческое прошлое.

В течение каждого дня работы участники микрогрупп фиксируют увиденное, отмечая методику ведения занятия, используемые специалистами приёмы, навыки общения с аудиторией и интересные сведения, которые могут быть полезными при выполнении.

В последний день работы школы каждая из групп представляет свои наработки. За прошедшие четыре года участниками Школы были разработаны карты достопримечательностей евроврегиона «Слобожанщина», проект музея под открытым небом и несколько экскурсионных маршрутов по памятным местам наших областей.

Мы будем рады приветствовать желающих участвовать в разработке проблем историко-культурного наследия исторического региона Слобожанщина, на основе которого главным образом и создан соответствующий евроврегион.

Литература: 1. Дергачев В.А., Вардомский Л.Б. *Регионоведение: Учеб. пособие.* – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004; 2. Колосов В. *Как изучать «новое пограничье» России? // Международные процессы.* 2004. – №3(6). Т. 2. URL: www.intertrends.ru

Быхтин О. В., Захаров В. М., Маматов А. В.
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИОГУМАНИТАРНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

Уже 20 лет Белгородская область является приграничным регионом. Возникновение границы оказывает негативное влияние не только на социально-экономические связи двух соседних территорий, но и ставит под угрозу традиционное научно-образовательное сотрудничество России и Украины. Сейчас становится ясным и очевидным, что новые границы, их влияние на приграничные территории, качество жизни населения, культурно-историческое наследие необходимо изучать. За последние три года прошло несколько ключевых мероприятий международного характера (форумы, встречи, консультации) при участии представителей государственных и региональных органов власти, местного самоуправления Российской Федерации и Украины. В частности, существенный импульс межрегиональному сотрудничеству дала встреча президентов Украины и Российской Федерации с руководителями пограничных регионов обоих государств, прошедшая 21 апреля 2010 года в г. Харькове [1].

Белгородский национальный исследовательский университет – один из первых вузов стран СНГ, который не только стал изучать феномен границы, но и организовывать проекты для реализации интеграционных процессов на постсоветском пространстве.

Безусловно, программа академической мобильности и студенческих обменов, проведение совместных российско-украинских исследований требует государственной и межгосударственной поддержки. Положительным примером могут служить такие европейские программы, как Erasmus Mundus, Tempus, 7 Рамочной программы ЕС и т. д.

Тем не менее, НИУ «БелГУ» и самостоятельно реализует значимые проекты в сфере социогуманитарного сотрудничества.

В 2010 г. в университете был создан научно-образовательный центр «Межрегионального приграничного сотрудничества», целью образования которого является развитие межрегионального и приграничного сотрудничества, информационно-аналитическая деятельность в сфере приграничного сотрудничества, разработка и реализация проектов и программ, организация и проведение конференций и семинаров.

На базе центра были проведены 10 научно-практических конференций, организованы Стратегические дебаты с участие российских и украинских студентов, проводятся совместные школы. Так на базе НОЦ были реализуется проект «Межрегиональная школа приграничного сотрудничества». За время проведения школы в ней приняли участие более двух тысяч человек из России, Украины и других стран СНГ. Школа сочетает научно-исследовательскую деятельность, образовательный процесс, а также форму привлечения молодежи к интеграционным процессам.

Силами центра организован и поддерживается интернет-портал <http://euroregion.ru/>, который стал интерактивной моделью приграничного сотрудничества. Открытый доступ к материалам и возможность дистанционного обсуждения делает проект привлекательным для ученых, государственных и муниципальных служащих, бизнесменов и населения всего приграничья России и Украины. В настоящее время Портал посещают более 10 тысяч человек в день.

На базе центра также ежегодно проводятся программы повышения квалификации «Управление проектами и программами межрегионального приграничного сотрудничества», за время проведения программы в ней приняли более 100 человек. Участниками программы стали преподаватели и педагоги, ученые, государственные и муниципальные служащие, а также депутаты местных советов, лидеры общественных организаций, которые прошли очное и дистанционное обучение и получили диплом государственного образца. Данная программа может стать совместной магистерской программой «Межрегионального приграничного сотрудничества», которая соответствует европейским стандартам и эквивалентна магистерской программе «Transborder issue». Конечно, для дальнейшего развитие программ академической мобильности необходима реализация программ двойных дипломов, которая приобретает все большую актуальность, однако требует согласования программ высших учебных заведений, которое зачастую зависит от согласования государственных стандартов, что существенно тормозит данную инициативу.

Центром публикуются ежегодные сборники, авторские монографии, аналитические записки, отражающие социально-экономическое состояние приграничных регионов Украины, России, Белоруссии и других стран СНГ. В рамках научной деятельности проводятся исследования «Разработка методологии управления социально-экономическими проектами и программами межрегионального сотрудничества в условиях

приграничного региона», «Управление региональной социальной политикой на основе технологии инновационного проектирования», «Гражданская экспертиза практики регионального управления: технология, социокультурные и организационные барьеры», «Факторы инновационного развития еврорегиона «Слобожанщина», «Социально-технологические модели организации межрегионального приграничного сотрудничества», и т. д.

На базе центра проходят стажировку представители еврорегионов: «Донбасс» (Ростовская область, РФ; Луганская, Донецкая область; Украина), «Ярославна» (Курская область, РФ, Сумская область, Украина), «Днепр» (Брянская область, РФ; Черниговская область, Украина, Гомельская область, Республика Беларусь); члены Совета руководителей приграничных областей Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины и представители учебных заведений и органов власти.

Центр и НИУ «БелГУ» принимают активное участие при реализации модели еврорегиона «Слобожанщина», многие преподаватели и научные сотрудники входят в рабочие группы еврорегиона, что заметно повышает научный потенциал проектов. Силами научно-образовательного центра «Межрегионального приграничного сотрудничества» разработана целевая программа «Развитие межрегионального и приграничного сотрудничества Белгородской области» на 2011-2016 годы, которая была принята 7 ноября 2012 на заседании Правительства Белгородской области, ежегодно предоставляются практические рекомендации в органы государственной и муниципальной власти.

Вместе с этим следует отметить, что, несмотря на возросшее внимание со стороны федеральных и региональных властей к проблематике развития социогуманитарного сотрудничества между приграничными регионами, наблюдаются и некоторые негативные тенденции. Так в области образования и науки продолжают нарастать расхождения в образовательной политике, на крайне низком уровне находится академический обмен, объем совместных научных исследований и т. д.

Развитие правовой сферы до настоящего времени происходит при недостаточном правовом обеспечении всех направлений социогуманитарного сотрудничества приграничных регионов. Обозначилась явная тенденция ко все большему нарастанию расхождений в образовательных стандартах, информационной политике постсоветских государств. Многообразие социогуманитарных связей и недостатки, возникающие в ходе их реализации, обуславливают необходимость совершенствования политики социогуманитарного сотрудничества на различных уровнях

взаимодействия: межгосударственном, государственном, региональном, муниципальном. Работа по совершенствованию институтов межрегионального социогуманитарного взаимодействия должна включать в себя:

- создание унифицированной нормативно-правовой базы межрегионального приграничного сотрудничества;
- развитие на постоянной основе деятельности межгосударственных и межрегиональных структур, определяющих направления развития сотрудничества приграничных регионов в социогуманитарной сфере;
- внедрение в практику социогуманитарного сотрудничества новых форм межрегиональных и международных связей, основанных на применении новых информационных технологий;
- повышение эффективности функционирования института еврорегионов, с целью институционального закрепления механизмов социогуманитарного сотрудничества между государствами.

Подводя общие итоги можно констатировать, что развитие социогуманитарного сотрудничества приграничных регионов постсоветских государств, в частности по российско-украинскому пограничью, идёт по разным направлениям этого сотрудничества с различной степенью интенсивности.

За годы развития приграничных связей, попыток реализации интеграционных проектов, прежде всего в рамках еврорегионов, была сформирована обширная нормативно-правовая база, регулирующая данную сферу взаимодействия. В целом её можно признать достаточной, однако и в последующем развитие правового сегмента приграничного сотрудничества не должно отставать от тех трендов развития социогуманитарных проектов, которые наметились в последнее время.

***

Голобородько К. А.
СИСТЕМНАЯ ИННОВАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА
«GEOTECNOPOLIS» В РАЗВИТИИ ЕВРОРЕГИОНА
«СЛОБОЖАНЩИНА»

*Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., проф. Казакова Н. А.*

Еврорегион «Слобожанщина» — основа функционирования новой модели взаимодействия приграничных территорий Украины и России, предполагающей их тесную хозяйственную кооперацию.

Важными признаками еврорегиона «Слобожанщина» являются пространственная компактность и высокий потенциал развития за счет социально-экономической взаимодополняемости смежных территорий Белгородской и Харьковской областей [3].

На сегодняшний день сотрудничество в рамках еврорегиона «Слобожанщина» остановилось на этапе разработки стратегии развития. В еврорегионе не сформирована четкая институциональная структура, он очень слабо использует свой потенциал и требует наполнения конкретными реализуемыми проектами для решения актуальных общих задач.

Можно выделить несколько стратегически важных задач украинско-российского трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона, которые в перспективе требуют совместного решения. Одна из них — активизация трансграничной научной, производственной кооперации и торговли путем снятия излишних пограничных и таможенных барьеров [4]. Решением такой задачи может послужить в первую очередь — реализация совместных пилотных проектов, инновационных подходов в организации приграничного сотрудничества. Одним из таких проектов стал технопарк «Слобожанщина».

Важную роль играет создание добровольных кластерных объединений как формы сотрудничества предприятий, учреждений и организаций Белгородской и Харьковской областей в различных сферах экономики. После проведения ряда мероприятий по популяризации данного процесса произошло подписание соответствующих соглашений о создании строительного и туристических кластеров еврорегиона [1].

В Украине вслед за европейскими странами и Россией идет создание технологических парков, поэтому особенно важно выбрать оптимальную модель территориальной инновационной системы для контактной зоны — в пределах российско-украинского приграничья. С этой целью подго-

товлена концепция системной инновационной платформы «GEO-TECHNOPOLIS».

Целью создания данной платформы является внедрение целостной инфраструктуры для инновационного развития Харьковской и Белгородской областей на основе интегрированной системы полного цикла по внедрению и продвижению инновационных и конкурентоспособных товаров (услуг) – от идеи до получения коммерческого результата, включая научные исследования, технологические разработки, производство и экспорт. Данный подход представляется оптимальной моделью по созданию региональной инновационной системы.

Внедрение системной инновационной платформы (СИП) «GEO-TECHNOPOLIS» гарантированно повысит инвестиционную привлекательность Харьковской области и ускорит модернизацию её экономики за счет:

- обеспечения более качественного отбора рыночно привлекательных разработок и их поэтапное доведение до конечного покупателя;
- уменьшения инвестиционных рисков при вложении средств наряду с более коротким сроком окупаемости инвестиций.

Это будет способствовать росту деловой активности в пределах двух областей, развитию конкуренции и появлению новых конкурентоспособных продуктов.

Основой стабильного функционирования СИП являются следующие составляющие: отлаженные сетевые бизнес-процессы между основными элементами СИП; четкие протоколы обмена информацией в рамках внутренних сетевых процессов; система мотивации и распределения ресурсов на основе контролируемых показателей эффективности.

Они связывают такие функциональные блоки СИП, как:

- научные парки двух областей;
- российско-украинские технологические парки;
- система промышленных парков Белгородчины и Харьковщины;
- рекреационные зоны Белгородской и Харьковской областей;
- таможенно-логистические и логистические комплексы с выходом на международный транспортный маршрут «Европа–Западный Китай»;
- Центр содействия экспорту и привлечения адресных инвестиций как координирующий и стержневой элемент СИП [5].

В последовательной цепочке возникновения инновационной продукции ключевую координационную роль, связывающую данную цепочку непосредственно с потребительским рынком и инвесторами, играет Центр содействия экспорту и привлечения адресных инвестиций.

Благодаря появлению в СИП Центра содействия экспорту и привлечения адресных инвестиций решаются следующие актуальные для бизнеса Харьковской области задачи:

1) Оценка реальных рыночных перспектив воплощения научных разработок, претендующих на реализацию в рамках данной платформы;

2) Содействие в подборе партнеров по следующим направлениям: создание технологий, организация производства, привлечение инвестиций, особенно в экспортно-ориентированные бизнесы;

3) Создание дополнительных организационных, инфраструктурных и коммуникационных условий для бесперебойного функционирования всей цепочки научно-технологических внедрений, от идеи и до получения дохода при её коммерциализации и реализации, по таким направлениям:

- информационная инфраструктура, обмен информацией, накопление знаний и управление ими, организация доступа к информации и популяризация её среди инвесторов;

- организационная структура, направленная на обеспечение простого старта для новых предприятий, реализующих приоритетные инновационные разработки и для содействия притоку инвестиций в эти направления;

- привлечение квалифицированных кадров, организация обучения, повышения квалификации и переподготовки персонала, создание устойчивой мотивации для развития человеческих ресурсов с учетом дополнительных возможностей рекреационных зон.

4) Продвижение готовой продукции (товаров, услуг, технологий) на внутренних и внешних рынках.

Центр также будет способен обслуживать на хозрасчетной основе запросы от предприятий, не входящих в территориальные и отраслевые производственные кластеры, тем самым стимулируя новые предпринимательские инициативы в еврорегионе «Слобожанщина».

5) Содействие организации каналов сбыта готовой продукции через специализированные логистические и таможенно-логистические комплексы [6].

Можно выделить специфические новые возможности системной инновационной платформы «GEOTECHNOPOLIS»:

1) Использование СИП для роста экспорта продукции существующих производственных и научно-производственных кластеров еврорегиона «Слобожанщина», в пределах Харьковской и Белгородской областей (зона опережающего развития «Агропромышленный комплекс»,

строительный кластер и иннокластер «Региональная инновационная система»);

2) СИП становится неотъемлемым укрепляющим фактором регионального устойчивого развития, благодаря:

- сохранению, привлечению и развитию в двух соседних областях высококвалифицированного трудового потенциала,
- привлечению инвестиций в производство современной инновационной продукции,
- развитию рекреационных зон в радиусе 40–50-минутной доступности от мест размещения технопарков и промышленных парков,
- созданию инфраструктуры поддержки экспорта на внешние рынки.

В рамках выполнения Программы межрегионального и приграничного сотрудничества между Российской Федерацией и Украиной на период 2011–2016 годы функциональные возможности СИП могут быть расширены на экономические возможности евроврегионов «Ярославна» и «Донбасс», что обеспечит:

- 1) новое качество стратегической производственной кооперации с конкурентоспособными предприятиями Сумской, Донецкой и Луганской областей в различных сферах экономики;
- 2) создание новых образцов совместной российско-украинской инновационной продукции, конкурентоспособной на рынках третьих стран;
- 3) вхождение в масштабные долгосрочные европейские проекты;
- 4) появление нового регионального полюса роста на европейском экономическом ландшафте с современной полно-профильной инфраструктурой развития инновационного бизнеса [2].

Евроврегион «Слобожанщина» благодаря внедрению СИП становится фактором устойчивого развития российско-украинского приграничья с высокой притягательностью для взаимных и иностранных инвестиций. «GEOTECHNOPOLIS» выступает инструментом реализации евроинтеграционных процессов. СИП обеспечит приток финансовых ресурсов, способствует усилению сотрудничества и улучшению отношений между регионами.

Литература: 1. Бердихин А. В. Опыт функционирования евроврегионов «Слобожанщина», «Карпаты» и «Днестр» для евроврегиона «Донбасс». – [Электронный ресурс] – <http://rusmir.in.ua/eko/1593-opyt-funkcionirovaniya-evroregionov.html>; 2. Кирюхин А., Порятуй А., Дунаев И., Грищенко Н. Концептуальный подход к созданию системной инновационной платформы «GEOTECHNOPOLIS» в рамках евроврегиона «Слобожанщина»; 3. Черномаз П.А. Евроврегион «Слобожанщина»: этапы формирования и перспективы развития // Международное сотрудничество приграничных регионов: история, экономика, поли-

тика, культура. Материалы международ. науч.-практ. конф., Курск, 19-20 сент. 2011 г. – Курск: Изд-во VIP. – 2011. – С. 160-165; 4. Черномаз П.А., Новицкая Н.А. Современные тенденции развития украинско-российского трансграничного сотрудничества // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу: Матеріали V наук.-практ. конференції молодих вчених, 11 грудня 2009 р. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – С. 158-161; 5. Информационный портал межрегионального приграничного сотрудничества – [Электронный ресурс] – <http://www.euroregion.ru/>; 6. Электронный журнал «Деловой статус» // «Заседание Международного круглого стола «Граница – среда инноваций: системная платформа «GEOTECHNOPOLIS» – [Электрон. ресурс] – http://status-delovoy.com.ua/news.php?news_id=618.

***

УДК 316.33:321

Кривошеева Я. Н.
ПЛАНИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИИ
(НА ПРИМЕРЕ БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ)

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»
Научный руководитель – доц., к.социол.н. Сапрыка В. А.*

Социально-экономическое развитие территории всегда являлось важнейшим аспектом успешного функционирования любого региона. Устойчивая и прогрессивная политика в этой сфере даёт огромные возможности дальнейшего интенсивного развития отдельной территории. Конечно же, развитие функционирования социально-экономической жизни региона невозможно без его планирования. Ведь именно при разработке и совершенствовании программы социально-экономического развития территории можно выявить и предусмотреть многие вопросы и проблемы в этой области изучения.

В настоящее время в России повышается роль регионов в детерминации динамики и перспектив национальной экономики. Обеспечение эффективности такого процесса сопряжено с разработкой и реализацией стратегии развития субъекта РФ, определяющей основные направления трансформации его социально-экономической системы в целях повышения качества жизни населения. В связи с этим, одной из ключевых проблем становится разработка концептуальных и методических основ стратегического планирования регионального развития. Актуальность ее решения обусловлена следующими принципиальными моментами:

– во-первых, отсутствием теоретических работ, адекватно раскрывающих роль и содержание стратегического планирования развития региональных систем.

– во-вторых, недостаточной разработанностью методического обеспечения решения ключевых задач стратегического планирования развития регионов: обоснования миссии, целей, выбора стратегии их достижения.

– в-третьих, превалированием в практике регионального планирования программ тактических и оперативных действий, направленных на решение хотя и важных, но отдельных задач социально-экономического развития.

На сегодняшний день Белгородская область – динамично развивающаяся территория Центрального Черноземья. Благодаря умелому и прогрессивному развитию социально-экономической сферы, наша область является одним из лидеров по этим показателям. Конечно же, останавливаться на этом не стоит. Нужно искать новые пути улучшения и совершенствования дальнейшего планирования в социально-экономическом развитии нашей территории [5].

В настоящее время система планирования в России (в том числе регионального стратегического планирования) начинает формироваться на новой основе. Под планированием в данной статье мы будем понимать формирование образа будущего в сознании субъекта. Это обязательная предпосылка воплощения поставленных целей. Планирование является одной из важнейших функций управления. В этой статье мы постараемся рассмотреть Белгородскую область именно как целостную социально-экономическую систему, по отношению к ней мы и будем рассматривать вопросы социально-экономического развития.

Термин «социальное развитие» имеет следующее значение. Он означает изменение к лучшему в ее социальной среде. В целом, оно включает в себя весь сложный механизм, приводящий в действие человеческую активность, последовательно развертывающуюся цепь потребностей, интересов, мотивов и целей, которые побуждают людей к труду, конкретизируют деловую ориентацию и ценностные установки персонала. Под экономическим развитием понимается структурная перестройка экономики в соответствии с потребностями технологического и социального прогресса. В Большом толковом словаре современного русского языка Д.Н. Ушакова термин «территория» – это земельное пространство, ограниченное каким-нибудь пределами, границами. Стратегия регионального развития региона – это система мероприятий, направленных на

реализацию долгосрочных задач социально-экономического развития государства с учетом рационального вклада регионов в решение этих задач, определяемого реальными предпосылками и ограничениями их развития [2].

Реальная практика регионального стратегирования в Белгородской области пока далека от совершенства: используются устаревшие методические схемы и приемы; при формировании региональных стратегий, долгосрочных планов и программ не учитываются ключевые различия между стратегическим и традиционным долгосрочным планированием.

Для реализации эффективного стратегирования области необходимо обеспечить достижение следующих целей:

1. Обеспечение устойчивого развития базовых отраслей городской экономики;
2. Создание благоприятной среды жизнедеятельности в соответствии с социальными нормами и стандартами;
3. Развитие туризма;
4. Развитие предпринимательства;
5. Развитие города, как культурно-образовательного центра [3].

Реальная практика регионального стратегирования в Белгородской области пока далека от совершенства: используются устаревшие методические схемы и приемы; при формировании региональных стратегий, долгосрочных планов и программ не учитываются ключевые различия между стратегическим и традиционным долгосрочным планированием.

Общими ориентирами при разработке стратегического плана Белгородской области могут служить национальные проекты, региональные социально-экономические программы. Согласно традиционной точке зрения концептуальные идеи формируются на верхнем уровне управления и затем, в лучшем случае, конкретизируются под местные условия. Технологии же, которые успешно реализуются в организациях, могут и должны быть восприняты на региональном уровне. Так, Белгородский государственный университет имеет опыт повышения интеллектуального потенциала привлечением специалистов по прорывным технологиям – этот опыт может применяться и в масштабах города.

На этапе концептуального обоснования стратегического плана предстоит также решить вопрос о сроках достижения планируемых целей. При разработке стратегических документов г. Белгорода было выделено два ориентира: среднесрочный (2011 г.) и долгосрочный (2025 г.) [4]. В идеале план мог бы отразить видение предполагаемого состояния каждого направления на каждом из двух рубежей по отдельности. Все же

учет большего влияния внешних факторов заставил ограничиться общим взглядом на ситуацию в 2025 г. и установкой количественно выраженного ориентира на 2011 г. Предварительно в общих чертах были рассмотрены благоприятный, нейтральный и неблагоприятный сценарии развития социальных процессов.

В результате анализа стратегического плана выявлен ряд недостатков – дефицит нормативного обеспечения стратегических планов, отсутствие единой методики стратегического планирования, учитывающей опыт муниципалитетов, недофинансирование, несоответствие полномочий. Научное сопровождение стратегического планирования развития области является взаимовыгодным процессом информационного обмена: с одной стороны, теоретические идеи – от понятий до аналитических методик – проходят «проверку на прочность», с другой, формулировки планируемых действий в результате концептуализации становятся не столько затеоретизированными, сколько понятными для того, чтобы быть реализованными на практике.

Литература: 1. Коваль, В. Н. Аналитическое обеспечение стратегического развития муниципального образования (опыт г. Белгорода) // Государственная власть и местное самоуправление. – 2007. №6. – С. 25; 2. Ансофф, И. Н. Стратегический менеджмент. – СПб., 2009. – С. 54; 3. Селиверстов, В. Е. Региональное стратегическое планирование: методология, практика, инструменты, институты. – М., 2011. – С. 12; 4. Об утверждении стратегии развития города Белгорода до 2025 года и плана действий органов местного самоуправления на 2007 – 2011 годы. – № 413. – Наш Белгород, 2007.

УДК 339.924

Маркова А. С., Чорная С. С.
ЕВРОРЕГИОН «СЛОБОЖАНЩИНА»:
ГЛАВНЫЕ ЗАДАЧИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
УКРАИНСКО-РОССИЙСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

*Харьковский торгово-экономический институт КНТЭУ
Научный руководитель: к.э.н., доцент Алексеева Т. И.*

Интеграционные процессы в Европе на региональном уровне формируют устойчивые механизмы и долгосрочные институты сотрудничества. Еврорегион «Слобожанщина» охватывает смежные приграничные территории государств, которые имеют определенные экономические и социокультурные различия. В основе его функционирования лежит проектно-программный принцип, который позволяет сфокусировать

совместные интеллектуальные, финансовые и управленческие ресурсы на решении наиболее важных трансграничных проблем.

Вопросы украинско-российского трансграничного сотрудничества исследовались в публикациях А. Голикова, П. Черномаза, А. Кирюхина, В. Колосова, Е. Рябинина, в которых рассмотрены тенденции и перспективы развития сотрудничества приграничных регионов Украины и России [1–3].

Еврорегион «Слобожанщина» создан 7 ноября 2003 года между Харьковской и Белгородской областями Украины и Российской Федерации на основе соглашения, как высшая форма приграничного сотрудничества. Целью развития смежных территорий является: рост экономики, развитие инфраструктуры, социальной поддержки, создания методологической базы для совместной работы [4]. Исходя из этого, можно определить главную цель создания еврорегиона – гармонизация взаимодействия сторон для реализации основных социально-экономических функций пограничья; привлечение инноваций и инвестиций для стабилизации и роста экономики; активизация развития добросовестного малого и среднего бизнеса.

Важными признаками еврорегиона «Слобожанщина» являются пространственная компактность и высокий потенциал развития за счет социально-экономической взаимодополняемости смежных территорий Белгородской и Харьковской областей.

В развитии трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина» можно выделить следующие этапы:

1) изучение существующего состояния связей между Харьковской и Белгородской областями, в ходе которого исследуются пограничные территории, институциональные структуры обеих областей; определяются имеющиеся проблемы и не реализованные преимущества трансграничного сотрудничества;

2) определение стратегии развития еврорегиона, что предусматривает развитие стратегических направлений сотрудничества, в которых заинтересованы обе стороны, а также конкретных территорий для их общей деятельности;

3) разработка и обеспечение реализации программ трансграничного развития, для чего нужно сформировать институциональную структуру еврорегиона, которая представляет собой как уже имеющиеся административные институты с объединенными проектами, так и специальные трансграничные институты;

4) мониторинг и оценка программ трансграничного сотрудничества, которые осуществляются специальными органами евроврегиона [6].

На сегодняшний день существует ряд проектов, для реализации которых в рамках стратегических направлений сотрудничества предусмотрено функционирование: кластеров, приграничного российско-украинского университетского консорциума, постоянно действующего научно-методологического семинара «Методология социально-экономических исследований», «Белгородской декларации» об открытом доступе к научным знаниям и культурному наследию, школы межрегионального приграничного сотрудничества, технопарка «Слобожанщина», международной конференции Евроврегиона «Слобожанщина», концепции приграничной российско-украинской интегрированной логистической системы и др. [4].

Для наиболее эффективного функционирования евроврегиона авторами были выделены несколько стратегически важных задач, которые в перспективе требуют совместного решения:

1. Активизация трансграничной научной, производственной кооперации и торговли путем упрощения пограничных и таможенных барьеров.

2. Улучшение транспортной и логистической инфраструктуры евроврегиона для эффективного использования его транзитного положения. Это предполагает снижение загруженности трансграничной магистрали Харьков-Белгород путем создания обходных транспортных маршрутов, строительства логистических терминалов и т. д.

3. Выработка согласованной экологической политики. Эта работа уже начата путем реализации проектов оздоровления бассейна Северского Донца и реки Лопань.

4. Преодоление социальной асимметрии пограничья, которая отражается, прежде всего, на рынке труда. Возникшие расхождения в оплате труда и уровне социальной защиты в пользу российских регионов ведут к одностороннему потоку трудовой миграции в Россию. Это требует выработки общей согласованной политики на рынке труда.

5. Создание региональной маркетинговой информационной системы евроврегиона «Слобожанщина» с целью привлечения инвестиций в проекты путем применения маркетинговых инструментов для повышения известности и улучшения имиджа его территории, ориентации региональной политики на реальные потребности рынков и возможности их предоставления евроврегионом.

Таким образом, для активизации и повышения эффективности украинско-российского трансграничного сотрудничества в рамках евроврегиона «Слобожанщина» необходимо: обеспечить приток финансовых

ресурсов для реализации проектов путем привлечения инвестиций для заинтересованных в сотрудничестве организаций, а также осуществление целевого бюджетного финансирования государств-участников проектов; разработка и реализация проектов по упрощению таможенных барьеров для перевозки украинских и российских товаров, что в последствии повлияет на увеличении внешнеторгового оборота между Украиной и Российской Федерацией.

Литература: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество Украины и России // Трансграничные проблемы стран СНГ / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Олус, 2003. – С. 208-210; 2. Кирюхин А., Черномаз П., Корсунова Н. Еврорегион «Слобожанщина» как модель устойчивого развития приграничных территорий // Бизнес Информ. – 2002. – №3-4. – С. 62-63.; 3. Колосов В. Укреплять, но и сотрудничать // Европа-Центр: Междунар. общественно-политический журнал. – 2005. – №1. – С. 29-31.; 4. <http://www.euroregion.ru> официальный сайт еврорегиона «Слобожанщина»; 5. Российско-Украинскоеограничье: двадцать летразделенного единства / Отв. ред.: В.А. Колосов, О.И. Вендина. – М.: Новый хронограф, 2011. – 352 с.; 6. Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина»: этапы формирования и перспективы развития // Международное сотрудничество приграничных регионов: история, экономика, политика, культура. Материалы междунаро. науч.-практ. конф., Курск, 19-20 сент. 2011 г. – Курск: Изд-во VIP, 2011. – С. 160-165. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/5203>

***

УДК 342.25(477):141

Передерій О. С. МІЖНАРОДНА СКЛАДОВА В ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У відповідності до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. № 586-XIV [1], місцеві державні адміністрації наділені низкою повноважень в галузі міжнародних та, головним чином, зовнішньоекономічних відносин.

У відповідності до ст. 26 згаданого законодавчого акту, місцеві державні адміністрації уповноважені здійснювати низку функцій, що спрямовані на забезпечення міжнародної правосуб'єктності України. Зокрема, місцева державна адміністрація в сфері дії міжнародного права є суб'єктом, якому держава делегує такі повноваження:

– життєя організаційних заходів щодо забезпечення виконання зобов'язань за міжнародними договорами України на відповідній території;

- сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі економіки, захисту прав людини, боротьби з тероризмом, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, установ та організацій, розташованих на її території, незалежно від форм власності;
- сприяння розвитку експортної бази і збільшенню виробництва продукції на експорт;
- організація прикордонної і прибережної торгівлі;
- сприяння діяльності митних органів та прикордонних служб, створенню умов для їх належного функціонування;
- внесення у встановленому порядку до органів пропозиції щодо залучення іноземних інвестицій для розвитку економічного потенціалу відповідної території.

Доцільно відмітити, що найголовнішим повноваженням місцевих державних адміністрацій є укладення договорів з іноземними партнерами про співробітництво. У більшості випадків в якості іноземних партнерів виступають прикордонні регіони (області) інших держав, виробничі підприємства та установи надання послуг, суб'єкти інвестиційної діяльності та ін.

Головною метою укладення договорів з іноземними партнерами є розширення економічної співпраці регіонів та залучення іноземних інвестицій. Приміром, Харківська область ще в 2003 р. створила альянс на підставі угоди з Белгородської областю Російської Федерації «Євро-регіон «Слобожанщина» [2]. Основною метою діяльності альянсу є гармонізації взаємодії сторін для реалізації основних соціально-економічних функцій прикордоння, усунення зайвих бар'єрів для контактів населення, залучення інновацій та інвестицій для стабілізації та зростання економіки, активізації міжрегіонального економічного співробітництва. У межах виконання угоди між відповідними областями України і Російської Федерації було засновано 9 робочих груп з різноманітних аспектів розвитку виробничих і невиробничих галузей народного господарства.

Слід зазначити, що оперативна самостійність державних адміністрацій при реалізації міжнародної правосуб'єктності держави є обмеженою з огляду на територіальні рамки юрисдикції самої адміністрації. Проте, з точки зору реалізації пріоритетних інтересів національного розвитку, наділення місцевим державним адміністраціям права укладати міжнародні угоди регіональної дії є додатковою фактором активі-

зації міждержавних відносин України з країнами-партнерами в масштабі регіонів.

Література: 1. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. №586-XIV // Відомості Верховної Ради України. –1999 р.– №20, Ст. 190; 2. Єврорегіон «Слобожанищина» // Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації. Електронний ресурс: режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/uk/article/view/id/826/>

УДК 339.94(477–04:470)

Ревякин Г. В.

ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ХАРЬКОВА

*Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., проф. Казакова Н. А.*

Региональная экономика Харьковской области представляет собой относительно мощный народно-хозяйственный комплекс, который по своему производственному и научно-техническому потенциалу можно отнести к крупнейшим в Украины. Располагая 5,2% её территории и 6% населения регион производит 6,1% суммарного ВВП страны. По этому показателю он занимает 4-ое место в Украине (после Киева, Донецкой и Днепропетровской областей) [2].

Однако, существуют негативные тенденции в экономике региона. За весь постсоветский период развития Харьковской области происходят изменения деиндустриализационного характера. С 45% до 36% уменьшился удельный вес промышленного сектора экономики в РВП, при это, занятость в нём снизилась 35% до 21%. В то время, как удельный вес сферы услуг вырос с 40,3% до 58,3% [2]. Эти тенденции соответствуют общемировым, с отличием лишь в структуре предоставляемых услуг. В Украине не развиваются инновационные услуги, а традиционные всё время растут: в 3 раза увеличился удельный вес государственного управления, в 2,5 раза – образования, в 2 раза здравоохранения и социальной защиты, в 2,5 раза личных и коллективных услуг [2].

Таким образом, украинское общество переквалифицировалось с общества-производителей в общество-потребителей со стагнацией и деградацией промышленного потенциала страны.

С каждым годом в стране уменьшается удельный вес научных и научно-технических работ в общем объёме ВВП, по сравнению с 1996 г. данный показатель уменьшился на 41% в 2009 г., а численность укр-

инских учёных уменьшилась в 3,4 раза. Показатель внедрения инноваций в отечественной промышленности составляет лишь 5% от прибыли предприятия. Если же этот показатель ниже 15%, то можно говорить об упадке и разрушении производственного потенциала предприятия. При этом, производственные мощности промышленных предприятий постоянно устаревают и практически полностью исчерпали свой срок эксплуатации [3].

Ввиду вышеуказанных фактов, Украина, и в частности Харьковская область, стала перед трудным вопросом реформирования своей экономики. Данный вопрос нужно рассматривать, как комплексную проблему с учётом как внутренних, так и внешних факторов для её решения.

Необходимой составляющей, для мобилизации природно-ресурсного потенциала региона и оптимального его использования, с учётом национальной специфики экономики, является внедрение таких механизмов как международная кооперация. Поскольку Харьковская область входит в состав еврорегиона «Слобожанщина», то целесообразно рассматривать международную кооперацию именно в рамках этого региона с использованием всех преимуществ данной структуры. Еврорегион, как показывает международный опыт, может обеспечить поток иностранных инвестиций, которые необходимы для структурной трансформации и модернизации промышленности региона. При этом, необходимо учесть тот факт, что Харьковская область входит в состав еврорегиона «Слобожанщина» уже с 2003 года, однако ожидаемые изменения в структуре её экономики не произошли.

Проанализируем макроэкономические факторы, обуславливающие экономическую стагнацию региона. Одной из таких причин является отсутствие практической составляющей концепции стратегического развития региона. Существует масса публикаций в отношении общей концепции развития региона, которые несут в себе малую утилитарность и возможность практического применения. На наш взгляд, что касается Харькова, то необходимо разработать чёткий, поэтапный план его развития, с учётом всех особенностей регионального хозяйства и использованием уже имеющихся экономических структур.

Как показывает международный опыт, реперными точками роста экономики являются комбинированные структуры, которые объединяют в себе производство, технологии, инвестиции и научно-исследовательские центры – технопарки. Харьков – является идеальным местом для создания таких структур, поскольку он обладает всеми из вышеперечисленных характеристик.

При этом, такие структуры, как технопарки должны создаваться на базе уже имеющихся промышленных предприятий. Необходимо также учесть тот факт, что в структуре промышленного производства региона наибольший удельный вес имеют машиностроение, металлообработка и электроэнергетика. Самыми перспективными предприятиями в этой сфере являются: ГП ХЗТМ им. Малышева, ГП завод «Электротяжмаш», ОАО «Турбоатом», ОАО «ХТЗ им. Серго Орджоникидзе». Именно на их базе предполагается осуществлять международную региональную кооперацию.

Как уже говорилось выше, необходимо привлечь в механизм развития региона, помимо промышленных структур, научно-исследовательские центры. К их числу в Харькове можно отнести: Институт проблем машиностроения им. А.Н. Подгорного НАН Украины, ННЦ ХФТИ, Физико-технический институт низких температур им. Б.И. Веркина НАН Украины, НТК «Институт монокристаллов» НАН Украины, ХНУ им. Каразина, НТЦ «Энергосталь», Институт радиопизики и электроники им. А.Я. Усикова НАН Украины и др.

Необходимо создать замкнутый производственный цикл, как это было в недалёком прошлом Украины. Этого можно достичь путём тесной кооперации, вплоть до объединения промышленных предприятий с научно-исследовательскими центрами региона. Научные исследования в этой структуре в своём большинстве должны носить прикладной характер, а не фундаментальный и общенаучный. В таком случае, создастся самодостаточная структура, в которой финансирование последующих научных исследований будет осуществляться за счёт экономического эффекта от предыдущих исследований, которые были непосредственно внедрены в производство.

При всём том, для создания вышеназванной структуры необходима ресурсная составляющая, которая заключается в финансовом обеспечении процесса кооперации между производственными предприятиями и научно-исследовательскими центрами и финансировании внедрения первых инноваций в производство.

Необходимые средства для осуществления данной идеи можно получить из следующих источников:

- Средства, которые предоставляются государством в рамках государственных программ;
- Софинансирование в рамках еврорегиона «Слобожанщина»;
- Привлечение иностранных портфельных инвестиций.

Таким образом, мы можем сказать, что создание замкнутых производственных циклов в ряде предприятий Харькова вполне реально. Однако, существует преграда, которая препятствует первоначального толчка для запуска всей структуры – политическая нестабильность в стране, обусловленная отсутствием единогласия в отношении экономических, социальных и политических программ. Данный фактор усиливает риск невозврата инвестиций и как следствие сдерживает инвесторов, от финансирования такого рода проектов.

Эту проблему можно избежать путём предоставления специального правового статуса (специальной экономической зоны) Харьковскому региону. Правовой статус должен включать в себя полномочия в отношении принятия решений межрегионального характера (таких как соглашения об международном региональном экономическом сотрудничестве), создание собственной экономической стратегии развития региона и принятие решений локального характера.

Подытоживая всё вышесказанное, для устойчивого развития Харьковского региона первоочерёдной задачей становится создание региональной стратегии развития экономики, ввиду политической и экономической нестабильности на национальном уровне, с подведение достойной нормативно-правовой базы. Эта база должна соответствовать европейскому описанию и характеристикам еврорегиона и позволить создавать партнёрское сотрудничество как вертикального, так и горизонтального характера.

После чего необходимо создать тесные связи между производственными предприятиями и НИИ региона с привлечением партнёров в рамках еврорегиона «Слобожанщина» для получения синергического эффекта.

Литература: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество Украины и России, Трансграничные проблемы стран СНГ*, – М.: «Олеус», 2003. – С. 208–210; 2. Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба М.В. *Харьковская область, региональное развитие: состояние и перспективы: монография* / Под ред. чл.-кор. НАН Украины, проф. Бакиров В.С. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. – с. 224; 3. Ревякин Г.В. *Развитие технополисов в Украине // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали наук.-практ. конференції 16 квітня 2011 р.* – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – С. 266–269. 4. [www.ukrstat.gov.ua] – Государственный комитет статистики Украины. 5. [www.kharkivoda.gov.ua] – Харьковская областная государственная администрация.

Ханыкова О. С.

АНАЛИЗ ПРАКТИКИ МЕЖМУНИЦИПАЛЬНОГО ПРИГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

Научный руководитель: доц., к.социол.наук. Сапрыка В. А.

Межмуниципальное сотрудничество предопределяет комплексный подход к решению экономических, социальных, экологических и других задач приграничных муниципальных образований. Устойчивое развитие муниципалитетов приграничного региона, благополучие его населения неразрывно связано с реализуемыми стратегическими планами и социально-экономическими проектами и программами развития.

Обычно приграничные муниципалитеты реализуют сотрудничество со своими партнерами через границу, подписывая соглашения о сотрудничестве (или устанавливая побратимские связи).

В еврорегионах Ленинградской области большинство приграничных муниципалитетов имеют соглашения о сотрудничестве со своими соседями в Эстонии и Финляндии: Нарва – Ивангород, Иматра – Светогорск, Сланцы – Кохла-Ярве, Выборг – Лаппеенранта, Гатчина – Эспоо, Кингисепп – Йохви и так далее. Некоторые из соглашений между финскими и российскими муниципалитетами насчитывают более чем 20 лет истории сотрудничества. Приграничные города Иматра (Финляндия) и Светогорск (Россия) подписали соглашение о сотрудничестве в 1993 году, что было одним из результатов межгосударственного Соглашения между Правительством Финляндской Республики и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в Мурманской области, Республике Карелия, Санкт-Петербурге и Ленинградской области от 1922 года. Сотрудничество между муниципалитетами поддерживает сотрудничество в таких сферах как экономическое сотрудничество, образование, культура, спорт, социальная сфера, туризм и т. д.

В Псковской области, также активно развивается сотрудничество приграничных муниципалитетов. Подтверждению этому может служить то, что 14 декабря 2005 г. администрация района провела презентацию «Международного центра межмуниципального сотрудничества» в рамках конференции «Роль муниципальных образований в развитии приграничных инициатив в условиях проводимой в России реформы местного самоуправления». Даже несмотря на сложные отношения ме-

жду Россией и Латвией, с 2005 г. действует уникальное соглашение о сотрудничестве района с г. Гулбене (Латвийская Республика).

Активно развивается муниципальное приграничное сотрудничество и в Краснодарском крае. Муниципальные образования развивают культурное, гуманитарное и экономическое сотрудничество со своими побратимами и другими муниципалитетами стран СНГ. На данном этапе уже заключен ряд соглашений муниципалитетов Краснодарского края. В число таких документов входят Соглашения о побратимстве Геленджик – Витебск (Белоруссия), Новороссийск – Гавар (Республика Армения), Соглашение о сотрудничестве в торгово-экономической, научно-технической и гуманитарно-культурной областях между Краснодаром и Полтавой (Украина), Соглашение о сотрудничестве между Армавиром и Гомелем (Белоруссия).

Администрацией Краснодарского края в 2010 году был подготовлен План межрегионального и приграничного сотрудничества Краснодарского края на пространстве Содружества Независимых Государств и Республики Абхазия на 2010 – 2012 годы.

В Брянской же области было заключено соглашения между администрацией Брянской области и Гомельским областным исполнительным комитетом сказано: Касаемо сотрудничества муниципалитетов, в ст. 4 сказано: «Стороны окажут содействие местным органам власти, органам местного самоуправления, учреждениям, предприятиям и обществам в осуществлении прямых контактов между собой для рассмотрения вопросов, связанных с практическим осуществлением конкретных проектов сотрудничества».

В Псковской области создан Совет по развитию приграничных территорий и инфраструктуры. Его целью является повышение уровня взаимодействия органов местного самоуправления, территориальных органов федеральных органов исполнительной власти в интенсивном развитии приграничных территорий, муниципалитетов и развития инфраструктуры границы, а также транспортно-логистической, таможенной, торговой производственной, и других инфраструктур, которые расположены на территории области.

В Мурманской области Правительством была принята собственная Концепция приграничного сотрудничества. Ее основной целью является реализация слаженных действий исполнительных органов государственной власти и органов местного самоуправления Мурманской области, в пределах их полномочий, по укреплению взаимодействия при решении вопросов интенсивного развития экономики, подъёма благосостояния

населения, а также укрепления гуманитарных связей с административно-территориальными образованиями приграничных стран.

В Ростовской области в рамках еврорегиона «Донбасс» была принята «Программа социально-экономического развития приграничных муниципальных образований на 2013-2015 годы». В ней, в частности ставится ряд задач для развития связей приграничных муниципалитетов:

- 1) формирование системы ресурсного, институционального и инфраструктурного обеспечения развития экономики в приграничных муниципальных образованиях, эффективное использование местного трудового, материально-технического и природно-ресурсного потенциала;
- 2) развитие трансграничных экономических и социокультурных российско-украинских связей в рамках Еврорегиона «Донбасс»;
- 3) эффективное использование существующего рекреационно-туристского потенциала приграничных территорий и сохранение существующей экосистемы.

В Белгородской области Еврорегион «Слобожанщина», основанный в 2003 году, является довольно молодым, но на сегодняшний день в области межмуниципального приграничного сотрудничества сделано достаточно много. В частности, в 2012 году, председатель комитета по экономическому развитию, предпринимательству и инновационной деятельности Белгородской областной думы Василий Потрясаев и председатель Харьковского областного совета Сергей Чернов подписали программу «Приграничного межмуниципального сотрудничества по развитию местного самоуправления Белгородской и Харьковской областей на 2012–2014 годы». Эта программа стала важным шагом в укреплении экономических, политических и дружественных связей между центрами Белгородской и Харьковской областей. В ней содержатся конкретные предложения жителей как с одной, так и с другой стороны, особое внимание уделяется обеспечению развития межмуниципальных связей между субъектами – побратимами, реализации международных проектов в экономической и социальной сферах жизни населения, а также повышению эффективности межмуниципального сотрудничества органов местного самоуправления Белгородской и Харьковской областей.

Из вышесказанного можно сделать вывод, что еврорегион «Слобожанщина» имеет все шансы для создания отлаженного и эффективный механизма функционирования межмуниципального регионального сотрудничества Харьковской и Белгородской областей, улучшения отношений между городами – побратим, а так же наращивания мощи всего еврорегиона.

Шмигирилова Л. Н.

**АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ
КАК ОРГАНИЗАЦИОННАЯ ФОРМА МОЛОДЕЖНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПРИГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЙ**

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

В последние десятилетия академическая мобильность признается одним из эффективных инструментов повышения качества науки и образования. Это способствует расширению и укреплению межнационального сотрудничества в данных сферах, формированию высоких международных стандартов качества, усилению инновационной активности и конкурентоспособности национальных систем образования.

Академическая мобильность является одной из ключевых идей Болонского процесса, несмотря на наличие многочисленных препятствий в ее реализации. Развитие академической мобильности студенческой молодежи – ключевой принцип формирования единого образовательного и исследовательского пространства высшего образования, предусматривающий многообразные возможности для свободного перемещения студентов в целях аккумуляции на личностном уровне академического и общекультурного потенциала, развития национальных систем высшего образования и увеличения их вклада в социально-экономическое развитие своих стран.

Сотрудничество с другими странами в сфере образования является одной из ключевых задач при реформировании российского высшего образования, способствующей достижению научных, культурных, социальных, экономических и политических целей.

Академическая мобильность и молодежный обмен как одна из пространственных форм сотрудничества способствует повышению качества высшего образования, повышению эффективности научных исследований, совершенствованию системы управления, установлению внешних и внутренних интеграционных связей, а также имеет важное значение для развития личности студента и его конкурентоспособности на рынке труда, формирует уважение к многообразию, способность понимать другие культуры, побуждает к языковому плюрализму, расширяет сотрудничество и конкуренцию между вузами.

В последнее время в Белгородской области предпринят ряд мер по совершенствованию договорно-правовой базы взаимодействия с зару-

бежными странами. Разработано и подписано 20 международных соглашений о сотрудничестве в области науки и образования, как на многосторонней, так и на двусторонней основе. В частности, в мае 2010 г. с целью развития сотрудничества приграничных территорий был подписан Договор о реализации Соглашения между Белгородской областью РФ и Харьковской областью Украины «О создании Еврорегиона «Слобожанщина» в области науки, образования, культуры, спорта, туризма и молодежной политики».

Однако, как показывает исследование, проведенное в 2012 г. кафедрой социологии и организации работы с молодежью НИУ «БелГУ» среди студентов вузов еврорегиона «Слобожанщина» (N=60), уровень академической мобильности студенческой молодежи еврорегиона невысок.

В ходе исследования было установлено, что фактически в программах академической мобильности участвовали только 26,67% опрошенных, причем 20,00% из них это студенты Харьковской области, и только 6,67% белгородских студентов принимали участие в подобных программах. При этом подавляющее большинство опрошенных студентов (81,25%) принимали участие в школе «Межрегионального приграничного сотрудничества», 25,00% студентов участвовали в городских, всероссийских и международных конференциях и 6,25% – в школе историков.

Осведомленность о конкретных программах академической мобильности, реализуемых в еврорегионе «Слобожанщина» у респондентов крайне низка. В полной мере о школе «Межрегионального приграничного сотрудничества» информированы, по самооценке, 35,00% молодых людей, из них 21,67% – студенты вузов Харьковской области, 13,33% – Белгородской области. О программах стажировок знают 13,33% респондентов, о конференциях различного уровня (городские, всероссийские, международные) и трансграничных стратегических дебатах – 31,67% соответственно. Меньше всего студенты информированы о школе историков (6,67%). Следует отметить, что подавляющее большинство респондентов при ответе на вопрос «Знаете ли Вы о программах академической мобильности еврорегиона «Слобожанщина»?» ответили отрицательно или утверждали, что только слышали об их существовании (табл. 1).

Оценка информированности студенческой молодежи о программах академической мобильности варьирует по регионам незначительно. В Белгородской области 38,30% респондентов в совокупности дали ответы в диапазоне от «я только знаю, что они (программы) существуют» до «я даже не знаю, что они существуют». В Харьковской области респонденты такого уровня информированности составляют 38,00%.

Таблица 1

Распределение ответов на вопрос «Знаете ли Вы о программах академической мобильности еврорегиона «Слобожанщина»?», %

Программы академической мобильности	Харьковская область			Белгородская область			Всего		
	Да, в полной мере	Нет, я только знаю, что она существует	Нет, я даже не знаю, что она существует	Да, в полной мере	Нет, я только знаю, что она существует	Нет, я даже не знаю, что она существует	Да, в полной мере	Нет, я только знаю, что она существует	Нет, я даже не знаю, что она существует
Школа «Межрегионального приграничного сотрудничества»	21,67	15,00	13,33	13,33	16,67	20,00	35,00	31,67	33,33
Программы стажировки	5,00	23,33	21,67	8,33	25,00	16,67	13,33	48,33	38,33
Школа историков	3,33	23,33	23,33	3,33	16,67	30,00	6,67	40,00	53,33
Конференции различного уровня	15,00	25,00	10,00	16,67	16,67	16,67	31,67	41,67	26,67
Трансграничные стратегические дебаты	15,00	20,00	15,00	16,67	16,67	16,67	31,67	36,67	31,67

Для приграничных регионов молодежные обмены означают существенный прирост образовательного потенциала учебных заведений, их превращение в научно-образовательные центры, важный шаг на пути развития инновационного потенциала молодежного сотрудничества. Как нам видится, необходимо сосредоточиться не только на совершенствовании существующих форм молодежного сотрудничества, но и на создании молодежных объединений нового типа, учитывая специфические интересы различных групп молодежи: студенчества, сельской и рабочей молодежи; молодых специалистов и ученых; органов государственного и муниципального управления как субъектов сотрудничества в молодежной политике. Для этого необходимо ориентировать молодежные структуры, созданные по линии международных организаций на постсоветском пространстве (Молодежный совет ШОС, Содружество студенческих и молодежных организаций СНГ), на разработку и реализацию, прежде всего, инновационных проектов.

Следует более активно сосредоточиться на создании структур, ориентированных на развитие активного взаимодействия молодых ученых

гуманитарного і технічного профіля, здійснення ними спільних наукових проєктів. Це може стати серйозним кроком на шляху відновлення зв'язів між науковими центрами колишніх союзних республік. Представляється цілесообразним розробити комплексну систему грантів і квот для надання освітніх послуг, потенційно формуючи групи підтримки Росії в середовищі наукової і політичної еліти відповідальних країн. Крім того, необхідно вдосконалювати діючі і розробляти нові механізми міжнародних молодіжних обмінів, стажировок, програм. Важливу роль в діяльності міжнародних молодіжних об'єднань займають національні молодіжні лідери. Вони є частиною майбутньої еліти, яка через деякий час буде визначати вектори внутрішнього розвитку і зовнішньої політики своїх держав. Тому налагодження конструктивних, дружеских взаємовідносин є найважливішим показником ефективності молодіжних структур і запорукою успішного розвитку співробітництва між країнами. На даний момент на пострадянському просторі співробітництво молодіжних лідерів, як правило, обмежується рамками міжнародних зустрічей, форумів, конференцій, фестивалів, або рідкими сходами або засіданнями молодіжних об'єднань. В цій ситуації стає актуальною задача розвитку молодіжних структур, здатних забезпечити постійний діалог і взаємодію молодіжних лідерів на пострадянському просторі.

УДК 911.3:353.2

Шуба М. В.

ЄВРОРЕГІОН ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Наук. керівник: д.г.н., проф. Голіков А. П.*

Єврорегіон є безпосередньою інституцією транскордонного співробітництва, яку більшість держав розглядають в якості ефективного засобу реалізації регіональної політики. У науковій літературі можна зустріти численні визначення поняття «єврорегіон». Наприклад, Н. Луцишин дає наступне визначення «...під поняттям «єврорегіон» розуміється певне законодавчо закріплене просторове формування із чітко окресленими межами, до складу якого входять прикордонні господарські комплекси щонайменше двох держав, що мають спільний кордон, яке має за

мету спільно і узгоджено стимулювати соціально-економічний розвиток своїх територій» [3, с. 6]. Дж. Деллі Зотті охарактеризував єврорегіон як жорстке інституціональне утворення [5, с. 146]. Український дослідник у галузі фінансів місцевого самоврядування Кравченко В. І. вважає єврорегіони міжнародними субрегіонами економічного співробітництва [5, с. 146]. Ще один український дослідник Голіков А. П. дає таке визначення: «єврорегіон – форма транскордонного регіонального співробітництва в межах суміжних територій двох і більше країн на основі реалізації спільних програм і угод, прийнятих на рівні органів місцевого самоврядування» [1, с. 216]. М. Долішній та П. Бельський вважають, що «...єврорегіон – одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів (на базі спеціально розширених повноважень на міжнародне співробітництво) місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [2, с. 53]. На думку Н. Мікули «...єврорегіон – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [4, с. 14].

Єврорегіони, згідно з існуючим визначенням в офіційних документах ЄС, являють собою території декількох держав, які регулюються положеннями Мадридської конвенції про транскордонне співробітництво. Метою їх створення є зміцнення добросусідських відносин, культурних і господарських контактів, спільних інвестицій, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історико-культурної спадщини та інш. Єврорегіони, в ряді випадків, користуються підтримкою ЄС через спеціально створені для цього програми.

Отже, спробуємо узагальнити існуючі дефініції поняття «єврорегіон». Для цього скористуємося ідентифікацією головних рис, що характеризують феномен єврорегіону, надану І. Студенніковим:

– географічна: єврорегіон – територія, яка має конкретне географічне положення;

- політична: частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, що мають спільний кордон;
- адміністративна: в цьому сенсі єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон;
- функціональна: єврорегіон – форма транскордонного співробітництва.

Для функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва характерні деякі особливості – правові, політичні, історичні, національні, наявність спільних проблем транскордонного характеру та чітко визначених спільних інтересів.

При створенні єврорегіону не виникає нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи; на території кожного з членів єврорегіону правове регулювання здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить; керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати органи влади, що діють на території кожного з його членів – все це є правовим аспектом функціонування євро регіонів [5, с. 147].

Розглядаючи політичний аспект, можна зазначити, що єврорегіони не є наддержавними утвореннями і не діють проти інтересів національної держави.

Щодо історичного аспекту – найчастіше єврорегіони охоплюють території, які пов'язує спільне історичне минуле або ці території входили до складу однієї держави.

Національна складова: як правило, прикордонні території різних держав, які входять до складу єврорегіонів – це багатонаціональні території або регіони, де проживають представники кількох етнічних груп. У багатьох випадках на прикордонних територіях живуть представники досить чисельної національної меншини з суміжного регіону (наприклад, єврорегіон «Слобожанщина», до складу якого входить Харківська та Білгородська області).

Важливою особливістю територій у складі будь-якого єврорегіону є наявність спільних проблем транскордонного характеру та чітко визначених спільних інтересів членів єврорегіону. Для розв'язання проблем необхідне об'єднання зусиль територіальних громад або органів влади по обох прикордонних регіонів. Такими основними проблемами є екологічні та природоохоронні проблеми, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин. Щодо спі-

льних інтересів членів єврорегіону – це можуть бути інтереси в торгово-економічній галузі з урахуванням місця регіонів-партнерів у міжтериторіальному розподілі праці, в галузі спільного розвитку туристичної діяльності, надання взаємних послуг через державний кордон, створення мережі співробітництва в сферах науки, освіти та культури. В цілому на даній основі повинна здійснюватись міжрегіональна господарська інтеграція, яка сприяє вільному переміщенню товарів, послуг, капіталів, людей, інформації. Універсальною сферою інтересів для партнерів є визначення спільної стратегії просторового розвитку, спрямованої як на загальний підйом продуктивних сил, так і на вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

Узагальнюючи вищевикладені визначення поняття «єврорегіон», а також досвід їх функціонування в країнах ЄС, можна констатувати:

1. Єврорегіон – форма транскордонного співробітництва та міжрегіональної інтеграції, яка спрямована на сприяння вільному переміщенню товарів, послуг, капіталів, людей;

2. Єврорегіон – інструмент вирівнювання рівнів регіонального соціально-економічного розвитку шляхом інтенсифікації транскордонного співробітництва (подібно «сполученим судинам»);

3. Єврорегіон – гомогенна територія, в межах якої здійснюється реалізація загальних програм та угод, які приймаються на рівні органів місцевого самоврядування.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити остаточний висновок стосовно визначення поняття єврорегіону: єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва і міжрегіональної господарської інтеграції територіальних громад прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, а також інструмент підйому рівнів регіонального соціально-економічного розвитку шляхом координації взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для розв'язання спільних проблем.

Література: 1. Голиков А.П. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Ю.Г. Прав – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 2. Долішній М. Регіональні основи транскордонного співробітництва / М. Долішній, П. Бельський // Регіональна економіка. – 1996. – №1-2. – С. 50–59; 3. Луцишин Н.П. Соціально-економічний розвиток транскордонного регіону (на прикладі єврорегіону «Бу»): автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Н.П. Луцишин. – Львів, 1999. – 23 с.; 4. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи / Н. Мікула – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.; 5. Студенніков І. Транскордонне співробітництво

та його місце в регіональному розвитку / І. Студенніков // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – С. 138–167.

УДК 316:327

Шульгина Т. А.
СПЕЦИФИКА ПАТРИОТИЗМА НА ПРИГРАНИЧНЫХ
ТЕРРИТОРИЯХ РОССИИ И УКРАИНЫ

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»
Научный руководитель: д.соц.н., проф. Волкова О. А.*

Успешность развития России и Украины в значительной мере зависит от того, признают ли их собственные граждане – причисляют ли они себя к гражданам этих стран, ощущают свою связанность с ними, чувствуют ответственность за происходящее, гордятся их успехами и успехами страны, преемниками которой они являются.

Многие исследователи проявляли интерес к проблеме формирования патриотизма. Каждый из них пытался выделить значимый для себя аспект. В нашем исследовании данным аспектом являются приграничные территории России и Украины.

Приграничные территории – это территории государства, прилегающие к государственной границе, выполняющие особые приграничные функции и обладающие в связи с этим специфическими особенностями. Главным фактором, обуславливающим специфику приграничья, является его географическое положение [2].

Территории приграничья, являясь составными частями страны, соединяют в себе многие особенности развития государства, также имеют ряд отличительных моментов благодаря своему расположению. Начиная развиваться на тех территориях, которые ранее были освоены другими народами, они вбирают в себя традиции предыдущих поколений. Но следует отметить, что многие приграничные территории России и Украины неодинаковы в своем развитии.

Россия и Украина – многонациональные государства. За время существования данных стран сменилось множество поколений со своими обычаями и традициями. Данные особенности находят свое отражение и в формировании патриотических ценностей. Стоит также отметить то, что в ходе исторических изменений традиции подвергаются изменению, появляются новые, что ярко заметно в периоды общественных изменений.

Для того чтобы определить место патриотизма в системе ценностей граждан России и Украины, нами был проведен вторичный анализ социологических данных, опубликованных на сайтах Всероссийского центра изучения общественного мнения (Россия) в июне 2010 г. (опрошено 1600 респондентов) и Социологической школы «Рейтинг» (Украина) в сентябре 2010 г. (опрошено 200 человек).

Большинство респондентов Украины и России (76 и 84%) считают себя патриотами. Но стоит сказать, что среди украинцев вдвое больше, чем россиян, респондентов, которые затруднились с ответом на вопрос «Считаете ли Вы себя патриотом своей страны или нет?». Среди россиян, которые назвали себя патриотами, большинство жителей Центрального региона – Москвы и северной столицы. В Украине же это респонденты, проживающие в центральном, западном и северном регионе. Каждый десятый признавался в том, что испытывает патриотических чувств к своей стране. В России, это, в основном, респонденты из малых городов, а в Украине – жители Донбасса. Те респонденты, которые проживают в украинских городах менее патриотичны чем те, которые проживают в селе. Среди жителей России и Украины менее патриотично молодое поколение, а больше всего чувствуют себя патриотами люди старшего возраста.

Украинцы, в большей степени, гордятся тем местом, где родились и проживают до сих дней (33%), а также, малороссы гордятся землей, на которой они живут (30%). Россияне в первую очередь гордятся за свою страну. Многие из россиян (47%) связывают эту гордость с историческим прошлым, чем не могут похвастаться украинцы, среди малороссов таких можно выделить лишь 25%.

И украинцы, и россияне одинаково гордятся своим гербом, флагом и гимном. По статистике, что у россиян, что у украинцев соотношение ответов одинаково (по 9%). Также, что малороссы, что россияне, гордятся победой спортсменов своих стран (украинцы 12%, россияне 11%).

Исходя из данных социологических опросов проведенных в двух странах, можно сказать о том, что россияне больше чем украинцы гордятся искусством и литературой своей страны – среди гордящихся россиян 17%, украинцев же 9%, а также военными успехами (16 против 3%). Россиянам можно поучиться у украинцев тем, что эти люди в большинстве своем гордятся великими людьми Украины, таких в Украине 28%. Россиян же, гордящимися великими людьми России, всего 19%. Также украинцы уделяют немалое внимание душевным качествам своего народа, таких насчитывается 20% против 15% наших росси-

ян. Малороссы гордятся и украинским языком (17%), в том момент, когда россиян, чувствующих гордость за русский могучий язык, насчитывается всего лишь 13%. Предметом гордости 21% украинцев является трудолюбие и умение вести хозяйство, в тот момент, когда россиян, испытывающих такое же чувство, всего лишь 6%. Не смотря на то, что Россия большая страна с такой же большой историей и традициями, к сожалению, только 12% россиян чествуют национальные песни, праздники и обычаи, а люди из Малороссии со значительно небольшой территорией Украины преобладают в чествовании своих песен и праздников (20%). То же самое можно сказать о вере и религии этого народа (17 против 9%).

Если говорить о регионах двух стран, то можно выделить следующие особенности. Жители Юга Украины основным предметом гордости за страну считают место, где они родились и выросли. Для жителей Центральной Украины, это трудолюбие и умение хозяйничать. Жители Западной Украины чтут язык своего народа в первую очередь. На первом месте для жителей Востока Украины – душевные качества. Если спросить у жителей Донбасса об их предмете гордости за свою страну, то они в первую очередь вспомнят победы своих спортсменов.

Также, жители Востока, Донбасса, Юга Украины упомянут и свое историческое прошлое, которое чтят. Жители же Центра Украины расскажут о великих людях своей национальности. На Западе Украины не забудут упомянуть о своей религии, которую очень уважают. Истинный патриотизм россиян и украинцев представляется в уважении к традициям. Статистика здесь не сильно разнится 44% украинцев и 47% россиян. Что касается укрепления семьи и воспитания детей, то это главное для 45% россиян и только для 37% украинцев.

Жители Юга Украины более патриотичны к своей семье и воспитанию детей, чем их соседи на Западе. Жители Центральной Украины патриоты успешной карьеры. Для жителей Западной Украины важно участвовать в голосовании на выборах за свои политические партии. Респонденты, которые живут на Севере Украины, также гордятся праздниками, посвященными историческим событиям и юбилеям, а жители Донбасса очень уважают свои традиции. Причем, каждый пятый житель Западной Украины и Западной Украины считает конструктивную критику недостатков своих политиков истинным патриотизмом.

Стоит отметить, что для 23% украинцев и лишь для 14% россиян патриотизм выражается в день голосования и в участии в выборах, для 18% украинцев и только 9% россиян – в участии в патриотических ор-

ганизациях, для 14% украинцев и только 10% россиян – в конструктивной критике недостатков в своей стране. Интересно, что 13% россиян и 9% украинцев считают, что истинный патриотизм отражается в беседах на патриотические темы с друзьями и знакомыми.

Кроме того, 29% украинцев и 26% россиян видят проявление истинного патриотизма в работе с полной отдачей по своей специальности, 22% украинцев и 19% россиян – в праздновании исторических событий. Россияне среднего возраста чаще других видят истинный патриотизм в укреплении семьи и воспитании детей, молодежь – в праздновании исторических дат. Те же тенденции характерны и для украинцев. Кроме того, украинцы и россияне среднего возраста чаще других видят истинный патриотизм в голосовании на выборах за свои партии и политиков.

Выявленные в ходе данного исследования противоречия и проблемы обосновывают необходимость поиска путей совершенствования деятельности системы, важным звеном которой являются приграничные территории государств. Духовная ситуация, сложившаяся в среде российского и украинского общества поставила в ряд актуальных проблему поиска путей повышения эффективности патриотического воспитания, поскольку от решения входящих в нее задач зависит и в значительной мере духовно-нравственный климат общества, а, в конечном счете, существование самого государства.

Литература: 1. Основы пограничной политики Российской Федерации: Указ Президента РФ 5 окт. 1996 // Российская газета от 6.11.1996; 2. Снежанова Л.Н. Приграничное сотрудничество в Российской Федерации [Электронный ресурс] / Л.Н. Снежанова. – Электрон. текст. дан. – Режим доступа: <http://www.nirsi.ru/80>; 3. Яровой Г.О. Европейская политика соседства и будущее приграничных регионов России // Проблемы теории и практики политических и социальных процессов в Республике Карелия. – Петрозаводск, 2006. – С. 14-27

Юркова О. Н.
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ УПРАВЛЕНИЯ
МУНИЦИПАЛИТЕТАМИ В ПРИГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ

*Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»
Научный руководитель: Быхтин О. В.*

Особую роль в процессах устойчивого территориального развития приграничных муниципальных образований играют поселения, расположенные на приграничных территориях. Органы местного самоуправления приграничных поселений в решении вопросов местного значения должны учитывать следующие приоритеты и направления:

- сохранение тенденций экономического роста путем создания благоприятного инвестиционного климата для развития конкурентоспособного материального производства;
- обеспечение развития рыночной, транспортной и инженерной инфраструктуры;
- поддержку и развитие малого предпринимательства, с целью содействия занятости экономически активного населения района и др.

Для успешной реализации вышеуказанных направлений необходима эффективная и дееспособная модель управления приграничными муниципалитетами.

В системе приоритетов мотивации участия в приграничном сотрудничестве до сих пор преобладает коммуникативно-имиджевая составляющая. Проводится большое число встреч, семинаров, конференций с участием руководителей приграничных органов МСУ, обменных визитов учителей, деятелей культуры, школьников, студентов, фестивалей культуры и спортивных состязаний. Безусловно, такие мероприятия позволяют соседям лучше понимать друг друга, но эта форма приграничного сотрудничества может быть эффективной, в основном, на первых этапах развития приграничного сотрудничества.

Одной из наиболее значимых проблем приграничных территорий является сравнительно малый объем экономических и инвестиционных проектов в сфере приграничного сотрудничества. Проблемная ситуация в местной экономике большинства российских органов МСУ и высокие риски сдерживают активность инвесторов сопредельных стран, прежде всего из числа предприятий среднего и малого бизнеса. Важной причиной сдерживания развития экономических проектов является неумение

муниципальных чиновников и местных предпринимателей пользоваться инструментами бизнес-планирования (стратегическое планирование, SWOT-анализ, инвестиционное проектирование, подготовка инвестиционной документации, финансовый менеджмент). В развитии приграничного сотрудничества нарастают кризисные явления, ощущается недостаток новых идей и форм сотрудничества. Участники приграничного сотрудничества чувствуют дефицит информации.

Главным мотивом участия в партнерских проектах с российскими и зарубежными органами МСУ для администраций муниципальных образований является обмен опытом, изучение практики эффективного муниципального управления в России и сопредельных странах. Результатом межрегионального обмена опытом между муниципалитетами различных субъектов федерации может быть выравнивание масштабов и направлений приграничного сотрудничества, а также дальнейшее возрастание его роли в жизни местных сообществ.

Усиление федеральной власти не должно быть в ущерб местному самоуправлению. В противном случае возможно избыточное сосредоточение властных ресурсов у региональных администраций, которые подавляют экономические субъекты муниципального образования; перераспределение собственности, вывод имущества с муниципального уровня на региональный (через районы) с последующей приватизацией/передачей под контроль финансово-промышленным группам, иным участникам экономического процесса, непосредственно региональным политическим элитам; ограниченность социальной базы реформы местного самоуправления; торможение процессов становления «среднего класса», одной из ключевых характеристик которого является активная жизненная позиция. Таким образом, что отмечалось исследователями неоднократно, происходит огосударствление системы местного самоуправления в России, препятствующее разделению властей. Итак, точного ответа на вопрос выбора модели развития муниципального управления, наиболее приемлемой для России, нет.

Обращают на себя внимания исследования Николая Межевича, директора центра Трансграничных исследований факультета международных отношений СПбГУ, который выделяет несколько моделей приграничного сотрудничества муниципальных образований. Первая представляет собой Модель активной контактности – в ее основе лежит признание позитивной роли границы. Администрация активно участвует в развитии контактных функций границы, стараясь повлиять на процесс оформления виз. И модель пассивной контактности – граница рассмат-

ривается как «обременение». Жители в деревнях ощущают себя особой общностью по отношению «к пришлым». Модель барьерности, где граница в этом случае воспринимается как передовой рубеж обороны. Модель «Безразличие» – граница воспринимается как нейтральное явление, не помогающее, но и не мешающее экономическому и социальному развитию муниципального образования. Тем не менее, приведенные четыре модели могут рассматриваться как базисные при исследовании экономических эффектов приграничного сотрудничества на уровне местного самоуправления.

Однако российские муниципалитеты как субъекты приграничного сотрудничества в настоящее время еще недостаточно мобильны. Несмотря на декларированные права на это сотрудничество, полномочия муниципалитетов размыты, профессиональный уровень муниципальных управляющих в сфере приграничных контактов недостаточен. Кроме того, на уровне муниципалитетов пока еще не сформирован менталитет, адекватный цивилизованному уровню межстрановых партнерских отношений.

В такой ситуации поиск наилучших моделей местного самоуправления применительно к сельскому сообществу, во-первых, чрезвычайно актуален во избежание необратимой деградации сельских приграничных поселений. Во-вторых, модель местного самоуправления должна быть многоступенчатой, с обязательным включением как структур, наделенных государственными полномочиями представительства сельских сообществ, так и зарождающихся или возрождающихся структур низовой самоорганизации села. Каждая из этих структур должны развиваться во взаимосвязи друг с другом на паритетных началах. Только полный спектр необходимых звеньев местного самоуправления на селе может создать благоприятные условия для развития сельского сообщества.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Українсько-російське порубіжжя:
стан та перспективи співробітництва:
Матеріали III міжнародної
науково-практичної конференції
15 грудня 2012 року**

Українською та російською мовами

Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61022, Харків, пл. Свободи 4
ХНУ імені В. Н. Каразіна
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна

Підписано до друку 01.12.2012. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл. -вид. арк. 10,5.
Умовн. -друк. арк. 11,6. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В. Н. Каразіна
60077, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідомство про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009

Аблов А. Г. Регіональне співробітництво як фактор впливу на міжнародну конкурентоспроможність країн СНД	7
Азаренкова О. В., Казакова Н. А. Розвиток альтернативної енергетики в Україні в рамках регіонального співробітництва з країнами ЄС	11
Алексеева Т. І., Городко І. С. Формування і розвиток єврорегіонального співробітництва в Україні.....	16
Борисов М. Ю. Столыпинская аграрная реформа как основа международного регионального сотрудничества Украины и России	20
Гаранская И. А. Сравнительный анализ рынков ипотечного кредитования Российской Федерации и Украины	23
Гасім Салах, Златкіна О. Д. Співробітництво Китаю та країн Близького Сходу: основні принципи та перспективи	27
Голиков А. П., Казакова Н. А., Давтян Е. В. Харьков как международный логистический центр на интермодальном пути «Восток-Запад»	31
Гончар В. В. Порівняльний аналіз рівня добробуту країн Митного союзу (Росія, Казахстан, Білорусія) та інших країн	34
Гончаренко Н. І. Проблеми конкурентоспроможності прикордонних територій україно-російського порубіжжя.....	37
Горобинський І. С. До питання щодо концепції і стратегії транскордонного співробітництва Росії та України на сучасному етапі	40
Завгородний А. А. Многовекторная финансово-валютная регионализация постсоветских стран.....	44
Казакова Н. А., Завгородняя А. И. Региональное сотрудничество как инструмент борьбы с глобальным продовольственным кризисом	48
Казакова Н. А., Уварова І. С. Україна і Росія в новому економічному просторі	52
Калюжний С. І. Сучасний соціально-економічний стан регіонів російсько-українського порубіжжя	55
Кириухин А.М. Социодинамический подход к изучению российско-украинского приграничного сотрудничества.....	59
Коваленко Р. С. Конкурентоздатність економіки Туреччини	63
Кондратенко А. О. Трудова міграція в контексті українсько-російського економічного співробітництва	65
Котвицька О. І. Інтеграційні процеси на території колишнього СРСР: головні чинники і умови розвитку	69

Кривопиша Є.О. Регіональне співробітництво України: європейський та російський напрямки.....	71
Кривуц Ю. Н. Выбор внешнеторговой политики	74
Курунова Ю. О. Регулювання процесів міжнародної трудової міграції.....	78
Лабжанія Р. Г. Аутсорсінг як фактор підвищення ефективності українсько-російського економічного співробітництва	80
Макаров А. В. Оцінка впливу транскордонного співробітництва на розвиток продуктивних сил українсько-російського порубіжжя	84
Маковоз О. В., Глазкова А. С. Основні аспекти антикризового фінансового управління в Україні	88
Малахова Л. В. Регіональне співробітництво як шлях подолання продовольчої кризи.....	90
Маханьова Ю.М., Казакова Н.А. Прямі іноземні інвестиції в АПК України як чинник міжнародного співробітництва.....	92
Михайлова Д. А. Украина и СНГ: партнерство в инновациях	95
Науменко К. В. Риски синтетических биржевых фондов для финансовых систем.....	98
Павлов К. В. Патологические процессы в экономике	101
Пасмор М. С. Міжнародне регіональне співробітництво та феномен БРІКС	103
Поліванцев А. С. Ефективність інтеграції України до Митного союзу на сході	107
Святуха И. А. Оценка эффективности различных форм и направлений интеграции Украины	111
Тунян А.Т. Опыт украинско-российского сотрудничества при создании еврорегиона «Крым-Кубань»	115
Туров В. В. Прогнозування експортної політики Республіки Казахстан з країнами ВТО та країнами ЄС	119
Ханова О. В. Регіональна діагностика соціально-економічного розвитку україно-російського порубіжжя.....	123
Харкова Л. О. Всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі України та ЄС: наслідки для відносин України та Росії	126
Хмара М. П. Регіональні виміри розвитку кластерних структур..	130
Черкашина А. В. Основні тенденції та перспективи розвитку ринку послуг в рамках українсько-російського економічного співробітництва	132
Черномаз П. А. Содержание и формы трансграничного сотрудничества: учет европейского опыта в украинско- российском контексте	136

Чичина О. А. Роль трансграничного співробітництва у розвитку міжнародних відносин України та їх вплив на вирішення газових конфліктів	140
Чумак М. П. Традиційна матеріальна культура українсько-російського порубіжжя у туристичних проектах	145
Шаповалова И. С. Исследование интеграционных процессов приграничных регионов	149
Шкабарін Г. Г. Інтеграція України до міжнародних економічних угруповань як фактор її національної конкурентоспроможності	154
Шляхова Я. В. Транскордонне співробітництво і торговельно-економічні відносини в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності	157
Юрченко Е. Е. Ассиметрия туристского пространства Украины	160
Бабинцев В. П., Сапрыка В. А. Управление развитием приграничных регионов в хронотопе постсоветского пространства: социологический анализ	163
Богданов Д. Е., Тимохина А. Р. Международная студенческая школа «Историко-культурное наследие евровегиона «Слобожанщина» в контексте трансграничного сотрудничества Белгородской и Харьковской областей	166
Быхтин О. В., Захаров В. М., Маматов А. В. Актуальные вопросы социогуманитарного сотрудничества приграничных регионов	169
Голобородько К. А. Системная инновационная платформа «Geotechnopolis» в развитии евровегиона «Слобожанщина»	173
Кривошеева Я. Н. Планирование социально-экономического развития территории (на примере Белгородской области)	177
Маркова А. С., Чорная С. С. Евровегион «Слобожанщина»: главные задачи и перспективы развития украинско-российского сотрудничества	180
Передерій О. С. Міжнародна складова в діяльності обласних державних адміністрацій в Україні	183
Ревякин Г. В. Проблемы регионального развития Харькова	185
Ханыкова О. С. Анализ практики межмуниципального приграничного сотрудничества	189
Шмигирилова Л. Н. Академическая мобильность студентов как организационная форма молодежного сотрудничества приграничных территорий	192
Шуба М. В. Євровегион як наукове поняття	195
Шульгина Т. А. Специфика патриотизма на приграничных территориях России и Украины	199
Юркова О. Н. Актуальные вопросы управления муниципалитетами в приграничном регионе	203

